

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

“แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด
"Lae, Do, Berng, Por" Youths Producing Buddhist creative media for local
development in their hometown.

โดย

นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช
พระมหาวิเชียร วชิรธมฺโม, (กุลมณี) ผศ.
ผศ.ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงศ์
ดร.ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน
ผศ.ดร.อัครเดช พรหมกัลป์
นายชุมศักดิ์ นรารัตน์วงศ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCURS 800765034

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

“แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด
"Lae, Do, Berng, Por" Youths Producing Buddhist creative media for local
development in their hometown.

โดย

นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช
พระมหาวิเชียร วชิรธมฺโม, (กุลมณี) ผศ.
ผศ.ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงศ์
ดร.ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน
ผศ.ดร.อัครเดช พรหมกัลป์
นายชุมศักดิ์ นรารัตน์วงศ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCURS 800765034

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Program

"Lae, Do, Berng, Por" Youths Producing Buddhist creative media for local development in their hometown.

BY

Mr.Rangsan Wattanachaiwanich

Phramaha Wichien Vachiradhammo (Kulmanee)

Asst. Prof. Dr.Kamalas Phoowachanathipong

Dr.Chaiyasit Udomchokenamorn

Asst. Prof. Dr. Akkaradecha Brahmakappa

Mr.Chumsak Nararatwong

MahachulalongkornrajavidyalayaUniversity, Pattani Buddhist College

B.E. 2565

Research Project Funded

By Thailand Science Research and innovation Fund.

MCURS 800765034

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

ผู้วิจัย: นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวิช
พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, (กุลมณี) ผศ.
ผศ.ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงศ์
ดร.ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน
ผศ.ดร.อัศรเดช พรหมกลับ
นายชุมศักดิ์ นรารัตน์วงศ์

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๕

ทุนอุดหนุนการวิจัย: กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสื่อในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ เช่น คลิปวิดีโอ หนังสือ ภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น เพื่อบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลก ห้วยขาแข้ง ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เพื่อร่วมกันถ่ายทอดเรื่องเล่าผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย (Social Media) จนนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างยั่งยืนนั้น ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนทักษะในการวางแผน ทักษะในการวางแผนโครงการ ทักษะในการถ่ายทำ ทักษะในการติดต่อ และทักษะในการนำเสนอ เพื่อจะให้เกิดสื่อสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน และที่สำคัญที่สุดก็คือการสร้างมุมมอง วิสัยทัศน์ ทศนคติ การเสริมสร้างจิตสำนึก การเสริมสร้างจิตอาสา และการเสริมสร้างจิตสาธารณะให้กับเยาวชนคนในพื้นที่ จึงทำให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งการพัฒนาในครั้งนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพาอาศัยความร่วมมือของทุกภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน คณะสงฆ์ ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา รวมถึงตัวเด็กและเยาวชน โดยทุกภาคส่วนจะต้องมีความพร้อมเพรียง มีความสมัครสมาน ความสามัคคีกัน และผลักดันหรือสนับสนุนทั้งในเรื่องทุนและโอกาสเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เกิดการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

คำสำคัญ : เยาวชน, สื่อสร้างสรรค์, พัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

Research Title: "Lae, Do, Berng, Por" Youths Producing Buddhist creative media for local development in their hometown.

Researchers: Mr.Rangsan Wattanachaiwanich
Phramaha Wichien Vachiradhammo (Kulmanee)
Asst. Prof. Dr.Kamalas Phoowachanathipong
Dr.Chaiyasit Udomchokenamorn
Asst. Prof. Dr. Akkaradecha Brahmakappa
Mr.Chumsak Nararatwong

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Pattani Buddhist College

Fiscal Year: 2565/2022

Research Scholarship Sponsor : Thailand Science Research and innovation Fund.

ABSTRACT

Research study "Lae Du Beng Pho", youths produce Buddhist creative media for local development in their hometowns The objective is to develop media in the form of various presentation technologies such as video clips, short films, pictures, graphics, animations, etc., to tell about ways of life, values, arts, culture, traditions, and local wisdom. New Theory Agriculture Conservation of natural resources and the environment in the Huai Kha Khaeng World Heritage Area in the area of Pattani Province Phra Nakhon Si Ayutthaya Province Ubon Ratchathani Province Nakhon Sawan Province and Uthai Thani Province using participatory action research methodology. (Participatory Action Research: PAR) to share famous stories through social media (Social Media) leading to sustainable local development in the hometown. which enhances planning skills skills in plotting filming skills editing skills and presentation skills In order to produce creative media with quality, standards, and most importantly, creating perspectives, visions, attitudes, raising consciousness. strengthening volunteer spirit and enhancing the public mind of local youths thus resulting in tangible results. This development is very necessary to rely on the cooperation of all network partners, including the public sector, the private sector, the people, the Sangha, the administrators and the school committees. including children and youth in which all sectors must be in unison have solidarity And push or support both in terms of funds and opportunities for children and youth to make useful use of their free time.

Keyword : Youth, Creative media, Local development in the hometown.

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยเรื่องนี้ ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นทุนวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ภายในแผนงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

คณะผู้วิจัยขอกราบขอบคุณ พระเดชพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภากรโร) รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้พิจารณาให้ทุนอุดหนุนการวิจัยในครั้งนี้ และยังเมตตาให้คำแนะนำแนวทางในการดำเนินการ พระมหาชุตีภัก อภินนโท อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และ ดร.ทวีศักดิ์ พุฒสุชี อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิทยาลัยนานาชาติ สาขาการพัฒนาที่ยั่งยืน มหาวิทยาลัยทักษิณ ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้การศึกษาค้นคว้ามีความถูกต้อง สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณคณะผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยทุกท่าน ที่ได้ทุ่มเทเสียสละทั้งกำลังกาย กำลังความคิด และความรู้ความสามารถ ได้ดำเนินการจัดกิจกรรม เก็บและรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบพร้อมจัดพิมพ์รูปเล่มงานวิจัยที่สมบูรณ์

คุณงามความดีในการศึกษาค้นคว้าและการจัดงานวิจัยเล่มนี้ คณะผู้วิจัยขอน้อมบูชาคุณต่อบุพการีตลอดถึงครูอาจารย์และท่านผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้กรุณาประสิทธิประสาทวิชาความรู้ อนุเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ยังผลให้คณะผู้วิจัยและงานวิจัยเล่มนี้ประสบความสำเร็จด้วยดี

นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวิช และคณะ
กันยายน ๒๕๖๕

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญแผนภาพประกอบ.....	ช
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ ปัญหาการวิจัย.....	๒
๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๔
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๕
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖
๒.๑ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน.....	๖
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับเยาวชน.....	๑๖
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สื่อ.....	๒๔
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรม.....	๓๗
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นบ้านเกิด.....	๔๑
๒.๖ แนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21.....	๕๘
๒.๗ ทฤษฎีการสื่อสารที่มีต่อการอนุรักษ์.....	๖๐
๒.๘ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	๖๗
๒.๙ แนวคิดการสร้างเครือข่าย.....	๘๕
๒.๑๐ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๙๔
๒.๑๑ กรอบแนวคิดการวิจัย	๑๐๖
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๑๐๗
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๑๐๗
๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๑๐๘
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย.....	๑๑๐
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๑๑๐
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๑๑
๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย.....	๑๑๒
๓.๗ สรุป.....	๑๑๒

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๑๑๓
๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๑๓
๔.๒ ปัญหา และอุปสรรค รวมทั้งข้อเสนอแนะ.....	๑๒๑
๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๒๓
บทที่ ๕ สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๒๙
๕.๑ สรุปผลการศึกษา.....	๑๒๙
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๓๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๕๑
บรรณานุกรม.....	๑๕๓
ภาคผนวก.....	๑๖๑
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย.....	๑๖๒
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญ และ อื่น ๆ.....	๑๙๑
ภาคผนวก ค ภาพถ่ายกิจกรรมวิจัยต่าง ๆ.....	๑๙๗
ภาคผนวก ง การรับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๒๐๑
ภาคผนวก จ ผลลัพธ์ ผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย (Output/Outcome/Impact). ..	๒๐๓
ภาคผนวก ฉ แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๒๐๙
ประวัติคณะผู้วิจัย.....	๒๓๘

สารบัญแผนภาพประกอบ

แผนภาพที่	หน้า
๑ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)	๖
๒ แผนภาพแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน	๓๑
๓ แบบจำลองกระบวนการยอมรับนวัตกรรม	๖๑
๔ แบบจำลองกระบวนการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรม	๖๓
๕ แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย	๑๐๖
๖ สรุปแผนงานวิจัย “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด	๑๑๒
๗ กระบวนการพัฒนาภายใต้โครงการ “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด	๑๒๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสมัยพุทธกาลยังไม่มีสื่อและเทคโนโลยีในการสื่อสาร ดังนั้น การสื่อสารที่ใช้ส่วนมาก เป็นแบบการสั่งสอน เน้นไปที่การพูด การฟัง และการจดจำ (มุขปาฐะ) ซึ่งประกอบด้วยการใช้วจนภาษาและอวจนภาษา โดยที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนจนสามารถนำไปพัฒนาประยุกต์ใช้กับกระบวนการสื่อสารในทุกรูปแบบตามหลักของการสื่อสาร พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^๓ ได้สรุปกระบวนการรับรู้ของมนุษย์ตามหลักธรรมของพระพุทธองค์ คืออายตนะ (ช่องทางการรับรู้) + อารมณ์ (สิ่งที่ถูกรับรู้) + วิญญาณ (ความรู้) = ผัสสะ (การรับรู้) นำสู่เวทนา (ความรู้สึกต่ออารมณ์) กระบวนการรับรู้เช่นนี้ มีองค์ประกอบ คือ ผู้ส่งสาร ตัวสาร และผู้รับสาร โดยผ่านการอธิบายให้เห็นความสัมพันธ์กัน ซึ่งทำให้กระบวนการสื่อสารเกิดขึ้นได้ คือ มีอายตนะภายนอกหรือช่องทางการสื่อสาร (Channel) ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสาร ภายในของตัวผู้ส่งสาร และมีตัวสาร (Message) คือ เนื้อหาของสาร โดยมีกลไก คือ ผัสสะ การกระทบ+กับวิญญาณ คือการรับรู้ ของอายตนะภายนอกและภายใน ขณะที่เกิดผัสสะ (การกระทบ) ระหว่างอายตนะภายนอก กับอายตนะภายใน เช่น ตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัสเย็น ร้อนอ่อน แข็ง และใจรับรู้อารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งการสื่อสารเชิงพุทธมีข้อแตกต่างในการอธิบาย กระบวนการสื่อสารเพิ่มมากกว่าการสื่อสารตะวันตก คือ การรับรู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ ในกระบวนการสื่อสารเชิงพุทธนั้น พระพุทธศาสนาได้ให้น้ำหนักกับองค์ประกอบเหล่านี้ทุกองค์ประกอบ แต่องค์ประกอบที่พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญ คือ ตัวสาร (Message) หรือหลักธรรม^๔

ซึ่งปัจจุบันนี้สื่อเป็นเครื่องมือหลักของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เยาวชนเลือกใช้เพื่อถอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ของเยาวชนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด เพื่อการสร้างสรรค์สื่อที่สะท้อนบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงบริบทจากหลากหลายส่วนของชุมชน ซึ่งการสร้างกิจกรรมลักษณะนี้ อยู่ในกรอบแนวคิด “เลดูเบิงผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยที่ปัจจุบัน สื่อ นับว่ามีอิทธิพลต่อการรับรู้และพฤติกรรมของคนในสังคมทั้งเชิงบวกและเชิงลบ โดยในปัจจุบันพบว่าใน ๑ สัปดาห์ คนไทยใช้เวลากับสื่ออินเทอร์เน็ตมากที่สุด รองลงมาคือ ทีวี่ หนังสือพิมพ์ และแมกกาซีน ซึ่งในกลุ่มอายุประมาณ ๑๕ – ๓๔ ปี หรือที่เรียกว่า กลุ่ม Generation Y เป็นกลุ่มที่มี พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตมากที่สุดถึง ๕๔.๒ ชั่วโมง/สัปดาห์ คือ เฉลี่ยแล้วที่ท่องอินเทอร์เน็ต วันละ เกือบ ๘ ชั่วโมงต่อวัน

^๓P.A. Payutto. (๒๐๐๐). Buddhadahmma. Bangkok: MCU Press.

^๔ชฎานันท์ อัครธรรมานนท์ และประทีป พิษทองหลาง, การสื่อสารธรรมเพื่อการพัฒนาสังคมเชิงสร้างสรรค์. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ, หน้า ๒๗๑-๒๗๒

ในขณะที่เด็กและเยาวชนบางกลุ่มยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการใช้สื่อ อย่างรู้เท่าทัน และขาดทักษะที่จำเป็นด้านการใช้สื่อ และในหลายกรณีที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง กลายเป็น ผู้ควบคุม ดูแล อย่างไม่ถูกต้อง เป็นผลให้เด็กไม่สามารถใช้สื่อไปในทางสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้^๕

โดยที่การพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิดในปัจจุบัน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔^๖ ให้ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาค้นให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม พัฒนาค้นทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม ในการนี้จึงต้องอาศัยกลไกประชารัฐที่เป็นการรวมพลังขับเคลื่อนจากทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน และการกำหนดประเด็นบูรณาการของการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด ทำความเข้าใจในเป้าหมายร่วมกันกับคนในชุมชน โดยใช้หลักความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง เป็นตัวเชื่อมโยงให้คนเข้ามาร่วมกัน โดยเริ่มต้นจากการรวมกลุ่มเล็ก ๆ และขยายเป็นเครือข่าย

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา เรื่อง “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสื่อในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ เช่น คลิปวิดีโอ หนังสือ ภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น เพื่อบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เพื่อร่วมกันถ่ายทอดเรื่องเล่าผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย (Social Media) จนนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างยั่งยืน

๑.๒ ปัญหาการวิจัย

ในการพัฒนาเยาวชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด โดยผ่านกิจกรรมการสร้างสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธที่สะท้อนบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เชื่อมโยงบริบทจากหลากหลายส่วนของชุมชน มีรูปแบบ กระบวนการและแนวทางในพัฒนาอย่างไร

^๕พนา ทองมีอาคม และคณะ, เรียนรู้เรื่องสื่อ, สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ: บริษัท สามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด (๒๕๕๙), หน้า คำนำ

^๖สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔, สำนักนายกรัฐมนตรี, (๒๕๕๙), หน้า ๕

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑) “แล” เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี
- ๒) “ดู” รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๓) “เบิ่ง” เพื่อพัฒนาเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี
- ๔) “ผ่อ” เพื่อพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ในท้องถิ่นบ้านเกิดทั้ง ๔ ภาคของประเทศไทย อันได้แก่ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งคณะผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ทำการศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่น ๆ โดยอาศัยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด ทำการศึกษาวเคราะห์บริบทเชิงพื้นที่เกี่ยวกับค่านิยม จารีตประเพณี วัฒนธรรม ภาษา และศาสนา ของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้ง ๔ ภาคของประเทศไทย และสรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ กระบวนการและแนวทางในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

ได้แก่ ชุมชน และโรงเรียนในจังหวัดปัตตานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครสวรรค์ และ จังหวัดอุทัยธานี ประกอบไปด้วย

- กลุ่มเยาวชนจากวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี จังหวัดปัตตานี
- กลุ่มเยาวชนจากคณะวิทยาการสื่อสาร ม.อ.ปัตตานี จังหวัดปัตตานี
- กลุ่มเยาวชนจากโรงเรียนเดชะปัตตนิยานุกูล จังหวัดปัตตานี
- กลุ่มเพื่อนเยาวชนคนพุทธ (บ้านควน - ปะนาเระ) จังหวัดปัตตานี
- กลุ่มเยาวชนต้นกล้าพันธุ์ใหม่ จังหวัดปัตตานี
- โรงเรียนพุทธไธสวรรย์ ในพื้นที่ตำบลสำเภาล่ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- โรงเรียนบ้านคลองตะเคียน ในพื้นที่ตำบลคลองตะเคียน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- โรงเรียนปากกรานพิทยา ในพื้นที่ตำบลปากกราน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ชุมชนตำบลกระโสม จังหวัดอุบลราชธานี
- ชุมชนตำบลดอนในแดง จังหวัดอุบลราชธานี
- ชุมชนตำบลกุดลาด จังหวัดอุบลราชธานี

- โรงเรียนอุบลราชธานีศรีวนาลัย จังหวัดอุบลราชธานี
- โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 32 จังหวัดอุบลราชธานี
- โรงเรียนปทุมพิทยาคม จังหวัดอุบลราชธานี
- นักเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์
- นักเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร (Population) ได้แก่ เยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน และโรงเรียนในจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดปัตตานี

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ การคัดเลือกตัวแทนเยาวชนในท้องถิ่น จังหวัดละ ๕ กลุ่ม ๆ ละ ๔ คน รวม ๒๐ คน รวมทั้ง ๔ ภาค เท่ากับ ๘๐ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นเยาวชนในท้องถิ่นที่สนใจในโครงการฯ โดยการจัดฝึกอบรมเป็นเวลา ๒ วันต่อเนื่อง

๑.๔.๔ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน นักวิชาการ จังหวัดละ ๓ คน รวมจำนวน ๑๒ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยการสัมภาษณ์ และทำสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับเยาวชนในท้องถิ่นที่ได้รับการฝึกอบรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด จังหวัดละ ๘ คน รวม ๓๒ คน

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ “แลดูเบ่งมือ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด หมายถึง การพัฒนาเยาวชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด โดยผ่านกิจกรรมการสร้างสรรคสื่อเชิงพุทธที่สะท้อนบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เชื่อมโยงบริบทจากหลากหลายส่วนของชุมชน และโรงเรียนในพื้นที่ของจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดปัตตานี โดยแบ่งออกเป็น ๔ เรื่อง ดังนี้

๑) “แล” รูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี หมายถึง การพัฒนาเยาวชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด โดยผ่านกิจกรรมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธที่สะท้อนอัตตลักษณ์บอกเล่าถึง ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีในท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงกับบริบทของชุมชน และโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๒) “ดู” รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หมายถึง การพัฒนาเยาวชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด โดยผ่านกิจกรรมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธที่สะท้อนอัตตา

ลักษณะบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงบริบทของชุมชน และโรงเรียนในพื้นที่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓) “เบ้ง” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี หมายถึง การพัฒนาเยาวชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด โดยผ่านกิจกรรมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธที่สะท้อนอัตตลักษณ์บอกเล่าถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่เชื่อมโยงบริบทของชุมชน และโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

๔) “ผ่อ” มิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง หมายถึง การพัฒนาเยาวชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด โดยผ่านกิจกรรมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธที่สะท้อนอัตตลักษณ์บอกเล่าถึง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ที่เชื่อมโยงบริบทของชุมชน และโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี

๑.๔.๒ สื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธ หมายถึง สื่อที่พัฒนาในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ เช่น คลิปวิดีโอ หนังสือ ภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น เพื่อบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง โดยเยาวชนในชุมชน และโรงเรียนในพื้นที่ ได้ร่วมกันตระหนักถึงการแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาบ้านเกิดของตน

๑.๔.๓ การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด หมายถึง การให้ผู้นำชุมชน เยาวชนคนรุ่นใหม่ และนักวิชาการได้พูดคุยกัน ถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ สร้างจิตสำนึก อุดมการณ์ และทำความเข้าใจในเป้าหมายร่วมกันของคนในชุมชน โดยใช้หลักความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง เป็นตัวเชื่อมโยงให้คนเข้ามาร่วมกัน โดยเริ่มต้นจากการรวมกลุ่มเล็ก ๆ และขยายเป็นเครือข่าย

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้รูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด จำนวน ๔ ชุด

๑.๗.๒ ได้เครือข่ายเยาวชนสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด จำนวน ๔ เครือข่าย

๑.๗.๓ ได้สื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธของเยาวชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด จำนวน ๒๐ สื่อ

๑.๗.๔ สามารถนำผลการวิจัยไปเป็นฐานข้อมูลอ้างอิงในทางวิชาการได้

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการดำเนินการวิจัย โดยแบ่งตามหัวข้อดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับเยาวชน
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สื่อ
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรม
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นบ้านเกิด
- ๒.๖ แนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
- ๒.๗ ทฤษฎีการสื่อสารที่มีต่อการอนุรักษ์
- ๒.๘ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- ๒.๙ แนวคิดการสร้างเครือข่าย
- ๒.๑๐ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๑๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดในการพัฒนาชุมชน

คำว่า การพัฒนาเกิดขึ้นในศตวรรษที่ ๑๙ โดยนักเศรษฐศาสตร์ เป็นคำที่ถูกนำมาใช้เรียกการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม และเริ่มมีการรู้จักกันมากขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยประเทศสหรัฐอเมริกาได้นำเสนอแนวคิดที่ว่า “ประเทศที่ร่ำรวยพัฒนาแล้วควรให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่ด้อยพัฒนา” โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ ต่อมา ความหมายของการพัฒนาได้เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ มิได้มุ่งเน้นเพียงด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว เท่านั้นแต่ยังต้องคำนึงถึงด้านอื่น ๆ ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

รวมทั้งมุ่งให้เกิดความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับคนในฐานะเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา โดยที่การพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงตามแผนด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า หรือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง ซึ่งเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยเป้าหมายสุดยอดของการพัฒนาอยู่ที่คนและคุณภาพชีวิตของคน ซึ่งลักษณะโดยรวมของการพัฒนา เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน โดยประเทศไทยมีการพัฒนาประเทศมาอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยความต้องการที่จะทำให้ประเทศก้าวไปสู่การเป็นประเทศที่ทันสมัยและมีความศิวิไลซ์เทียบเท่าอารยประเทศตะวันตก จึงต้องทำการวางแผนเพื่อให้เกิดการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาด้าน

เศรษฐกิจเป็นตัวหลักสำคัญที่จะทำให้ประเทศได้ก้าวไปสู่การประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งในการวางแผนพัฒนาประเทศที่ผ่านมา

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาประเทศมาแล้วรวม ทั้งสิ้น ๑๒ ฉบับ โดยได้มีการนำเอาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเข้ามาใช้ในการอธิบาย การพัฒนาประเทศ ประกอบด้วยทฤษฎีการพัฒนาระแสหลักและทฤษฎีการพัฒนากระแสรอง การพัฒนาที่มีความสำคัญ คือ เป็นการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมและการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งแนวทางทั้ง ๒ นี้เป็นแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ ๘ จนกระทั่งถึงฉบับปัจจุบัน คือฉบับที่ ๑๒ โดยการพัฒนามีแนวคิดแตกต่างหลายแนวความคิด คือ แนวคิดด้านมนุษยนิยม แนวคิดด้านเศรษฐกิจ แนวคิดด้านความจำเป็นขั้นพื้นฐานแนวคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม แนวคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม แนวคิดแบบการพัฒนาชุมชน และแนวคิดแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน ประเทศไทยได้ผ่านยุคของการพัฒนาแล้วระยะหนึ่ง ซึ่งมีพัฒนาการของการพัฒนาในตัวของมันเอง การพัฒนาที่ผ่านมาดังกล่าวมีผลกระทบต่อชุมชน สังคมเป็นอย่างมาก จนกระทั่งมีการนำแนวคิดการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้ามาใช้ปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากวิกฤติเศรษฐกิจ นอกจากนี้

ยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนผ่านทางวัฒนธรรมที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมาก ทำให้ก่อเกิดปัญหาและความต้องการใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น จึงเป็นการยากที่จะทำการแก้ไขและตอบสนองให้แก่ประชาชนได้ โดยรัฐเพียงฝ่ายเดียว ดังนั้นทุก ๆ ฝ่ายจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาด้วยการร่วมมือ ร่วมแรงในการที่จะทำการพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติของตนเองให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้น^๗

โดยที่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เป็นกระบวนการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นในทางที่ดีขึ้น เจริญรุ่งเรืองขึ้น ในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสามารถจัดการกับภาวะการณ์ของกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ (self-reliance) หรือช่วยตนเองได้ (elf-help) ในการคิดตัดสินใจและดำเนินการแก้ไขปัญหาตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเองและส่วนรวม ดังนั้น ชุมชนท้องถิ่นจะพัฒนาได้หรือไม่และดำเนินไปในทิศทางใดนั้นมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการคือ แนวคิดพื้นฐานการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น หลักการพัฒนา และการดำเนินงานพัฒนาซึ่งรวมถึงการปรับตัวให้ทันต่อภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม

๒.๑.๑) การให้การศึกษาแก่ชุมชน (Community Education)^๘

การพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ นั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้การพัฒนาบรรลุเป้าหมายได้ ฉะนั้นในการพัฒนาชุมชนจึงพยายามที่จะพัฒนาในด้านต่าง ๆ ไปพร้อมกันทุกด้านที่มี

^๗ ญัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, (๒๕๕๘). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, หน้า ๓๕-๓๖

^๘ สอนยา พลศรี. (๒๕๔๗). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, หน้า ๖๕-๘๘.

ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพราะจะมีส่วนช่วยสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างมาก^๙ ซึ่งการให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ควรรู้เพื่อความรู้ความเข้าใจร่วมกัน เป็นกระบวนการที่ ผู้เข้ารับการศึกษามีส่วนสำคัญที่สุด เพราะเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงต้องมีแรงจูงใจที่ต้องการจะศึกษาและบางเรื่องต้องมีการฝึกฝนปฏิบัติให้มีทักษะ โดยผู้เข้ารับการศึกษอาจเป็นเด็ก เยาวชน หรือ ผู้ใหญ่ในชุมชนรวมถึงผู้นำกลุ่มที่มีความสนใจ มีเวลาเพียงพอและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ส่วนผู้ให้การศึกษา เช่น นักพัฒนาชุมชน นักส่งเสริมการเกษตร นักสาธารณสุข ฯลฯ จะต้องเป็นผู้มีความรู้ และทักษะในการถ่ายทอดเนื้อหาข้อมูลความรู้ มีบุคลิกและมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รู้จักใช้จิตวิทยา ตลอดจนเทคนิควิธีสอน และถ่ายทอดความรู้ได้ดี

๑) รูปแบบของการให้การศึกษาแก่ชุมชน การให้การศึกษาแก่ชุมชน ถ้าแบ่งตามจำนวนของคนที่จะให้การศึกษา อาจแบ่งได้ ๓ รูปแบบ ดังนี้^{๑๐}

- การให้การศึกษาเป็นรายบุคคล เป็นการให้การศึกษาแก่บุคคลที่ไม่สามารถให้การศึกษาพร้อมกับผู้อื่นได้ คือเป็นบุคคลที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากผู้อื่น เช่น คนพิการ และผิดปกติทางกายหรือจิตใจ ผู้นำชุมชนที่ต้องสร้างบุคลิกภาพให้เหมาะสม เด็กหรือเยาวชนที่เตรียมตัวไปทำกิจกรรมประเภทประกวดและแข่งขัน เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นการฝึกทักษะให้แก่บุคคลในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลาย ๆ ด้านก็ได้

- การให้การศึกษาเป็นกลุ่ม เป็นการให้การศึกษาแก่บุคคลในชุมชน เป็นกลุ่มที่มีจำนวนไม่มากนัก มีความสนใจร่วมกัน มีลักษณะคล้ายคลึงกัน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน หรือใช้ชีวิตร่วมกันตามวัตถุประสงค์ของการให้การศึกษา ซึ่งอาจใช้วิธีการให้การศึกษาได้หลายวิธี เช่น การประชุมปฏิบัติการ การอภิปราย การจัดนิทรรศการ การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์โดยจัดเวทีประชาคม เป็นต้น

- การให้การศึกษาแก่คนจำนวนมาก เป็นการให้การศึกษาแก่ผู้คนใน ชุมชนที่มีจำนวนมาก เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องไปพร้อม ๆ กัน โดยส่วนใหญ่จะดำเนินการ ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น หอกระจายข่าวของชุมชน วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมถึงอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

การให้การศึกษาแก่ชุมชนจึงต้องเลือกรูปแบบที่เหมาะสมกับบุคคล กลุ่มเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการให้การศึกษาด้วยจึงจะประสบความสำเร็จ

๒) วิธีการให้การศึกษาแก่ชุมชน การให้การศึกษาแก่ชุมชนสามารถดำเนินการได้หลายวิธี ดังนี้^{๑๑}

- การพบปะเยี่ยมเยียนโดยตรง เป็นการให้การศึกษาโดยการไปพบปะ เยี่ยมเยียนผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือครอบครัว อาจจะเป็นที่บ้านหรือสถานที่ประกอบอาชีพ เช่น สวน ไร่ นา เป็นต้น แล้วจึงหาโอกาสที่เหมาะสมให้การศึกษาตามเนื้อหาสาระที่ต้องการ การพบปะเยี่ยม

^๙ ธีรยุทธ บุญอภัย, (๒๕๕๘). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, หน้า ๑๔๒

^{๑๐} สนธยา พลศรี. (๒๕๔๗). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, หน้า ๖๕-๘๙.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน

เขียนโดยตรงแม้จะมีกระบวนการค่อนข้างยุ่งยาก แต่จะสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้แบบเป็นกันเอง ทำให้ผู้ถ่ายทอดความรู้และผู้เรียนมีความสนิทสนมกัน ได้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เรียน ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการถ่ายทอดความรู้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ทำให้สามารถให้การศึกษาได้ง่าย เรียนรู้และบรรลุเป้าหมายได้เร็วขึ้น

- การอภิปรายกลุ่ม เป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชนเป็นกลุ่ม โดยการนำผู้ที่มีปัญหาที่มีความต้องการ และความสนใจร่วมกันจำนวนไม่มากนักมาร่วมปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นกัน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน ฝึกการเรียนรู้ร่วมกันและทำงานร่วมกัน เป็นกลุ่ม พัฒนาความเป็นผู้นำ เรียนรู้วิธีการทำงานแบบประชาธิปไตย สร้างจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของและรับผิดชอบการพัฒนาชุมชนร่วมกัน เป็นต้น

- การสาธิต เป็นการให้การศึกษาด้วยการแสดงหรือทำให้ดูโดยให้ผู้เข้ารับการศึกษได้เรียนรู้จากการเฝ้าดูและการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นการสาธิตผลงาน การพัฒนาที่ประสบความสำเร็จหรือสาธิตการดำเนินงานพัฒนาชุมชนก็ได้ การสาธิตช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่เรียน สามารถเชื่อมโยงเปรียบเทียบกับสิ่งที่จะเรียนกับสิ่งอื่น ๆ ได้ ทำให้บรรยากาศของการเรียนไม่ซ้ำซากจำเจ

- การจัดนิทรรศการ เป็นการจัดแสดงสิ่งที่จะเรียนรู้ให้ดู เช่น การแสดงตัวอย่าง หุ่นจำลอง แผนภูมิ รูปภาพ หรือโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นหมวดหมู่ มีระเบียบ แบบแผน กระตุ้นให้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วยในการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความเชื่อ ค่านิยมบางประการของผู้เรียน เป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน

- การศึกษาดูงาน เป็นการนำกลุ่มเป้าหมายไปศึกษาหาความรู้ใน สถานที่ต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ไปชมเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนของตนหรือไปหาคนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนา เพื่อกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวใน การพัฒนาชุมชน การศึกษาและดูงานยังช่วยในการฝึกทักษะของการทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มและองค์กรขึ้นในชุมชน สร้างความรัก ความสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นำความรู้ และประสบการณ์ที่ได้พบเห็นมาปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนของตน นอกจากนี้แล้วการศึกษาดูงานยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความเชื่อ ค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ของบุคคลให้เหมาะสมได้อีกด้วย

- การฝึกอบรม เป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชนโดยการเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ ความสามารถหรือทักษะของบุคคล การเปลี่ยนแปลงเจตคติและความรู้สึกของผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้เหมาะสม เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่และแก้ไขข้อบกพร่องในการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในปัจจุบันและอนาคต

- การรณรงค์ เป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนด้วยการแสดงว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับเรื่องที่รณรงค์นั้น ทางสื่อและการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ ถ้าเป็นเรื่องที่เห็นด้วยก็ให้การสนับสนุนให้ดำเนินการ ถ้าหากไม่เห็นด้วยก็ไม่ให้การสนับสนุน ยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ไม่ให้เกิดขึ้นในชุมชน การรณรงค์ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม รวมพลังคนในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ นักพัฒนาชุมชนต้องรู้จักเลือกวิธีการให้การศึกษาแก่ชุมชน ให้มีความเหมาะสมกับ กลุ่มเป้าหมาย วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่จะให้การศึกษา ซึ่งอาจจะใช้เพียงวิธีการเดียวหรือรวมกัน หลาย ๆ วิธีก็ได้

๒.๑.๒) แนวคิดชุมชนเสมือนจริง (Virtual Community) และเครือข่ายสังคม (Social Network)^{๑๒}

เกิดขึ้นพร้อมกับการก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ การเชื่อมโยงระบบข้อมูลข่าวสาร การประกอบกิจกรรม การทำงานและการใช้ชีวิตประจำวันผ่านระบบการสื่อสารทางเครือข่ายของอินเทอร์เน็ตและคอมพิวเตอร์ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาข้อมูลข่าวสาร การรับ-ส่งข้อมูล การตลาด การบันเทิง การสื่อสารทางการเมือง เป็นต้น รวมทั้งปัญหาของสังคมสมัยใหม่ที่ทวีความซับซ้อนและรุนแรงขึ้น การพิจารณาปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาจึงไม่อาจจำกัดอยู่ในขอบเขตของชุมชน ที่มีอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์เล็ก ๆ ได้เพียงลำพัง เพราะบางปัญหาที่เกิดจากอิทธิพลและปัจจัยภายนอกชุมชนที่มีผลกระทบต่อการจัดการในเรื่องนั้น ๆ เช่น การเข้าร่วมเป็นประชาคมอาเซียน การเข้ามาของทุนนิยมและกระแสวัฒนธรรมต่างประเทศ ดังนั้นการแก้ปัญหาจึงต้องการการรวมพลังความร่วมมือและทรัพยากรภายนอกชุมชนโดยอาศัยความเป็นเครือข่ายที่มีพลังในการจัดการ

ชูเลอร์^{๑๓} ได้กล่าวถึงชุมชนในรูปแบบใหม่ที่มีการติดต่อสื่อสาร ระหว่างกันผ่านเทคโนโลยีว่าเป็นชุมชนเสมือนจริง (Virtual Community) เป็นชุมชนที่กลุ่มคน อาจจะได้พบกันโดยตรงหรือไม่ก็ตาม แต่มีโอกาสสื่อสารด้วยถ้อยคำภาษาและความคิดผ่านเครือข่าย สังคม (Social Network) โดยสมาชิกไม่จำเป็นต้องพบหน้ากันก็ได้ เช่น การสร้างชุมชนบนเครือข่าย สังคมทางอินเทอร์เน็ต (Internet) ที่มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายทั่วโลกเป็นชุมชนไร้พรมแดน โดย อาศัยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นสำคัญ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการ สื่อสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่สำคัญหลาย ๆ ด้าน เช่น

๑. รูปแบบการสื่อสาร (Communication Platform) ที่ค่อย ๆ เปลี่ยนจากการสนทนา แบบจุดต่อจุดและแบบสองทางไปสู่การสื่อสารระหว่างผู้ใช้หลายคนมากขึ้นและมีการใช้ลิงค์ (Link) วิดีโอ ภาพถ่ายและเนื้อหา 멀티มีเดียมากขึ้น โดยการขับเคลื่อนของกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เรียกว่า Net Generation ซึ่งเป็นตัวแปรที่สำคัญที่ทำให้รูปแบบการสื่อสารเปลี่ยนแปลงไป คนกลุ่มนี้ชื่นชอบการแลกเปลี่ยนเนื้อหา การใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ และเติบโตมาพร้อมกับแนวคิด “ความฉลาดของฝูงชน” อาทิ การทำหน้าที่ให้คะแนน การจัดอันดับผู้ใช้คนอื่น ๆ รวมถึงจัดอันดับสินค้าและบริการ เป็นต้น เครือข่ายสังคมออนไลน์จึงกลายเป็นช่องทางการสื่อสารหลักสำหรับคนกลุ่มนี้และกลายเป็นชุมชนและเครือข่ายสังคมมากขึ้น ซึ่งในอนาคตอาจจะเข้ามามีบทบาทในการทำกิจกรรมทางสังคมและการติดต่อสื่อสารแทนที่ระบบอีเมลหรือระบบโทรศัพท์ที่มีอยู่^{๑๔}

๒. การควบคุมการสื่อสาร (Communication Control) การเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้ให้บริการโทรคมนาคมจากที่เคยเป็นผู้ควบคุมและออกแบบแพลตฟอร์มแบบปิด (Web ๑.๐) ไปสู่ผู้ให้บริการบนแพลตฟอร์มเปิดบนอินเทอร์เน็ต (Web ๒.๐) ซึ่งเป็นผลมาจากการที่มีเทคโนโลยีการ

^{๑๒} ญัตติ ทรพย์อุภักดิ์, (๒๕๕๘). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, หน้า ๔๖-๕๐.

^{๑๓} Douglas Schuler. (๑๙๙๖). *New Community Networks. Wire for change*. New York: AMC. Press. P ๑๑๖-๑๒๑

^{๑๔} เศรษฐพงศ์ มะลิสุวรรณ. (๒๕๕๖). สังคมเครือข่าย Social Network ตอนที่ ๒. เข้าถึงได้จาก <http://www.charkarn.com/varticle/๔๑๔๕๔>. (วันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๖).

สื่อสารที่ดีขึ้นและมีราคาถูกลง รวมถึงการใช้บอร์ดแบนด์และเครือข่ายไร้สาย (Wireless) เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้แพลตฟอร์มแบบเปิดอย่างเว็บไซต์สังคมออนไลน์กลายเป็นแพลตฟอร์มที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น สำหรับบริการสื่อสารและผู้ใช้บริโภคตอบสนองต่อแนวโน้มนี้อย่างกว้างขวางซึ่งเป็นผลให้เกิดการสร้างเครือข่ายสังคมขึ้นมาอีกจำนวนมาก

๓. แนวโน้มและพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ต ในปัจจุบันการพัฒนาเทคโนโลยีการรับ-ส่งข้อมูลผ่านบอร์ดแบนด์ (Broadband) หรืออินเทอร์เน็ตความเร็วสูง (Hi-Speed Internet) เป็นปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้ความต้องการใช้งานอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อการขยายตัวของจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยที่เพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงในช่วง ๒-๓ ปีที่ผ่านมา โดยในปี ๒๕๕๒ ประเทศไทยมีจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตประมาณ ๑๖.๑ ล้านคน เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๕๑ ที่มีจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ต ๑๓.๔ ล้านคน^{๑๕}

การเติบโตของผู้สมัครใช้งาน อินเทอร์เน็ตบอร์ดแบนด์ทั้งแบบใช้สายและไร้สายก็มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ขณะที่แนวโน้มการใช้งานอินเทอร์เน็ตแบบธรรมดา ในระบบความถี่แคบ (Narrowband) ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเป็นการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผ่านสายโทรศัพท์ (Dial-up) กลับมีปริมาณการใช้งานลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ นอกจากนั้นการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตอีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นที่นิยมอย่างเห็นได้ชัดและมีปริมาณความต้องการที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง คือการใช้งานอินเทอร์เน็ตผ่านโทรศัพท์มือถือ (Mobile Internet) ซึ่งได้มีการพัฒนาเทคโนโลยี ๓G เพื่อให้เครือข่ายโทรศัพท์มือถือสามารถรองรับการให้บริการภาพและเสียงและการ รับส่งข้อมูลต่าง ๆ ผ่านเทคโนโลยี WAP, GPRS, EDGE และ Bluetooth เป็นต้น จากแนวโน้มของการใช้อินเทอร์เน็ตที่มีอัตราเร่งที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ประกอบกับอัตราการเติบโต ของธุรกิจด้านบอร์ดแบนด์และธุรกิจด้านการตลาดโทรศัพท์มือถือออนไลน์ที่มีความรุนแรงมากขึ้นนั้น พฤติกรรมบนโลกออนไลน์จึงก้าวเข้าสู่ความเป็นสังคมเครือข่าย (Social Network หรือ Social Media) กันมากขึ้น ดังนั้นจึงเกิดชุมชนรูปแบบใหม่เป็นชุมชนในมิติของสังคมเครือข่ายที่หมายถึง การรวมตัวกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มคนรูปแบบหนึ่งที่ปรากฏตัวบนโลกออนไลน์หรือทางอินเทอร์เน็ตที่เรียกว่า “ชุมชนออนไลน์” ซึ่งมีลักษณะเป็นสังคมเสมือน (Virtual Community) สังคมประเภทนี้จะเป็นการให้ผู้คนสามารถทำความรู้จัก แลกเปลี่ยนความคิด แบ่งปันประสบการณ์ร่วมกัน และเชื่อมโยงกันในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง โดยมีการขยายตัวผ่านการติดต่อสื่อสารกันอย่างเป็นเครือข่าย เช่น เว็บไซต์ Hi๕, Facebook, Myspace, YouTube, Twitter เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดเครือข่ายสังคมในทุกระดับของผู้คนทั่วไปในสังคมจากวัยรุ่นไปจนถึงคนวัยทำงาน นักวิชาการและกลุ่มที่ต้องการสื่อสารทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ดังเช่น กลุ่มที่มีอายุระหว่าง ๓๐-๔๕ ปี (Generation X) คือกลุ่มคนวัยทำงาน นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ นักการเมือง นักสื่อสารมวลชน จัดว่า เป็นกลุ่มที่รับเทคโนโลยีแบบผู้ใช้เป็นส่วนมาก จะใช้ประโยชน์ในการสืบค้นหาข้อมูลข่าวสาร ติดต่อสื่อสารกับลูกค้า โดยการใช้เป็นเครื่องมือทางการสื่อสาร การตลาด การค้นหา

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน

ความรู้ การอ่าน ข่าวสารประจำวัน เช่น Twitter, Wikipedia, Google Earth, Webblog, Website ของสำนักข่าวต่าง ๆ^{๑๖}

นอกเหนือไปจากการใช้งานที่แตกต่างกันตามช่วงวัยแล้ว รูปแบบของการใช้ประโยชน์จาก Social Networking ก็ได้ขยายไปยังกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ด้านการ สื่อสาร ด้านการศึกษา ด้านการตลาด ด้านบันเทิงรวมไปถึงด้านสื่อสารการเมือง ด้วยประโยชน์ที่มี ความหลากหลายในการใช้งาน ทำให้ Social Network กลายเป็นเครือข่ายทางสังคมขนาดใหญ่ที่ถูก เชื่อมต่อกันด้วยรูปแบบที่ เฉพาะเจาะจง ทั้งด้านมุมมอง ความคิด การแลกเปลี่ยน มิตรภาพ ความ ชัดแย้ง การค้า ซึ่งเป็นไป ตั้งแต่ระดับบุคคลที่มีความใกล้ชิดไปจนถึงระดับชาติ Social Network จึงเป็นการรวมกันเข้าไว้ซึ่ง ความผูกพันและความสนใจร่วมกัน^{๑๗}

ชุมชนเสมือนจริงนี้ มีบทบาทมากขึ้นในสังคมปัจจุบันทำหน้าที่ให้ข้อมูล ความรู้ สร้างระบบ และกลไกการตลาด การทำกิจกรรมผ่านเครือข่ายที่มีอยู่ซึ่งนำไปสู่การทำกิจกรรมเพื่อสังคมในกลุ่ม/ เครือข่ายที่มีการปฏิสัมพันธ์กันแบบแน่น เช่น การรวมตัวเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม การสร้าง เครือข่ายการศึกษา เป็นต้น ชุมชนรูปแบบนี้มีข้อดีกว่าชุมชนแบบอื่นตรงที่ว่าไม่มีอคติเกี่ยวกับ เพศ อายุ เชื้อชาติ สีผิว เผ่าพันธุ์ รูปร่าง หน้าตา เสียงพูด อากัปกิริยาของสมาชิก ชุมชนเสมือนจริงเป็น เครื่องมือที่เชื่อมโยงผู้ที่มีความสนใจร่วมเข้าด้วยกัน ในชุมชนแบบเดิมเราจะรู้จักผู้คนต่อเมื่อได้พบปะ หน้าตาและต้องคบหาสมาคมกับผู้คนจำนวนไม่น้อย กว่าที่จะพบผู้ที่มีความสนใจในเรื่องบางเรื่อง เหมือนกับเรา แต่ในชุมชนประเภทนี้เราสามารถเข้าถึงแหล่งที่เราสนใจได้อย่างทันที นอกจากนี้ยังมี ข้อดี คือช่วยคัดสรรกลั่นกรองข้อมูลที่จำเป็นและทันสมัย โดยไม่ต้องเก็บรวบรวมไว้มากมายเหมือนแต่ ก่อน โดยคุณลักษณะสำคัญของชุมชนเสมือนจริง ประกอบด้วย^{๑๘} ๑. การมีจิตสำนึกร่วม (Shared Consciousness) ๒. มีหลักการร่วม (Shared Principle) ๓. มีจุดมุ่งหมายร่วม (Shared Purpose) ซึ่งชุมชนรูปแบบนี้สามารถสร้างความเชื่อมโยงระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร ประเทศต่าง ๆ ได้ทั่วโลก ๔. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่หลากหลาย ๕. มีความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลและความเป็นชุมชนตาม ความสนใจ

๒.๑.๓) การพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนท้องถิ่นตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง^{๑๙}

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชการที่ ๙ ทรงเข้าใจถึงสภาพสังคมไทย ดังนั้นเมื่อได้ พระราชทานแนวพระราชดำริหรือพระบรมราโชวาทในด้านต่าง ๆ จะทรงคำนึงถึงวิถีชีวิต และสภาพ สังคมของประชาชนด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในทาง ปฏิบัติได้

^{๑๖}ปรีชา วงศ์ทิพย์. (๒๕๕๕). การพัฒนาชุมชนประยุกต์ : แนวคิดการบูรณาการ. พระมหาสุทนต์ อากาศโร บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). p ๑๘-๒๐

^{๑๗}เศรษฐพงศ์ มะลิสุวรรณ. (๒๕๕๖). สังคมเครือข่าย Social Network ตอนที่ ๒. เข้าถึงได้จาก <http://www.charkarn.com/varticle/๔๑๔๕๔>. (วันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๖).

^{๑๘}ปรีชา วงศ์ทิพย์. (๒๕๕๕). การพัฒนาชุมชนประยุกต์ : แนวคิดการบูรณาการ. พระมหาสุทนต์ อากาศโร บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). หน้า ๒๓

^{๑๙}กรมการพัฒนาชุมชน. (๒๕๖๓). การพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนท้องถิ่นตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน. หน้า ๕-๗

แนวพระราชดำริในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ประกอบด้วย

- ๑) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการใช้ชีวิต
- ๒) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต
- ๓) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง

รุนแรง

๔) ยึดหลักการพึ่งตนเอง ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ

๕) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักศาสนา

สิ่งสำคัญ คือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ทศนคติการพึ่งตนเอง และใช้ชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีความสัมพันธ์ภูมิปัญญา และความเพียรที่เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตต้องถูกฟื้นฟูให้กลับมาดั้งเดิมและส่งเสริมให้แข็งแรงยิ่งขึ้น ก่อนที่ผลการพัฒนาจะกระทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปในทางลบมากกว่านี้และเพื่อลดความซับซ้อนระหว่างสาเหตุและผลลัพธ์ซึ่งเป็นปัจจัยเชื่อมโยงกันและกัน

โดยที่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals – SDGs) ๑๗ เป้าหมาย ประกอบด้วย

แผนภาพที่ ๑ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)

<https://www.sdgmove.com/aboutsdgs/>

เป้าหมายที่ ๑: ขจัดความยากจน

เป้าหมายที่ ๒: ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการสำหรับทุกคนในทุกวัย

เป้าหมายที่ ๓: สร้างหลักประกันว่าคนมีชีวิตที่มีสุขภาพดีและส่งเสริมสวัสดิภาพสำหรับทุกคนในทุกวัย

เป้าหมายที่ ๔: สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียมและสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เป้าหมายที่ ๕: บรรลุความเท่าเทียมระหว่างเพศและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สตรีและเด็กหญิง

เป้าหมายที่ ๖: สร้างหลักประกันว่าจะมีการจัดให้มีน้ำและสุขอนามัยสำหรับทุกคนและมีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ ๗: สร้างหลักประกันให้ทุกคนสามารถเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ที่ยั่งยืนในราคาที่ย่อมเยา

เป้าหมายที่ ๘: ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่องครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่มีผลิตภาพ และการมีงานที่เหมาะสมสำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ ๙: สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความทนทาน ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืน และส่งเสริมนวัตกรรม

เป้าหมายที่ ๑๐: ลดความไม่เสมอภาคภายในประเทศและระหว่างประเทศ

เป้าหมายที่ ๑๑: ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความครอบคลุม ปลอดภัย มีภูมิคุ้มกันและยั่งยืน

เป้าหมายที่ ๑๒: สร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ ๑๓: เร่งต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบที่เกิดขึ้น

เป้าหมายที่ ๑๔: อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ ๑๕: ปกป้อง พื้นฟูและสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนต่อสู้การกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้นสภาพกลับมาใหม่และหยุดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

เป้าหมายที่ ๑๖: ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรมและสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพรับผิดชอบและครอบคลุมในทุกระดับ

เป้าหมายที่ ๑๗: เสริมความเข้มแข็งให้แก่กลไกการดำเนินงานและฟื้นฟูสภาพหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลกสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน

ซึ่งการดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนี้สามารถสร้างความสำเร็จในการจัดความอดอยาก ความยากจนและการมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นอันดับแรกเมื่อ ๓ เป้าหมายนี้บรรลุผลแล้ว ประชาชนจะมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้พร้อมจะดำเนินกิจกรรมเพื่อยกระดับความเป็นอยู่สำหรับเป้าหมายอื่น ๆ ต่อไป

๒.๑.๔) แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนท้องถิ่นตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง^{๒๐}

กรมการพัฒนาชุมชน กำหนดเป้าหมายการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงครัวเรือน เพื่อสร้างความเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้ของชุมชน รวมทั้งสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มั่นคงภายในปี ๒๕๖๕ โดยเริ่มต้นจากการสร้างการพึ่งตนเองของครัวเรือน ทั้งการบริหารจัดการและระบบเศรษฐกิจในครัวเรือน รวมถึงการร่วมมือเกื้อหนุนเจือจានระหว่างกัน

^{๒๐}กรมการพัฒนาชุมชน. (๒๕๖๓). การพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนท้องถิ่นตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน. หน้า ๑๐

ในชุมชน สร้างการทำงานในรูปแบบกลุ่มการผลิตสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้และสร้างภูมิคุ้มกัน ที่เป็นสวัสดิการของชุมชนกระทรวงมหาดไทยเห็นความสำคัญในการสร้างพลังการส่งเสริมปรับตัวทัศนคติและเพิ่มทักษะ การดำเนินชีวิตและการสร้างภูมิคุ้มกัน ของประชาชนโดยการดำเนินการครอบคลุมพื้นที่ทุกหมู่บ้าน ใน ๓ ระดับ คือขั้นต้น ระดับครัวเรือน เพื่อการพอกินพอกินขั้นก้าวหน้า ระดับกลุ่ม ส่งเสริมและพัฒนากลุ่มอาชีพเพื่อสร้างรายได้ ให้อยู่ดี มีสุขและระดับชุมชน ส่งเสริมความร่วมมือพัฒนาชุมชนให้มีกิจกรรมสร้างหลักประกันสวัสดิการ ความสัมพันธ์ในชุมชน สร้างคุณภาพชีวิตประชาชนที่หลากหลายและยั่งยืนโดยการจัดโครงสร้างการทำงาน การสนับสนุน และการประสานบูรณาการผ่านคณะทำงานระดับกระทรวง ระดับจังหวัด อำเภอและท้องถิ่น เพื่อสร้างความร่วมมือและแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ทักษะการบริหารและปัจจัยการสนับสนุนครัวเรือน

๒.๑.๕) วิธีการพัฒนาครัวเรือน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง^{๒๑}

๑) เข้าใจ คณะทำงานฯ ดำเนินการ

- ประชุมวางแผนการปฏิบัติ เพื่อสร้างเครือข่ายผู้รอบรู้ มีประสบการณ์ เชี่ยวชาญ เชิญชวนเข้าร่วมงานการพัฒนาประชาชน
- สร้างและพัฒนาผู้นำ การเปลี่ยนแปลง เป็นแกนนำ ในการสร้างความรู้วิธีปฏิบัติ ด้านเศรษฐกิจพอเพียงแก่ครัวเรือน ส่งเสริมการบริหารจัดการแก่กลุ่มสร้างกระบวนการบริหารจัดการชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองในทุกระดับ
- กำหนดแนวทางการสร้างความรู้ วิธีเปลี่ยนลักษณะนิสัยการดำเนินชีวิตของประชาชนทุกครัวเรือน
- ศึกษาข้อมูลเชิงลึกของครัวเรือนเพื่อนำมาวิเคราะห์ศักยภาพขีดความสามารถของครัวเรือน สภาพพื้นที่ สภาพของชุมชนท้องถิ่น ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ว่ามีสถานการณ์เป็นอย่างไร มีเหตุการณ์ใดบ้าง ที่มีแนวโน้มว่าจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างไร เพื่อเตรียมสร้างกิจกรรมรณรงค์ สร้างการรับรู้และความตระหนักในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของครัวเรือน

๒) เข้าถึง คณะทำงานฯ ดำเนินการ

- คณะทำงานเข้าถึงด้วยลงมือปฏิบัติจริง ในกิจกรรมที่ได้จากการสร้างความเข้าใจด้วยตนเองหรือจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้รู้เท่า รู้ทันต่อการแก้ปัญหาระหว่างดำเนินกิจกรรม เพื่อสร้างความตระหนักในสถานการณ์ที่เป็นอยู่ชี้แจงข้อมูล สถานการณ์ของชุมชน ความสำคัญ ความจำเป็นต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดำเนินชีวิต
- นำเสนอแนวความคิดการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากตัวอย่างความสำเร็จด้วยสื่อต่าง ๆ การศึกษาดูงาน การได้ทดลองปฏิบัติ
- จัดทำแผนการพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในภาพรวม กลุ่ม และครัวเรือน
- การปรับปรุงและพัฒนาชีวิตด้วยศาสตร์พระราชา ทฤษฎีใหม่ตัวอย่างจากโครงการพระราชดำริที่ประสบความสำเร็จ

^{๒๑}กรมการพัฒนาชุมชน. (๒๕๖๓). การพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนท้องถิ่นตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน. หน้า ๑๒-๑๔

- ส่งเสริม ยกระดับความรู้ ความเข้าใจและปรับจิตสำนึก ผ่านสื่อการเรียนรู้ หลากหลายรูปแบบ จัดกิจกรรมการสร้างความรู้ในรูปแบบที่เหมาะสม เช่น แนะนำรายบุคคล ครั้วเรือน การประชุม การอบรม กระบวนการกลุ่ม การสาธิตการเรียนรู้ผ่านการทำจริง

- ให้มีการวางแผนการพัฒนาครั้วเรือนตัวเองต่อไป

๓) พัฒนา คณะทำงานฯ ดำเนินการ

- สนับสนุนการยอมรับ น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและความรู้ศาสตร์ พระราชาไปปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการพึ่งตนเองในแต่ละครั้วเรือนอย่างจริงจัง

- จัดระบบการพัฒนา โดยอาจจัดการขยายผลการดำเนินงานด้วยแบ่งคุ้มบ้านจัดกลุ่ม บ้านเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน แบ่งปันทรัพยากรในการพัฒนาครั้วเรือนของสมาชิกกลุ่ม

- สนับสนุนให้แต่ละครั้วเรือน มีเป้าหมายชัดเจน มั่นใจในวิธีการปฏิบัติโดยเริ่มจาก การสร้างความมั่นคงทางอาหารของแต่ละครอบครัว สร้างสิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่บ้านให้ยั่งยืน และ สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ให้ความสัมพันธ์และความมีจิตใจดีเกิดขึ้น

- มีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการร่วมแก้ไขปัญหา

- จัดกิจกรรมพบทวนการปฏิบัติ พร้อมปรับปรุงยกระดับพัฒนาและต่อยอดกิจกรรม ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

๔) เสริมแรง คณะทำงาน ฯ ดำเนินการ

- สร้างกิจกรรมเชิดชูเกียรติผู้ประสบความสำเร็จ ตามระดับความต้องการ เช่น การ ให้รางวัล การสร้างความยอมรับ การประกาศเป็นต้นแบบเป็นครู

- ส่งเสริมครั้วเรือนที่ดำเนินการได้ก้าวหน้าเป็นจุดเรียนรู้ จุดดูงานเพื่อขยายผล ต่อเนื่อง

๕) การตรวจติดตาม คณะทำงาน ฯ ดำเนินการ

- ติดตาม พบปะ เยี่ยมเยียน เพื่อการกำกับ ให้การปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนา ครั้วเรือนเป็นไปตามแนวทางและช่วงเวลาที่กำหนด

- เสนอแนะ ปรับปรุงวิธีการ เพื่อให้ครั้วเรือนดำเนินงานต่อเนื่องและทำให้เกิด ความสำเร็จอย่างแท้จริง

- คิดค้นวิธีการทุกวิธีเพื่อใช้สนับสนุน ครั้วเรือนปฏิบัติได้และประสบความสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ให้ได้

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับเยาวชน

๒.๒.๑ ความหมายของเยาวชน

เยาวชน หมายถึง บุคคลอายุเกิน ๑๔ ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์^{๒๒}

เยาวชน มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัติไว้ดังนี้^{๒๓}

เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกิน ๑๔ ปีบริบูรณ์ แต่ยังมีถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์

^{๒๒} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, สืบค้นวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒

^{๒๓} ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๖, (เล่มที่ ๑๒๗ ตอนที่ ๗๒ ก, ลงวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๖), หน้า ๑๓, สืบค้นวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒

ความหมายของ “เยาวชน” ใน พ.ร.บ.เยาวชนฯ เปลี่ยนแปลงจากความหมายในกฎหมายเด็กและเยาวชนเดิม เพราะกฎหมายเดิมไม่ได้หมายรวมถึงบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้วด้วยการสมรส ซึ่งกฎหมายแพ่งกำหนดว่าบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ ๑๗ ปีบริบูรณ์ สามารถทำการสมรสได้ และถือว่าเป็นผู้บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส หรือบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า ๑๗ ปีบริบูรณ์ ทำการสมรสโดยได้รับอนุญาตจากศาล ซึ่งบุคคลเหล่านี้ถ้าได้กระทำการอันเป็นความผิด แม้อายุยังไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์ กฎหมายเดิมไม่ถือว่าเป็นเยาวชน และต้องถูกฟ้องยังศาลธรรมดา แต่ในกฎหมายใหม่เห็นว่าบุคคลที่บรรลุนิติภาวะโดยการสมรสนั้นยังมีสภาพจิตใจ และสภาพร่างกายที่ควรต้องได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกับบุคคลที่ยังไม่ได้สมรส จึงไม่บัญญัติยกเว้นมิให้อยู่ในความหมายของเยาวชน ดังนั้นบุคคลที่มีอายุยังไม่เกิน ๑๘ ปีบริบูรณ์

เยาวชน มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้ให้ความหมาย ดังนี้^{๒๔}

เยาวชน หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีบริบูรณ์ ถึง ๒๕ ปีบริบูรณ์

ความหมายเยาวชนทางพระพุทธศาสนา

ทางพระพุทธศาสนา ไม่ได้มีกำหนดความหมายของวัยรุ่นไว้อย่างชัดเจน แต่พอจะกล่าวได้ว่าหมายถึง บุคคลที่อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี ด้วยถือว่าเป็นบุคคลไม่มีความเป็นผู้ใหญ่พอ พระพุทธองค์จึงทรงห้ามบวชบุคคลเหล่านี้ไว้ว่า “ภิกษุรู้อยู่ อุปสมบทให้บุคคลผู้มีอายุหย่อนกว่า ๒๐ ปี บุคคลนั้นไม่เป็นอันอุปสมบท และภิกษุเหล่านั้นควรถูกตำหนิ ภิกษุนั้นต้องอาบัติปาจิตตีย์นี้”^{๒๕} พระองค์ทรงให้เหตุผลว่าผู้ที่อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี ยังไม่มีความอดทน ไม่อดกลั้นต่อสภาพแวดล้อมรอบตัว ไม่อดกลั้นต่อความเย็น ความร้อน ความหิว ความกระหาย สัมผัสจากเหลือบ ยุง ลม แดด สัตว์เลื้อยคลาน กล่าวร้าย คำที่ฟังแล้วไม่ดี ไม่ได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้^{๒๖}

ความหมายเยาวชนทางจิตวิทยา

ในการศึกษารุ่นนี้ผู้วิจัยได้ศึกษากลุ่มตัวอย่างเป็นเยาวชน ซึ่งถือว่าเป็นช่วงวัยที่อยู่ในขั้นพัฒนาการของวัยรุ่นตามแนวคิดทฤษฎีทางตะวันตกทางด้านจิตวิทยา ได้ให้ความหมายคำว่า “วัยรุ่น” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Adolescence” มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Adolescere” ซึ่งมีความหมายว่า “การเจริญเข้าสู่ภาวะ”^{๒๗} โดยมีนิยามคำว่า “วัยรุ่น” ดังนี้

กฎ^{๒๘} ให้ความหมายของวัยรุ่น คือ เป็นช่วงวัยของการพัฒนาเข้าสู่วัยหนุ่มสาวและการมีวุฒิภาวะ ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งความยากลำบาก เริ่มตั้งแต่อายุ ๑๒-๑๓ ปี จนถึงอายุ ๒๐ ปี วัยหนุ่มสาวนี้จะดำเนินไปอีกหลายปีหลังจากมีวุฒิภาวะทางเพศแล้ว และวัยรุ่นต้องมีความรับผิดชอบสู่วุฒิภาวะเป็นผู้ใหญ่

^{๒๔} ราชกิจจานุเบกษา , พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๖, (เล่มที่ ๑๑๒ ตอนที่ ๑๑๘ ง, ลงวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๖), หน้า ๑, สืบค้นวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒

^{๒๕} วิม. (ไทย) ๒/๔๐๓/๕๑๕.

^{๒๖} วิมหา. (ไทย) ๒/๔๐๒/๕๑๕.

^{๒๗} Dusek,B.J, Adolescent development and behavior,(Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, ๑๙๘๗), p.๔.

^{๒๘} Good.T.,& Brophy,J,. “Behavioral expression of teacher attitude” Journal of Education Psychology, ๖๓,๖๑๗-๖๒๔, ๑๙๗๒ : ๑๖.

เฮอร์ลอค^{๒๙} ให้ความหมายว่า วัยรุ่น หมายถึงการเจริญเติบโตไปสู่การมีวุฒิภาวะ เป็นช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจจากเด็กสู่วุฒิภาวะความเป็นผู้ใหญ่

ดูเสก^{๓๐} กล่าวว่า วัยรุ่น (Adolescence) หมายถึง การเจริญเข้าสู่วุฒิภาวะ เป็นวัยที่เชื่อมต่อระหว่างความเป็นเด็กและผู้ใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เป็นระยะที่ต้องมีการปรับตัว และปรับพฤติกรรมแบบเด็กไปสู่การมีพฤติกรรมแบบผู้ใหญ่ ตามที่สังคมยอมรับภายในกรอบของวัฒนธรรมของแต่ละสังคม วัยรุ่นจะเจริญเติบโตไปสู่การบรรลุวุฒิภาวะ

วัยรุ่นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา คือ วัยรุ่นประมาณอายุ ๑๒-๑๘ ปี แต่ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า ช่วงความเป็นวัยรุ่นได้ขยายออกไป ประมาณ ๑๒-๒๕ ปี เนื่องจากวัยรุ่นอยู่ในสถาบันศึกษานานขึ้น^{๓๑} ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยให้ความหมายของวัยรุ่น หมายถึง วัยรุ่นที่มีอายุ ๑๕-๑๘ ปี

๒.๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาของเยาวชนตามทฤษฎีอิริคสัน

๑) การพัฒนาการของเยาวชน

วัยรุ่นเป็นวัยช่วงต่อระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่เป็นช่วงระยะเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย ลักษณะที่บ่งบอกถึงความเป็นหนุ่มสาว ขณะเดียวกันพัฒนาการทางด้านอารมณ์ สังคมและจิตใจก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยแต่เป็นไปในลักษณะที่ไม่ค่อยสอดคล้องหรือเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดความสับสน ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ขาดความยับยั้งชั่งใจ ขาดประสบการณ์ ทำให้วัยรุ่นตัดสินใจกระทำหรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมโดยไม่ได้คำนึงถึงผลเสียที่เกิดขึ้นตามมาจากการกระทำของตน และช่วงวัยรุ่นถือว่าเป็นช่วงระยะเวลาที่มีปัญหาทางด้านจิตสังคม อารมณ์และพฤติกรรมเสี่ยงมากกว่าช่วงอายุอื่น ๆ ทำให้มีผลกระทบต่องสุขภาพทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยเฉพาะพัฒนาการทางด้านสังคมจิตวิทยาของวัยรุ่น มีลักษณะที่ต้องคำนึงถึง คือ

๑. ไม่มีการพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอะไรที่ดีที่สุด เพราะวัยรุ่นแต่ละคนในแต่ละชุมชน สังคม เชื้อชาติต่าง ๆ ก็มีความหลากหลาย แตกต่างกันไป

๒. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสรีระวิทยา อารมณ์ และพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ไม่สอดคล้อง ทำให้วัยรุ่นถูกมองจากภายนอกกว่าเป็นผู้ใหญ่แต่การกระทำยังเป็นแบบเด็ก ๆ อยู่

๓. วัยรุ่นเป็นช่วงระยะเวลาที่ไม่มั่นคง มีความอ่อนไหวทางด้านจิตใจและอารมณ์ค่อนข้างมาก

จะเห็นได้ว่าวัยรุ่นเป็นวัยที่มีความสำคัญของชีวิต เนื่องจากวัยนี้เป็นวัยแห่งความเชื่อมต่อระหว่างวัยเด็กและผู้ใหญ่ จึงพบกับการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ โดยทั่วไปนักจิตวิทยาแบ่งช่วงวัยรุ่นเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

^{๒๙} Hurlock,E.B., **Adolescent Development**, ๓rd ed, (New york:McGraw-Hill), Institute of Alcohol Studied.n.d. Adolescent Alcohol:Problem, ๑๙๗๓, P.๒.

^{๓๐} Op.cit.

^{๓๑} ศรีเรือน แก้วกังวาล, **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม ๒** , พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕, หน้า ๓๒๙.

๑ วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) อายุ ๑๓-๑๕ ปี เป็นระยะเริ่มแรกในการเข้าสู่วัยรุ่น เป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตของร่างกายอย่างเต็มที่และรวดเร็วมาก สมบูรณ์ทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย ทำให้วัยรุ่นนี้ต้องปรับตัวต่อปัญหาทางร่างกาย อารมณ์ และสังคม อย่างมาก

๒ วัยรุ่นตอนกลาง (Middle Adolescence) อายุ ๑๕-๑๘ ปี เป็นช่วงที่ผ่านการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ มีพฤติกรรมก้ำกึ่งระหว่างความเป็นเด็กและผู้ใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจและความนึกคิด มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป

๓ วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence) อายุ ๑๘-๒๑ ปี วัยรุ่นในระยะนี้มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ภาวะอย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งมักมีการพัฒนาการด้านจิตใจมากกว่าทางร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเกี่ยวกับความนึกคิดและปรัชญาชีวิต^{๓๒}

แต่อย่างไรก็ตาม วัยรุ่นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา คือ วัยรุ่นประมาณอายุ ๑๒-๑๘ ปี แต่ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า ช่วงความเป็นวัยรุ่นได้ขยายออกไป ประมาณ ๑๒-๒๕ ปี เนื่องจากวัยรุ่นอยู่ในสถาบันศึกษานานขึ้น^{๓๓} สำหรับในช่วงวัยรุ่นแท้จริง คือ อายุ ๑๕-๑๘ เป็นช่วงที่เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ทางร่างกายเต็มที่ เป็นช่วงเปลี่ยนวัยที่ปรับเปลี่ยนชีวิตทางสังคม อารมณ์ จิตใจ ค่านิยม อุดมคติ เป็นต้น ความเปลี่ยนแปลงและความเป็นไปต่าง ๆ ในช่วงวัยนี้ ล้วนเป็นรากฐานของความสนใจ ความมุ่งมั่นในชีวิต หรือตัดสินใจประพฤติดังปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง การรวมเป็นกลุ่มของเด็กไปโดยธรรมชาติ กลุ่มมีอิทธิพลสำคัญต่อชีวิตจิตใจและอนาคตของเด็กมากที่สุด เด็กจะสนใจรู้สึกเป็นสุข ปลอดภัย และสบายใจในการเล่น เทียว เรียน กิน นอน ทำงาน กับเพื่อนร่วมวัย การคบเพื่อนร่วมวัยเป็นพฤติกรรมสังคมที่สำคัญยิ่งต่อจิตใจของเด็กวัยรุ่น เด็กที่เข้ากลุ่มมีความจงรักภักดีต่อกลุ่มยอมรับเอาค่านิยม ความเชื่อ ความสนใจของกลุ่มด้วยความเต็มใจ^{๓๔}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการทางด้านจิตสังคมของวัยรุ่นในช่วงต่าง ๆ มีความแตกต่างกันแต่จะมีความต่อเนื่องเกี่ยวเนื่องกันวัยรุ่นบางคนก็มีการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ในแต่ละช่วงอายุมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปบ้าง คงจะไม่สามารถชี้ชัดลงไปได้ว่าอะไรถูกผิด เพราะมีปัจจัยอื่นๆ ที่เข้ามามีส่วนในการเรียนรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าทางด้านพัฒนาการในด้านต่าง ๆ วัยรุ่นส่วนใหญ่มีการพัฒนาการทางด้านสังคมจิตวิทยาในช่วงอายุต่างๆ สิ่งที่น่าสนใจคือการเจริญเติบโตและ

^{๓๒} Cole, L & Hall , **Psychology of adolescence**, (New York: Holt, Rinehart and Winston., ๑๙๗๐), p๓, เพ็ญพิไล ฤทธาคนานนท์, **พัฒนาการมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘๑-๑๘๔, ศรีเรือน แก้วกังวาล, **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม ๒**, หน้า ๓๓๐.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๙.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๙-๓๓๐.

การพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ของวัยรุ่นเกิดขึ้นอย่างมากและรวดเร็วในระยะเวลาสั้นๆ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่วัยรุ่นจะต้องมีการปรับตัวมีการเรียนรู้ ฝึกทักษะ ในด้านต่าง ๆ ค่อนข้างมาก^{๓๕}

๒) แนวคิดพัฒนาการเยาวชน

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายด้าน ทำให้ต้องมีการปรับตัวหลายด้านพร้อม ๆ กัน จึงเป็นวัยที่จะเกิดปัญหาได้มาก การปรับตัวได้สำเร็จจะช่วยให้วัยรุ่นพัฒนาตนเองเกิดบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตต่อไป การเรียนรู้พัฒนาการวัยรุ่นจึงมีประโยชน์ทั้งต่อการส่งเสริมให้วัยรุ่นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพดีทั้งทางร่างกายจิตใจสังคม และช่วยป้องกันปัญหาต่าง ๆ ในวัยรุ่น เช่น ปัญหาทางเพศ หรือปัญหาการใช้สารเสพติด

วัยรุ่น จะเกิดขึ้นเมื่อเด็กย่างอายุประมาณ ๑๒ – ๑๓ ปี เพศหญิงจะเข้าสู่วัยรุ่นเร็วกว่าเพศชายประมาณ ๒ ปี และจะเกิดการพัฒนาไปจนถึงอายุประมาณ ๑๘ ปี จึงจะเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ โดยจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในพัฒนาการด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. พัฒนาการทางร่างกาย (Physical Development) ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายทั่วไป และการเปลี่ยนแปลงทางเพศ เนื่องจากวัยนี้ มีการสร้างและหลั่งฮอร์โมนเพศ (sex hormones) และฮอร์โมนของการเจริญเติบโต (growth hormone) อย่างมาก และรวดเร็ว

๑.๑ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายทั่วไป (physical changes) ร่างกายจะเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว แขนขาจะยาวขึ้นก่อนจะเห็นการเปลี่ยนแปลงอื่นประมาณ ๒ ปี เพศหญิงจะมีไขมันมากกว่า ชายมีกล้ามเนื้อมากกว่าทำให้เพศชายแข็งแรงกว่า

๑.๒ การเปลี่ยนแปลงทางเพศ (sexual changes) สิ่งที่เห็นได้ชัดเจน คือ วัยรุ่นชายจะเป็นหนุ่มขึ้น นมขึ้นพาน เสียงแตก หนวดเคราขึ้น และเริ่มมีฝันเปียก (nocturnal ejaculation) ส่วนวัยรุ่นหญิงจะเป็นสาวขึ้น คือ เต้านมมีขนาดโตขึ้น ไขมันที่เพิ่มขึ้นจะทำให้รูปร่างมีทรวดทรง สะโพกผายออก และเริ่มมีประจำเดือนครั้งแรก (menarche)

๒. พัฒนาการทางจิตใจ (Psychological Development)

๒.๑ สติปัญญา (Intellectual Development) วัยนี้สติปัญญาจะพัฒนาสูงขึ้นจนมีความคิดเป็นแบบรูปธรรม (Jean Piaget ใช้คำอธิบายว่า Formal Operation ซึ่งมีความหมายถึง ความสามารถเรียนรู้ เข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ลึกซึ้งขึ้นแบบ abstract thinking) มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์ สิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้นตามลำดับจนเมื่อพ้นวัยรุ่นแล้ว จะมีความสามารถทางสติปัญญาได้เหมือนผู้ใหญ่ แต่ในช่วงระหว่างวัยรุ่นนี้ ยังอาจขาดความยั้งคิด มีความหุนหันพลันแล่น ขาดการไตร่ตรองให้รอบคอบ

๒.๒ ความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self Awareness) วัยนี้จะเริ่มมีความสามารถในการรับรู้ตนเอง ด้านต่าง ๆ ดังนี้

- เอกลักษณ์ (identity) วัยรุ่นจะเริ่มแสดงออกถึงสิ่งตนเองชอบ สิ่งที่ตนเองถนัด ซึ่งจะแสดงถึงความเป็นตัวตนของเขาที่โดดเด่น ได้แก่ วิชาที่เขาชอบเรียน กีฬาที่ชอบเล่น งาน

^{๓๕} นายแพทย์วิโรจน์ อารีกุล วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า. (๒๕๖๒). จิตวิทยาวัยรุ่น Stories of Psychology. (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/storiesofpsychology๐๓/citwithaway-run>.

อดิเรก การใช้เวลาว่างให้เกิดความเพลิดเพลิน กลุ่มเพื่อนที่ชอบและสนิทสนมด้วย และจะเกิดการเรียนรู้และถ่ายทอดแบบอย่างจากกลุ่มเพื่อนนี้เอง ทั้งแนวคิด ค่านิยม ระบบจริยธรรม การแสดงออก และการแก้ปัญหาในชีวิต จนสิ่งเหล่านี้กลายเป็นเอกลักษณ์ของตน และกลายเป็นบุคลิกภาพนั่นเอง สิ่ง que แสดงถึงเอกลักษณ์ตนเองยังมีอีกหลายด้าน ได้แก่ เอกลักษณ์ทางเพศ (sexual identity and sexual orientation) แฟชั่น ดารา นักร้อง การแต่งกาย ทางความเชื่อในศาสนา อาชีพ คติประจำใจ เป้าหมายในการดำเนินชีวิต (Erik Erikson อธิบายว่าวัยรุ่นจะเกิดเอกลักษณ์ของตนในวัยนี้ ถ้าไม่เกิด จะมีความสับสนในตนเอง Identity VS Role confusion)

- ภาพลักษณ์ของตนเอง (Self Image) คือ การมองภาพของตนเองในด้านต่าง ๆ ได้แก่ หน้าตา รูปร่าง ความสวยความหล่อ ความพิการ ข้อดีข้อด้อยทางร่างกายของตนเอง วัยรุ่นจะสนใจ หรือให้เวลาเกี่ยวกับรูปร่าง ผิวพรรณมากกว่าวัยอื่น ๆ ถ้าตัวมีข้อด้อยกว่าคนอื่นก็จะเกิดความอับอาย

- การได้รับการยอมรับจากผู้อื่น (acceptance) วัยนี้ต้องการการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนอย่างมาก การได้รับการยอมรับจะช่วยให้เกิดความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย เห็นคุณค่าของตนเอง มั่นใจตนเอง วัยนี้จึงมักอยากเด่นอยากดัง อยากให้มีคนรู้จักมาก ๆ

- ความภาคภูมิใจตนเอง (Self Esteem) เกิดจากการที่ตนเองเป็นที่ยอมรับของเพื่อนและคนอื่น ๆ ได้รู้สึกว่าคุณค่า เป็นคนดีและมีประโยชน์แก่ผู้อื่นได้ ทำอะไรได้สำเร็จ

- ความเป็นตัวของตัวเอง (independent) วัยนี้จะรักอิสระ เสรีภาพ ไม่ค่อยชอบอยู่ในกฎเกณฑ์กติกาใด ๆ ชอบคิดเอง ทำเอง พึ่งตัวเอง เชื่อความคิดตนเอง มีปฏิริยาตอบโต้ผู้ใหญ่ที่บิบบังคับสูง ความอยากรู้อยากเห็นอยากลองจะมีสูงสุดในวัยนี้ ทำให้อาจเกิดพฤติกรรมเสี่ยงได้ง่ายถ้าวัยรุ่นขาดการยั้งคิดที่ดี การได้ทำอะไรด้วยตนเอง และทำได้สำเร็จจะช่วยให้วัยรุ่นมีความมั่นใจในตนเอง (Self Confidence)

- การควบคุมตนเอง (Self Control) วัยนี้จะเรียนรู้ที่จะควบคุมความคิด การรู้จักยั้งคิด การคิดให้เป็นระบบ เพื่อให้สามารถใช้ความคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

- อารมณ์ (Mood) อารมณ์จะปั่นป่วนเปลี่ยนแปลงง่าย หงุดหงิดง่าย เครียดง่าย โกรธง่าย อาจเกิดอารมณ์ซึมเศร้าโดยไม่มีสาเหตุได้ง่าย อารมณ์ที่ไม่ดีเหล่านี้อาจทำให้เกิดพฤติกรรมเกรี้ยว ก้าวร้าว มีผลต่อการเรียนและการดำเนินชีวิต ในวัยรุ่นตอนต้น การควบคุมอารมณ์ยังไม่ค่อยดีนัก บางครั้งยังทำอะไรตามอารมณ์ตัวเองอยู่บ้าง แต่จะค่อย ๆ ดีขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น อารมณ์เพศวัยนี้จะมามาก ทำให้มีความสนใจเรื่องทางเพศ แต่พฤติกรรมบางอย่างอาจเป็นปัญหา เช่น เบี่ยงเบนทางเพศ กามวิปริต หรือการมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่น

- จริยธรรม (Moral Development) วัยนี้ จะมีความคิดเชิงอุดมคติสูง (Idealism) เพราะเขาจะแยกแยะความผิดชอบชั่วดีได้แล้ว มีระบบมโนธรรมของตนเอง ต้องการให้เกิดความถูกต้อง ความชอบธรรมในสังคม ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ต้องการเป็นคนดี เป็นที่ชื่นชอบของคนอื่น และจะรู้สึกอึดอัดกับข้อใจกับความไม่ถูกต้องในสังคม หรือในบ้าน การต่อต้าน ประท้วงจึงเกิดได้บ่อยในวัยนี้เมื่อวัยรุ่นเห็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง หรือมีการเอาเปรียบ เบียดเบียน ความไม่เสมอภาค

กัน ในวัยรุ่นตอนต้นการควบคุมตนเองอาจยังไม่ดีนัก แต่เมื่อพ้นวัยรุ่นนี้ไป การควบคุมตนเองจะดีขึ้นจนเป็นระบบจริยธรรมที่สมบูรณ์เหมือนผู้ใหญ่

๓. พัฒนาการทางสังคม (Psychosocial Developmental Stage)

พัฒนาการทางสังคม ของ แอริคสัน (Erikson) ได้อธิบายช่วงอายุวัยรุ่นประมาณ ๑๓-๒๐ ปี เป็นช่วงวัยของการพบอัตลักษณ์แห่งตน แยังกับการไม่เข้าใจตนเอง (Identity vs. Identity diffusion) ระยะเวลาเป็นขั้นตอนความขัดแย้งทางสังคม และจิตใจของมนุษย์มากที่สุด อีริคสัน (Erikson) เชื่อว่าเป็นช่วงวิกฤตของชีวิตมนุษย์เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างความเป็นเด็ก และความเป็นผู้ใหญ่ ถ้าไม่สามารถแก้ไขสถานะวิกฤตได้ลุล่วงได้ วัยรุ่นก็จะกลายเป็นวัยรุ่นที่มีอัตลักษณ์ที่สับสน และกลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีบุคลิกภาพไม่มั่นคงได้^{๓๖}

นอกจากนี้อีริคสัน (Erikson) ได้อธิบายว่า ระยะเวลาเด็กต้องการละทิ้งสภาพความเป็นเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ สภาพเช่นนี้ทำให้วัยรุ่นเกิดความขัดแย้งด้านสัมพันธภาพกับผู้ใหญ่กับเพื่อนร่วมวัย เพื่อนต่างเพศ สังคม และเกิดความสับสนทางจิตใจอย่างรุนแรง บางครั้งต้องการเลียนแบบเพื่อนหรือบุคคลที่ตนนิยม หรือรักษาเอกลักษณ์ของตนเองและต้องการแสดงออกเป็นอิสระเต็มที่ แต่บางครั้งต้องการอยู่ในกรอบประเพณี ระเบียบอย่างเข้มงวด วัยรุ่นช่วงนี้ จึงรู้สึกสับสนในการแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง เพื่อรู้จักตนเองในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ความชอบ ความสนใจ ปรัชญาในชีวิต อาชีพ เป็นต้น ทั้งนี้วัยรุ่นจะต้องผสมผสานลักษณะเฉพาะตนในแง่มุมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของครอบครัว วัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม การพัฒนาตนที่สมบูรณ์ของวัยรุ่น การเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง เช่น การเข้าใจจุดเด่น จุดด้อยของตนเอง มีอุดมคติ มีวัฒนธรรม ศาสนา มีปรัชญาชีวิตของตน มีการยอมรับตนเอง เป็นต้น จะทำให้ส่งผลให้วัยรุ่นคลายความสับสนในตนเอง และช่วยให้พ้นจากวิกฤตในชีวิตไปได้ด้วยดี^{๓๗} ในทางตรงกันข้าม วัยนี้จะเป็นวัยที่ประสบความยุ่งยากมาก จนนักวิชาการในหลายทศวรรษที่ผ่านมาเรียกว่าเป็น วัยวิกฤต ซึ่งอีริคสัน (Erikson) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นระยะเวลาที่มนุษย์มีความสับสนทางจิตใจมากที่สุดยิ่งกว่าวัยอื่น^{๓๘} และวัยรุ่น แบ่งออกเป็น ๓ ระยะดังนี้

๑. ระยะวัยรุ่นตอนต้น อายุประมาณ ๑๐ – ๑๓ ปี

เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย มีการเจริญเติบโตมีการเพิ่มขนาดความสูง น้ำหนัก ขณะเดียวกันก็มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสรีระวิทยาเป็นวัยรุ่นหนุ่มสาว เข้าสู่วัยรุ่นเจริญพันธุ์ เมื่อเด็กเริ่มเข้าวัยรุ่น จะให้ความสนใจกับกิจกรรมในครอบครัว หรือเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับพ่อแม่ไม่น้อยลง และเริ่มจะไม่ค่อยยอมรับคำแนะนำ และคำติชมจากพ่อแม่ การพัฒนาการอย่างหนึ่งของวัยรุ่นที่พยายามจะเป็นอิสระ ความเป็นตัวของตัวเองมากยิ่งขึ้น วัยรุ่นช่วงต้นมีอารมณ์ และพฤติกรรมแปรปรวน อ่อนไหวง่าย หงุดหงิด ยังมีความรู้สึกที่ยึดตัวเองเป็นหลัก ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ และพฤติกรรม

^{๓๖} ศรีเรือน แก้วกังวาล, จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม ๑ , พิมพ์ครั้งที่ ๙ ,(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๕.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖.

^{๓๘} Erikson, E.H., Identity, Youth and Crisis, (New York : Norton & Company, ๑๙๖๘),

ของตัวเองได้ เด็กช่วงนี้จะมีความคิดที่ค่อนข้างเพ้อฝันเกินความเป็นจริง มีการวางแผนในอนาคตหรือเป้าหมายชีวิตที่เกินความสามารถของตนเอง

๒. ระยะวัยรุ่นตอนกลาง อายุประมาณ ๑๔ – ๑๗ ปี

ระยะช่วงนี้วัยรุ่นส่วนใหญ่พอใจ และยอมรับในการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันก็สนใจใช้เวลาในการดูแลตนเอง รูปร่าง หน้าตา ให้ดูสวยงามสร้างความสนใจให้กับผู้พบเห็น โดยบทบาทของเพื่อนก็จะยังเข้ามามีบทบาทในเรื่องดังกล่าวค่อนข้างมาก ระยะวัยรุ่นตอนกลางเป็นช่วงระยะเวลาที่มีความรุนแรงทางด้านอารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ ค่อนข้างมาก เป็นช่วงระยะเวลาที่มีความขัดแย้งกับผู้ปกครอง พ่อแม่ มากที่สุด เนื่องจากต้องการเป็นอิสระและเป็นตัวของตัวเอง มีการฝ่าฝืนกฎระเบียบ กติกาต่าง ๆ มากขึ้น ไม่ชอบให้ใครมาบังคับหรือสั่งการ เด็กเริ่มเรียนรู้สังคมภายนอกครอบครัวมากขึ้น ความรู้สึกอ่อนไหวพบได้มากในวัยรุ่นช่วงนี้ วัยรุ่นตอนกลางถึงแม้จะมีความคิด มีเหตุผลมากกว่าเดิมแต่เมื่อพบปัญหา หรือสภาวะวิกฤตต่าง ๆ ความคิด การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ หรือการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ก็จะถดถอยไป ความคิด ความสามารถ ทักษะต่าง ๆ ตลอดจนความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงนี้จึงเป็นช่วงที่สำคัญที่พยายามเปิดโอกาสให้วัยรุ่นแสดงความสามารถ การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ก็จะเกิดประโยชน์ต่อวัยรุ่นอย่างมาก วัยรุ่นช่วงนี้จะมีความคิดอยู่ในกรอบของความเป็นจริง มีเหตุผล รู้ขอบเขตความสามารถและข้อจำกัดของตนเอง ทำให้ความคิดเพ้อฝันหรือการวางแผนชีวิตในอนาคต อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงและเป็นไปได้

๓. ระยะวัยรุ่นตอนปลาย อายุประมาณ ๑๗ – ๒๑ ปี

วัยรุ่นช่วงนี้การเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลงของร่างกายมีความสมบูรณ์ เป็นผู้ใหญ่มากแล้ว วัยรุ่นตอนปลายเป็นช่วงระยะเวลาที่รู้สึกอิสระเป็นตัวของตัวเอง เข้าใจถึงความรักความหวังดี ความเอื้ออาทรที่พ่อแม่มีต่อตัว วัยรุ่นยอมรับฟังข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะต่าง ๆ จากพ่อแม่ กลับมาให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของพ่อแม่เพิ่มมากขึ้น

การพัฒนาการทางด้านจิตสังคมของวัยรุ่นในช่วงต่าง ๆ มีความแตกต่างกันแต่จะมีความต่อเนื่องเกี่ยวข้องกันวัยรุ่นบางคนก็มีการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ในแต่ละช่วงอายุมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปบ้าง คงจะไม่สามารถชี้ชัดลงไปได้เลยว่าอะไรถูกผิด เพราะมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เข้ามามีส่วนในการเรียนรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าทางด้านพัฒนาการในด้านต่าง ๆ วัยรุ่นส่วนใหญ่มีการพัฒนาการทางด้านสังคมจิตวิทยาในช่วงอายุต่าง ๆ สิ่งที่น่าสนใจคือการเจริญเติบโตและการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ของวัยรุ่นเกิดขึ้นอย่างมากและรวดเร็วในระยะเวลาสั้น ๆ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่วัยรุ่นจะต้องมีการปรับตัวมีการเรียนรู้ ฝึกทักษะ ในด้านต่าง ๆ ค่อนข้างมาก^{๓๔}

ผู้วิจัย มีความเห็นว่าวัยรุ่นเป็นวัยที่จะเกิดปัญหาได้มากเพราะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ทำให้ต้องมีการปรับตัวหลายด้านพร้อม ๆ กัน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิดของวัยรุ่นมากขึ้นด้วย วัยรุ่นเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตอย่างมาก มีปัญหาและความยากลำบากในการปรับตัวการปรับตัวได้

^{๓๔}นายแพทย์วิโรจน์ อารีกุล วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า. (๒๕๖๒). จิตวิทยาวัยรุ่นStories of Psychology. (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/storiesofpsychology๐๓/citwithaway-run>.

สำเร็จจะช่วยให้วัยรุ่นพัฒนาตนเองเกิดบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตต่อไป การเรียนรู้พัฒนาการวัยรุ่นจึงมีประโยชน์ทั้งต่อการส่งเสริมให้วัยรุ่นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพดีทั้งทางร่างกายจิตใจสังคม และช่วยป้องกันปัญหาต่าง ๆ ในวัยรุ่น เช่น ปัญหาทางเพศ หรือปัญหาการใช้สารเสพติด ในแต่ละช่วงวัยของชีวิตนั้น พฤติกรรมของคนอาจจะพัฒนาออกมาในทางบวกหรือลบก็ได้ ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรอบเลี้ยงดู

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สื่อ

๒.๓.๑ ความหมายของสื่อ^{๔๐}

เมื่อพิจารณาคำว่า “สื่อ” ในภาษาไทยกับคำในภาษาอังกฤษ พบว่ามีความหมายตรงกับคำว่า “Media” (ในกรณีที่มีความหมายเป็นเอกพจน์จะใช้คำว่า “Medium”)

คำว่า “สื่อ” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้ให้ความหมายของคำนี้ไว้ดังนี้ “สื่อ (กริยา) หมายถึง ติดต่อให้ถึงกัน เช่น สื่อความหมาย, ชักนำให้รู้จักกัน สื่อ (นาม) หมายถึง ผู้หรือสิ่งที่ติดต่อให้ถึงกันหรือชักนำให้รู้จักกัน เช่น เขาใช้จดหมายเป็นสื่อติดต่อกัน, เรียกผู้ที่ทำหน้าที่ชักนำให้ชายหญิงได้แต่งงานกันว่า พ่อสื่อ หรือ แม่สื่อ (ศิลปะ) วัสดุต่าง ๆ ที่นำมาสร้างสรรค์งานศิลปกรรม ให้มีความหมายตามแนวคิด ซึ่งศิลปินประสงค์แสดงออกเช่นนั้น เช่น สื่อผสม”

สื่อ หมายถึง สิ่งที่ทำให้ปรากฏด้วยอักษร เครื่องหมาย ภาพ หรือเสียง ไม่ว่าจะจัดทำในรูปแบบของเอกสาร สิ่งพิมพ์ ภาพเขียน ภาพพิมพ์ ภาพระบายสี รูปภาพ ภาพโฆษณา รูปถ่าย ภาพยนตร์ วิดิทัศน์ การแสดง ข้อมูลคอมพิวเตอร์ในระบบคอมพิวเตอร์ หรือจัดทำในรูปแบบอื่นใดตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา ๓ วรรค ๒)

กระบวนการสื่อสารมวลชน คำว่า “สื่อ” (Channel or Medium) คือ พาหนะนำข่าวสาร (Message Vehicles) หรือพาหนะของสารหรือสิ่งที่ขนส่งสาร (Carrier of Messages) จากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ผู้ส่งสารไปได้ก็ต้องอาศัยสื่อที่จะถ่ายทอดข่าวสารออกไปและข่าวสารจะไปถึงผู้รับได้ก็ต้องอาศัยสื่อพาไป เช่น คลื่นวิทยุในอากาศนำเสียงพูดไปให้ผู้ฟัง กระดาษนำตัวอักษรและภาพที่ปรากฏไปให้ผู้รับสารได้อ่าน เป็นต้น ทางด้านผู้รับสารก็เช่นเดียวกัน ต้องอาศัยสื่อในการรับสารนั้น ๆ เช่น ผู้รับสารจะต้องมีเครื่องรับวิทยุ เป็นต้น ดังนั้นทั้งสองฝ่ายต่างอาศัยสื่อเพื่อการติดต่อให้ถึงกัน มนุษย์ได้คิดค้นประดิษฐ์สร้างขึ้น เสาะหาวิธีการหาช่องทางในรูปแบบต่าง ๆ กัน ตามสภาพของทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง และพัฒนาวิธีการ กระบวนการ และเครื่องมืออุปกรณ์ให้ก้าวหน้าเพิ่มพูนสมรรถนะ คุณภาพและประสิทธิภาพในการแสวงหาสาร การเก็บสาร การส่งสาร การรับสาร และการสื่อสารกลับ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการสื่อสารของมนุษย์ต่อไป

^{๔๐} เรือตรีหญิงจินห์จุฑา ศุภมงคล ร.น., (๒๕๖๒), การพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์สำหรับเยาวชน โดยใช้สื่อตามแนวพุทธจิตวิทยา, บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การพิจารณาถึงเรื่องสื่อนั้นมีปัจจัย ๓ ประการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ (๑) วัสดุที่รองรับ (๒) สัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นอย่างมีความหมายเป็นสาร (๓) พาหนะที่จะนำวัสดุที่มีสารไปให้ถึงผู้รับสาร ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับวิธีการหาช่องทางของมนุษย์ในรูปแบบต่าง ๆ กัน ในการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นของคนแตกต่างกันไปตามยุคตามสมัย เช่น ใช้ “สื่อบุคคล” หรือ “คน” เพื่อการสื่อสารด้วยวัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่ต่างกัน โดยคนได้คิดหาทาง ออกปฏิกิริยาเป็นสารให้คนอื่น ๆ เข้าใจความหมายใช้สื่อบุคคลในลักษณะเป็นพาหนะที่มีสารโดยเป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและเผยแพร่ การเกษตร สาธารณสุขออกไปพบปะพูดคุยกับประชาชน การใช้ศิลปินสื่อพื้นบ้านเพื่อเป็นช่องทางในการเผยแพร่ความรู้และเปลี่ยนแปลงทัศนคติการทำหมัน และการวางแผนครอบครัว การใช้บุรุษไปรษณีย์เพื่อนำจดหมายไปบริการประชาชน นอกจากนั้น สื่อบุคคลยังพยายามหาวัสดุเพื่อรองรับสารเป็นช่องทางในการเผยแพร่ เช่น ใช้ฝาผนัง ผนังถ้ำ ดินเหนียว หนังสัตว์ ไม้ไผ่ กระดาษสา แผ่นโลหะ และแม้แตงานศิลปหัตถกรรม การปั้น แกะสลัก ก็ได้ใช้เป็นช่องทางในการถ่ายทอดสารให้คนอื่นได้รับสารบางอย่างอยู่ด้วย

นักเทคโนโลยีการศึกษาได้มีการนิยามความหมายของคำว่า “สื่อ” ไว้ดังต่อไปนี้

Heinich และคณะ^{๔๑} Heinich เป็นศาสตราจารย์ ภาควิชาเทคโนโลยีระบบการเรียนการสอน ของมหาวิทยาลัยอินเดียนา (Indiana University) ให้คำจำกัดความคำว่า “media” ไว้ดังนี้ “Media is a channel of communication.” ซึ่งสรุปความเป็นภาษาไทยได้ดังนี้ “สื่อ คือช่องทางในการติดต่อสื่อสาร” Heinich และคณะ ยังได้ขยายความเพิ่มเติมอีกว่า “media มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน มีความหมายว่า ระหว่าง (between) หมายถึง อะไรก็ตามซึ่งทำการบรรทุกหรือนำพาข้อมูลหรือสารสนเทศ สื่อเป็นสิ่งที่อยู่ระหว่างแหล่งกำเนิดสารกับผู้รับสาร”

A. J. Romiszowski^{๔๒} ศาสตราจารย์ทางการออกแบบ การพัฒนา และการประเมินผลสื่อการเรียนการสอน ของมหาวิทยาลัยซีราคิวส์ (Syracuse University) ให้คำจำกัดความคำว่า “media” ไว้ดังนี้ “the carriers of messages, from some transmitting source (which may be a human being or an inanimate object) to the receiver of the message (which in our case is the learner)” ซึ่งสรุปความเป็นภาษาไทยได้ดังนี้ “ตัวนำสารจากแหล่งกำเนิดของการสื่อสาร (ซึ่งอาจจะเป็นมนุษย์ หรือวัตถุที่ไม่มีชีวิต) ไปยังผู้รับสาร (ซึ่งในกรณีของการเรียนการสอนก็คือ ผู้เรียน)”

สื่อสร้างสรรค์ หมายถึง สื่อนำเสนอในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ เช่น คลิปวีดีโอ หนังสือ ภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น

^{๔๑} Heinich และคณะ, (๑๙๙๖). ความหมายของสื่อการเรียนการสอน, ศาสตราจารย์ภาควิชาเทคโนโลยีระบบการเรียนการสอน ของมหาวิทยาลัยอินเดียนา.

^{๔๒} A.J. Romiszowski, (๑๙๙๒). Instructional development paradigms. Englewood Cliffs, NJ : Education Technology Publications.

สื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ หมายถึง สื่อที่มีเนื้อหาส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและสังคม รวมถึงส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามัคคีและใช้ชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลายได้อย่างมีความสุข (มาตรา ๓ วรรค ๓)^{๔๓}

พระราชบัญญัติกองทุนพัฒนาสื่อสร้างสรรค์และปลอดภัย พ.ศ.๒๕๕๘ (๒๕๕๘ : ๓๐)^{๔๔} ให้ความหมายของ “สื่อ” หมายความว่า สิ่งที่ทำให้ปรากฏด้วยตัวอักษร เครื่องหมาย ภาพ หรือเสียง ไม่ว่าจะจัดทำในรูปของเอกสาร สิ่งพิมพ์ ภาพเขียน ภาพพิมพ์ ภาพระบายสี รูปภาพ ภาพโฆษณา เครื่องหมายรูปถ่าย ภาพยนตร์ วิดีทัศน์ การแสดงข้อมูลคอมพิวเตอร์ในระบบคอมพิวเตอร์ หรือได้จัดทำในรูปแบบอื่นใด และให้ความหมายของ “สื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์” หมายความว่า สื่อที่มีเนื้อหาส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและสังคม รวมถึงส่งเสริมให้ประชาชนสามัคคี สามารถใช้ชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลายได้อย่างเป็นสุข

๒.๓.๒ ประเภทของการใช้สื่อสร้างสรรค์^{๔๕}

การแบ่งประเภทของสื่อสร้างสรรค์ นักวิชาการได้แบ่งไว้หลายรูปแบบ ได้แก่

๑. แบ่งประเภทของสื่อออกเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ดังนี้

๑.๑ สื่อสิ่งพิมพ์ (Printed Media) ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ ภาพถ่าย

๑.๒ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Media) ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์

๒. แบ่งประเภทของสื่อออกเป็นสื่อที่รับรู้โดยการฟังหรือสื่อโสต การเห็นหรือสื่อทัศน์และทั้งการฟังและการมองเห็นหรือสื่อโสตทัศน์ ดังนี้

๒.๑ สื่อโสต (Audio Media) ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง เทป

๒.๒ สื่อทัศน์ (Visual Media) ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ ภาพถ่าย

๓. แบ่งประเภทของสื่อเป็นสื่อร้อนและสื่อเย็น ดังนี้

๓.๑ สื่อร้อน (Hot Media) สื่อที่นำสารส่งไปยังผู้รับสาร แลผู้รับสารไม่ได้มีส่วนร่วมในการส่งสารเลย ผู้รับสารไม่ต้องใช้ความพยายามใด เพื่อให้ได้สารที่สมบูรณ์ เพราะมีคนจัดคอยดูแลให้เช่น ภาพยนตร์ มีช่างเทคนิคของโรงภาพยนตร์ได้จัดการฉายให้ชม เป็นต้น

^{๔๓} พระราชบัญญัติกองทุนสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์, (ออนไลน์), วันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๗, แหล่งที่มา : <http://ilaw.or.th/node/๓๓๑๖>, สืบค้นวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๖๒.

^{๔๔} จินตนา กลิ่นนัท, สื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชน กรณีศึกษา : คนปลายน้ำคลองท่ามะ จังหวัดพัทลุง, วารสารร่มพญักษ์ มหาวิทยาลัยเกริก ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๐. หน้า ๙-๓๒

^{๔๕} ณรงค์ เถาว์เกตุ. (๒๕๖๒). **คู่มือการใช้บทเรียนออนไลน์ เรื่องโครงการคอมพิวเตอร์พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**. ครูโรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๙ (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.novabizz.com/Behavior/>.

๓.๒ สื่อเย็น (Cool Media) คือ สื่อที่นำข่าวสารไปยังผู้รับ โดยบางครั้ง ผู้รับสารจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการพยายามให้ได้ข่าวสารที่สมบูรณ์ เช่น วิทยุโทรทัศน์ภาพลัม ผู้ชมต้องปรับภาพ เป็นต้น

๔. การแบ่งประเภทของสื่อโดยธรรมชาติในการนำสาร ดังนี้

๔.๑ สื่อวัจนะ ได้แก่ สื่อที่นำสารในลักษณะที่เป็นภาษาพูด ภาษาเขียน เช่น การพูด การเขียน ทางสื่อมวลชนต่าง ๆ

๔.๒ สื่ออวัจนะ ได้แก่ สื่อที่นำสารซึ่งไม่เป็นภาษาพูด แต่เป็นสัญลักษณ์ เครื่องหมาย (Signs) และอาการปฏิกิริยา การเคลื่อนไหวของร่างกาย ริมฝีปาก การแสดงออกบนใบหน้า นัยน์ตา การขมวดคิ้ว การใช้สัญญาณมือ การสัมผัส การใช้สัญญาณไฟ การตีเกราะ กลอง การยิงพลูเพื่อขอความช่วยเหลือของผู้ที่รอดชีวิตจากเครื่องบินตก หรือเรืออัปปราง สัญญาณจราจร ป้ายทางเข้าออก ทางไปห้องน้ำชาย – หญิง ฯลฯ นอกจากนั้น ยังมีสื่อวัฒนธรรม หรือสื่อพื้นบ้าน เช่น ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ดนตรี การแต่งกาย และสื่อทัศนศิลป์

๕. การแบ่งประเภทของสื่อ ตามรูปแบบและสถานการณ์การสื่อสาร สามารถแบ่งสื่อได้เป็น ๓ ลักษณะ ดังนี้

๕.๑ สื่อภายในบุคคล (Intrapersonal Communication) เป็นการสื่อสารกับตนเอง หรือการส่งสารของบุคคลคนเดียว แต่ละบุคคลมีการสื่อสารภายในตนเองทุกคน เนื้อหาสาระในการสื่อสารมาจากประสบการณ์ ข่าวสาร และข้อมูลที่แต่ละคนได้รับ ตัวบุคคลจึงนับได้ว่าเป็นสื่อหรือช่องทางในการสื่อสารกับตนเอง หรือการสื่อสารภายในบุคคล

๕.๒ สื่อระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นรูปแบบของการสื่อสารตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป สื่อที่ใช้ในการสื่อสารประเภทนี้ คือ สื่อบุคคล บุคคลได้มีการพูดกันอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ได้ติดต่อสื่อสารกันทางจดหมาย โทรศัพท์ โทรทัศน์ โทรพิมพ์ เทเลคอมเฟอเรนซ์ การสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น ผู้ส่งสารรู้แน่ชัดว่าเป็นกลุ่มใด ผลสะท้อนกลับจากผู้รับสารก็มีได้ง่ายกว่า สื่อหรือช่องทางการสื่อสารสามารถใช้นำสารได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

๕.๓ การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) เป็นการแบ่งประเภทสื่อโดยอาศัยการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสเป็นหลัก คือ

๑) สื่อที่รับได้ด้วยการมองเห็น หรือสื่อทัศน์ (Visual Media) ได้แก่ หนังสือพิมพ์ (Newspaper) ภาพถ่าย (Photography)

๒) สื่อที่รับได้ด้วยการฟัง (Audio Media) หรือสื่อโสต ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง

๓) สื่อที่รับได้ด้วยการฟัง และการมองเห็น หรือสื่อโสตทัศน์ (Audio-Visual Media) ผู้รับสารรับสารโดยการมองเห็น และการได้ยินพร้อม ๆ กัน ได้แก่ วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ วีดิโอ (Video) วีดิโอดิส (Videodisc) การแสดงบนเวที (Theatre) เช่น ละคร ดนตรี อุปรากร การฟ้อนรำ

๖. การแบ่งประเภทของสื่อเป็นสื่อสนับสนุน (Supporting Channels) แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๖.๑ สื่อสนับสนุนในการบันทึกข่าวสาร คือ โครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวกับการพิมพ์ การบันทึกเสียง การบันทึกภาพ ซึ่งต้องอาศัยเครื่องพิมพ์ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องเล่นแผ่นเสียง กล้องถ่ายรูป และ วัสดุรองรับสาร ได้แก่ กระดาษ แอบบันทึกเสียง แอบบันทึกภาพ फिल्म แผ่นเสียง

๖.๒ สื่อสนับสนุนในการขนส่งข่าวสาร คือ โครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวกับระบบการคมนาคม (Transportation) และบริการไปรษณีย์ (Postal Services) ได้แก่ เครือข่ายของเส้นทางคมนาคมทางบก ทางอากาศ ทางเรือ ยานพาหนะ บริการส่งจดหมาย และไปรษณีย์ภัณฑ์อื่น ๆ

๖.๓ สื่อสนับสนุนในการถ่ายทอดข่าวสาร เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่ช่วยให้การถ่ายทอดข่าวสาร (Transmission of messages) จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยอาศัยคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า ถ่ายทอดสัญญาณผ่านระบบสาย ระบบวิทยุ ระบบแสง และระบบสื่อสารดาวเทียม ซึ่งอาจเรียกรวมกันว่า “การสื่อสารโทรคมนาคม” (Telecommunication) หรือสื่อส่งสัญญาณ (Transmission Media) ได้แก่ โทรเลข โทรศัพท์ โทรพิมพ์ โทรภาพ โทรสาร โทรทัศน์ตามสาย วิทยุคมนาคม

๒.๓.๓ สื่อสังคมออนไลน์^{๔๖}

สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) หมายถึง เครื่องมือ หรือรูปแบบจากเว็บไซต์ หรือแอปพลิเคชัน ที่นำมาใช้โดยมีผู้ใช้เป็นผู้สื่อสารเขียนเล่าเนื้อหาเรื่องราว ประสบการณ์ บทความ รูปภาพ วีดิโอ ที่ผู้ใช้เขียนขึ้นหรือพบเจอจากสื่ออื่น ๆ แล้วนำมาแบ่งปันให้กับผู้อื่นในเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ศิริพร กนกชัยสกุล^{๔๗} กล่าวว่า เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นผลมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีและเว็บ รูปแบบใหม่ ที่ผู้ใช้สามารถใช้เผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคล ความเป็นตัวตน เขียนเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ผ่าน Blog หรือแสดงรูปภาพเพื่อให้เพื่อน ๆ ได้รับข้อมูลที่เป็นปัจจุบันของตน รวมถึงเปิดโอกาสให้รู้จักกันผ่าน เพื่อนของเพื่อน ซึ่งก็คือ การใช้ Networking ของเพื่อนทาคความรู้จักกับบุคคลอื่น นั่นเอง นอกจากนั้น ผู้ใช้ยังสามารถเล่นเกมต่าง ๆ กับ เพื่อนโดยส่งข้อความถึงกันได้ในเวลาเดียวกัน ผู้ใช้ จึงมีช่องทาง ติดต่อกันเพิ่มขึ้นทั้งนี้ผู้ใช้ยังสามารถกำหนดสิทธิ์เฉพาะบุคคลที่อยู่ในสังคมเสมือนของตน

๒.๓.๔ ประเภทของเครือข่ายสังคมออนไลน์

ภิเชก ชัยนิรันดร์^{๔๘} กล่าวถึง หมวดหมู่ของเครือข่ายสังคมออนไลน์ตามที่ปรากฏในสังคมไทยไว้ ๖ ประเภท ดังนี้

^{๔๖} วิริยชนา ใจสม, การศึกษาปัจจัยการรับรู้สื่อสังคมออนไลน์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๖๐).

^{๔๗} ศิริพร กนกชัยสกุล, (๒๕๕๓). เครือข่ายสังคมออนไลน์. วารสารนักบริหาร, ๓๐(๑), ๒๙-๓๒.

^{๔๘} ภิเชก ชัยนิรันดร์, (๒๕๕๔). กลยุทธ์การตลาด Social media, พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : ดับบลิวพีเอส (ประเทศไทย).

๑) Blog ซึ่งเป็นการลดรูปจากคำว่า Weblog ซึ่งถือเป็นระบบจัดการเนื้อหา (Content Management System: CMS) รูปแบบหนึ่ง ซึ่งทำให้ผู้ใช้สามารถเขียนบทความเรียกว่า Post และทำการเผยแพร่ได้โดยง่าย การเกิดของ Blog เปิดโอกาสให้ใคร ๆ ที่มีความสามารถในด้านต่าง ๆ สามารถเผยแพร่ ความรู้ดังกล่าวด้วยการเขียนได้อย่างเสรี ไม่มีขีดจำกัด เรื่องเทคนิคอย่างในอดีตอีกต่อไป ทำให้เกิด Blog ขึ้นมาจำนวนมากและเพิ่มเนื้อหาให้กับโลกออนไลน์ได้เป็นจำนวนมากมหาศาล อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน นอกจากนี้เครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้เกิด ลักษณะของ Social คือ การเปิดให้เพื่อน ๆ เข้ามาแสดงความเห็นได้ นั่นเอง

๒) Twitter และ Microblog อื่น ๆ เป็นรูปแบบหนึ่งของ Blog ที่จำกัดขนาดของการ Post แต่ละครั้งไว้ที่ ๑๔๐ ตัวอักษร โดยแรกเริ่มผู้ออกแบบ Twitter ต้องการให้ผู้ใช้เขียนเรื่องราวว่า คุณกำลังทำอะไรอยู่ในขณะนี้ (What are you doing?) แต่กิจการต่าง ๆ กลับนำ Twitter ไปใช้ในทางธุรกิจไม่ว่าจะเป็นการสร้างการบอกต่อเพิ่มยอดขาย สร้าง Brand หรือเป็นเครื่องมือสำหรับการบริหารความสัมพันธ์ลูกค้า (CRM) ทั้งนี้ ยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์

๓) Social Networking จากชื่อก็สามารถแปลความหมายได้ว่าเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงเรากับเพื่อน ๆ จนกลายเป็นสังคม ทั้งนี้ ผู้ใช้จะเริ่มต้นสร้างตัวตนของตนเองขึ้นในส่วนของ Profile ประกอบด้วยข้อมูลส่วนตัว (Info) รูป (Photo) การจดบันทึก (Note) หรือการใส่วิดีโอ (Video) นอกจากนี้ Social Networking ยังมีเครื่องมือสำคัญในการสร้างจำนวนเพื่อนให้มากขึ้น นักการตลาดนำ Social Networking มาใช้ในการมีปฏิสัมพันธ์กับลูกค้าอาจจะอยู่ในรูปของการสร้าง Brand ผ่านเกมหรือ Application ต่าง ๆ หรืออาจใช้เป็นเครื่องมือของ CRM ผ่านทาง Pages และลูกค้าเองหากชื่นชอบในสินค้าหรือบริการ ก็สามารถรวมกลุ่มกันจัดตั้ง Group ขึ้นมาได้

๔) Media Sharing เป็นเว็บไซต์ที่เปิดโอกาสให้เราสามารถ Upload รูปหรือวิดีโอเพื่อแบ่งปันให้กับครอบครัว เพื่อน ๆ หรือแม้กระทั่งเพื่อเผยแพร่สาธารณชน นักการตลาด ณ ปัจจุบันไม่จำเป็นจะต้องทุ่มทุนในการสร้างโฆษณาที่มีต้นทุนสูง เราอาจจะใช้กล้องดิจิทัล ราคาถูก ๆ ถ่ายทอดความคิดเป็นรูปแบบวิดีโอจากนั้นนำไปสู่เว็บไซต์ Media Sharing อย่าง YouTube หากความคิดของเราเป็นที่ชื่นชอบก็ทำให้เกิดการบอกต่ออย่างแพร่หลายหรือ กรณีหากกิจการขายสินค้าที่เน้นดีไซน์ที่สวยงามก็อาจจะถ่ายรูปแล้วนำไปสู่เว็บไซต์อย่าง Flickr เพื่อให้ลูกค้าได้ชม หรืออาจจะใช้เป็นเครื่องมือในการนำชมโรงงานหรือ บรรยากาศในการทำงานของกิจการเป็นต้น หรืออย่างกรณีของ Multiply ที่คนไทยนิยมนำรูปภาพที่ตนเองถ่ายมาแสดงฝีมือ เหมือนเป็นแกลเลอรีส่วนตัวทำให้ผู้ว่าจ้างได้เห็นฝีมือก่อนที่จะทำการจ้าง

๕) Social News and Bookmarking เป็นเว็บไซต์ที่เชื่อมโยงไปยังบทความหรือเนื้อหาในอินเทอร์เน็ตโดยผู้ใช้เป็นผู้ส่งและเปิดโอกาสให้คะแนนและทำการโหวตได้ ช่วยกลั่นกรองว่าบทความหรือ เนื้อหาใดเป็นที่น่าสนใจที่สุดในส่วนของ Social Bookmarking เป็นการที่เปิดโอกาสให้คุณสามารถ ทำการ Bookmark เนื้อหาหรือเว็บไซต์ที่ชื่นชอบโดยไม่ขึ้นอยู่กับคอมพิวเตอร์เครื่องใด

เครื่องหนึ่งแต่สามารถทำผ่านออนไลน์และเนื้อหาในส่วนที่ทำ Bookmark ไว้สามารถที่จะแบ่งปันให้คนอื่น ๆ ได้ด้วย นักการตลาดจะใช้เป็นเครื่องมือในการบอกต่อและสร้างจำนวนคนเข้ามายังเว็บไซต์ หรือ Campaign การตลาดที่ต้องการ

๖) Online Forums ถือเป็นรูปแบบของ Social Media ที่เก่าแก่ที่สุดเป็นเสมือนสถานที่ให้ผู้คนเข้ามาพูดคุยในหัวข้อที่พวกเขาสนใจ อาจจะเป็นเรื่องเพลงและอื่น ๆ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแสดงข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนถึงการแนะนำสินค้าหรือบริการต่าง ๆ นักการตลาดควรสนใจเนื้อหาที่พูดคุยใน Forums เพราะบางครั้งอาจจะเป็นคำวิจารณ์เกี่ยวกับตัวสินค้าและบริการ ซึ่งสามารถเข้าไปทำความเข้าใจแก้ไขปัญหาเว็บไซต์ประเภท Forums อาจจะเป็นเว็บไซต์ที่เปิดให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันโดยเฉพาะหรืออาจจะเป็นส่วนหนึ่งในเว็บไซต์เนื้อหาต่าง ๆ อีกด้วย

สรุปได้ว่า สื่อ หมายถึง สิ่งใด ๆ ก็ตามที่เป็นตัวกลางระหว่างแหล่งกำเนิดของสารกับผู้รับสาร เป็นสิ่งที่นำพาสารจากแหล่งกำเนิดไปยังผู้รับสาร เพื่อให้เกิดผลใด ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

๒.๓.๕ ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน มีจำนวน ๓ ปัจจัย ได้แก่^{๔๙}

๑) การคิดวิจารณ์ญาณ (Critical Thinking) เป็นปัจจัยภายในที่มีความสำคัญที่สุดที่มีผลต่อการรู้ทันสื่อของแกนนำเยาวชนและเป็นหัวใจของกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อ หลักการเรียนรู้เท่าทันสื่อ คือ หลักการของการตั้งคำถามอย่างวิพากษ์ การมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่ไตร่ตรองรอบด้านรู้จักตั้งคำถามข้อสงสัยเกี่ยวกับสื่อ^{๕๐}

๒) ความตระหนักในอิทธิพลของสื่อ (Media Effect Awareness) การที่แกนนำเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจถึงผลกระทบของสื่อทำให้สามารถตัดสินใจได้ว่าผลแบบใดที่ต้องการและผลแบบใดที่ควรหลีกเลี่ยง และการตระหนักในผลกระทบของสื่อจะช่วยให้ผู้รับสื่อปกป้องตนเองได้^{๕๑}

๓) การรู้เท่าทันตนเอง (Self Awareness) คือการคิดวิเคราะห์เพื่อพัฒนาตนเองโดยใช้หลักการเชิงพุทธเข้ามาผสมผสาน^{๕๒} เป็นการฝึกให้แกนนำเยาวชน “รู้จักตนเองให้ดีเสียก่อน” ซึ่งนำไปสู่ความสามารถในการเลือกเป็นโดยรู้ว่าจะเลือกข้อมูลข่าวสารใดมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมกับตน

^{๔๙}อุลิสซา ครุฑเสน, (๒๕๕๖). แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน, วารสารวิชาการ Veridian E-Journal กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ ๖(๓) กันยายน – ธันวาคม หน้า ๒๗๙-๒๘๔

^{๕๐}Thoman, E. Founding Inspiration Media Value. (๑๙๙๙). Center for Media Literacy. [Online]. Accessed ๑๑ May ๒๐๑๑, Available from <http://www.medialit.org/founding-inspiration>.

^{๕๑}Silverblatt, A. Media Literacy, Keys to Interpreting Media Messages. Westport, Connecticut PRAEGER, ๑๙๙๕.

^{๕๒}อมรรัตน์ ทิพย์เลิศ. รู้ทันตนเอง รู้เก่งใช้สื่อ. โครงการสื่อสร้างสรรค์สุขภาพ ในนามมูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๐.

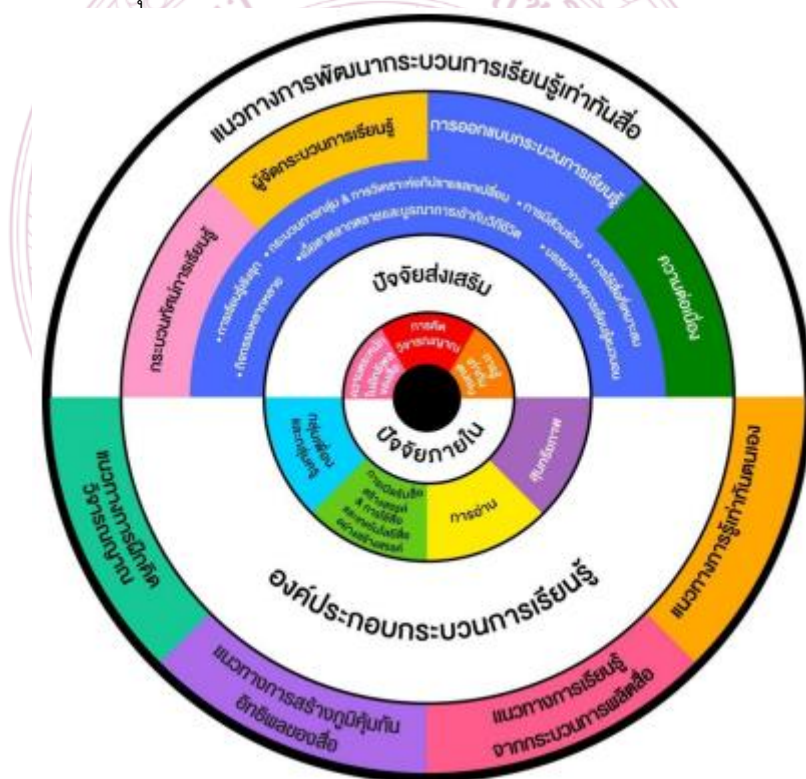
๒.๓.๖ ปัจจัยส่งเสริมที่มีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน มีจำนวน ๔ ปัจจัย ได้แก่

๑) กลุ่มเพื่อนและกลุ่มครู (Peer Group & Teacher) กลุ่มเพื่อนที่เข้มแข็งช่วยทำให้แกนนำเยาวชนเกิดความมั่นใจไม่คล้อยตามกระแสสื่อและเกิดการเรียนรู้เท่าทันสื่อในระดับที่มีผลต่อเนื่องถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และกลุ่มครูที่ตระหนักถึงอิทธิพลของสื่อช่วยสนับสนุนให้แกนนำเยาวชนเกิดการเรียนรู้เท่าทันสื่อได้

๒) การเปิดรับสื่อสร้างสรรค์ (Media Exposure) และการใช้สื่อและเทคโนโลยีสื่ออย่างสร้างสรรค์ (Media Uses) จึงควรมีสื่อสร้างสรรค์หลากหลายที่สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กแต่ละวัยในปริมาณที่มากพอ

๓) การอ่าน (Reading) เป็นกระบวนการคิดและการตีความซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญาที่เป็นฐานสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ

๔) สุนทรียภาพ (Aesthetic) การมีสุนทรียะรู้จักเรื่องความงามทำให้แกนนำเยาวชนสามารถแยกสื่อขยะออกจากสื่อสุนทรียะได้

แผนภาพที่ ๒ แผนภาพแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน

๒.๓.๗ องค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน มีจำนวน ๔ องค์ประกอบ ได้แก่^{๕๓}

๑) กระบวนทัศน์การเรียนรู้ (Learning Paradigm) หมายถึง กระบวนทัศน์ทางพุทธศาสนาที่มองว่า กระบวนการเรียนรู้ คือ กระบวนการฝึกฝนพัฒนามนุษย์ ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ (๑) พัฒนาด้วยเนื้อหาอะไร (๒) ช่องทางการเรียนรู้คืออะไร (๓) กระบวนการเรียนรู้ (process) มีวิธีการในรายละเอียดแบบไหน

๒) ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ (Learning Facilitator) ทำหน้าที่เป็นผู้กำกับกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นผู้ออกแบบวิธีเรียนรู้คัดสรรเนื้อหาการเรียนรู้ เลือกแหล่งเรียนรู้ ประเมินสถานการณ์การเรียนรู้ และปรับการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นให้ดำเนินไปสู่เป้าหมาย ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ คือ แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญเพราะมีอิทธิพลต่อแกนนำเยาวชนในทุกด้าน

๓) การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process Design) เป็นการมองกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม ทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นลำดับขั้นตอนที่ต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ปลายทางคือการรู้เท่าทันสื่อ ประกอบด้วย

๓.๑) การเรียนรู้เชิงรุกด้วยการลงมือปฏิบัติจริง (Active Learning) การเรียนรู้เท่าทันสื่อเป็นการเรียนเรื่องกระบวนการคิดจึงไม่สามารถใช้การสอนหรือการบรรยายได้ จำเป็นต้องใช้การลงมือปฏิบัติจริงเพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดขึ้นภายในตน

๓.๒) กระบวนการกลุ่ม (Group) และการวิเคราะห์อภิปรายแลกเปลี่ยน (Discussion) การเรียนรู้เท่าทันสื่อต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์มุมมองที่หลากหลายของผู้เรียน จึงต้องใช้รูปแบบการศึกษาเป็นกลุ่ม เรียนรู้ผ่านการสนทนา (Learning through Dialogue) ของสมาชิกในกลุ่มที่มีความกระตือรือร้นในการแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ

๓.๓) การมีส่วนร่วม (Participation) ผู้เรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ ต้องมีคำถามที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมวิเคราะห์ตีความข้อมูล เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่ม

๓.๔) การใช้สื่อที่เหมาะสมในกิจกรรมการเรียนรู้ (Media) เงื่อนไขสำคัญคือการเลือกสื่อที่เหมาะสม ทันสมัยอยู่ในกระแสความสนใจของเยาวชน

๓.๕) กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย (Variety Activities) เช่น กระบวนการละคร กระบวนการผลิตสื่อฯ เพราะเยาวชนเป็นวัยที่ต้องการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้จากการปฏิบัติลงมือทำ

๓.๖) เนื้อหาการเรียนรู้ที่หลากหลายและบูรณาการเข้ากับวิถีชีวิต (Variety & Life Integrated Contents) การเรียนรู้เท่าทันสื่อสามารถใช้เนื้อหาได้อย่างหลากหลายโดยเฉพาะเนื้อหาที่มีผลกระทบกับชีวิตจริงของเยาวชน และยังครอบคลุมถึงเนื้อหาสร้างภูมิคุ้มกันจากอิทธิพลของสื่อ เช่น วิถีชีวิตชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯ

^{๕๓}อุลิสซา ครุฑเสน, (๒๕๕๖). แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน, วารสารวิชาการ Veridian E-Journal กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ ๖(๓) กันยายน – ธันวาคม หน้า ๒๗๙-๒๘๔

๓.๗) บรรยากาศการเรียนรู้แนวนอน (Horizontal Atmosphere) หมายถึง บรรยากาศที่ไม่มีการใช้อำนาจ การเรียนรู้เท่าทันสื่อเป็นการเรียนรู้การฝึกคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณจึงจำเป็นที่จะต้องมีส่วนร่วมในการคิดและการแสดงความคิดเห็นโดยไม่มีการตัดสิน

๔) ความต่อเนื่อง (Continuity) การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การทำซ้ำและการมีพื้นที่เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถทำให้แกนนำเยาวชนเกิดการรู้เท่าทันสื่อในระดับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งเป็นระดับของการเรียนรู้ที่แท้จริงได้ ๓. แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน มีจำนวน ๔ แนวทาง ได้แก่

๔.๑) แนวทางการฝึกคิดวิจารณ์ญาณ (Critical Thinking Approach) มีดังนี้

๔.๑.๑) ฝึกตั้งคำถาม ฝึกให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ สังเกตกระบวนการทำงานของสื่อเพื่อหาเหตุผลในประเด็นต่าง ๆ ที่สื่อส่งผลต่อวิถีชีวิต ผ่านกระบวนการฝึกตั้งคำถามและหาคำตอบด้วยตนเองของเยาวชน

๔.๑.๒) ฝึกวิเคราะห์ความหมายของเนื้อความ ตีความสาระในสื่อต่าง ๆ ประเมินคุณค่าและเจตนาที่สื่อนำเสนอผ่านเทคนิควิธีการต่าง ๆ การวิเคราะห์จะนำไปสู่การอภิปรายแลกเปลี่ยน ซึ่งจะทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้วิถีชีวิตอย่างมีวิจารณญาณด้วยตนเอง

๔.๑.๓) ฝึกวิเคราะห์สื่อที่มีความหมายและมีความสัมพันธ์กับชีวิตเยาวชน เช่น การวิเคราะห์โฆษณาที่มีเยาวชนเป็นกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงการฝึกคิดวิเคราะห์ประเด็นที่ซับซ้อนต่าง ๆ ที่สื่อมวลชนได้บิดเบือนด้วยเทคนิคและกระบวนการผลิตนานาประการ

๔.๑.๔) ใช้กิจกรรมเป็นการจุดประกายนำไปสู่การตั้งคำถาม ให้เกิดการวิพากษ์อภิปรายแลกเปลี่ยนเพื่อหาคำตอบ

๔.๑.๕) ในกระบวนการฝึกการคิดวิจารณ์ญาณพยายามใช้ประโยคคำถามเกี่ยวกับสื่อให้มากควรตั้งคำถามที่ทำให้เกิดการวิเคราะห์เนื้อหาที่สื่อนำเสนอ จุดประสงค์มุมมองของสื่อ และเทคนิคที่สื่อใช้ในการผลิต

๔.๑.๖) สามารถใช้รูปแบบที่หลากหลายในกระบวนการฝึกคิดวิเคราะห์สื่อได้ เช่น รูปแบบเกม รูปแบบการทำงานกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ รวมถึงรูปแบบการทบทวนตนเองและนำมาแลกเปลี่ยนกัน

๔.๑.๗) ใช้กระบวนการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับสื่อแล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิเคราะห์สื่อร่วมกันของกลุ่ม ซึ่งผู้เรียนแต่ละคนจะใช้มุมมองและความเข้าใจที่แตกต่างหลากหลายตามประสบการณ์ในการแลกเปลี่ยน

๔.๑.๘) ควรนำเรื่องเท่าทันสื่อเข้ามาอยู่ในชีวิตประจำวันของเยาวชนด้วยการชวนคุยกันมาก ๆ กระบวนการฝึกคิดวิจารณ์ญาณต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พูดคุยวิเคราะห์บ่อย ๆ

๔.๑.๙) ข้อควรระวังได้แก่ ความเป็นอิสระในการแสดงความคิดเห็นของผู้เรียน โจทย์การเรียนรู้ต้องเป็นโจทย์อิสระที่ผู้เรียนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างหลากหลายไม่มีเรื่องความถูกผิด

๔.๒) แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันอิทธิพลของสื่อ (Media Influence Inoculation Approach) ด้วยการสร้างให้เกิดความตระหนักในอิทธิพลของสื่อ มีดังนี้

๔.๒.๑) เริ่มต้นกระบวนการด้วยการนำเสนอที่แรงและมีพลังที่อยู่ในวิถีชีวิตของเยาวชน มาใช้เราใจสร้างการเรียนรู้และควรเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกถึงชั้นอุทาน “เอ้ย!!” เมื่อพบว่าสิ่งที่นำเสนอมีผลและมีอิทธิพลต่อตนเองถึงเพียงนั้น

๔.๒.๒) กระบวนการสร้างความตระหนักในอิทธิพลของสื่อควรเริ่มต้นจากตัวผู้เรียน และจากประสบการณ์ตรงของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงได้ว่าสื่อส่งผลกระทบต่อตนเองอย่างไรบ้าง

๔.๒.๓) การสร้างให้เกิดความตระหนักในอิทธิพลของสื่อไม่ใช่การบอกถึงผลร้ายของสื่อ แต่เป็นกระบวนการคิดวิเคราะห์ถึงผลของสื่อที่เชื่อมโยงกับพฤติกรรมของผู้เรียน

๔.๒.๔) โจทย์คำถามควรเป็นคำถามที่เกี่ยวข้องพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของผู้เรียนตั้งขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนถามตนเองและค้นพบคำตอบได้ด้วยตนเอง

๔.๒.๕) ข้อควรระวัง คือ การศึกษาเรื่องการรู้เท่าทันสื่อไม่ได้เริ่มจากการอ้างหลักฐานว่าสื่อเป็นตัวปัญหาการเซนเซอร์หรือความพยายามอื่นใดในการคัดเลือกรู้เท่าทันสื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่คัดเลือกไว้แล้ว ไม่ถือเป็นการสร้างความตระหนักในอิทธิพลของสื่อ

๔.๓) แนวทางการเรียนรู้จากกระบวนการผลิตสื่อ (Media Production Approach) มีดังนี้

๔.๓.๑) ก่อนการผลิตสื่อสร้างสรรค์ต้องมีกระบวนการฝึกคิดวิเคราะห์ “รู้เท่าทันสื่อ” ก่อนเพื่อให้ผู้เรียนตระหนักว่าสื่อเป็นสิ่งที่ถูกผลิตขึ้นอย่างตั้งใจของผู้ผลิต

๔.๓.๒) ทุกขั้นตอนของการผลิตสื่อสร้างสรรค์ สามารถสร้างการฝึกคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณได้ตลอดกระบวนการ

๔.๓.๓) ควรให้ผู้เรียนเป็นผู้เลือกสื่อ คิดออกแบบ กำหนดเนื้อหาในการผลิตสื่อเอง และควรคิดถึงวิธีการเผยแพร่สื่อด้วย

๔.๓.๔) ไม่จำเป็นต้องผลิตสื่อที่เน้นเนื้อหาเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ความดีงาม สามารถใช้เนื้อใกล้ตัวเยาวชนและเนื้อหาอื่น ๆ ที่เยาวชนสนใจในการผลิตสื่อได้

๔.๓.๕) การผลิตสื่อสามารถทำได้อย่างหลากหลายรูปแบบสามารถสร้างสื่อทางเลือกเพื่อใช้ในการเรียนรู้เท่าทันสื่อได้

๔.๓.๖) สามารถใช้กระบวนการผลิตสื่อเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนซึ่งสัมพันธ์กับชีวิตของเยาวชนทำให้เกิดการทบทวนกลับมาที่วิถีชีวิตของตนเองซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้เท่าทันตน รู้เท่าทันสื่อได้

๔.๓.๗) การนำสื่อสร้างสรรค์ที่ผลิตเสร็จเรียบร้อยแล้วมานำเสนอต่อต่อสาธารณชน และการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสื่อสร้างสรรค์ จะเป็นการกระตุ้นให้เยาวชนเกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาสื่อ

๔.๓.๘) ข้อควรระวัง คือการเรียนรู้อาจมุ่งไปที่รายละเอียดของเทคนิคการผลิตสื่อที่ดีมากกว่าการเรียนรู้การฝึกคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณในการรู้เท่าทันสื่อ

๔.๔) แนวทางการรู้เท่าทันตนเอง (Self Awareness Approach) มีดังนี้

๔.๔.๑) ฝึกวิเคราะห์พฤติกรรมของตนเอง เพื่อประเมินศักยภาพของตนเองในการตัดสินใจว่า จะเลือกเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมาใช้กับตนเองในเรื่องใดและจะใช้อย่างไรให้เหมาะกับตนเอง

๔.๔.๒) การฝึกวิเคราะห์บททบทวนตัวเองในด้านพฤติกรรมมารับข่าวสารในชีวิตประจำวันฝึกสร้างสติในการรับข่าวสารด้วยการตระหนักรู้ว่าตนเองรับข้อมูลข่าวสารอะไรบ้างอย่างไรและสั่งสมเป็นวิธีคิดหรือพฤติกรรมด้านบวกหรือด้านลบอย่างไร

๔.๔.๓) ฝึกรู้เท่าทันอารมณ์และจุดอ่อนทางอารมณ์ของตนเองและฝึกรู้หลักในการควบคุมอารมณ์

๔.๔.๔) วิเคราะห์ความต้องการของตนเองว่าเป็นความจำเป็นที่แท้จริง (need) หรือเป็นความต้องการเทียมที่เกิดขึ้นจากการกระตุ้นโดยอิทธิพลของสื่อ

๔.๔.๕) วิเคราะห์ประเมินกำลังของตนเองอย่างรอบด้าน เพื่อใช้ชีวิตและบริโภคอย่างรู้จัก “ประมาณตน” พอเหมาะพอควร

๔.๔.๖) ข้อควรระวัง คือ เนื้อหาเท่าทันสื่อและเนื้อหาเท่าทันตนจะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและสะท้อนกลับซึ่งกันและกัน การที่ผู้เรียนผู้วิเคราะห์ตนเองก็เพื่อให้เกิดทักษะในการวิเคราะห์สื่อ

ในการนำผลการศึกษาไปใช้ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างการเรียนรู้เท่าทันสื่อให้แก่แกนนำเยาวชน ผู้จัดการเรียนรู้เท่าทันสื่อให้แก่เยาวชนทั่วไป และครูผู้สอนเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ สามารถนำผลการศึกษารั้วนี้ไปใช้พัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยนำไปใช้สร้างกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อต้นแบบ นำไปใช้สร้างหลักสูตรการฝึกอบรมเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อ โดยสามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งด้านปัจจัยภายใน ปัจจัยส่งเสริมที่มีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อ องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อ และแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อ อีกทั้งผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดนโยบายและสนับสนุนให้มีการจัดการเรียนรู้เท่าทันสื่อในสถานศึกษา เนื่องจากเป็นทักษะชีวิตที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ และควรให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมครู (Training for Trainers) ให้สามารถจัดการกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถบูรณาการผลการศึกษาเข้ากับเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ได้ในการนำแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อทั้ง ๔ แนวทางไปใช้สามารถใช้แนวทางใดแนวทางหนึ่งหรือประยุกต์ผสมผสานเข้าด้วยกันได้ตามความเหมาะสม และควรนำผลการศึกษาไปใช้อย่างเป็นองค์รวมเนื่องจากเป็นองค์ความรู้ที่แสดงภาพรวมของกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อ

๒.๓.๘ การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์

พระราชบัญญัติกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ พ.ศ. ๒๕๕๘^{๕๔} ให้ความหมายของ “สื่อ” หมายความว่า สิ่งที่ทำให้ปรากฏด้วยตัวอักษร เครื่องหมาย ภาพ หรือเสียง ไม่ว่าจะจัดทำในรูปของเอกสาร สิ่งพิมพ์ ภาพเขียน ภาพพิมพ์ ภาพระบายสี รูปภาพ ภาพโฆษณา เครื่องหมาย รูปถ่าย ภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ การแสดง ข้อมูลคอมพิวเตอร์ในระบบคอมพิวเตอร์ หรือได้จัดทำในรูปแบบอื่นใด และให้ความหมายของ “สื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์” ว่าหมายถึง สื่อที่มีเนื้อหาส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะเด็ก และ เยาวชน และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและสังคม รวมถึงการส่งเสริมให้ ประชาชนสามัคคี สามารถใช้ชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลายได้อย่างเป็นสุข

^{๕๔}พระราชบัญญัติ กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ พ.ศ. ๒๕๕๘. สืบค้นจาก <http://www.mculture.go.th/surveillance/files/๘๓๕/๕๘/safe-creative-media-law๕๘.pdf> p ๓๐

สื่อบ่งตามประสบการณ์การเรียนรู้ เอดการ์ เดล (Edgar Dale)^{๕๕} จำแนกสื่อการสอนตามประสบการณ์ที่ได้รับ โดยเขาเชื่อว่าประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรมจะทำให้เกิดการเรียนรู้แตกต่างกับประสบการณ์ที่เป็นนามธรรม ดังนั้น จึงจำแนกสื่อการสอนโดยยึดประสบการณ์ เป็นหลักเรียงตามลำดับจากประสบการณ์ที่ง่ายไปยาก ๑๐ ขั้น เรียกว่า กรวยประสบการณ์ (Cone of Experience)

ขั้นที่ ๑ ประสบการณ์ตรงและมีความมุ่งหมาย (Direct Purposeful Experience) ประสบการณ์ตรงและมีความมุ่งหมาย ประสบการณ์ขั้นนี้ เป็นรากฐานสำคัญ ของการศึกษาทั้งปวง เป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับมาจากความเป็นจริงและด้วยตัวเองโดยตรง ผู้รับประสบการณ์นี้จะได้เห็น ได้จับ ได้ทำ ได้รู้สึก และได้ดมกลิ่น จากของจริง ดังนั้นสื่อการสอนที่ให้ประสบการณ์การเรียนรู้ในขั้นนี้ก็คือของจริงหรือ ความเป็นจริงในชีวิตของคนเรานั้นเอง

ขั้นที่ ๒ ประสบการณ์จำลอง (Contrived Simulation Experience) ประสบการณ์จำลอง เป็นที่ยอมรับกันว่าศาสตร์ต่าง ๆ ในโลกมีมากกว่าที่จะเรียนรู้ได้หมดสิ้นจากประสบการณ์ตรงในชีวิต บางกรณีก็อยู่ในอดีต หรือซับซ้อน เร้นลับหรือเป็นอันตรายไม่สะดวกต่อการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง จึงมีการจำลองสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มาเพื่อการศึกษา ของจำลองบางอย่างอาจจะเรียนรู้ได้ง่ายกว่าและสะดวกกว่า

ขั้นที่ ๓ ประสบการณ์นาฏการ (Dramatized Experience) ประสบการณ์นาฏการ เป็นประสบการณ์ต่าง ๆ ของคนเราที่มีหลายสิ่งหลายอย่างที่เราไม่สามารถประสบได้ด้วยตนเอง เช่น เหตุการณ์ในอดีต เรื่องราวในวรรณคดี การเรียนในเรื่องที่มีปัญหาเกี่ยวกับสถานที่ หรือเรื่องธรรมชาติที่เป็นนามธรรม การแสดงละครจะช่วยให้เราได้เข้าไปใกล้ความเป็นจริงมากที่สุด เช่น ฉาก เครื่องแต่งตัว เครื่องมือหุ่นต่าง ๆ เป็นต้น

ขั้นที่ ๔ การสาธิต (Demonstration) การสาธิต คือ การอธิบายถึงข้อเท็จจริงหรือแบ่งความคิด ผู้ฟังแลเห็นไปด้วย เช่น ครูวิทยาศาสตร์เตรียมก๊าซออกซิเจนให้นักเรียนดู ก็เป็นการสาธิต การสาธิตก็เหมือนกับนาฏการ หรือการศึกษานอกสถานที่ เราถือเป็นสื่อการสอนอย่างหนึ่ง ซึ่งในการสาธิตนี้อาจรวมเอาสิ่งของที่ใช้ประกอบหลายอย่าง นับตั้งแต่ของจริงไปจนถึงตัวหนังสือ หรือคำพูดเข้าใจด้วย แต่เราไม่เพ่งเล็งถึงสิ่งเหล่านี้ เราจะให้ความสำคัญกับกระบวนการ ทั้งหมดที่ผู้เรียนจะต้องเฝ้าสังเกตอยู่โดยตลอด

ขั้นที่ ๕ การศึกษานอกสถานที่ (Field Trip) การศึกษานอกสถานที่ การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ เป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากแหล่งข้อมูล แหล่งความรู้ที่มีอยู่จริงภายนอกห้องเรียน ดังนั้น การศึกษานอกสถานที่จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่เป็นสื่อกลางให้นักเรียนได้เรียนรู้จากของจริง

ขั้นที่ ๖ นิทรรศการ (Exhibition) นิทรรศการมีความหมายที่กว้างขวาง เพราะหมายถึงการจัดแสดงสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ชม ดังนั้นนิทรรศการจึงเป็นการรวมสื่อต่าง ๆ มากมายหลายชนิด การจัดนิทรรศการที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัด จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาส คิดสร้างสรรค์มีส่วนร่วม และได้รับข้อมูลย้อนกลับด้วยตนเอง

^{๕๕}Dale, Edgar. (๑๙๖๙). Audio-Visual Methods in Teaching. ๓ Ed. New York : The Dryden Press Holt, Rinehart and Winston. Inc p ๑๐๗

ขั้นที่ ๗ ภาพยนตร์ และโทรทัศน์ (Motion Picture and Television) โทรทัศน์เป็นสื่อการสอนที่มีบทบาทมาก เพราะได้เห็นทั้งภาพและได้ยินเสียง ในเวลาเดียวกัน และยังสามารถแพร่และถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นได้ด้วย นอกจากนี้โทรทัศน์ยังมีหลายรูปแบบ เช่น โทรทัศน์วงจรปิด ซึ่งโรงเรียนสามารถ นำมาใช้ในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีโทรทัศน์วงจรปิดที่เอื้อประโยชน์ ต่อการศึกษาอย่างกว้างขวาง ภาพยนตร์เป็นสื่อที่จำลองเหตุการณ์มาให้ผู้ชมหรือผู้เรียน ได้ดูและได้ฟังอย่างใกล้ชิดเคียงกับความจริง แต่ไม่สามารถถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นได้ถึงอย่างไรก็ตามภาพยนตร์ก็ยังนับว่าเป็นสื่อที่มีบทบาทมากในการเรียนการสอนเช่นเดียวกันกับโทรทัศน์

ขั้นที่ ๘ การบันทึกเสียง วิทยุ และภาพนิ่ง (Recording, Radio and Picture) ภาพนิ่ง การบันทึกเสียง และวิทยุ ภาพนิ่ง ได้แก่ ภาพถ่าย ภาพวาดซึ่งมีทั้ง ภาพทึบแสงและโปร่งแสง ภาพทึบแสง คือ รูปถ่าย ภาพวาด หรือภาพในสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ส่วนภาพนิ่งโปร่งใสหมายถึงสไลด์ फिल्मสตริป ภาพโปร่งใสที่ใช้กับเครื่องฉายวัสดุ โปร่งใส เป็นต้น ภาพนิ่งสามารถจำลองความเป็นจริงมาให้เราศึกษาจนจบได้ การบันทึกเสียง ได้แก่ แผ่นเสียงและเครื่องเล่นแผ่นเสียง เทปและเครื่องบันทึกเสียง และ เครื่องขยายเสียงตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเสียงซึ่งนอกจากจะสามารถนำมาใช้อย่างอิสระในการเรียนการสอนด้วยแล้ว ยังใช้กับรายการวิทยุและกิจกรรมการศึกษา อื่น ๆ ได้ด้วย ส่วนวิทยุ นั้นยอมรับกันแล้วว่าช่วยการศึกษาและการเรียนการสอนได้มาก ซึ่งไม่จำกัดอยู่แต่เพียงวิทยุโรงเรียนเท่านั้น แต่ยักรวมถึงวิทยุทั่วไปอีกด้วย

ขั้นที่ ๙ ทศณสัญลักษณ์ (Visual Symbol) ทศณสัญลักษณ์ สื่อการสอนประเภททัศนสัญลักษณ์นี้ มีมากมายหลายชนิด เช่น แผนภูมิ แผนภาพ แผนที่ แผนที่ แผนผัง ภาพโฆษณา การ์ตูน เป็นต้น สื่อเหล่านี้เป็นสื่อที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์สำหรับถ่ายทอดความหมายให้เข้าใจได้รวดเร็วขึ้น

ขั้นที่ ๑๐ วจนสัญลักษณ์ (Verbal Symbol) วจนสัญลักษณ์ สื่อขั้นนี้เป็นสื่อที่จัดว่า เป็นขั้นที่เป็นนามธรรมมากที่สุด ซึ่งได้แก่ ตัวหนังสือหรืออักษร สัญลักษณ์ทางคำพูดที่เป็นเสียงพูด ความ เป็นรูปธรรมของสื่อประเภทนี้จะไม่คงเหลืออยู่เลย อย่างไรก็ตาม ถึงแม้สื่อประเภทนี้จะมีลักษณะที่เป็นนามธรรม ที่สุดก็ตาม เราก็ใช้ประโยชน์จากสื่อประเภทนี้มาก เพราะต้องใช้ในการสื่อความหมาย อยู่ตลอดเวลา^{๕๖}

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรม

๒.๔.๑ ความหมายของกิจกรรม

กิจกรรม หมายถึง กระบวนการสร้างรูปแบบกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้นบนพื้นฐานของการศึกษาทฤษฎีพัฒนาพฤติกรรมทางพุทธศาสนา และทฤษฎีพัฒนาพฤติกรรมทางตะวันตก และจากวารสาร หนังสือ ที่เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อโซเชียล เพื่อให้เกิดวิจรรย์ญาณการสร้าง

^{๕๖}จินตนา กลิ่นนัท, สื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชน กรณีศึกษา : คนปลายน้ำคลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง, วารสารร่วมพฤษ มหาวิทยาลัยเกริก ปีที่ ๓๕(๒) พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๐, หน้า ๑๕-๑๘

กระบวนการคิดตระหนักรู้ การเปลี่ยนแปลงเจตคติ การปรับพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมในการบริโภคสื่อโซเชียลอย่างรู้วิเคราะห

ปีช^{๕๗} กล่าวว่า การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการที่จัดขึ้น เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ และมีความชำนาญ เพื่อวัตถุประสงค์ให้บุคคลรู้เรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะหรือเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavior) ของบุคคลไปในทางที่ต้องการ

กูด^{๕๘} ได้ให้ความหมายการฝึกอบรมว่า หมายถึง กระบวนการให้ความรู้ และฝึกทักษะแก่บุคคล ภายใต้เงื่อนไขบางประการ โดยการจัดการฝึกอบรม ไม่ได้จัดกระทำรูปแบบใหญ่เหมือนกับการจัดการเรียนการสอน

โคลบ^{๕๙} กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่มเป็นการเรียนรู้พื้นฐานที่สำคัญอย่างหนึ่ง เมื่อประกอบไปกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ กระบวนการกลุ่มจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมสูงสุดและทำให้บรรลุสูงสุด การจัดกิจกรรมการอบรมหรือการเรียนการสอน มีความมุ่งหมายโดยรวมคือการสร้างความสามารถต่างๆให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนอย่างรอบด้าน การแสดงออกของผู้เรียนในชีวิตจริงก็จะเป็นการสร้างปัญหาใหม่ ๆ ขึ้นมา การจัดการศึกษารูปแบบการอบรมเพื่อพัฒนาคนให้มีความสามารถเต็มศักยภาพที่ควรจะเป็น

๒.๔.๒ องค์ประกอบของกิจกรรม^{๖๐}

การประเมินพฤติกรรมคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียน พบว่ามี ๔ ด้านที่ต้องได้รับการพัฒนาจากทั้งหมด ๘ ด้าน ได้แก่ ด้านความมีวินัย ด้านความสามัคคี ด้านความประหยัด และด้านความมีน้ำใจ จากการพัฒนาโปรแกรมการพัฒนาตนเองด้านคุณธรรมพื้นฐานฯ มีองค์ประกอบคือ วัตถุประสงค์ของโปรแกรม คำชี้แจงในการปฏิบัติตามโปรแกรมพัฒนาตนเองด้านคุณธรรมพื้นฐานฯ กิจกรรมการพัฒนาตนเอง ระยะเวลาของโปรแกรม เนื้อหาของโปรแกรม และการวัดและการประเมินผล มีค่าประสิทธิภาพจากการทดลองโปรแกรมการพัฒนาตนเองฯ เท่ากับ ๗๙.๘๓/๘๓.๒๕ และประสิทธิผลของโปรแกรมการพัฒนาตนเองด้านคุณธรรมพื้นฐานฯ ด้านความรู้ของนักเรียนเกี่ยวกับคุณธรรมพื้นฐานทั้ง ๔ ประการ มีคะแนนเฉลี่ยก่อนการพัฒนา ร้อยละ ๖๓.๐๘ หลังการพัฒนา ร้อยละ ๙๓.๕๐ ผลการประเมินระดับการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานทั้ง ๔ ด้านพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยก่อนการพัฒนา ร้อยละ ๗๖.๐๐ หลังการพัฒนา ร้อยละ ๙๘.๕๐

^{๕๗} Beach, Dale S., Personnel : The Management of People at Work, (NewYork : Macmilan Publishing Co., ๑๙๗๐), p. ๑๙๓.

^{๕๘} Good, Carter V, Dictionary of Education, (NewYork : McGraw-Hill Book Company, ๑๙๗๓), .p. ๖๑๓.

^{๕๙} Kolb,A.David, Experiential Learning:Experience as The source of Learning and Develop- ment, (New Jersey : Prentice-Hall, ๑๙๘๔), p ๒๐.

^{๖๐} ขาติ สุขราช “โปรแกรมการพัฒนาตนเองด้านคุณธรรมพื้นฐานสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา” วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ปีที่ ๑๒, ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙, หน้า๑๕๑-๑๕๒.

ตลอดถึงครูและผู้ปกครองมีความคิดเห็นในระดับเหมาะสมมากต่อความรู้เรื่องคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียน

๒.๔.๓ ขั้นตอนการทำกิจกรรมกลุ่ม

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ^{๖๑} ได้เสนอขั้นตอนกระบวนการกลุ่มดังนี้

๑) ขั้นตอนจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้ ก่อนที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องตั้งจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้

๒) ขั้นตอนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยเน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง และทำงานเป็นกลุ่ม มีขั้นตอน คือ

(๑) ขั้นนำ เป็นการสร้างบรรยากาศและสมาชิกของผู้เรียนให้มีความพร้อมในการเรียนการสอน การจัดสถานที่ การแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย แนะนำวิธีดำเนินการสอน กติกาหรือกฎเกณฑ์การทำงาน ระยะเวลาในการทำงาน

(๒) ขั้นสอน เป็นขั้นที่ผู้สอนลงมือสอน ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่ม เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง โดยที่กิจกรรมต่าง ๆ จะต้องคัดเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องในบทเรียน เช่น กิจกรรมเกมและเพลง บทบาทสมมุติ สถานการณ์จำลอง การอภิปรายกลุ่ม

(๓) ขั้นวิเคราะห์ เมื่อดำเนินการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แล้ว จะให้ผู้เรียนวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ความสัมพันธ์ในกลุ่ม ตลอดจนความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน โดยวิเคราะห์ประสบการณ์ที่ได้รับจากความรู้สึกรับรู้ของผู้เรียน แสดงข้อคิดที่ได้จากการทำงานกลุ่มให้คนอื่นได้รับรู้

(๔) ขั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ ผู้เรียนสรุปรวบรวมความคิดให้เป็นหมวดหมู่ โดยผู้สอนกระตุ้นให้แนวทางและหาข้อสรุป จากนั้นนำข้อสรุปที่ค้นพบจากเนื้อหาวิชาที่เรียนไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับตนเองและนำหลักการที่ได้ไปใช้เพื่อปรับปรุงตนเอง ประยุกต์ใช้กับคนอื่นได้

๓) ขั้นประเมินผล ผู้เรียนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายมากน้อยเพียงใด โดยจะประเมินทั้งด้านเนื้อหาวิชาและด้านกลุ่มสัมพันธ์ ได้แก่ ประเมินด้านมนุษยสัมพันธ์ ผลสัมฤทธิ์ของกลุ่ม เช่น ผลของการทำงาน ความสามัคคี คุณธรรมหรือค่านิยมของกลุ่ม

๒.๔.๔ เทคนิคการทำกิจกรรมกลุ่ม

รัตติกาล จงวิศาล^{๖๒} ได้เสนอเทคนิคการทำกิจกรรม เพิ่มเติมจากวิธีการของกระบวนการกลุ่มดังนี้

^{๖๑} สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, ๑๙ วิธีจัดการเรียนรู้: เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ, หน้า ๑๒๕-๑๒๖.

^{๖๒} รัตติกาล จงวิศาล, ภาวะผู้นำ : ทฤษฎีการวิจัยและแนวทางสู่การพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖, ๒๕๕๖), หน้า ๔๖๘-๔๖๙.

๑) การบรรยาย (Lecture) เป็นเทคนิควิธีที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และแนวทางในการปฏิบัติต่าง ๆ โดยวิทยากร เป็นการสื่อสารทางเดียวจากวิทยากรสู่ผู้รับการอบรม มีข้อดีคือ สามารถถ่ายทอดสาระข้อมูลต่าง ๆ ได้รวดเร็ว ประหยัดเวลา และทรัพยากร

๒) การระดมสมอง (Brainstorming) เป็นการประชุมกลุ่ม ซึ่งเปิดโอกาสและกระตุ้นให้สมาชิกทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี โดยไม่มีข้อจำกัดและไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์หรือตัดสินคุณค่าใด ๆ เพื่อให้ได้ความคิดที่หลากหลายและมีปริมาณมากที่สุด ข้อดี คือ เป็นวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการระดมความคิดเห็นหรือการหาหนทางในการแก้ปัญหา โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกันและเป็นการฝึกให้ผู้รับการอบรมรู้จักฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

๓) กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ (Group dynamics) เป็นกระบวนการที่ใช้กลุ่มในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกันหรือแก้ปัญหา เพื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ จากการกระทำหรือจากประสบการณ์ผู้รับการอบรม กิจกรรมจะมุ่งเน้นการเรียนรู้จากการกระทำ ทำให้เกิดผลทางจิตใจ เช่น สร้างความรู้สึก ความสะดวกสบาย โดยการใช้อิทธิพลพฤติกรรมของผู้เรียน ให้การติชม ให้ผู้รับการอบรมมีการคิดพิจารณาไตร่ตรอง และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

๔) การฝึกปฏิบัติ (Exercise) เป็นการนำทฤษฎีหรือแนวคิดตามที่ได้เรียนรู้มาทดลองปฏิบัติในตอนท้ายของการฝึกอบรม ภายใต้การดูแลของผู้ให้การอบรม ผู้ให้การอบรมจะเป็นผู้เตรียมกิจกรรมหรือสิ่งที่จะให้ฝึกปฏิบัติไว้ล่วงหน้า หลังจากการฝึกอบรมทฤษฎีมาแล้ว มีข้อดี คือ ผู้รับการอบรมได้ปฏิบัติจริง ๆ ก่อนที่จะนำทักษะไปใช้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และเป็นเทคนิคที่จูงใจให้คนอยากเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

จากเทคนิคกิจกรรมการเรียนรู้ข้างต้น ผู้วิจัยได้เลือกให้เทคนิคการดำเนินการกระบวนการกลุ่ม ด้วยวิธีการทำกิจกรรมที่ผสมผสานกัน ในแต่ละกิจกรรม ด้วยการใช้เทคนิค ดังนี้ คือ การบรรยาย การระดมสมอง กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การฝึกปฏิบัติ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้รับการอบรมมีการพัฒนาตนเองและเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดีขึ้นได้

๒.๔.๕ ระยะเวลาของการทำกิจกรรม

การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้จัดอบรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด ให้กับเยาวชนในท้องถิ่น ซึ่งทำการศึกษาและคัดเลือกตัวแทนเยาวชน จังหวัดละ ๕ กลุ่ม ๆ ละ ๔ คน รวม ๒๐ คน รวมทั้ง ๔ ภาค เท่ากับ ๘๐ คน โดยการใช้แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นเยาวชนในท้องถิ่นที่สนใจในโครงการฯ โดยการจัดฝึกอบรมเป็นเวลา ๒ วันต่อเนื่อง หลังจากอบรมให้กับเยาวชนเสร็จสิ้นแล้ว คณะผู้วิจัยได้จัดทำเวทีทบทวนผลการสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยการจัดประกวดแข่งขัน “เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด” แล้วนำสื่อสร้างสรรค์ของเยาวชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด จำนวน ๒๐ สื่อ เผยแพร่ทางโซเชียลมีเดีย (Social Media)

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นบ้านเกิด

๒.๕.๑ ความหมายของทุนทางวัฒนธรรม

แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมเกิดจากการพัฒนาแนวคิดของมาร์กซ^{๖๓} ซึ่งเห็นว่าทรัพย์สินเงินทองที่แต่ละคนมีอยู่นั้น ยังไม่ใช่ทุน ทรัพย์สินเหล่านี้จะแปรสภาพไปเป็นทุน เมื่อเข้าไปสู่กระบวนการผลิต เช่น นำไปลงทุน ใส่แรงงานเข้าไป แล้วทำให้เกิดมูลค่าส่วนเกินและกำไร สิ่งที่จะแปรสภาพกลายเป็นทุนได้ยังครอบคลุมไปถึงปัจจัยการผลิตตามที่รู้จักในนาม ๕M ประกอบไปด้วย แรงงานมนุษย์ (Manpower) เครื่องจักร (Machine) วัตถุดิบ (Material) เงิน (Money) และการจัดการ/ความรู้ (Management/Knowledge) มาร์กซ เห็นว่า ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) จำเป็นต้องมีการขยายตัวเองอยู่เสมอด้วยกลวิธีต่างๆ และความมั่งคั่งของเจ้าของทุนไม่ได้เกิดจากกำไรจากการขายสินค้าได้เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงมูลค่าส่วนเกินที่ได้มาจากการที่คนงานใส่แรงงานไปยังขั้นตอนการผลิตด้วย

นอกจากนี้ นักทฤษฎีวัฒนธรรมวิพากษ์ชาวฝรั่งเศส เช่น บัวร์ดิเยอ^{๖๔} ก็เป็นผู้หนึ่งที่ริเริ่มนำแนวคิดเรื่องทุนประยุกต์ใช้ศึกษาวัฒนธรรมโดยได้นิยามความหมายของทุนว่า สิ่งใดจะกลายสภาพเป็นทุนได้ก็ต่อเมื่อสิ่งนั้น ได้ทำหน้าที่ในฐานะความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม (Function as Social Relation of Power) จากนั้นเขาแบ่งประเภทของทุนออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่ ๑) ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) เป็นทุนที่เกิดจากการสะสมความมั่งคั่งของรายได้และทรัพย์สินที่อยู่ในรูปของเงินทอง อาคารบ้านเรือน เครื่องเพชรนิลจินดา รถยนต์ หุ่น ฯลฯ ทุนประเภทนี้สามารถนำไปแลกเปลี่ยนเป็นทุนประเภทอื่นตามมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ ๒) ทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นรูปแบบของโครงสร้าง สถาบัน เครือข่ายและความสัมพันธ์ซึ่งปัจเจกบุคคลสามารถใช้ในการดำรงรักษาและพัฒนาตนเองเพื่อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสังคมตามที่ตนเองต้องการ ทุนทางสังคมเป็นเสมือนทรัพยากรประเภทหนึ่งที่สามารถนำไปเอื้อ ประโยชน์ทางสังคมให้แต่ละคนตามกลุ่มที่สังกัด ตั้งแต่ในครอบครัว โรงเรียน หมู่บ้าน สถานที่ทำงาน กลุ่มธุรกิจ ฯลฯ ๓) ทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) เป็นสถานภาพ ชื่อเสียง หรือการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นที่ทำให้เจ้าของทุนเกิดการได้เปรียบหรือได้รับผลประโยชน์ต่างๆ และ ๔) ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital)

จากการให้ความหมายของคำว่าทุนวัฒนธรรมของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น จึงสามารถสรุปความหมายของทุนทางวัฒนธรรมตามแนวคิดนักวิชาการข้างต้นไว้ว่า ทุนวัฒนธรรมหมายถึงทรัพยากรที่สะสมอยู่ในระบบ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วัตถุสิ่งของ รวมไปถึงแนวทางการดำเนินชีวิตในกลุ่มสังคมที่แต่ละคนเข้าไปมีส่วนร่วมและช่วยกันผลิตคุณค่าหรือความหมายขึ้นมา แล้วเผยแพร่ให้เป็นที่รับรู้ในกลุ่ม จนเกิดเป็นข้อตกลงเพื่อการปฏิบัติที่เห็นพ้องต้องกัน ได้รับการยอมรับจากผู้คนส่วนใหญ่ และดำเนินการผลิตซ้ำ อย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการผลิตซ้ำ เพื่อดำรงรักษาทุนทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ การสะสมความมั่งคั่งของทุนทางวัฒนธรรมยังแสดงถึงอำนาจของผู้

^{๖๓} กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๖๙-๗๐.

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑, ๕๕๑-๕๕๓, ๕๕๕.

ครอบครองทุนทางวัฒนธรรมซึ่งมีอิทธิพลต่อทัศนคติของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มสังคมที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายด้วย

๒.๕.๒ ประเภทของทุนทางวัฒนธรรม

Bourdieu^{๖๕} ได้แบ่งทุนทางวัฒนธรรมเป็น ๓ รูปแบบ ได้แก่ ทุนที่มีอยู่ในตัวตน (Embodied Form) ทุนที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified Form) และทุนที่อยู่ในรูปแบบสถาบัน (Institutionalized State) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑) ทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน เป็นสมรรถนะด้านวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตนได้แก่ การแสดงออกของร่างกายและจิตใจ เป็นทุนที่อยู่ในระดับอุปนิสัย มักปรากฏในชีวิตทางวัฒนธรรม และต้องใช้ระยะเวลาในการก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างผ่านทางกระบวนการขัดเกลาทางสังคมซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดความคิด ทัศนคติ และค่านิยมซึ่งมีผลต่อการทำความเข้าใจ หรือการรับรู้ของรสนิยมต่างๆ เช่น ศิลปะ การใช้ชีวิต การเปลี่ยนรูปทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตนต้องอาศัยเวลา สังคม ชนชั้นทางสังคม และสามารถเชื่อมโยงไปยังทุนทางเศรษฐกิจได้ การสะสมทุนในระดับนี้สั่งสมอยู่ในตัวของแต่ละบุคคลมาตั้งแต่เยาว์วัย ผ่านการหล่อหลอม (Pedagogy Action) โดยผู้ปกครองพี่น้อง สมาชิกในครอบครัวจะสละเวลาเพื่อให้สมาชิกใหม่ซึมซับความหมายและรหัสของวัฒนธรรม สร้างความเด่นชัดและความแตกต่างทางวัฒนธรรมขึ้นยิ่งในสังคมที่มีความซับซ้อนก็ยิ่งมีการแข่งขันลงทุนเพื่อสะสมทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตนอย่างเข้มข้น

๒) ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่แสดงออกให้เห็นในรูปของวัตถุ สื่อมวลชน หรือสิ่งของ เช่น รูปภาพ งานเขียน หนังสือ พจนานุกรม อนุสาวรีย์ เครื่องมือเครื่องจักร ฯลฯ วัตถุเหล่านี้เป็นรูปแบบหนึ่งของการแบ่งปันความหมายทางวัฒนธรรมที่ถูกกำหนดโดยผู้ผลิตวัฒนธรรมหรือแนวคิดของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม^{๖๖}

๓) ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน คือ การอ้างอิงถึงคุณสมบัติเบื้องต้นของทุนทางวัฒนธรรมในลักษณะการรับประกันโดยแสดงออกในรูปของประกาศนียบัตร หนังสือรับรอง และการสอบวัดคุณสมบัติ ซึ่งปรากฏชัดอยู่ในสถาบัน เช่น สถาบันการศึกษา หรือสถาบันประเมินผลต่างๆ ทุนทางวัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนรูปได้ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ คืออาจเปลี่ยนรูปเป็นทุนทางเศรษฐกิจ เช่น เงินเดือน หรือคุณสมบัติทางการศึกษา ทุนแบบนี้ได้สร้างความแตกต่างระหว่าง ความรู้ที่เป็นทางการที่ได้รับการรับรองความสามารถ กับความรู้ทางวัฒนธรรมแบบธรรมดา ทุนนี้ยังทำให้เกิดการสับเปลี่ยนระหว่างทุนทางวัฒนธรรมกับทุนทางเศรษฐกิจ โดย “การรับประกันทุนทางการศึกษา” ด้วย “มูลค่าของเงิน” เพราะผลผลิตของการแลกเปลี่ยนทุนทางเศรษฐกิจไปเป็นทุนทางวัฒนธรรมได้สร้างมูลค่าของทุนทางวัฒนธรรมให้กับผู้ที่มีคุณสมบัติทางการศึกษา ผลกำไรในรูปวัตถุและสัญลักษณ์ที่คุณสมบัติทางการศึกษารับรองขึ้นอยู่กับการลงทุนในแง่เวลา และความพยายาม^{๖๗}

^{๖๕} Richardson, J., *Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education*, (New York : Greenwood, 1986), pp. 241-258.

^{๖๖} Ibid., pp. 241-258.

^{๖๗} Richardson, J., *Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education*, pp. 241-258.

สรุปทฤษฎีวัฒนธรรมแบ่งเป็น ๓ รูปแบบ ได้แก่ ทฤษฎีที่มีอยู่ในตัวตน ทฤษฎีที่มีอยู่ในรูปของวัตถุ และทฤษฎีที่มีอยู่ในรูปแบบสถาบัน

๒.๕.๓ ความหมายของวัฒนธรรมท้องถิ่น

คำว่า “วัฒนธรรม” นั้น เป็นคำที่พลตรีพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติไว้และใช้เป็นหลักฐานทางราชการครั้งแรกเมื่อปี พ. ศ. ๒๔๘๓ โดยทรงแปลมาจากภาษาอังกฤษคือ Culture ซึ่งเป็นคำมาจาก cutura ในภาษาละติน อันหมายถึง การเพาะปลูก หรือ การปลูกฝัง^{๖๘} ซึ่งนักวิชาการได้นำคำนั้นมาใช้โดยให้ความหมายแตกต่างกันไป

บุปผชาติ อุปถัมภ์นรากร อธิบายว่า วัฒนธรรม หมายถึงแบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคมใดสังคมหนึ่ง มีการสั่งสม สืบทอด และเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ผลิต หรือสร้างขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม และระหว่างคนในสังคมด้วยกันเองจนอาจกล่าวได้ว่าอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับมนุษย์แล้วย่อมถือเป็นวัฒนธรรมได้ทั้งสิ้นประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ประเพณี กฎหมายและจริยธรรม^{๖๙}

ส่วนนักวิชาการต่างประเทศได้นิยามความหมายของคำความหมายวัฒนธรรมไว้ ดังนี้ Leslie a white ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมคือปรากฏการณ์ที่สร้างขึ้นอย่างมีระบบ ประกอบด้วยการกระทำ (แบบแผนพฤติกรรม) วัตถุ (เครื่องมือเครื่องใช้และสิ่งที่ใช้สร้างเครื่องมือเครื่องใช้) ความคิด (ความเชื่อ ความรู้) และความรู้สึก (ทัศนคติ ค่านิยม) ที่แสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจน วัฒนธรรมเป็นผลงานที่มาจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ และมีลักษณะชัดเจน ดังนั้นจึงสามารถถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปสู่คนอื่นได้ง่าย^{๗๐}

เทเลอร์ (Taylor) ให้นิยามวัฒนธรรมว่า เป็นส่วนทั้งหมดที่ซับซ้อน ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลธรรม กฎหมาย ประเพณี และความสามารถด้านอื่นๆ ที่มนุษย์ได้มาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม^{๗๑}

จากความหมายของวัฒนธรรมที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมใดสังคมหนึ่งที่มีการสั่งสม สืบทอดกันมาประกอบด้วย ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ กฎหมายประเพณี มรดกทางสังคมที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการที่จะดำรงไว้ซึ่งสังคมอันดีงามและสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

^{๖๘} Ibid., p. 16.

^{๖๙} บุปผชาติ อุปถัมภ์นรากร, “โนรา : การอนุรักษ์การพัฒนาและการสืบสานศิลปะการแสดงภาคใต้”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาสารคาม, ๒๕๕๒).

^{๗๐} Leslie, Gerald R. el., **Introductory sociology : Order and change in society**, (New York : New York University press, 1980), p. 75.

^{๗๑} Taylor, Edward B., **Primitive culture**, (London : John Murrey, 1871), p. 98.

ส่วนคำว่าวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือคติชนวิทยา ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันตามที่กรมศึกษานอกโรงเรียน ได้ให้ความหมายคติชนวิทยาไว้ ๕ ประการ คือ^{๗๒}

- ๑) เรื่องเล่าสืบทอดกันมาจนไม่อาจสืบสาวราวเรื่องถึงต้นตอหรือผู้เล่าเรื่องเดิมได้
- ๒) เป็นระบบทางวัฒนธรรมของชาติที่ แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมชาตินั้น
- ๓) การสืบทอดข้อมูลทางคติชนวิทยา อาศัยการบอกเล่าต่อๆ กันมาโดยการจำ และการกระทำซ้ำๆ จนจำได้ขึ้นใจ มากกว่าจะบันทึกข้อมูลและถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร
- ๔) เป็นแนวการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ที่กระทำสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และลูกหลานยังยึดถือปฏิบัติกันอยู่
- ๕) เป็นการศึกษาเรื่องราวของชาวบ้านมากกว่าชาวเมือง เพราะชาวบ้านเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตซ้ำสิ่งๆ ที่ประพฤติปฏิบัติจึงคงอยู่ในรูปแบบเก่าๆ มาก ส่วนชาวเมืองนั้นรับความเจริญทางวัตถุมากกว่าจึงเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอยู่ตลอดเวลา

วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการเรียกชื่อวัฒนธรรมของคนที่อยู่ในวงแคบเข้ามาอาจเป็นวัฒนธรรมภาคภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมจังหวัด อำเภอ ตำบล หรือหมู่บ้าน ตามสภาพแห่งการปกครองท้องถิ่นก็ได้ แต่มีลักษณะเหมือนกับวัฒนธรรมแห่งชาติโดยส่วนรวมจะแตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อย ในขณะที่วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตเป็นครรลองแห่งชีวิต การกิน การอยู่ การเดิน การนั่ง การนอน ล้วนแต่เป็นพฤติกรรมที่ถูกตีกรอบไว้ให้ประพฤติปฏิบัติ ถ้าประพฤติปฏิบัติผิดแผกแตกต่างจากแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้ก็จะปรับตัวเข้ากับสังคมไม่ได้ วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการดำเนินชีวิตในสังคมพื้นบ้านจึงนับว่ามีความสำคัญไม่น้อยกว่าวัฒนธรรมแห่งชาติ เพราะเหตุว่าวิวัฒนาการของวัฒนธรรมแห่งชาติจะเกิดขึ้นได้ก็ย่อมอาศัยวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญและในขณะเดียวกันวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงช้ายึดมั่นในประเพณีอันเก่าแก่จึงช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เป็นพิษภัยแก่สังคมไทยไว้ส่วนหนึ่ง

ยิ่งยง เรืองรอง ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมระดับท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึงแนวทางปฏิบัติหรือวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่แทรกอยู่ในวัฒนธรรมรอง (Total culture) ซึ่งคนส่วนมากยึดถือแนวปฏิบัติเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตอยู่ตามท้องถิ่นในส่วนต่างๆ ของประเทศ^{๗๓}

^{๗๒} กรมการศึกษานอกโรงเรียน, **แบบเรียนวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒-๑๕.

^{๗๓} ยิ่งยง เรืองรอง, **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕.

ธราตล ชัยเดชโกสินทร์ วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นจากคนในแต่ละท้องถิ่น จากการสะสมความรู้ประสบการณ์และได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษเพื่อการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดและความเพลิดเพลินใจ^{๗๔}

บุญเจริญ บำรุงชู ยังได้กล่าวถึง วัฒนธรรมพื้นบ้าน หมายถึงแบบฉบับร่วมกันของกลุ่มชน หรือสังคมที่เกิดขึ้นด้วยความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถสร้างความพอใจ ค่านิยมและมีการถ่ายทอด ต่อๆ กันมาโดยไม่ขาดสาย โดยวิธีการหลายทาง เช่น การบอกเล่า จดจำ ทำตามครู รู้แบบซึมซับ และ ได้รับความพอใจในท้องถิ่นนั้นๆ^{๗๕}

จะเห็นได้ว่านักวิชาการหลายๆ ท่านได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมพื้นบ้านคติชนวิทยา ไว้ใกล้เคียงกันในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยขอใช้คำว่าวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่ง มาจากความหมายที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง แนวปฏิบัติและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น จากคนในแต่ละท้องถิ่นที่สืบทอดต่อกันมาด้วยวิธีหลากหลาย เช่น การบอกเล่า จดจำ ทำตามครู รู้ แบบซึมซับตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษโดยลูกหลานยังยึดถือปฏิบัติกันอยู่เพื่อการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดและ เพลิดเพลินใจในท้องถิ่นนั้นๆ

๒.๕.๔ ลักษณะของวัฒนธรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญบางประการของวัฒนธรรมไว้ ดังที่ จานงค์ อติวัฒน์ สิทธิ และคณะ^{๗๖} ได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรม ดังนี้

- ๑) เป็นแบบพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ (Pattern of learn behavior)
- ๒) เป็นสิ่งที่มีอยู่ร่วมกัน (Shared by members of society)
- ๓) เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดสืบทอดกันมา (Transmitted among the members of society)
- ๔) สร้างความพอใจให้แก่มนุษย์ได้ (Culture is gratifying)
- ๕) เป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้ (Culture is adaptive)
- ๖) เป็นผลรวมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Culture is integrative)
- ๗) รูปแบบพฤติกรรมในอุดมคติที่ต้องยึดถือปฏิบัติตาม (Idea form of behavior)
- ๘) เป็นเอกลักษณ์เหนืออินทรีย์ (Super organic)

^{๗๔} ธราตล ชัยเดชโกสินทร์, “การพัฒนารูปแบบการประดิษฐ์ชุดการแสดงพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลป์”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐).

^{๗๕} บุญเจริญ บำรุงชู, “แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาหนังประโมทัยอีสาน เพื่อส่งเสริมคุณค่าและมูลค่าทาง วัฒนธรรมพื้นบ้าน”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาสารคาม, ๒๕๕๓).

^{๗๖} จานงค์ อติวัฒน์ สิทธิ และคณะอื่นๆ, **สังคมวิทยาเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖-๑๘.

เอกพงษ์ ประสงค์เงิน^{๗๗} กล่าวว่าลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมได้แก่

๑) วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (Shared Ideas) และค่านิยมทางสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมคนในวัฒนธรรมเดียวกัน จะสามารถคะแนนพฤติกรรมของบุคคล ของผู้อื่นในสถานการณ์ต่างๆ ได้ซึ่งทำให้พฤติกรรมของเขามีความสอดคล้องต้องกันกับผู้อื่น

๒) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is learned) ที่ละเล็กทีละน้อยจากการเกิดและเติบโตมาในสังคมแห่งหนึ่งวัฒนธรรมเปรียบเสมือน “มรดกทางสังคม” ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม หรือกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมทั้งการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ครูอาจารย์ และประสบการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์ได้รับสั่งสมมาจากการเป็นสมาชิกสังคม จากกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนี้มนุษย์สามารถเข้าใจได้ว่าตนมีพฤติกรรมเช่นไรในสถานการณ์ต่างๆ พฤติกรรมเช่นไรที่คนยอมรับว่าดีงามถูกต้อง มนุษย์จะรับเอาทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อที่สังคมยอมรับมาเป็นของตน ทั้งนี้เนื่องจากหลักการที่ว่า “อายุของคนนั้นสั้น แต่วัฒนธรรมนั้นยืนยาวกว่า” ดังนั้นในแต่ละสังคมจะต้องมีการ ติดตั้งกลไกสำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งในยุคสมัยปัจจุบันตัวอย่างที่เห็นชัดคือ สถาบันสื่อมวลชนที่รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมอย่างมาก

๓) วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) พฤติกรรมของมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากการใช้สัญลักษณ์ ชีวิตประจำวันของเราเกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเงินตรา สัญลักษณ์ไฟจราจร หรือสัญลักษณ์ทางศาสนา เช่น พระพุทธรูป

๔) มีวัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และปัญญา ในลักษณะนี้วัฒนธรรมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เช่น สอนให้มนุษย์รู้จักอาหารที่มีประสิทธิภาพ วัฒนธรรมช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมเป็นพื้นฐานของการพัฒนาด้านเทคโนโลยี เพื่อความเจริญและความอยู่รอดของมนุษย์

๕) วัฒนธรรม คือ กระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เช่น มนุษย์ทุกแห่งหนทั่วโลกพยายามกำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและกระบวนการกำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตอาจออกมาในรูปของความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรมและจักรวาล

๖) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการ เช่น ความคิด และค่านิยม ที่มาจากวัฒนธรรมอื่นและอิทธิพลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับในวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมยังอาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความพยายามของมนุษย์ในการควบคุมธรรมชาติ และใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อ เมื่อเทคโนโลยีเปลี่ยนไปรวดเร็วเกินไปจนกระทั่งวัฒนธรรมและประเพณีปฏิบัติไม่อาจเปลี่ยนแปลงตามได้ทันก็อาจส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมล่า” (Culture Lag) และทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นเกิดความรู้สึกแปลกแยก (Alienation)

^{๗๗} เอกพงษ์ ประสงค์เงิน, **พื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๘), หน้า

๗) วัฒนธรรมเป็นเครือข่าย (Network) ของวิถีชีวิตทั้งมวล (Way of life) คำว่าเครือข่ายนี้มีความหมายว่าหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในส่วนใดส่วนหนึ่งก็จะส่งผลกระทบเชื่อมโยงไปถึงส่วนอื่นๆ ตัวอย่างที่เห็นอยู่ในชีวิตประจำวันทุกวันในชนบทคือ เมื่อมีถนนตัดผ่านเข้าไปในหมู่บ้าน เมื่อมีโทรศัพท์เครื่องหนึ่งถูกนำเข้าไปในหมู่บ้านชาวเขา วิถีชีวิตทั้งหมดของชุมชนก็จะเปลี่ยนแปลงไปทันที

๘) วัฒนธรรมมีลักษณะเฉพาะบริบท (Context Bound) เช่น เฉพาะกาลเวลาสถานที่ ท้องถิ่นลักษณะเฉพาะนี้จะปรากฏ มากในรูปแบบการแสดงออก เช่น รสเค็มของคนในต่างวัฒนธรรม ก็จะมีที่มาจากแหล่งต่างๆ แตกต่างกัน

๙) วัฒนธรรมที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา วัฒนธรรม คือ พฤติกรรมการเรียนรู้เป็นการสืบทอดจากคนในชั่วอายุหนึ่งไปยังคนในอีกชั่วอายุหนึ่ง และมีการแพร่กระจายระหว่างสมาชิกของสังคมโดยใช้สัญลักษณ์ คือ ภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดซึ่งอาจจะแสดงออกในรูปของภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาภาพต่างๆ ซึ่ง ได้รับการบันทึกไว้ในรูปลักษณะต่างๆ ตามความเหมาะสมในช่วงเวลานั้นๆ สัญลักษณ์ดังกล่าวช่วยให้มนุษย์สามารถถ่ายทอดความรู้สึกทัศนคติ ความคิดเห็นต่างๆ เพื่อเข้าใจระหว่างกันของสมาชิกในสังคม

๑๐) วัฒนธรรมสามารถสร้างความพึงพอใจให้แก่มนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม แต่ความต้องการดังกล่าวยังไม่เป็นที่เพียงพอต่อความพอใจที่ได้รับจะรวมถึงความต้องการทางสังคม และวัฒนธรรมด้วย การพัฒนาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความต้องการขั้นพื้นฐานซึ่งเดิมอยู่ในรูปแบบง่ายๆ ไม่ซับซ้อน หรือสวยงามมาอยู่ในรูปที่ประณีตสวยงามซับซ้อนมากขึ้น

จากลักษณะของวัฒนธรรมที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ลักษณะของวัฒนธรรมที่สำคัญคือเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ เป็นวิถีชีวิตถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนเป็นมรดกทางสังคมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย สร้างความพึงพอใจแก่มนุษย์

๒.๕.๕ องค์ประกอบของวัฒนธรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรมไว้ ดังที่ จานงค์ อดิวัฒนสิทธิ และคณะ^{๗๘} กล่าวว่า วัฒนธรรมประกอบด้วยลักษณะ ๔ ประการ คือ

๑) องค์คติ (Concept) อันได้แก่สิ่งที่เป็นความเชื่อ (เช่น ในเรื่องศาสนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์) แนวความคิด (เช่น ในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม) ความเข้าใจ (ในเรื่องของโลกจักรวาลและมนุษย์) ความรู้สึก ความรู้ ปัญหา และทัศนคติต่างๆ

๒) องค์พิธีการ (Usages) หมายถึง พิธีกรรม ประเพณี การปฏิบัติต่างๆ ที่มีความหมายและวัตถุประสงค์แน่นอน เช่น พิธีแต่งงาน พิธีเผาศพ พิธีวางศิลาฤกษ์ พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีโกนจุก เป็นต้น อันเป็นรูปพิธีกรรมต่างๆ ในวัฏจักรชีวิต

๓) องค์การ (Organization) หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์เพื่อบรรลุสู่ความสำเร็จในวัตถุประสงค์ร่วมกัน ดังนั้นจึงต้องมีวัตถุประสงค์อย่างเด่นชัด มีกฎระเบียบในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เช่น สมาคม สโมสร องค์การธุรกิจ พรรคการเมือง เป็นต้น

^{๗๘} จานงค์ อดิวัฒนสิทธิ และคณะอื่นๆ, **สังคมวิทยาเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐.

๔) องค์กรวัตถุ (Objects) ซึ่งรวมทั้งที่มีรูปร่างเป็นตัวตนหรือสัดส่วนที่แน่นอนอันเป็นผลผลิตของการกระทำของคนในสังคม เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตทางการเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม แบบอาคารสถานที่ เครื่องแต่งกาย ดนตรีและนาฏศิลป์ไทย เป็นต้น องค์กรวัตถุที่ไม่มีรูปร่างหรือสัดส่วนแน่นอน เช่น ภาษาสัญลักษณ์ตัวเลขที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร

จากองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีองค์ประกอบ คือ วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เช่น ความเชื่อ พิธีกรรม และวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม เช่น สถาบัน วัตถุ

๒.๕.๖ ความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น

วัฒนธรรมเป็นเครื่องวัดและเครื่องกำหนดความเจริญ หรือความเสื่อมของสังคมในขณะเดียวกันวัฒนธรรมยังกำหนด ชีวิตความเป็นธรรมของประชาชนในสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติมาก ซึ่งความสำคัญของวัฒนธรรมนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้ จารุวรรณ ธรรมวัตร ได้กล่าวไว้ดังนี้^{๗๙}

๑) วัฒนธรรมช่วยแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการๆ ของมนุษย์ ผลจากอันตรายสามารถเอาชนะธรรมชาติได้เพราะมนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาช่วย

๒) วัฒนธรรมช่วยเหนี่ยวรั้งสมาชิกในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและสังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันก็ย่อมจะมีความรู้สึกผูกพันเป็นพวกเดียวกัน

๓) เป็นเครื่องมือแสดงเอกลักษณ์ของชาติ ชาติที่มีวัฒนธรรมสูงย่อมได้รับการยกย่องเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติ

๔) เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข วัฒนธรรมสร้างบรรทัดฐาน ช่วยจัดระเบียบความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม

๕) ช่วยให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองถาวร โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าชาตินั้นมีวัฒนธรรมที่มีคติในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมยึดมั่นในหลักแห่งเหตุผลในการดำเนินชีวิต ชยัน ประหยัด อุดหนุน มีระเบียบวินัยที่ดี ฯลฯ สังคมนั้นก็เจริญรุ่งเรือง

ประจักษ์ ไผ่เจริญ กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรม คือเครื่องบ่งชี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของบุคคล กลุ่มชน ชุมชน คนกับสัตว์ เป็นตัวกำหนดปัจจัย ๔ เป็นตัวกำหนดการแสดงความรู้สึกทางอารมณ์และความเป็นเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์^{๘๐}

จากความสำคัญของวัฒนธรรมที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีความสำคัญ ดังนี้

๑) เดิมเป็นเครื่องบ่งชี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของบุคคล กลุ่มชน ชุมชน คนกับสัตว์

๒) เป็นตัวกำหนดปัจจัยสี่ ช่วยแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการต่างๆ ของมนุษย์ มนุษย์พ้นจากอันตรายสามารถเอาชนะธรรมชาติได้เพราะมนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาช่วย

^{๗๙} จารุวรรณ ธรรมวัตร, **คติชนชาวบ้าน**, (มหาสารคาม: ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ม.ป.ป), หน้า ๑๓.

^{๘๐} ประจักษ์ ไผ่เจริญ, “การอนุรักษ์และพัฒนาารูปแบบการแสดงหุ่นกระบอกพื้นบ้านภาคกลาง”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๒).

๓) ช่วยเหนี่ยวนำสมาชิกในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและสังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันก็ย่อมจะมีความรู้สึกผูกพันเป็นพวกเดียวกัน

๔) เป็นเครื่องมือแสดงเอกลักษณ์ของชาติและเผ่าพันธุ์

๕) เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยจัดระเบียบความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๖) เป็นตัวกำหนดการแสดงความรู้สึกทางอารมณ์

ส่วนความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น มีผู้ให้ความสำคัญไว้ ดังที่ กิตติกุล ศรีสว่าง ได้แบ่งความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ ดังนี้^{๔๑}

๑) เป็นมรดกที่สำคัญของสังคมที่ได้รับการถ่ายทอดและปฏิบัติสืบต่อกันมา

๒) เป็นกระจกสะท้อนให้เห็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่น

๓) เป็นเครื่องมือควบคุมของสังคม เพื่อให้ทุกคนรู้จักการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่เอาเปรียบกัน เช่น ภาษี ความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ นิทาน เป็นต้น

๔) เป็นเครื่องมือก่อให้เกิดความสามัคคีเพื่อเสริมสร้างความสามัคคี เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เช่น การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า การแต่งงาน เป็นต้น

๕) เป็นเครื่องมือ ให้การศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ได้ถ่ายทอดในรูปแบบต่างๆ เช่น การเล่านิทาน สุภาษิต คำพังเพย เป็นต้น

๖) เป็นเครื่องมือให้ความบันเทิงแก่คนในสังคม ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น ตระกูลสงกรานต์ ลอยกระทง งานบวช งานแต่ง งานศพ เป็นต้น

๗) เป็นเครื่องมือพัฒนาทางด้านร่างกายจิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และสังคม ในรูปแบบกีฬาและการละเล่นของเด็ก เช่น การเล่นเตย การทายปริศนา การซ่อนแอบ เป็นต้น

เกตุวดี ทองร้อยชั่ง กล่าวถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านว่ามีความสำคัญต่อชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นอย่างมาก เนื่องจากเป็นมรดกทางปัญญาของชาวบ้านที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์ สังคม และสืบสานต่อกันมาภายในกลุ่ม วัฒนธรรมพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่มิพบาทในการกำหนดความคิด ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของชาวบ้าน เป็นศักดิ์ศรีของคนในท้องถิ่นและเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น^{๔๒}

จากความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นมีความสำคัญดังนี้

๑) เป็นเครื่องควบคุมทางสังคมและกำหนดพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต

๒) เป็นมรดกทางสังคมที่ได้รับการถ่ายทอดและปฏิบัติสืบต่อกันมา

^{๔๑} กิตติกุล ศรีสว่าง, แบบเรียนหมวดวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต 2 (เลือก) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, (กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๒๑.

^{๔๒} เกตุวดี ทองร้อยชั่ง, "การศึกษามรดกและผลกระทบจากมรดกด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ของสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์", วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๗)

- ๓) เป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ
- ๔) เป็นเครื่องมือให้ความบันเทิง
- ๕) เป็นเครื่องมือพัฒนาทางด้านร่างกายจิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และสังคม ในรูปแบบ กีฬาและการละเล่นของเด็ก

๒.๕.๗ ประเภทของวัฒนธรรมท้องถิ่น

การแบ่งประเภทวัฒนธรรม จะมีประโยชน์ในการทำความเข้าใจแนวคิดวัฒนธรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้นซึ่งนักวิชาการได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้ดังนี้ บุปผาชาติ อุปถัมภ์นรากร ได้จำแนกวัฒนธรรมออกเป็น ๒ ประเภท คือ^{๘๓}

๑. วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (Material culture) เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ในรูปที่สามารถนำมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตประจำวันอันได้แก่ เครื่องมือ เครื่องใช้สอยอาคารก่อสร้าง เครื่องแต่งกาย เครื่องยนต์กลไก งานจิตรกรรม เครื่องมือสมองกล เป็นต้น

๒. วัฒนธรรมที่ไม่เป็นวัตถุ (Non material culture) เป็นวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปร่างเป็นตัวตน เป็นนามธรรมอันประกอบด้วย บรรทัดฐาน สถาบัน ค่านิยม และความเชื่อต่างๆ ที่ผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์

องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น ๕ สาขา ดังนี้^{๘๔}

๑) สาขาศิลปะ ได้แก่ ภาษา วรรณคดี วรรณกรรม สถาปัตยกรรม ละคร ประติมากรรม เป็นต้น

๒) สาขามนุษยศาสตร์ เช่น ความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ ค่านิยมในสังคม เป็นต้น

๓) สาขากีฬาและนันทนาการ ได้แก่ การละเล่นต่างๆ ฟันดาบ มวยไทย กระบี่กระบอง เป็นต้น

๔) สาขาช่างฝีมือ เช่น การทอผ้า การจักสาน เครื่องปั้นดินเผา เครื่องทอง เป็นต้น

๕) สาขาคหกรรมศิลป์ ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การทำอาหาร ความสามารถในการดูแลเด็ก การต้อนรับแขก มารยาทในการกิน เป็นต้น

จากประเภทของวัฒนธรรมที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ในรูปที่สามารถนำไปใช้เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิต ส่วนวัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปร่างเป็นตัวตน เป็นวัฒนธรรมอันประกอบด้วยบรรทัดฐาน สถาบัน ค่านิยม และความเชื่อต่างๆ

^{๘๓} บุปผาชาติ อุปถัมภ์นรากร, “โนรา : การอนุรักษ์การพัฒนาและการสืบสานศิลปการแสดงภาคใต้”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาสารคาม, ๒๕๕๒).

^{๘๔} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, คู่มือการบริหารจัดการโครงการทางวัฒนธรรมของภาคีเครือข่ายดำเนินงานวัฒนธรรมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐.

ส่วนประเภทของวัฒนธรรมท้องถิ่นได้มีผู้แบ่งประเภทไว้ ดังเช่นคณะกรรมการ เฉพาะกิจว่าด้วยการจัดระบบข้อมูลทางวัฒนธรรมคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมศึกษากรรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้จำแนกวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็น ๕ หมวดคือ^{๔๕}

๑. ความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ความเชื่อ หมายถึง ความเห็นจริงด้วยและความเห็นจริงตาม ไม่ว่าจะเห็นเช่นนั้นด้วยความรู้สึกหรือใช้เหตุผลไตร่ตรองก็ตาม ความเชื่อเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้สาเหตุ ฉะนั้นเมื่อมีภัยพิบัติก็จะวิงวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่ตนเชื่อว่าจะช่วยได้ จึงเป็นบ่อเกิดแห่งการเชื่อต่อกันมาของขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นสิ่งที่ถือปฏิบัติกันมา โดยมีพื้นฐานมาจากความเชื่อต่างๆ อาจแบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ

๑.๑ จาริตประเพณี เป็นประเพณีที่สังคมถือว่า ถ้าใครฝ่าฝืนงดเว้นไม่ทำตามก็เป็นผิด เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม ซึ่งคนในสังคมถือว่ามีความสำคัญ

๑.๒ ขนบประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่กำหนดขึ้นเป็นระเบียบแบบแผนแล้วปฏิบัติสืบต่อกันมา ทั้งเป็นระเบียบแบบแผนโดยตรงหรือโดยปริยาย

๑.๓ ธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่เป็นเรื่องสามัญ ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณีและไม่มีถูกผิด ไม่มีผิดมีถูกเหมือนจาริตประเพณี เป็นเพียงแต่นิยมกันว่ามีคนปฏิบัติและก็ปฏิบัติกันมา

๒. สONGภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น

๓. ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น

๔. ดนตรีนาฏศิลป์และการละเล่นท้องถิ่น

๕. ชีวิตและความเป็นอยู่

สุจิต บัวพิมพ์ ได้จำแนกประเภทของวัฒนธรรมพื้นบ้านออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้^{๔๖}

๑. ประเภทที่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อสร้างความเข้าใจ

๑.๑ นิทานพื้นบ้าน เช่น นิทานประเภทเทพนิยาย นิทานประจำถิ่น นิทานวีรบุรุษ นิทานเกี่ยวกับสัตว์ นิทานอธิบายเหตุ นิทานตลกขบขัน นิทานร่ำเร่

๑.๒ ภาษาถิ่น

๑.๓ บทสุภาพิต

๑.๔ ปริศนาคำทาย

๑.๕ คำพูดคล้องจอง

๑.๖ เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก

๒. ประเภทที่ไม่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อ ก็สามารถสร้างความเข้าใจได้ ได้แก่

^{๔๕} กรมการศึกษานอกโรงเรียน, แบบเรียนวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิตภาคตะวันออก, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^{๔๖} สุจิต บัวพิมพ์, “ความหมายของวัฒนธรรมพื้นบ้าน”, วารสารคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯ สหประชาชาติ, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๑ (๒๕๔๙): ๑๔.

- ๒.๑ สถาปัตยกรรมหรือสิ่งก่อสร้างของชาวบ้าน
- ๒.๒ ศิลปะชาวบ้าน
- ๒.๓ งานฝีมือชาวบ้าน
- ๒.๔ เครื่องแต่งกายชาวบ้าน
- ๒.๕ อาหารการกินของชาวบ้าน
- ๒.๖ อากัปกิริยาของชาวบ้าน การอายุ โกรธ การตอบรับ การปฏิเสธ
- ๒.๗ ดนตรีพื้นเมือง
- ๓. ประเภทผสมผสาน ได้แก่
 - ๓.๑ ความเชื่อตลอดจนถึงการถือโชคลาง คาถาอาคม การทำเสน่ห์ และเครื่องรางของขลัง
 - ๓.๒ ประเพณีพื้นเมืองหรือพิธีกรรม
 - ๓.๓ งานมหรหรรรมหรือพิธีการฉลอง
 - ๓.๔ การละเล่นหรือกีฬาพื้นเมืองและการละเล่นของเด็ก
 - ๓.๕ ยากลางบ้านหรือสมุนไพร

จากประเภทของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ต้องใช้ภาษาเป็นสื่อ เป็นวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้เป็นนามธรรมประกอบด้วย ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อต่างๆ
๒. วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ไม่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อ เป็นวัฒนธรรมที่จับต้องได้เป็นรูปธรรมประกอบด้วย ศิลปหัตถกรรม ดนตรี เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นแบบแผนพฤติกรรม วิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากคนในแต่ละท้องถิ่นที่เกิดจากการเรียนรู้เป็นวิถีชีวิตที่สั่งสม สืบทอดกันมาจนเป็นมรดกทางสังคม และใช้เป็นเครื่องมือในการที่จะดำรงไว้ซึ่งสังคมอันดีงาม วัฒนธรรมสามารถปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย สร้างความพึงพอใจให้แก่คนในท้องถิ่นนั้นๆ วัฒนธรรมประกอบด้วยรูปแบบเนื้อหาที่เป็นทั้งนามธรรม และรูปธรรม แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุหรือวัฒนธรรมทางจิตใจ

๒.๕.๘ วิธีการศึกษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมชุมชน

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนำไปสู่ความรู้และวิธีการศึกษา ชุมชนได้ค้นพบวิธีการจัดระบบและส่งต่อ ความรู้ ทักษะชีวิตและความสามารถจากรุ่นไปสู่รุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติและสังคม ถึงแม้ว่าจะมีระบบการศึกษาอย่าง เป็นทางการอยู่แล้วก็ตามแต่ยังพบว่ามีการถ่ายทอดความรู้ และวิธีการดั้งเดิมอยู่ในปัจจุบัน โดยสืบทอดความรู้ในหลากหลายสาขาวิชาอันได้แก่ จักรวาลวิทยา และฟิสิกส์สู่ สุขภาพและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน จากวงจรชีวิตมนุษย์สู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและ ความตึงเครียด จากการเข้าใจตนเองและสถานะใน สังคมของตนเองสู่การสร้างความรู้ร่วมกันและจาก สถาปัตยกรรมสู่วัสดุศาสตร์ การศึกษาที่มีคุณภาพต้องไม่ ทำ ให้คนรุ่นใหม่หลีกหนีออกจากทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ที่เชื่อมโยงเข้ากับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างเข้มแข็ง ดังนั้นการศึกษาที่มีคุณภาพต้องให้ความสำคัญกับ ความมั่งคั่งที่มาจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและ ควบคุมสมรรถนะทางการศึกษาผ่าน

การบูรณาการ การศึกษาเข้ากับวัฒนธรรมดังกล่าวให้มากที่สุดเท่าที่จะ เป็นไปได้เพื่อให้เป็นเนื้อหาใน โปรแกรมด้านการศึกษา ในทุกสาขาวิชาและเพื่อควบคุมสมรรถนะของวิธีการแบบ ดั้งเดิมและวิธีการ ถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษา

ร้อยตำรวจตรีพลศักดิ์ เอกโรจนกุล ได้อธิบายว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทำให้ เกิดความยึดเหนี่ยว ทางสังคมและการหลอมรวมทางสังคม แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงาน เทศกาลทำให้เกิด โครงสร้างทางชีวิตของชุมชนและกลุ่มคน อีกทั้งยังทำ หน้าที่ สำคัญเพื่อส่งเสริม โครงสร้างทางสังคมด้วยการหลอมรวมกัน เข้าไว้ด้วยกัน ตัวอย่างเช่น เฟรโว ซึ่งเป็นการแสดงออกทาง ศิลปะแบบบราซิลเลียน อันได้แก่ เพลง การเต้นรำและ งานฝีมือซึ่งนำผู้คนจากทุกชนชั้นมารวมตัวกัน เพื่อทำกิจกรรม นันทนาการในช่วงเทศกาลคาร์นิวัลก่อนเทศกาลมหาพรต ของคาทอลิก โดยเฟรโวนี้ เป็นมรดกร่วมกันของผู้อาศัยในเขต เรซีเฟ ซึ่งก่อให้เกิดความเป็นอัตลักษณ์และการสืบทอดจาก อดีต และการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนซึ่งอยู่เหนือ ความแตกต่าง ทางเพศ สี ชนชั้น และพื้นถิ่น ผู้คน ที่มีพื้นเพ แตกต่างกันสามารถเต้นรำ ในท่า ของเพลงเฟรโวร่วมกัน แนวปฏิบัติทางสังคมมากมาย เช่น การรวมตัวของผู้คนจำนวนไม่มากไปจนถึงการเฉลิมฉลองและการรำลึก ขนาดใหญ่ทำ ให้ความสัมพันธ์ ทางสังคมและทางชุมชน การยึดเหนี่ยวทางสังคมแข็งแกร่งขึ้นด้วยการสร้างอัตลักษณ์ ร่วมกันของ กลุ่มคนที่ยึดถือแนวทางการปฏิบัติดังที่กล่าวมา

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและสืบทอดบทบาททางเพศ และอัตลักษณ์ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ต่อความเท่าเทียมทางเพศ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทำให้สังคม สามารถสืบทอดค่านิยม บรรทัดฐานและสร้างความคาดหวังที่เกี่ยวข้องกับทางเพศและอัตลักษณ์ทาง เพศของสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ การเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการแสดงออกเฉพาะของมรดกมักจะ ถูกกำหนดโดยบรรทัดฐานทางเพศดังกล่าว ตัวอย่างเช่น การผลิตงานช่างฝีมือดั้งเดิมมักจะขึ้นอยู่กับ การแบ่งแยกระหว่างเพศของแรงงาน ในขณะที่ศิลปะการแสดงนับเป็นสิทธิพิเศษในการแสดงออกถึง ความคาดหวังและบทบาทของเพศได้อย่างสาธารณะ เนื่องจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีการ ปรับเปลี่ยนเข้าหาการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมและสิ่งแวดล้อม จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงกับบทบาททาง เพศด้วยเช่นกัน ความสัมพันธ์ระหว่างเพศในชุมชนยังอยู่ระหว่างการต่อรองอย่างต่อเนื่องเพื่อเปิด โอกาสให้เอาชนะการเลือกปฏิบัติทางเพศและเพื่อก้าวไปสู่ความเท่าเทียมทางเพศที่ดีกว่าผ่านแนว ปฏิบัติทางมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งใน การสร้างความมั่นใจและความอดกลั้นในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งสมาชิกของ ชุมชนดังกล่าวอาจจะไม่ได้มีความเข้าใจเรื่องเพศไปในทิศทางเดียวกัน และภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ดังกล่าวยังก่อให้เกิดพื้นที่ในการเสวนาเพื่อให้บรรลุถึงความเท่าเทียมทางเพศ^{๘๗}

นุชนารถ รัตนสุวงศ์ชัย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นผลิตภัณฑ์ในการสร้างรายได้ ให้กับประเทศต่างๆ นอกจากนี้ ยังมีบทบาทในการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมของประเทศที่เป็น จุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวอีกด้วย กระแสการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเชิงบวกที่ชัดเจน

^{๘๗} ร้อยตำรวจตรีพลศักดิ์ เอกโรจนกุล (ผู้แปล), กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (ผู้พิสูจน์อักษร), “มรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน”, [ออนไลน์], จาก: <https://ich.unesco.org/doc/src/34299-TH.pdf> [๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕]

ที่สุดซึ่งเกิดจากการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม เพราะหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเห็น ความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นว่าเป็นผลิตภัณฑ์ การท่องเที่ยวที่นำเสนอขายให้แก่นักท่องเที่ยวได้ หน่วยงานต่างๆจึงได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และ สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนท้องถิ่นหรือพื้นที่ประเพณี ที่กำลังสูญหาย อนุรักษ์โบราณสถานต่างๆ รวมทั้งพัฒนางาน หัตถกรรม ซึ่งล้วนเป็นสิ่งกระตุ้นให้คน ท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมของตน และมีความตื่นตัวที่จะอนุรักษ์และพัฒนาการตลาด วัฒนธรรมโดยรวมมือกันเป็นหนึ่งเดียว รวมทั้งมีบทบาทในการจัดการ หรือการบริหารการท่องเที่ยว มากขึ้น ดังเห็นได้จากตัวอย่างของชุมชนบ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นผู้ตัดสินใจเลือกที่ จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้น รวมทั้งมีบทบาทอย่างยิ่งในการจัดการ และพัฒนาการ ท่องเที่ยวในชุมชนของตน

แม้ว่าการท่องเที่ยวจะนำรายได้มหาศาล ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และกระตุ้น การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน แต่ในทางกลับกันก็นำผลเสียที่ทำลายทุนวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน เอง ได้แก่ การท่องเที่ยวก่อให้เกิดอาชีพใหม่มากมาย ซึ่งทำให้มีความต้องการด้านแรงงานมากขึ้นและ มีผลทำให้ลักษณะแรงงานของท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงจากแรงงานทางเกษตรกรรมเป็นแรงงานทางด้าน การ บริการแทน การที่นักท่องเที่ยวและคนท้องถิ่นมีพื้นฐานความเชื่อ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่ แตกต่าง กัน ก็อาจทำให้คนท้องถิ่นในบางพื้นที่รู้สึกไม่พอใจที่ได้พบเห็นคนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจาก ตนเข้ามาใน ท้องถิ่นของตน ในทางกลับกัน นักท่องเที่ยวก็อาจเห็นและเข้าใจความคิด ความเชื่อ และ วัฒนธรรมใน การดำเนินชีวิตของคนท้องถิ่นอย่างผิวเผิน ซึ่งทำให้แปลความหมายของสิ่งที่ตนเห็นไป ในเชิงลบ และอาจ ก่อให้เกิดอคติต่อคนท้องถิ่นได้^{๔๔}

๒.๕.๙ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน

คำว่าพัฒนาเกิดขึ้นในศตวรรษที่ ๑๙ โดยนักเศรษฐศาสตร์ เป็นคำที่ถูกนำมาใช้เรียก การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม และเริ่มมีการรู้จักกันมากขึ้นภายหลัง สงครามโลกครั้งที่สอง โดยประเทศสหรัฐอเมริกาได้นำเสนอแนวคิดที่ว่า “ประเทศที่ร่ำรวยพัฒนาแล้ว ควรให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่ด้อยพัฒนา” โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความช่วยเหลือทางด้าน เศรษฐกิจ ต่อมา ความหมายของการพัฒนาได้เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ มิได้มุ่งเน้นเพียงด้าน เศรษฐกิจเพียงด้านเดียว เท่านั้นแต่ยังต้องคำนึงถึงด้านอื่น ๆ ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น รวมทั้งมุ่งให้เกิดความเสมอภาคและความเป็นธรรมใน สังคม อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับคนในฐานะเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา โดยที่การพัฒนาเป็น กระบวนการเปลี่ยนแปลงตามแผนด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า หรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มี การกำหนดทิศทาง ซึ่งเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยเป้าหมาย สุดยอดของการพัฒนาอยู่ที่คนและคุณภาพชีวิตของคน ซึ่งลักษณะโดยรวมของการพัฒนา เป็นการ เปลี่ยนแปลงที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน โดยประเทศไทยมีการพัฒนาประเทศมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยความต้องการที่จะทำให้ประเทศก้าวไปสู่การเป็นประเทศที่ทันสมัย และมีความศิวิไลซ์เทียบเท่าอารยประเทศตะวันตก จึงต้องทำการวางแผนเพื่อให้เกิดการพัฒนา

^{๔๔} นุชนารถ รตนสูงศักดิ์ชัย, “กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม”, วารสารมนุษยศาสตร์ ปีที่ ๑๔ ฉบับ

โดยเฉพาะการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นตัวหลักสำคัญที่จะทำให้ประเทศได้ก้าวไปสู่การประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งในการวางแผนพัฒนาประเทศที่ผ่านมา

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาประเทศมาแล้วรวม ทั้งสิ้น ๑๒ ฉบับ โดยได้มีการนำเอาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเข้ามาใช้ในการอธิบาย การพัฒนาประเทศ ประกอบด้วยทฤษฎีการพัฒนาระแสหลักและทฤษฎีการพัฒนาระแสรอง การพัฒนามีความสำคัญ คือ เป็นการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคม และการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งแนวทางทั้ง ๒ นี้เป็นแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ ๘ จนกระทั่งถึงฉบับปัจจุบัน คือฉบับที่ ๑๒ โดยการพัฒนาจะมีแนวคิดแตกต่างหลายแนวความคิด คือ แนวคิดด้านมนุษยนิยม แนวคิดด้านเศรษฐกิจ แนวคิดด้านความจำเป็นขั้นพื้นฐานแนวคิดแบบการปฏิวัติทางสังคม แนวคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม แนวคิดแบบการพัฒนาชุมชน และแนวคิดแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน ประเทศไทยได้ผ่านยุคของการพัฒนามาแล้วระยะหนึ่ง ซึ่งมีพัฒนาการของการพัฒนาในตัวของมันเอง การพัฒนาที่ผ่านมาดังกล่าวมีผลกระทบต่อชุมชน สังคมเป็นอย่างมาก จนกระทั่งมีการนำแนวคิดการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้ามาใช้ปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทย ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากวิกฤติเศรษฐกิจ นอกจากนี้

ยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนผ่านทางวัฒนธรรมที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมาก ทำให้ก่อเกิดปัญหาและความต้องการใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น จึงเป็นการยากที่จะทำการแก้ไขและตอบสนองให้แก่ประชาชนได้ โดยรัฐเพียงฝ่ายเดียว ดังนั้นทุก ๆ ฝ่ายจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ด้วยการร่วมมือ ร่วมแรงในการที่จะทำการพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติของตนเองให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้น^{๘๙}

โดยที่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เป็นกระบวนการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นในทางที่ดีขึ้น เจริญรุ่งเรืองขึ้นในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสามารถจัดการกับภาวะการณ์ของกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ (self-reliance) หรือช่วยตนเองได้ (self-help) ในการคิดตัดสินใจและดำเนินการแก้ไขปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเองและส่วนรวม ดังนั้น ชุมชนท้องถิ่นจะพัฒนาได้หรือไม่ และดำเนินไปในทิศทางใดนั้นมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการคือ แนวคิดพื้นฐานการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น หลักการพัฒนา และการดำเนินงานพัฒนาซึ่งรวมถึงการปรับตัวให้ทันต่อภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม

๒.๕.๑๐ การให้การศึกษาแก่ชุมชน (Community Education)^{๙๐}

การพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ นั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้การพัฒนาบรรลุเป้าหมายได้ ฉะนั้นในการพัฒนาชุมชนจึงพยายามที่จะพัฒนาในด้านต่าง ๆ ไปพร้อมกันทุกด้านที่มี

^{๘๙} ญัตติวุฒิชัย ทรัพย์อุบลรัตน์, เอกสารประกอบการสอนวิชาทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, สาขาการพัฒนาชุมชน, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๘), หน้า ๓๕-๓๖.

^{๙๐} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๗), หน้า ๖๕-๘๙.

ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพราะจะมีส่วนช่วยสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างมาก^{๙๑} ซึ่งการให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ควรรู้เพื่อความรู้ความเข้าใจร่วมกัน เป็นกระบวนการที่ ผู้เข้ารับการศึกษามีส่วนสำคัญที่สุด เพราะเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงต้องมีแรงจูงใจที่ต้องการจะศึกษาและบางเรื่องต้องมีการฝึกฝนปฏิบัติให้มีทักษะ โดยผู้เข้ารับการศึกษอาจเป็นเด็ก เยาวชน หรือ ผู้ใหญ่ในชุมชนรวมถึงผู้นำกลุ่มที่มีความสนใจ มีเวลาเพียงพอและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ส่วนผู้ให้การศึกษา เช่น นักพัฒนาชุมชน นักส่งเสริมการเกษตร นักสาธารณสุข ฯลฯ จะต้องเป็นผู้มีความรู้ และทักษะในการถ่ายทอดเนื้อหาข้อมูลความรู้ มีบุคลิกและมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รู้จักใช้จิตวิทยา ตลอดจนเทคนิควิธีสอน และถ่ายทอดความรู้ได้ดี

๑) รูปแบบของการให้การศึกษาแก่ชุมชน การให้การศึกษาแก่ชุมชน ถ้าแบ่งตาม จำนวนของคนที่ให้การศึกษา อาจแบ่งได้ ๓ รูปแบบ ดังนี้^{๙๒}

- การให้การศึกษาเป็นรายบุคคล เป็นการให้การศึกษาแก่บุคคลที่ไม่สามารถให้ การศึกษาร่วมกับผู้อื่นได้ คือเป็นบุคคลที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากผู้อื่น เช่น คนพิการ และ ผิดปกติทางกายหรือจิตใจ ผู้นำชุมชนที่ต้องสร้างบุคลิกภาพให้เหมาะสม เด็กหรือเยาวชนที่เตรียม ตัวไปทำกิจกรรมประเภทประกวดและแข่งขัน เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นการฝึกทักษะให้แก่บุคคลในด้านใด ด้านหนึ่งหรือหลาย ๆ ด้านก็ได้

- การให้การศึกษาเป็นกลุ่ม เป็นการให้การศึกษาแก่บุคคลในชุมชน เป็นกลุ่มที่มีจำนวนไม่มากนัก มีความสนใจร่วมกัน มีลักษณะคล้ายคลึงกัน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน หรือใช้ชีวิต ร่วมกันตามวัตถุประสงค์ของการให้การศึกษา ซึ่งอาจใช้วิธีการให้การศึกษาได้หลายวิธี เช่น การ ประชุมปฏิบัติการ การอภิปราย การจัดนิทรรศการ การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนความรู้และ ประสบการณ์โดยจัดเวทีประชาคม เป็นต้น

- การให้การศึกษาแก่คนจำนวนมาก เป็นการให้การศึกษาแก่ผู้คนใน ชุมชนที่มี จำนวนมาก เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องไปพร้อม ๆ กัน โดยส่วนใหญ่จะดำเนินการ ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น หอกระจายข่าวของชุมชน วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมถึง อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

- การให้การศึกษาแก่ชุมชนจึงต้องเลือกรูปแบบที่เหมาะสมกับบุคคล กลุ่มเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการให้การศึกษาด้วยจึงจะประสบความสำเร็จ

๒) วิธีการให้การศึกษาแก่ชุมชน การให้การศึกษาแก่ชุมชนสามารถดำเนินการได้หลายวิธี ดังนี้

- การพบปะเยี่ยมเยียนโดยตรง เป็นการให้การศึกษาโดยการไปพบปะ เยี่ยมเยียน ผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือครอบครัว อาจจะเป็นที่บ้านหรือสถานที่ประกอบอาชีพ เช่น สวน ไร่ นา เป็นต้น แล้วจึงหาโอกาสที่เหมาะสมให้การศึกษาตามเนื้อหาสาระที่ต้องการ การพบปะเยี่ยม เยียน โดยตรงแม้จะมีกระบวนการค่อนข้างยุ่งยาก แต่จะสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้แบบเป็นกันเอง ทำให้

^{๙๑} ญัตติวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, เอกสารประกอบการสอนวิชาทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, หน้า ๑๔๒.

^{๙๒} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, หน้า ๖๕-๘๙.

ผู้ถ่ายทอดความรู้และผู้เรียนมีความสนิทสนมกัน ได้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เรียน ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการถ่ายทอดความรู้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ทำให้สามารถให้การศึกษาได้ง่าย เรียนรู้และบรรลุเป้าหมายได้เร็วขึ้น

- การอภิปรายกลุ่ม เป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชนเป็นกลุ่ม โดยการนำผู้ที่มีปัญหา มีความต้องการ และความสนใจร่วมกันจำนวนไม่มากนักมาร่วมปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยน ความรู้ ความคิดเห็นกัน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน ฝึกการเรียนรู้ร่วมกันและทำงานร่วมกัน เป็นกลุ่ม พัฒนาความเป็นผู้นำ เรียนรู้วิธีการทำงานแบบประชาธิปไตย สร้างจิตสำนึกในการเป็น เจ้าของและรับผิดชอบการพัฒนาชุมชนร่วมกัน เป็นต้น

- การสาธิต เป็นการให้การศึกษาด้วยการแสดงหรือทำให้ดูโดยให้ผู้เข้ารับการศึกษ ได้เรียนรู้จากการเฝ้าดูและการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นการสาธิตผลงาน การพัฒนาที่ ประสบความสำเร็จหรือสาธิตการดำเนินงานพัฒนาชุมชนก็ได้ การสาธิตช่วยให้ผู้เรียน มองเห็นสิ่งที่ เรียน สามารถเชื่อมโยงเปรียบเทียบสิ่งที่จะเรียนกับสิ่งอื่น ๆ ได้ ทำให้บรรยากาศของการ เรียนไม่ ซ้ำซากจำเจ

- การจัดนิทรรศการ เป็นการจัดแสดงสิ่งที่จะเรียนรู้ให้ดู เช่น การแสดงตัวอย่าง หุ่นจำลอง แผนภูมิ รูปภาพ หรือโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นหมวดหมู่ มีระเบียบ แบบแผน กระตุ้นให้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วยในการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความเชื่อ ค่านิยมบาง ประการ ของผู้เรียน เป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน

- การศึกษาดูงาน เป็นการนำกลุ่มเป้าหมายไปศึกษาหาความรู้ใน สถานที่ต่าง ๆ ที่ ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ไปชมเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนของ ตนหรือไปหาคนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนา เพื่อกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวใน การพัฒนาชุมชน การศึกษาและดูงานยังช่วยในการฝึกทักษะของการทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดการ รวมกลุ่มและองค์กร ขึ้นในชุมชน สร้างความรัก ความสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นำความรู้ และประสบการณ์ที่ ได้พบเห็นมาปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนของตน นอกจากนี้แล้วการศึกษาดูงานยัง ทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงเจตคติ ความเชื่อ ค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ของบุคคลให้เหมาะสมได้อีกด้วย

- การฝึกอบรม เป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชนโดยการเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ ความสามารถหรือทักษะของบุคคล การเปลี่ยนแปลงเจตคติและความรู้สึกของผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้ เหมาะสม เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่และแก้ไขข้อบกพร่องในการดำเนินงานได้อย่าง มีประสิทธิภาพ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

- การรณรงค์ เป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนด้วยการแสดงว่า เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับเรื่องที่รณรงค์นั้น ทางสื่อและการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ ถ้าเป็นเรื่องที่ เห็นด้วยก็ให้การสนับสนุนให้ดำเนินการ ถ้าหากไม่เห็นด้วยก็ไม่ให้การสนับสนุน ยับยั้ง พฤติกรรมที่ไม่ พึงประสงค์ไม่ให้เกิดขึ้นในชุมชน การรณรงค์ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม รวมพลังคน ในชุมชน เป็น ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ นักพัฒนาชุมชนต้องรู้จักเลือกวิธีการ ให้การศึกษาแก่ชุมชน ให้มีความเหมาะสมกับ กลุ่มเป้าหมาย วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่จะให้ การศึกษา ซึ่งอาจจะใช้เพียงวิธีการเดียวหรือรวมกัน หลาย ๆ วิธีก็ได้

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาใช้ออกแบบกระบวนการพัฒนากิจกรรมให้นักเรียนได้ลงไปศึกษาพื้นที่ชุมชน โดยใช้วิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ มาเป็นแนวทางในการฝึกให้นักเรียนค้นคว้าด้วยตนเอง ฝึกฝนให้นักเรียนมีจิตสำนึกอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นในบ้านเกิดของตนเอง ผ่านกิจกรรมที่ร่วมออกแบบให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดยความร่วมมือของโรงเรียนและเครือข่ายชุมชน เครือข่ายวัฒนธรรมจังหวัดได้ร่วมสนับสนุน และร่วมปลูกฝังให้นักเรียนเยาวชนได้เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์วัฒนธรรม วิถีชีวิตอันดีงามของชุมชน

๒.๖ แนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒1

สถานการณ์โลกในศตวรรษที่ ๒๑ มีความแตกต่างจากศตวรรษที่ ๒๐ และ ๑๙ ทำให้ระบบการศึกษาจำเป็นต้องมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับภาวะความเป็นจริง ในประเทศสหรัฐอเมริกาแนวคิดเรื่อง "ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑" ได้ถูกพัฒนาขึ้น โดยภาคส่วนที่เกิดจากวงการนอกการศึกษา ประกอบด้วย บริษัทเอกชนชั้นนำขนาดใหญ่ เช่น บริษัทแอปเปิ้ล บริษัทไมโครซอฟท์ บริษัทวอลล์สตรีต อิงค์กรวิชาชีพระดับประเทศ และสำนักงานด้านการศึกษาของรัฐ รวมตัวและก่อตั้งเป็นเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ (Partnership for ๒๑st Century Skills) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า เครือข่าย ๒๑ หน่วยงานเหล่านี้มีความกังวลและเห็นความจำเป็นที่เยาวชนจะต้องมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ ๒๐ และ ๑๙ จึงได้พัฒนาวิสัยทัศน์และกรอบความคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ขึ้น สามารถสรุปทักษะสำคัญอย่างย่อ ๆ ที่เด็กและเยาวชนควรมีได้ว่า ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม หรือ ๔R และ ๔C ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้ - ๓R ได้แก่ Reading (การอ่าน), การเขียน(Writing) และ คณิตศาสตร์ (Arithmetic) และ - ๔C ได้แก่ Critical Thinking (การคิดวิเคราะห์), Communication (การสื่อสาร), Collaboration (การร่วมมือ) และ Creativity (ความคิดสร้างสรรค์) รวมถึงทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ ทักษะด้านสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยี และการบริหารจัดการด้านการศึกษาแบบใหม่

ในศตวรรษที่ ๒๑ การให้การศึกษาตามทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy of Learning) จะเปลี่ยนไป เน้นทักษะการเรียนรู้ขั้นที่สูงขึ้น (higher order learning skills) โดยเฉพาะทักษะการประเมินค่า (evaluating skills) จะถูกแทนที่โดยทักษะการนำเอาความรู้ใหม่ไปใช้อย่างสร้างสรรค์ (ability to use new knowledge in a creative way) ในอดีตที่ผ่านมา นักเรียนไปโรงเรียนเพื่อใช้เวลาในการเรียนรายวิชาต่างๆ เพื่อรับเกรด และเพื่อให้จบการศึกษา แต่ในปัจจุบันจะพบปรากฏการณ์ใหม่ที่แตกต่างไป เช่น การเรียนการสอนที่ช่วยให้นักเรียนได้เตรียมตัวเพื่อใช้ชีวิตในโลกที่เป็นจริง (life in the real world) เน้นการศึกษาตลอดชีวิต (lifelong learning) ด้วยวิธีการสอนที่มีความยืดหยุ่น (flexible in how we teach) มีการกระตุ้นและจูงใจให้ผู้เรียนมีความเป็นคนที่เจ้าความคิดเจ้าปัญญา (resourceful) ที่ยังคงแสวงหาการเรียนรู้แม้จะจบการศึกษาออกไป แนวคิดทักษะแห่งอนาคตใหม่: การเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ และกรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นการกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้ โดยร่วมกันสร้างรูปแบบและแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยเน้นที่องค์ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญและสมรรถนะที่เกิดกับตัวผู้เรียน เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมแห่ง

ความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยจะอ้างอิงถึงรูปแบบ (Model) ที่พัฒนามาจากเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ (Partnership For ๒๑st Century Skills) ที่มีชื่อย่อว่า เครือข่าย P๒๑ ซึ่งได้พัฒนารอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะเฉพาะด้าน ความชำนาญการและความรู้เท่าทันด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อความสำเร็จของผู้เรียนทั้งด้านการงานและการดำเนินชีวิต

ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช^{๙๓} ได้ระบุหลักการหรือปัจจัยสำคัญด้านการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ไว้ ๕ ประการคือ ๑) Authentic learning การเรียนรู้ที่แท้จริงอยู่ในโลกจริงหรือชีวิตจริง การเรียนวิชาในห้องเรียนยังไม่ใช่การเรียนรู้ที่แท้จริง ยังเป็นการเรียนแบบสมมติ ดังนั้น ครูเพื่อศิษย์จึงต้องออกแบบการเรียนรู้ให้ศิษย์ได้เรียนในสภาพที่ใกล้เคียงชีวิตจริงที่สุด กล่าวในเชิงทฤษฎีได้ว่า การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับบริบทหรือสภาพแวดล้อมในขณะที่เรียนรู้ ห้องเรียนไม่ใช่บริบทที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ในมิติที่ลึก เพราะห้องเรียนไม่เหมือนสภาพในชีวิตจริง การสมมติโจทย์ที่คล้ายจะเกิดในชีวิตจริงก็ได้ความจริงเพียงบางส่วน แต่หากไปเรียนในสภาพจริงก็จะได้การเรียนรู้ในมิติที่ลึกและกว้างขวางกว่าสภาพสมมติ การออกแบบการเรียนรู้ให้ศิษย์เกิด “การเรียนรู้ที่แท้” (authentic learning) เป็นความท้าทายต่อครูเพื่อศิษย์ ในสภาพที่มีข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากรอื่น ๆ รวมทั้งจากความเป็นจริงว่าเด็กนักเรียนในเมืองกับในชนบทมีสภาพแวดล้อมและชีวิตจริงที่แตกต่างกันมาก ๒) Mental Model Building การเรียนรู้ในระดับสร้างกระบวนทัศน์อาจมองอีกมุมหนึ่งว่า เป็น authentic learning แนวหนึ่ง ผมมองว่านี่คือ การอบรมบ่มนิสัย หรือ การปลูกฝังความเชื่อหรือค่านิยมในถ้อยคำเดิมของเรา แต่ในความหมายข้อนี้เป็นการเรียนรู้วิธีการนำเอาประสบการณ์มาสังสมจนเกิดเป็นกระบวนทัศน์ (หรือความเชื่อ ค่านิยม) และที่สำคัญกว่านั้นคือ สังสมประสบการณ์ใหม่ เอามาได้แย้งความเชื่อหรือค่านิยมเดิม ทำให้ละจากความเชื่อเดิมหันมายึดถือความเชื่อหรือกระบวนทัศน์ใหม่นั้นคือ เป็นการเรียนรู้ ไปพร้อมๆ กัน ทำให้เป็นคนที่มีความคิดเชิงกระบวนทัศน์ชัดเจน และเกิดการเรียนรู้เชิงกระบวนทัศน์ใหม่ได้ แต่การจะมีทักษะหรือความสามารถขนาดนี้ จำต้องมีความสามารถรับรู้ข้อมูลหลักฐานใหม่ ๆ และนำมาสังเคราะห์เป็นความรู้เชิงกระบวนทัศน์ใหม่ได้ ๓) Internal Motivation การเรียนรู้ที่แท้จริงขับเคลื่อนด้วยฉันทะ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายในตัวคน ไม่ใช่ขับเคลื่อนด้วยอำนาจของครูหรือพ่อแม่ เด็กที่เรียนเพราะไม่อยากรัดใจครูหรือพ่อแม่จะเรียนได้ไม่ดีเท่าเด็กที่เรียนเพราะอยากเรียนเมื่อเด็กมีฉันทะและได้รับการส่งเสริมที่ถูกต้องจากครู วิทยะ จิตตะ และวิมังสา (อิทธิบาทสี่) ก็จะตามมาทำให้เกิดการเรียนรู้ในมิติที่ลึกซึ้งและเชื่อมโยง ๔) Multiple Intelligence เวลานี้เป็นที่เชื่อกันทั่วไปแล้วว่า มนุษย์เรามีพหุปัญญา (Multiple Intelligence) และเด็กแต่ละคนมีความถนัดหรือปัญญาที่ติดตัวมาแต่กำเนิดต่างกัน รวมทั้งสไตล์การเรียนรู้ก็ต่างกัน ดังนั้น จึงเป็นความท้าทายต่อครูเพื่อศิษย์ในการจัดการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความแตกต่างของเด็กแต่ละคน และจัดให้การเรียนรู้ส่วนหนึ่งเป็นการเรียนรู้เฉพาะตัว (personalized learning) เรื่องนี้มีการวิจัยและการออกแบบการเรียนรู้ได้มากมาย ดังตัวอย่าง Universal Design for Learning ซึ่งก็คือ เครื่องมือสร้างความยืดหยุ่นหลากหลายในการออกแบบการเรียนรู้นั่นเอง ๕) Social Learning การเรียนรู้เป็นกิจกรรมทางสังคม หากยึดหลักการนี้

^{๙๓}วิจารณ์ พานิช, วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์), ๒๕๕๕), หน้า ๔-๗.

ครูเพื่อศิษย์จะสามารถออกแบบกระบวนการทางสังคมเพื่อให้ศิษย์เรียนสนุก และเกิดนิสัยรักการเรียนรู้ เพราะการเรียนรู้จะไม่ใช้กิจกรรมส่วนบุคคลที่หยาบเหวามั่วเปื้อน

นอกจากนี้ยังได้ระบุว่าทักษะของคนในศตวรรษที่ ๒๑ ที่คนทุกคนต้องเรียนรู้ตั้งแต่ชั้นอนุบาลไปจนถึงมหาวิทยาลัย และตลอดชีวิต คือ ๓R x ๘C^{๔๔}

๓R คือทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อผู้เรียนทุกคน มีดังนี้ ๑) Reading คือ สามารถอ่านออก ๒) (W) Righting คือ สามารถเขียนได้ ๓) (A) Rithmetic คือ มีทักษะในการคำนวณ

ส่วน ๘C เป็นทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นเช่นกัน ซึ่งทุกทักษะสามารถนำไปปรับใช้ในการเรียนรู้ได้ทุกวิชา มีดังนี้ ๑) Critical thinking and problem solving คือ มีทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณและสามารถแก้ไขปัญหาได้ ๒) Creativity and innovation คือ การคิดอย่างสร้างสรรค์และคิดเชิงนวัตกรรม ๓) Cross-cultural understanding คือ ความเข้าใจในความแตกต่างของวัฒนธรรมและกระบวนการคิดข้ามวัฒนธรรม ๔) Collaboration teamwork and leadership คือ ความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะความเป็นผู้นำ ๕) Communication information and media literacy คือ มีทักษะในการสื่อสารและการรู้เท่าทันสื่อ ๖) Computing and IT literacy คือ มีทักษะการใช้คอมพิวเตอร์และรู้เท่าทันเทคโนโลยี ๗) Career and learning skills คือ มีทักษะอาชีพและการเรียนรู้ และ ๘) Compassion คือ มีความเมตตา กรุณา มีคุณธรรม และมีระเบียบวินัย

ดังนั้นการเป็นครูเพื่อศิษย์ต้องฝึกฝนตนเองให้มีทักษะในการเป็นโค้ช และเป็น“คุณอำนวย” (facilitator) ในการเรียนรู้แบบ PBL (Project-Based Learning) ของศิษย์ ขอย้ำว่าครูต้องเลิกเป็น “ผู้สอน” ผันตัวเองมาเป็นโค้ช หรือ “คุณอำนวย” ของการเรียนรู้ของศิษย์ที่ส่วนใหญ่เรียนแบบ PBL นั้นหมายถึง โรงเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องเลิกเน้นสอน หันมาเน้นเรียน ซึ่งต้องเน้นทั้งการเรียนรู้ของศิษย์และของครู

๒.๗ ทฤษฎีการสื่อสารที่มีต่อการอนุรักษ์

การสื่อสารเป็นการสร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน บทบาทของการสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความเข้มแข็ง สู่การอนุรักษ์อย่างไม่สิ้นสุด โดยมีการติดต่อสื่อสารต่อกัน มีการเอื้อเฟื้อต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน และมีการจัดการที่ดี และได้มีการสร้างแนวคิทางทฤษฎีอธิบายความพันธ์ต่าง ๆ ไว้อย่างหลากหลายโดยได้มีนักวิชาการด้านการสื่อสารได้ค้นพบและอธิบายทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ที่สำคัญ^{๔๕} ดังนี้

^{๔๔}School Bright. (๒๕๖๐). นักเรียนยุคใหม่...กับการเรียนรู้ในศตวรรษที่21 (ออนไลน์) แหล่งที่มา <https://www.schoolbright.co/นักเรียนยุคใหม่...กับการเรียนรู้ในศตวรรษที่21.html#> (สืบค้น ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๔)

^{๔๕} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, “แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการพัฒนา”, เอกสารการสอน ชุดวิชาการสื่อสารกับการพัฒนา หน่วยที่ ๑-๘, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ๒๕๕๘), หน้า ๔๓-๗๒

๑. ทฤษฎีของแดเนียล เลินเนอร์ จำแนกได้ ๒ ระดับคือ ระดับสังคม (Societal Level) และระดับบุคคล (Individual Level) โดยเลินเนอร์ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาของสังคมมนุษย์ว่าจะเริ่มจากสังคมโบราณผ่านสังคมที่กำลังเปลี่ยนรูปไปสู่สังคมสมัยใหม่ (Modern Society) และชี้ให้เห็นว่าระบบการสื่อสารในสังคมโบราณและสังคมสมัยใหม่มีลักษณะแตกต่างกัน ซึ่งในสังคมโบราณนั้นระบบการสื่อสารเป็นการติดต่อโดยอาศัยปากเปล่า (Oral Communication) การแลกเปลี่ยนข่าวสารจำกัดอยู่เฉพาะภายในกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องเพียงส่วนน้อย เนื้อหาข่าวสารส่วนใหญ่เป็นเรื่องของระเบียบข้อบังคับควบคุมประพฤติของสมาชิกภายในกลุ่ม และผู้ที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการติดต่อสื่อสารมักเป็นผู้ที่มีตำแหน่งทางสังคมสูง ส่วนในสังคมสมัยใหม่นั้นระบบการติดต่อสื่อสารเป็นในรูปแบบการติดต่อสื่อสารโดยอาศัยสื่อกลาง (Mediated Systems) การแลกเปลี่ยนข่าวสารจึงขยายขอบเขตกว้างขวางครอบคลุมไปถึงกลุ่มชนต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายกันอยู่ เนื้อหาข่าวสารมักเป็นการรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกกลุ่มชน และผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการสื่อสารมักเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมและมีความชำนาญในด้านนี้โดยตรง ทั้งนี้เลินเนอร์ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาการสื่อสารว่าจะเริ่มจากปากเปล่า (Oral) ในสังคมโบราณไปสู่ระบบสื่อกลาง (Media) ในสังคมสมัยใหม่ ดังนั้นการพัฒนาระบบการสื่อสารจึงขนานเคียงคู่ไปกับการพัฒนาสังคมด้วย

ประเด็นสำคัญตามข้อเสนอของเลินเนอร์ คือ การพัฒนาระบบการสื่อสารถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาระบบสังคมส่วนรวมทั้งหมด และมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาส่วนอื่น ๆ ในสังคมด้วย ได้แก่ การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม เลินเนอร์กล่าวว่า “ระบบการสื่อสารเป็นทั้งเครื่องชี้ (Index) และตัวแทน (Agent) กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบสังคมใหญ่ทั้งหมด แต่ทั้งนี้มิได้หมายถึงความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Causality) ระหว่างปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องทันทีที่กระบวนการพัฒนาเริ่มต้น”

๒. ทฤษฎีของเอเวอร์เรต เอ็ม โรเจอร์ส (Everett M. Rogers) มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่ยอมรับการทั่วโลกจากทฤษฎีการสื่อสารนวัตกรรมหรือการเผยแพร่นวัตกรรมของโรเจอร์ ได้รับการอ้างอิงไปอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ “กระบวนการยอมรับนวัตกรรม” (Adoption process) ซึ่งเดิมได้อธิบายว่า คือ กระบวนการตัดสินใจในการยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรม เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสมอง ที่บุคคลจะต้องผ่านขั้นหรือระยะต่าง ๆ ตั้งแต่แรกที่รู้เรื่อง หรือมีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมไปจนถึงขั้นตัดสินใจที่จะยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรม และในที่สุดถึงขั้นยืนยันการตัดสินใจที่ทำได้แล้ว กระบวนการรับนวัตกรรมนี้ ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน ดังภาพที่ ๔

แผนภาพที่ ๓ แบบจำลองกระบวนการยอมรับนวัตกรรม

จากภาพที่ ๔ แบบจำลองกระบวนการยอมรับนวัตกรรม ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน^{๙๖} มีดังนี้

๑. ขั้นการตระหนัก (Awareness Stage) คือ การที่บุคคลได้รับรู้ว่ามีแนวคิดหรือวิทยาการใหม่ ๆ แต่ยังไม่มีความรู้ที่ลึกซึ้งในเนื้อหาและรายละเอียดต่าง ๆ การรับรู้ที่สำคัญของกระบวนการยอมรับ ได้แก่ การรับรู้ที่สามารถกระตุ้นให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาความรู้ในนวัตกรรมเพิ่มเติม หรือการรับรู้ที่จะนำไปสู่ขั้นต่อไปของกระบวนการยอมรับ เพราะการรับรู้แต่ละครั้งไม่จำเป็นจะต้องมีกระบวนการยอมรับขั้นอื่น ๆ ตามมาเสมอไป ดังนั้นการรับรู้เรื่องที่ตรงกับปัญหาความต้องการหรือสามารถที่จะมองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดตามมาได้อย่างเด่นชัดเหล่านี้ย่อมกระตุ้นให้เกิดความสนใจได้ง่ายกว่าการรับรู้ในเรื่องทั่ว ๆ ไป

๒. ขั้นความสนใจ (Interest Stage) คือ การที่บุคคลเกิดความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวิทยาการแผนใหม่ ขั้นนี้ยังไม่มีกระบวนการประเมินวิทยาการแผนใหม่เข้ากับสถานการณ์ที่แท้จริงของแต่ละบุคคลเพียงแต่ต้องการความรู้เพิ่ม สิ่งสำคัญในขั้นนี้ได้แก่ ความรู้ (Cognitive or Knowledge) ความสนใจศึกษาหาความรู้ของบุคคล นอกจากจะขึ้นอยู่กับความสามารถทางสมองแล้ว ในการรับรู้ยังขึ้นอยู่กับจิตลักษณะบางประการของบุคคลนั้นด้วย เป็นต้นว่า ความทันสมัยการชอบเปลี่ยนแปลง ทศนคติและบรรทัดฐานของระบบสังคม (Social System Norms) ที่ทันสมัยมีระบบสื่อสารที่ดี สิ่งเหล่านี้จะช่วยกระตุ้นการแสวงหาความรู้ในขั้นนี้ได้เป็นอย่างดี

๓. ขั้นการประเมินผล (Evaluation stage) คือ การที่บุคคลใช้ความสามารถทางสมองเพื่อจะประเมินวิทยาการแผนใหม่ให้เข้ากับสถานการณ์ของตน ขั้นนี้เป็นการทดลองในระดับความคิด (Mental Trial) ถ้าบุคคลมีความรู้ลึกกว่าวิทยาการแผนใหม่มีคุณค่าและมีประโยชน์ก็จะลงมือทดลองทำดูในขั้นที่ ๔ ซึ่งเป็นการทดลองในภาคปฏิบัติความสำคัญของขั้นนี้ คือ การสร้างความรู้สึที่ดี (Affective) ต่อวิทยาการแผนใหม่ เพราะความรู้และข้อมูลต่าง ๆ ในขั้นที่ ๒ จะเป็นรากฐานที่ทำให้ขั้นนี้ คือ การประเมินประสบผลสำเร็จและต่อเนื่องไปยังกระบวนการในขั้นที่ ๔

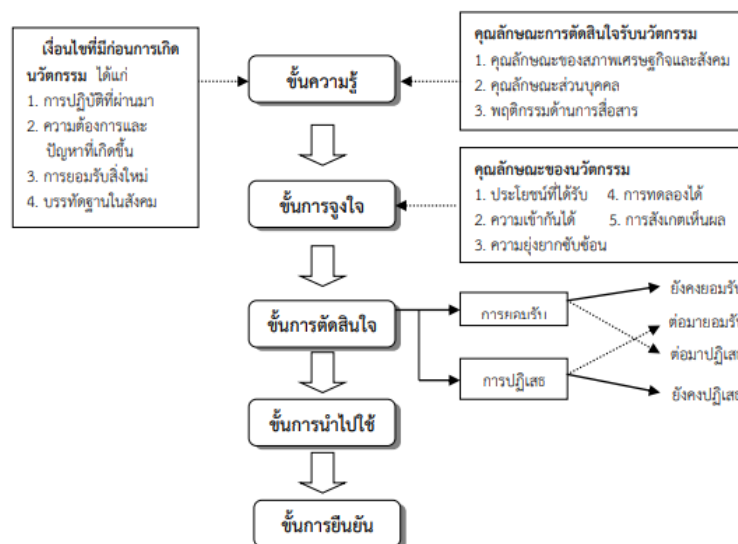
๔. ขั้นการทดลอง (Trial Stage) คือ การได้ลงมือทดลองทำดูเพียงบางส่วนในสถานการณ์จริงของบุคคล เป็นการย้ำความแน่ใจว่าผลจะดีจริงอย่างที่คิดในขั้นประเมินหรือไม่ ในขั้นนี้ความรู้เกี่ยวกับวิธีทำ (How-to-Knowledge) จะมีความสำคัญมากเพราะจะเป็นผลต่อเนื่องของการตัดสินใจที่จะยอมรับหรือไม่ยอมรับ หรือการเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ตามมา

๕. ขั้นการยอมรับ (Adoption Stage) คือ ขั้นสุดท้ายของกระบวนการตัดสินใจยอมรับในขั้นนี้เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม (Behavior) ที่สามารถสังเกตเห็นได้ง่ายกว่าในขั้นอื่น ๆ

ต่อมาโรเจอร์ ได้มีการปรับปรุงกระบวนการรับนวัตกรรมใหม่ให้ทันสมัย ถูกต้องและสอดคล้องกับสภาพสังคม โดยเรียกว่า “กระบวนการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรม” (Innovation Decision Process) แบ่งออกเป็น ๕ ขั้นตอน^{๙๗} ดังภาพที่ ๕

^{๙๖} Rogers, *Communication of Innovations: A Cross-Culture Approach*. (New York: The Free Press. 1971): 63-64.

^{๙๗} Rogers, *Diffusion of Innovation*, Third Edition, (New York: The Free Press 1983): 165.

แผนภาพที่ ๕ แบบจำลองกระบวนการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรม

ขั้นที่ ๑ ขั้นความรู้ (Knowledge) เกี่ยวกับนวัตกรรม

ด้านที่ ๑ ความรู้จักนวัตกรรม (Awareness Knowledge) ความรู้ที่ทำให้เกิดการตื่นตัวเกี่ยวกับนวัตกรรมเป็นความรู้ที่ว่ามีนวัตกรรมเกิดขึ้นแล้วและนวัตกรรมนั้นสามารถทำหน้าที่อะไรบ้าง

ด้านที่ ๒ ความรู้วิธีการใช้นวัตกรรม (How - to Knowledge) ความรู้ประเภทนี้ได้จากการติดต่อสื่อสารกับสื่อมวลชน การติดต่อกับหน่วยงานราชการที่ทำการเผยแพร่รณรงค์นวัตกรรมหรือเข้าร่วมประชุม ความรู้ประเภทนี้จะช่วยให้ใช้นวัตกรรมได้อย่างถูกต้อง นวัตกรรมยังมีความซับซ้อนมากขึ้นเท่าใด ความจำเป็นที่จะต้องมีความซับซ้อนมากเท่าใด ความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้นั้นก็ยิ่งมากขึ้น การขาดความรู้ด้านนี้จะทำให้เกิดการปฏิเสธนวัตกรรมได้มาก

ด้านที่ ๓ ความรู้เกี่ยวกับหลักการของนวัตกรรม (Principles Knowledge) ความรู้ประเภทนี้เป็นความรู้ถึงเกณฑ์เบื้องหลังของนวัตกรรม ซึ่งช่วยให้นวัตกรรมบรรลุผล เช่น ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมจะช่วยให้คนในชุมชนหรือสังคมออกมามีส่วนร่วมในเรื่องข้างต้นมากขึ้น

นอกจากนี้บุคคลจะมีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมมากหรือน้อย โดยเฉพาะนวัตกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของบุคคลในด้านต่าง ๆ สรุปได้ ๓ ด้าน ดังนี้

๑) สถานภาพทางเศรษฐกิจและการศึกษา ผู้มีระดับการศึกษาสูงและสถานภาพทางสังคมสูง มีรายได้ดีจะเป็นผู้ที่ได้รับความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมได้เร็วกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำมีสถานภาพทางสังคมต่ำ และมีรายได้ต่ำ

๒) พฤติกรรมการเปิดรับสาร ผู้ที่เปิดรับสาร ผู้ที่เปิดรับสื่อสารมวลชนติดต่อกับผู้นำการเปลี่ยนแปลงและเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคม จะเป็นผู้ที่ได้รับความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมได้เร็วกว่าผู้ที่มีลักษณะตรงกันข้าม

๓) บุคลิกภาพแบบเปิด ผู้ที่มีความสนใจเรียนรู้ติดต่อกับงานที่กว้างขวางไม่รังเกียจ การติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น จะเป็นผู้รับรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมได้เร็ว ผู้ที่มีความรู้เรื่องนวัตกรรมไม่จำเป็นต้องยอมรับนวัตกรรมนั้นมาใช้เสมอไป เพราะการยอมรับนวัตกรรมยังขึ้นอยู่กับคุณลักษณะ อย่างอื่น เช่น ทักษะและความเชื่อ นอกจากนี้ผู้ที่มีความรู้เรื่องนวัตกรรมถ้าไม่ได้พิจารณาเห็นว่า นวัตกรรมนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อตนก็ตัดสินใจไม่ยอมรับนวัตกรรม

ขั้นที่ ๒ ขั้นการจูงใจ (Persuasion) ในขั้นนี้บุคคลจะสร้างทัศนคติในเชิงที่ชอบหรือไม่ ชอบนวัตกรรม กิจกรรมในสมองของบุคคลในขั้นความรู้เป็นเรื่องของความคิดเห็นหรือการรู้ส่วน กิจกรรมในสมองในขั้นการจูงใจเป็นเรื่องของอารมณ์หรือความรู้สึก โดยบุคคลมีพฤติกรรมสำคัญคือ แสวงหาข่าวสารข้อมูล ข้อมูลที่ได้รับมาเกี่ยวกับนวัตกรรมนั้นว่าเหมาะสมกับตัวเขาทั้งในสภาพ ปัจจุบันและในอนาคตหรือไม่อย่างไร บุคคลจะมีการพัฒนาแนวความคิดเชิงประเมินเกี่ยวกับ นวัตกรรมนั้น ซึ่งเป็นการพิจารณาคุณค่าของนวัตกรรมว่าเมื่อรับนวัตกรรมมาใช้จะมีผลติดตามมาใน ด้านใด มีประโยชน์ต่อตัวเขามากน้อยเพียงใด ถ้ามีประโยชน์มากจะมีความรู้สึกทางบวก แต่ถ้าคิดว่า ไม่มีประโยชน์หรือมีประโยชน์น้อยต่อตัวเขาจะพัฒนาความคิดทางลบ

ขั้นที่ ๓ ขั้นการตัดสินใจ (Decision) ในขั้นนี้บุคคลกระทำกิจกรรมซึ่งนำไปสู่การเลือกที่จะยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรม การจะตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรมนั้นขึ้นอยู่กับ ๒ ขั้นตอนที่ผ่านมาด้วย ถ้าบุคคลมีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรม มีความรู้สึกชอบและเห็นประโยชน์ของ นวัตกรรมนั้น บุคคลก็มีแนวโน้มที่จะตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมนั้น นอกจากนี้การตัดสินใจที่จะ ยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรมยังขึ้นอยู่กับลักษณะของนวัตกรรม ถ้านวัตกรรมนั้นสามารถแยก ส่วนย่อย ๆ ได้ให้มีการทดลองใช้ได้บุคคลจะมีแนวโน้มที่จะตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมนั้น ในขั้นนี้มีความสำคัญมาก การที่บุคคลจะเลือกทางใดเป็นผลมาจากขั้นความรู้ในขั้นการจูงใจและการพิจารณา ลักษณะนวัตกรรมว่าสอดคล้องกับฐานะทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางสังคม และขนบธรรมเนียม ประเพณี

ขั้นที่ ๔ ขั้นการนำไปใช้ (Implementation) กระบวนการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมใน ขั้นตอนต้น ๆ เป็นเรื่องของความรู้ความคิด แต่ขั้นนี้เป็นขั้นของการปฏิบัติเมื่อบุคคลตัดสินใจยอมรับ นวัตกรรมนั้นไปใช้เขาจะต้องรู้ว่าจะสามารถหานวัตกรรมนั้นมาจากไหน นำไปใช้อย่างไรและเมื่อ นำไปใช้จะเกิดปัญหาอย่างไร และสามารถแก้ปัญหาได้อย่างไร บุคคลจึงพยายามแสวงหาสิ่งต่าง ๆ เกี่ยวกับนวัตกรรม ดังนั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และวิธีการสื่อสารจึงมีบทบาทที่จะช่วยบุคคลให้ได้รับ สิ่งที่เขาต้องการ ในขั้นนี้รวมถึงขั้นตอนดัดแปลงแก้ไขด้วย การใช้นี้จะดำเนินไปเรื่อย ๆ ขึ้นอยู่กับลักษณะ ของนวัตกรรมนั้น ซึ่งอาจรวมไปถึงการที่นวัตกรรมใหม่นี้ได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของสถาบัน

ขั้นที่ ๕ ขั้นการยืนยัน (Confirmation) ขั้นตอนนี้เกิดขึ้นสุดท้ายของกระบวนการตัดสินใจ ยอมรับนวัตกรรมในบุคคลส่วนใหญ่ กล่าวคือ เมื่อบุคคลได้ตัดสินใจที่จะยอมรับหรือไม่ยอมรับไปแล้ว บุคคลจะแสวงหาข้อมูลข่าวสาร แรงเสริม เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจของแต่ละบุคคลเมื่อยอมรับ นวัตกรรมแล้ว เขาจะพยายามศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความมั่นใจการรับข่าวสารข้อมูล การได้รับคำแนะนำและได้เห็นความสำเร็จของการใช้นวัตกรรม จะมีอิทธิพลต่อขั้นการยืนยันมา ดังนั้นกระบวนการตัดสินใจจะนำไปสู่การยอมรับหรือการปฏิเสธ ผู้ที่ยอมรับ (Discontinuance) เป็น ผู้ที่ตัดสินใจปฏิเสธนวัตกรรมหลังจากได้ยอมรับไปแล้ว ผู้ที่หยุดนี้อาจเกิดขึ้นได้เพราะบุคคลนั้นเกิด

ความรู้สึกไม่พึงพอใจต่อนวัตกรรม หรือเพราะนวัตกรรมนั้นเกิดถูกแทนที่ด้วยความคิดใหม่กว่า และมีความเป็นไปได้ว่าบุคคลจะยอมรับนวัตกรรมหลังจากการตัดสินใจปฏิเสธไปแล้ว

๓. ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์การศึกษาทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ เป็นการศึกษาทฤษฎีที่เน้นให้เห็นว่าในทุกขั้นตอนของการอนุรักษ์ ควรเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดนโยบายจนถึงขั้นตอนการปฏิบัติ เพราะการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญของการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์มีขอบเขตทั้งในระดับแนวตั้งและในระดับแนวนอน เน้นประชาชนที่เป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ การเสริมสร้างอำนาจแก่ประชาชน โดยเฉพาะในระดับรากหญ้าเพื่อนำไปสู่สังคมแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

๔. ทฤษฎีการกำหนดวาระ เป็นทฤษฎีที่เน้นว่าสื่อมวลชนควรทำหน้าที่ในการเสนอข้อเท็จจริงและข่าวสารที่จำเป็นและมีประโยชน์ทางด้านการเมืองแก่ประชาชน เพราะยิ่งสื่อเลือกเสนอประเด็นใด ประเด็นนั้นก็ได้รับความสนใจว่าเป็นประเด็นสำคัญ เสมือนผู้เข้าร่วมประชุมย่อมที่จะรับทราบหรือตระหนักถึงปัญหาหรือประเด็นปัญหาตามที่กำหนดไว้ในวาระนั้น ๆ ซึ่งก่อให้เกิดผลที่ตามมาคือ ประชาชนจะคิดและปฏิบัติตามสื่อมวลชนกำหนดไว้เช่นเดียวกับการประชุมทั่วไป

ทฤษฎีการสื่อสารแต่ละทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น นับว่ามีบทบาทและอิทธิพลต่อการอนุรักษ์หรือการเปลี่ยนแปลงในระดับสังคม รวมถึงการอนุรักษ์ด้านต่าง ๆ นับตั้งแต่สิ่งที่แวดล้อมอยู่ใกล้ตัวจนกระทั่งสิ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในระบบใหญ่ก็ตาม ซึ่งผลที่ตามมาจากการอนุรักษ์ก็คือสิ่งใหม่ ๆ ที่เรียกว่า นวัตกรรม บทบาทหน้าที่ของการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์สังคมการสื่อสารเป็นองค์ประกอบสำคัญของการอนุรักษ์ในทุกแง่มุมและทุกระดับ อันเปรียบได้รับเส้นใยที่เชื่อมโยงปัจเจกบุคคลและกลุ่มบุคคล เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตามเป้าประสงค์ที่มีร่วมกัน อีกทั้งงานวิจัยจำนวนมากได้ระบุว่า การสื่อสารเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวในโครงการอนุรักษ์ต่าง ๆ เช่น บางโครงการล้มเหลวเพราะขาดการให้ข้อมูลข่าวสารและการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง บางโครงการขาดกลไกการสื่อสารเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน บางโครงการขาดสื่อบุคคลที่แทรกอยู่ในทุกอณูของการแพร่กระจาย นวัตกรรมการอนุรักษ์การนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและการบรรลุตามประสิทธิผลตามเป้าหมายที่วางไว้โดยการสื่อสารมีบทบาทหน้าที่ต่อการอนุรักษ์สังคม^{๔๘} ดังนี้

๑. การให้ข่าวสารก่อนที่ประเทศจะพัฒนาไปได้นั้น ประชาชนของประเทศจะต้องรับข่าวสารที่เป็นประโยชน์และเอื้ออำนวยต่อการอนุรักษ์ก่อน การสื่อสารเพื่อพัฒนาจึงมีบทบาทหน้าที่ต่อการให้ข่าวสาร ดังนี้

๑.๑ ขยายขอบเขตของสิ่งแวดล้อมในการนำนวัตกรรมทางความคิดเรื่องการอนุรักษ์และโครงการอนุรักษ์เข้าไปสู่ประเทศที่ไม่ได้พัฒนา และประเทศด้อยพัฒนานั้น ความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการก็คือการขยายขอบเขตของสิ่งแวดล้อมรอบตัวของคนในประเทศเหล่านั้น การขยายขอบเขตของสิ่งแวดล้อมอาจทำได้โดยการแสดงให้เห็นความแตกต่างในด้านคุณภาพชีวิต ระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนการแสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่แตกต่างวิถีทางแห่งความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์และการเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นต้น

^{๔๘} บุชบา หินธาว์, การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, (พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ๒๕๕๖), หน้า ๘๙-๙๔.

ขอบเขตสิ่งแวดล้อมทางความรู้ความคิดที่กว้างขึ้น จะช่วยให้บุคคลมีมุมมองใหม่ ท่าทีใหม่ ให้นิยาม และความหมายใหม่ต่อปรากฏการณ์ทางสังคมแบบเดิม ทั้งนี้เป็นที่แน่นอนว่าตราบใดที่บุคคลยอมรับว่าสิ่งที่ตนเผชิญอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ปกติเป็นวิถีชีวิต เป็นธรรมชาติและไม่ใช่อุปสรรค เขาจะไม่ตระหนักถึงความจำเป็นของการอนุรักษ์และไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในชีวิตการสื่อสารเพื่อขยายขอบเขตของสิ่งแวดล้อม สามารถใช้สื่อและรูปแบบการสื่อสารได้หลายประเภท ทว่าในยุคแรกเริ่มของการอนุรักษ์ประเทศไปสู่ความทันสมัยนั้น สื่อที่มีศักยภาพตอบสนองความต้องการการอนุรักษ์และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ได้ดีที่สุด ได้แก่ สื่อมวลชน

๑.๒ ดึงประชาชนมาสู่จุดสนใจ ในการนำนวัตกรรมใหม่เข้ามาพัฒนานั้น สื่อมวลชนเป็นตัวละครสำคัญที่จะช่วยกำหนดว่าประชาชนควรรู้อะไร โดยการเน้นจุดสนใจในบางเรื่องแทนที่จะเป็นเรื่องอื่นสื่อมวลชนสามารถที่จะทำให้เรื่องเหล่านี้มีความสำคัญในการรณรงค์นี้เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา เพราะหมายความว่า ความสนใจของประชาชนถูกหันเหไปสู่เรื่องของ การอนุรักษ์ ความสนใจของประชาชนถูกหันเหไปสู่ขนบธรรมเนียมใหม่ พฤติกรรมใหม่ การปฏิบัติ ด้านสุขภาพและการเกษตรแบบใหม่ ผลประโยชน์ที่จะได้จากการอนุรักษ์หรือสิ่งที่จะต้องเปลี่ยนแปลง

๑.๓ ยกระดับความมุ่งมาดปรารถนาของประชาชน ประเทศที่กำลังพัฒนาประสบกับความจำเป็นที่จะต้องกระตุ้นประชาชนให้หลุดพ้นจากการเชื่อโชคลาง และความกลัวการเปลี่ยนแปลงประเทศจะต้องส่งเสริมให้เกิดความปรารถนา สิ่งที่ดีกว่าเดิมทั้ง ในระดับบุคคลและระดับชาติบุคคลจะต้องมีความปรารถนาที่จะมีชีวิตที่ดีกว่าเดิม และต้องตั้งใจที่จะทำให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ปรารถนาในฐานะประชาชนของประเทศ คนในชาติจะต้องมีความมุ่งมาดปรารถนาหรือความทะเยอทะยานที่จะทำให้ชาติของตนมีความเข้มแข็งและยิ่งใหญ่ สื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่ในการยกระดับความทะเยอทะยานของประชาชนในประเทศที่กำลังพัฒนาได้ถ้าปราศจากการยกระดับความทะเยอทะยานของประชาชนปราศจากการกระตุ้นให้ประชาชนดิ้นรนเพื่อชีวิตที่ดีกว่าและเพื่อความเจริญของประเทศแล้วเป็นการยากที่จะพัฒนาจะเกิดขึ้น

๑.๔ สร้างบรรยากาศแห่งการอนุรักษ์ ในการอนุรักษ์นั้นสื่อมวลชนมีส่วนสำคัญในการให้ข่าวสาร เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งข่าวสารเป็นการกระตุ้นการอนุรักษ์โดยการแสดงให้เห็นเครื่องมือที่ทันสมัยและชีวิตในสังคมที่พัฒนาโดยการเสนอรายงานข่าวเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคม จากที่อื่นในโลก โครงการอนุรักษ์ต่าง ๆ เป้าหมายและปัญหาของการอนุรักษ์ ซึ่งจะทำให้ประชาชนมีสายตาที่กว้างไกลให้ความสนใจ เกิดความทะเยอทะยานและย้อนมาดูแลตัวเองเพื่อกำหนดว่าอนาคตควรจะเป็นอย่างไร

๒. การชักจูงใจการอนุรักษ์ประเทศ สังคม ชุมชน ท้องถิ่น ย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนคือประชาชนต้องเปลี่ยนทัศนคติความเชื่อ และพฤติกรรมของตนเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ในสังคม ในประเทศที่กำลังพัฒนา และใช้การสื่อสารทำหน้าที่ชักจูงใจประชาชนให้เปลี่ยนวิถีชีวิตของตน และตัดสินใจเข้าร่วมโครงการอนุรักษ์อย่างจริงจัง ซึ่งบทบาทของการสื่อสารต่อการชักจูงใจมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ การเป็นพื้นที่สาธารณะและสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในโลกประชาธิปไตย ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการสื่อสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารมวลชน เป็นการสื่อสารที่มีบทบาทในการเป็นสื่อกลางเพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการตรวจสอบทางการเมือง ทำให้

บุคคลและกลุ่มคนต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกลกันสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้และสามารถตรวจสอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ได้ตลอดเวลาซึ่งสื่อมวลชนถือเป็นพื้นที่สาธารณะ เพราะเป็นพื้นที่อยู่ตรงกลางระหว่างรัฐกับประชาสังคม ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างคนในสังคม ในเชิงวิพากษ์และการตรวจสอบอำนาจรัฐ ทำให้เกิดทิศทางของสังคมในรูปของนโยบายสาธารณะในการบริหารจัดการกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม และการที่สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ก็เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสแห่งการเรียกร้อง ชักชวน และเชื่อเชิญให้บุคคลต่าง ๆ มองเห็นและตระหนักว่าพวกเขาจะได้ผลประโยชน์อะไรบ้าง จากการให้ความร่วมมือหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ต่าง ๆ ของสังคม

๒.๒ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนการอนุรักษ์ที่ประสบความสำเร็จ คือ การอนุรักษ์ที่ต้องลงลึกถึงฐานรากของชุมชนทั้ง ในระดับวัฒนธรรมและจิตสำนึก โดยประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ส่วนหลักการที่สำคัญที่สุดของการสร้างการมีส่วนร่วมก็คือ การกระจายอำนาจการตัดสินใจให้แก่ชุมชน ให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการคิด การตัดสินใจ การบริหารจัดการ ฯลฯ ในการทำงานร่วมกันนี้เอง บุคคลจะเกิดการเรียนรู้ปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็จะขยายวงกว้างมากขึ้น เมื่อมีเครือข่ายชุมชนเป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อน ขบวนการประชาสังคมในการรณรงค์เรียกร้องเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาที่รัฐไม่เห็นความสำคัญ

๓. การให้การศึกษา การสื่อสารสามารถทำหน้าที่ให้ความรู้ที่จำเป็นแก่ประชาชนเพื่อประชาชนจะสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการอนุรักษ์ประเทศได้โดยจะใช้การสื่อสารมวลชนทำหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่ประชาชน ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม การให้การศึกษาโดยตรง ได้แก่ การใช้สื่อมวลชนสำหรับการศึกษาในโรงเรียน โดยทำหน้าที่เป็นสื่อทัศนูปกรณ์สำหรับชั้นเรียน เพื่อถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนประกอบการสอนของครูหรือการใช้สื่อมวลชนสำหรับการศึกษานอกโรงเรียน เป็นการทำหน้าที่แทนครูเพื่อถ่ายทอดความรู้แก่ประชาชนเป้าหมายเฉพาะกลุ่ม เพื่อพัฒนาความรู้อาชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนเหล่านั้น ถ้าเป็นกรณีให้การศึกษาโดยอ้อม คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป โดยสื่อมวลชนทำหน้าที่เสนอความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การเมืองการปกครอง การเศรษฐกิจ สุขภาพอนามัย ฯลฯ ตามปกติคนเราเมื่อประชาชนอ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุกระจายเสียง ชมวิทยุโทรทัศน์ ฯลฯ ประชาชนก็ได้รับความรู้เหล่านั้นโดยอัตโนมัติ

๒.๘ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ในการบริหารจัดการหรือการดำเนินงานโครงการของรัฐ รวมถึงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับชาติและระดับสากล การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นคุณค่าที่สำคัญที่มีต่อการอนุรักษ์ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participation Democracy) และเป็นหลักสำคัญของธรรมาภิบาลในการบริหาร ซึ่งจะนำไปสู่การบริหารจัดการและการตัดสินใจในทุกนโยบายสาธารณะเพื่อที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมและก่อให้เกิดการอนุรักษ์สร้างสรรค์ในรูปแบบการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน โดยเฉพาะการอนุรักษ์และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วม

ถือเป็นแนวคิดที่มีการแพร่หลายในวงการอนุรักษ์โดยมีฐานแนวคิดมาจากโลกตะวันตกโดยและถูกนำมาใช้ในทางสังคมวิทยา ปัจจุบันการมีส่วนร่วมถือเป็นฐานแนวคิดที่ได้ถูกนำมาใช้ในทุกวงการ โดยเฉพาะในระบบการบริหารราชการแผ่นดินยุคใหม่ที่เรียกว่าการบริหารราชการแผ่นดินเปิด (Open Governance) ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๖๐ และได้มีแผนปฏิบัติการเกิดขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งในการบริหารราชการแบบนี้รัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชน ภาคประชาสังคมและผู้มีส่วนได้เสียหรือมีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกฎหมายต่าง ๆ รวมถึงประชาชนจะต้องมีสิทธิในการได้รับรู้ข้อมูล ข่าวสาร ประโยชน์ และสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงมีสิทธิในการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ ดังรายละเอียดที่ได้ศึกษารวบรวมมาดังนี้

ภายใต้กรอบความคิดที่จะสร้างความทันสมัยให้เกิดขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๖๐ หลายประเทศต้องการที่จะปรับเปลี่ยนชาวบ้านในพื้นที่ต่าง ๆ ให้เปิดรับเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ และให้ความสำคัญต่อความรู้พื้นถิ่นในฐานะความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคนั้น ๆ ที่จำเป็นจะต้องรับเอาเทคโนโลยีเข้าไปทดแทนในบางกรณีโดยอาศัยการแทรกซึม การกดดัน หรือที่ร้ายแรงที่สุดคือการครอบงำโดยภาครัฐหรืออำนาจเบื้องบน ผลที่ตามมาทำให้นักพัฒนา นักวิชาการ หรือนักเคลื่อนไหวภาคประชาชน (non-Government Organizations = NGOs) ได้ฉีกกำลังผลักดันกรอบความคิดในการอนุรักษ์ที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น ทั้งนี้การมีส่วนร่วมที่ว่ำนั้นไม่ใช่แค่การร่วมรับฟังนโยบายจากทางภาครัฐเท่านั้น หากแต่จะต้องสร้างการมีส่วนร่วมในลักษณะการเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ให้เกิดขึ้นกับประชาชนหรือชาวบ้านและเป็นที่มาของการนิยามความหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นอย่างหลากหลายมิติ เป็นต้นว่า

การมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานที่เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าไปมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร หรือระดับประเทศ เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (Ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมหรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นยินยอมปฏิบัติตาม (Compliance) และรวมถึงตกลงยอมรับ (Commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ^{๙๙} ขณะเดียวกันยังหมายถึงการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการอนุรักษ์เข้ามามีส่วนกระทำให้เกิดการอนุรักษ์ ไม่ใช่เป็นผู้รับการอนุรักษ์ตลอดไป ทั้งนี้ถือเป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการอนุรักษ์ที่แท้จริงและถาวร การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่หมายความว่าเพียงการดึงประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมตามที่ผู้นำท้องถิ่นคิดหรือจัดทำขึ้น เพราะแท้จริงแล้วในหมู่บ้านหรือชุมชนต่าง ๆ มีกิจกรรมและวิถีดำเนินงานของตนอยู่แล้ว ประชาชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาหมู่บ้านของตนได้แต่ผู้บริหารการอนุรักษ์มักไม่สนใจสิ่งที่มีอยู่แล้วโดยพยายามสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาเพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นความคิดหรือโครงการของตน^{๑๐๐}

การมีส่วนร่วมในกระบวนการอนุรักษ์ถือเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอนุรักษ์ตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ

^{๙๙} วันชัย วัฒนศัพท์, **ความขัดแย้ง: ทางออกด้วยสันติวิธี**, (นนทบุรี: สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาลสถาบันพระปกเกล้า สมาคมสันติวิธีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๙).

^{๑๐๐} เฉลียว บุรีภักดีและคณะ, **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: เอส อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๕).

การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน^{๑๐๑} และถือเป็นการอนุรักษ์ที่เกิดขึ้นตามกรอบแนวคิดแบบ “การอนุรักษ์ทางเลือก” (Alternative Development) โดยมุ่งเป้าการอนุรักษ์ไปยังชุมชนที่มีขนาดเล็กโดยตรง และให้ความสำคัญต่อความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic Needs) เช่น การอนุรักษ์ให้เกิดความสมบูรณ์ต่อปัจจัย ๔ รวมถึงการให้ความสำคัญและให้ความสนใจในข้อจำกัดในการเข้าถึงหรือการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน (Human Rights) สิทธิความเป็นพลเมือง (Citizenship Right) และการอนุรักษ์ศักยภาพของมนุษย์ (Human Flourishing)^{๑๐๒} ขณะที่องค์การสหประชาชาติได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นกระบวนการเกี่ยวกับการกระทำและเกี่ยวข้องกับมวลชนในระดับต่าง ๆ คือในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับจุดประสงค์ทางสังคม การจัดสรรทรัพยากรในการกระทำโดยสมัครใจต่อกิจกรรมและต่อโครงการ^{๑๐๓} หลักการมีส่วนร่วมน่าจะหมายถึงการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการสาธารณะของรัฐจนเกิดความพึงพอใจและมีส่วนร่วมในการผลักดันให้ภารกิจหรือโครงการนั้นเกิดผลสำเร็จ ผ่านกระบวนการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การปฏิบัติ การติดตาม ประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดจากกิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ ด้วยความรู้สึกรู้สึกความเป็นเจ้าของ (Ownership) ที่มีพลังในการต่อรองทางการตัดสินใจ (Empowerment) และตั้งอยู่บนพื้นฐานความชอบธรรมแห่งสิทธิมนุษยชน (Human Rights) รวมถึงสิทธิความเป็นพลเมือง (Citizenship Right)^{๑๐๔}

การมีส่วนร่วมมีกรอบแนวคิดที่กว้างขวางและสามารถเกิดขึ้นได้ในขอบเขตและระดับที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับประเภทและประเด็นปัญหา การนิยามการมีส่วนร่วมมักจะเป็นไปในลักษณะการบรรยายองค์ประกอบและรูปแบบของการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียเป็นส่วนใหญ่ เป็นต้นว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการกิจหรือโครงการที่ส่วนราชการจะดำเนินการซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่โดยปกติของประชาชนในชุมชนนั้น การทำความเข้าใจถึงผลกระทบและแนวทางแก้ไขปัญหานั้นที่ส่วนราชการจะดำเนินการ และการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน โดยให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นและรัฐต้องรับฟังและแก้ไขปัญหานั้นจนประชาชนเกิดความพึงพอใจและมีส่วนร่วมในการผลักดันให้ภารกิจหรือโครงการนั้นเกิดผลสำเร็จ เพราะเห็นว่าจะเกิดประโยชน์สุขแก่

^{๑๐๑} ปารีชาติ วลัยเสถียรและคณะ, *กระบวนการพัฒนาและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), ๒๕๔๓).

^{๑๐๒} Friedmann, John, *Empowerment: The Politics of Alternative Development*, (Blackwell: Cambridge M.A. and Oxford UK, 1993), pp. 31-32.

^{๑๐๓} ปรีดา ปูนพันธ์ฉาย, “ผลของการให้คำแนะนำแบบมีส่วนร่วมต่อความร่วมมือในการรักษาของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงชนิดไม่ทราบสาเหตุ”, *รายงานวิจัย*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐).

^{๑๐๔} อัครเดช พรหมกัลป์, “การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงกลยุทธ์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหายุทธภัย”, *รายงานวิจัย*, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๕๓.

ประชาชน^{๑๐๕} ขณะเดียวกันในหลักการข้อที่ ๑๐ ของคำประกาศกรุงริโอ (Principle ๑๐ of Rio Declaration) เนื่องในการประชุมสิ่งแวดล้อมโลกเมื่อ ค.ศ. ๑๙๙๒ ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมว่าเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์อย่างยั่งยืนไว้ว่า

“การจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจะกระทำได้ดีที่สุดด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ ในระดับชาติ ปจเจกบุคคลต้องสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมซึ่งอยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐ อันรวมถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวัสดุอันตรายและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน และต้องมีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ รัฐจะต้องเอื้ออำนวยและส่งเสริมความตื่นตัวและการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยจัดให้มีข้อมูลข่าวสารซึ่งประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างกว้างขวาง และต้องจัดให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการทางศาลและทางปกครองได้อย่างแท้จริง รวมทั้งการได้รับการชดเชยและการเยียวยาความเสียหาย”

จากหลักการดังกล่าวข้างต้น ที่ผ่านมามีนักวิชาการ นักพัฒนา ได้นำเอาเจตนารมณ์ที่ประกาศไว้มาอ้างอิงเพื่อยืนยันหลักการมีส่วนร่วมและเพื่อแสดงถึงองค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วมก่อนที่จะมีการสรุปใจความสำคัญ ๓ ประการหรือที่เรียกว่า “Three Access Principles” มาเป็นแนวทางและเงื่อนไขเชิงประจักษ์ว่า หลักการมีส่วนร่วมนี้น่าจะประกอบด้วย ๑) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (Access to Information) ๒) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยได้รับข้อมูลและอย่างมีความหมาย (Informed and Meaningful Public Participation) และ ๓) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมหรือการได้รับการเยียวยาความเสียหาย (Access to Justice or Access to Redress and Remedy) ที่ผ่านมานักวิชาการหลายฝ่ายต่างมีความเห็นร่วมกันว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงต้องประกอบด้วยลักษณะทั้ง ๓ ประการดังที่กล่าวมานี้ และถือเป็นตัวชี้วัดของความก้าวหน้าหรือความสำเร็จของรัฐในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม “การมีส่วนร่วม” ในกรอบความคิดที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์จะมีฐานความคิดที่แตกต่างอยู่ ๔ แนวทาง กล่าวคือ ๑) กรอบความคิดที่เป็นความเชื่อในศักยภาพของ “ปัจเจกชน” ที่จะมี “สิทธิ” ในการแสดงความคิดเห็นของตนต่อการอนุรักษ์ชุมชนที่ตนสังกัด และสามารถรวมตัวกันในรูปแบบของประชาคม เพื่อร่วมกันจัดการกิจการของชุมชน ๒) การมีส่วนร่วมในแนว “ชุมชนนิยม” (Communitarianism) ซึ่งเน้นความสำคัญของชุมชนมากกว่าปัจเจกชนหรือคนแต่ละคนในการร่วมกันกำหนดนโยบายต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ชุมชนร่วมกัน ๓) แนวคิดเชิงผสมผสานระหว่างปัจเจกชนกับชุมชนนิยม และ ๔) หลักการจัดการร่วมกัน (Co-Management) ระหว่างรัฐและชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) ความเชื่อในศักยภาพของปัจเจกชน การมีส่วนร่วมทางสังคมเกิดขึ้นบนพื้นฐานความเชื่อในระบอบประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญในเรื่องของ “สิทธิ” และ “ความเสมอภาค” ระหว่างประชาชน

^{๑๐๕} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, เอกสารชี้แจงพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ๒๕๔๖), หน้า ๙.

และความเชื่อเรื่องการมีส่วนร่วมยังมีความเกี่ยวพันลึกซึ้งกับความเชื่อในเรื่อง “ปัจเจกชน” (Individualism) ที่มีความสามารถและศักยภาพที่สามารถคิดเองเป็น ตัดสินใจเองได้ และสามารถรวมตัวกันในรูปแบบของ “ประชาคม” เพื่อร่วมกันจัดการกิจการของชุมชนและเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของทุก ๆ คน ภายใต้กฎกติกาที่กำหนดร่วมกันและตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่ง “การเสียสละ” และความสมัครใจที่จะเข้าสู่ “พันธสัญญาทางสังคม” (Social Contracts) ตามเกณฑ์แห่ง “เสรีภาพ” และ “สิทธิขั้นพื้นฐาน” บางประการ

๒) ความเชื่อในแนวคิดชุมชนนิยม ซึ่งได้รับอิทธิพลจาก Tonie's ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยาเยอรมันในศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งอธิบายคุณตรงข้ามของชุมชนขนาดเล็ก (Gemeinschaft) ซึ่งสมาชิกมีการรู้จักกันเป็นการส่วนตัวในลักษณะของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Face-to-Face Relations) เปรียบเทียบกับสังคมขนาดใหญ่ (Gesellschaft) ซึ่งสมาชิกไม่ได้รู้จักกันเป็นส่วนตัว แต่ติดต่อสัมพันธ์กันตามบทบาทและสถานภาพในยุโรปในศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรม นักคิดในแนวชุมชนนิยมมักค่อนข้างหวาดระแวงต่อแนวคิดที่ให้ความสำคัญต่อปัจเจกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบที่เน้นการแข่งขันซึ่ง “บุคคล” ที่มีความสามารถที่สุด คือ ผู้ชนะถูกนำไปเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจเสรี (ซึ่งนักคิดแนวชุมชนนิยมเชื่อว่า) เป็นระบบแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอา ดังนั้นจึงเป็นระบบที่ขาดความยุติธรรมและความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อ่อนแอ ในแนวคิดแบบชุมชนนิยมรัฐถูกมองอย่างหวาดระแวงว่ารับใช้เฉพาะกลุ่มผู้มีอำนาจและอิทธิพลซึ่งเป็นคนกลุ่มเล็ก ๆ ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในครึ่งหลังของศตวรรษที่ ๒๐ ในประเทศกำลังพัฒนารัฐมักจะถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา^{๑๐๖} เนื่องจากระบบบริหารราชการซึ่งยึดเอาอยู่จ่ายและการผูกขาดการตัดสินใจไว้ที่ศูนย์กลางของอำนาจทำนโยบายการอนุรักษ์หลายอย่างไม่สามารถสนองตอบและแก้ไขปัญหาที่แท้จริงให้กับประชาชนในระดับรากหญ้าได้อย่างทันที่ หลายครั้งได้เกิดการพยายามปฏิเสธรัฐที่จะให้รัฐยุ่งเกี่ยวในบางกิจกรรมและบางโครงการ ซึ่งถือเป็นอิทธิพลของกระแสชุมชนนิยมที่รัฐจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทต่อปัญหาหรือการอนุรักษ์ให้อยู่ในฐานะของผู้รับฟังที่ต้องยอมรับและเปิดประตูให้ประชาชนในระดับรากหญ้ามีส่วนร่วมอย่างจริงจังในกระบวนการการอนุรักษ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้น

๓) การผสมผสานฐานคิดของปัจเจกชนและชุมชนนิยม จะมุ่งเน้นไปที่ประเด็นของการสร้างทุนทางสังคมบนพื้นฐานของการสร้างประชาสังคม โดยมีฐานรากทางความคิดที่ตั้งอยู่บนความเชื่อมั่นในศักยภาพของปัจเจกชน แต่ในขณะเดียวกันเขาก็ปฏิเสธความสุดโต่งในชุมชนนิยมที่มีความเชื่อมั่น ศรัทธา จนเกิดการขับเคลื่อนในลักษณะประชาสังคมที่ไม่อยากให้รัฐเข้ามายุ่งเกี่ยวในชุมชนและในทางตรงกันข้ามอาจจะต้องมีการเปิดช่องว่างให้รัฐเข้ามายุ่งเกี่ยวได้ในฐานะที่เป็นองค์การที่พร้อมจะการสนับสนุน ช่วยเหลือ และมีส่วนในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความยุติธรรมมากที่สุด

๔) หลักการจัดการร่วมกัน (Co-Management) ระหว่างรัฐและชุมชน ส่วนใหญ่เป็นการมีส่วนร่วมในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างรัฐและชุมชน ทั้งนี้ที่ผ่านมามีปัญหาบางประการในกิจกรรม โครงการ หรือนโยบายสาธารณะของภาครัฐ เป็นต้นว่า ๑) ทุกภาคส่วนหรือบางกลุ่มในชุมชนยังไม่ได้มีส่วนร่วมที่เท่าเทียมกัน ๒) เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในหน่วย

^{๑๐๖} Friedmann, John, Empowerment: The Politics of Alternative Development, Ibid., p. 6.

ราชการระหว่างระดับนโยบายและในระดับปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ และ ๓) เกิดปัญหาความขัดแย้งหรือการกระทบกระทั่งกับชุมชนใกล้เคียง ซึ่งจำเป็นจะต้องอาศัยหน่วยงานภาครัฐเข้าไปจัดการหรือไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อย่างไรก็ตามรูปแบบการจัดการร่วมกันเป็นรูปแบบที่นักวิชาการหลายคนให้ความสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่รูปแบบ กฎเกณฑ์ รวมทั้งใครควรเข้ามาจัดการร่วมกันย่อมต้องแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่และในแต่ละสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว จากการศึกษายังพบว่าการมีส่วนร่วมนั้นยังมีการแบ่งแยกออกเป็น ๒ ลักษณะ กล่าวคือ ๑) การมีส่วนร่วมเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Formal-informal Participation) ที่เป็นการมีส่วนร่วมที่ถูกต้องตามระบบขององค์กร ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมตามหน้าที่ที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมตามขอบเขตที่องค์กรได้วางนโยบายไว้ และการมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีโครงสร้าง อาจเป็นการร่วมตกลงกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มหรือในบรรยากาศของความเป็นส่วนตัวมากกว่าลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ และ ๒) การมีส่วนร่วมทางตรง (Direct Participation) ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมกันโดยตรงที่สมาชิกหรือการรวมกลุ่มต่าง ๆ โดยได้มีส่วนร่วมแบบทันที แต่ละคนมีสิทธิและโอกาสที่จะแสดงการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องโดยผ่านองค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชน และการมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน^{๑๐๗}

ขณะเดียวกัน Cohen and Uphoff ยังได้อธิบายถึงลักษณะหรือมิติของการมีส่วนร่วมว่าประกอบด้วย ๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ๒) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) ๓) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) และ ๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)^{๑๐๘} ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของการเกิดความคิดที่หลากหลาย มีการกำหนดและประเมินทางเลือกตัดสินใจ เลือกเปรียบเทียบได้กับการวางแผนเพื่อนำทางที่เลือกมาสู่การปฏิบัติ สามารถแบ่งการตัดสินใจนี้ออกเป็น ๓ ชนิด คือ

๑) การตัดสินใจช่วงเริ่มต้น เป็นการเริ่มต้นหาความต้องการจากคนในชุมชนและวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการที่สำคัญ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญที่จะเลือกเอาโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและมีความเป็นรูปธรรมโดยผ่านการใช้กระบวนการตัดสินใจ ในระยะนี้สามารถให้ข้อมูลที่สำคัญของชุมชนและป้องกันความเข้าใจผิดที่อาจเกิดขึ้นและเสนอกลยุทธ์เพื่อแก้ไขปัญหาซึ่งคนในชุมชนสามารถเข้ามาเกี่ยวข้องตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นโครงการ ทั้งในเรื่องการเงิน การจัดสรรบุคลากร ตลอดจนวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการและสนับสนุนโครงการที่จะนำเข้ามาซึ่งประโยชน์สุขของชุมชน

๒) การตัดสินใจในช่วงดำเนินการ คนในชุมชนอาจไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในช่วงเริ่มต้นแต่ถูกขอร้องให้เข้ามาดำเนินการเมื่อโครงการเข้ามา ความสำเร็จในช่วงนี้เกิดขึ้นได้มากกว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น ซึ่งโครงการจะต้องค้นหาความต้องการของชุมชนที่เข้ามามี

^{๑๐๗} Cohen J.M. and Uphoff N.T., *Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarity Through Specific, World Development*, (New York: Cornell University, 1977), pp. 213-235.

^{๑๐๘} Ibid., pp. 7-17.

ส่วนร่วมในภายหลังนี้ และจัดลำดับความสำคัญของโครงการและวิธีการดำเนินโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

๓) การตัดสินใจในช่วงปฏิบัติการ เป็นความเกี่ยวข้องในชุมชนเมื่อโครงการเข้ามามีการเชื่อมโยงโครงการเข้ามาสู่คนในชุมชน โดยจะมีการรวบรวมข้อมูลขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์สำหรับปฏิบัติกิจกรรมในโครงการ กรอบที่สมาชิกยึดถือประกอบด้วย การประชุมเพื่อจัดทำนโยบาย การคัดเลือกผู้นำที่มีอิทธิพลต่อองค์กร^{๑๐๙}

๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ในขั้นนี้คนในชุมชนหรือท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมในการปฏิบัติได้ ๓ รูปแบบ คือ

๑) การมีส่วนร่วมในการสหทรัพยากร ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ ได้แก่ สละแรงงาน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และข้อมูลข่าวสาร ทั้งหมดนี้ถือเป็นแหล่งทรัพยากรหลักที่สำคัญซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่นที่สามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาโครงการ การส่งเสริมโดยใช้แรงงานในท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ดี การบริจาคเงินและวัสดุอุปกรณ์และอื่น ๆ เป็นการแสดงให้เห็นทิศทางที่ชัดเจนของการมีส่วนร่วม สิ่งสำคัญของการมีส่วนร่วมนี้คือการรู้ว่าใครเป็นผู้สนับสนุนและทำอะไรโดยวิธีการสมัครใจ การได้รับค่าตอบแทนหรือโดยการบีบบังคับ การสนับสนุน เรื่องทรัพยากรบ่อยครั้งที่พบว่ามีความไม่เท่าเทียมกันและการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว

๒) การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน คนในท้องถิ่นสามารถรวมตัวกันในการปฏิบัติงานโดยการเป็นลูกจ้างหรือสมาชิกทีมที่ปรึกษาหรือเป็นผู้บริหารโครงการ เป็นสมาชิกอาสา ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานกิจกรรมของโครงการ มีการฝึกอบรมให้รู้เทคนิคการปฏิบัติงานในโครงการสำหรับผู้เข้ามาบริหารหรือประสานงานวิธีนี้นอกจากจะเพิ่มความไว้วางใจให้กับคนในชุมชนหรือท้องถิ่นแล้ว ส่วนหนึ่งยังช่วยให้เกิดความตระหนักถึงปัญหาของตนเอง อีกทั้งยังทำให้เกิดการสื่อสารข้อมูลภายในและได้รับคำแนะนำซึ่งเป็นปัญหาของคนในท้องถิ่นตลอดจนผลกระทบที่ได้รับเมื่อโครงการเข้ามา

๓) การมีส่วนร่วมในการขอความร่วมมือทั้งนี้การขอความร่วมมือไม่จำเป็นต้องมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เป็นพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ว่าผลเสียที่ตามมาหลังจากนำโครงการเข้ามาและผลที่เกิดกับคนในชุมชนหรือท้องถิ่นที่เข้าร่วมในโครงการ

๓. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานและมีผลในทางเศรษฐกิจที่ไม่ควรมองข้าม การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์แบ่งได้ ๓ รูปแบบ คือ

๑) ผลประโยชน์ด้านวัตถุ ถือเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคล เช่น เป็นการเพิ่มการบริโภค รายได้ และทรัพย์สิน แต่สิ่งเหล่านี้อาจจะทำให้การสรุปข้อมูลล้มเหลวทั้งนี้ควรวิเคราะห์ให้ได้ว่าใครคือผู้มีส่วนร่วมและดำเนินการให้เกิดขึ้น

๒) ผลประโยชน์ด้านสังคม ถือเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานด้านสาธารณะ ได้แก่ บริการหรือความพึงพอใจในระบบสาธารณูปโภค การเพิ่มโครงการอนุรักษ์ท้องถิ่นโดยใช้รูปแบบการผสมผสานเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับคนยากจน ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ทั้งในเรื่องปริมาณ การแบ่งผลประโยชน์ และคุณภาพบริการและความพึงพอใจ

^{๑๐๙} สถาบันพระปกเกล้า, “การพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน”, เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการการรัฐสภา, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑). (อัคราณา).

๓) ผลประโยชน์ด้านบุคคล ถือเป็นความปรารถนาที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มหรือได้รับการคัดเลือกเข้ามา เป็นความต้องการอำนาจทางสังคมและการเมืองโดยผ่านความร่วมมือในโครงการ ผลประโยชน์สำคัญที่ได้จากโครงการมี ๓ อย่าง คือ ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง อำนาจทางการเมือง และความรู้สึกว่าตนเองทำงานมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ควรศึกษาผลเสียที่จะเกิดขึ้นตามมาภายหลังด้วย เพราะอัตราการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์มีความแตกต่างกัน และจะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการวางนโยบายหลักที่เกี่ยวข้องว่าจะให้ใครมีส่วนร่วม ทั้งนี้หากผลที่ออกมาตรงกันข้ามกับความคาดหวังจะได้แก้ไขเพื่อหาแนวทางที่มีความเป็นไปได้ในการวางรูปแบบใหม่

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ถือเป็นส่วนที่มีการเขียนเป็นรายงานไว้น้อย ทั้งนี้เราสามารถประเมินโครงการได้ ๒ รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมทางตรงและการมีส่วนร่วมทางอ้อม การมีส่วนร่วมในการประเมินผลส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางมากกว่าคนในชุมชนหรือท้องถิ่น ซึ่งทำหน้าที่ประเมินผลด้านงบประมาณ ความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่อโครงการ ประเมินว่ามีผู้เห็นด้วยกับโครงการหรือไม่ ผู้ที่มีส่วนร่วมได้แก่ใครบ้าง มีส่วนร่วมโดยวิธีใด มีการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อต่าง ๆ หรือผ่านตัวแทนที่เลือกเข้าไปอย่างไรและทำอย่างไร ความคิดเห็นต่าง ๆ จึงจะได้รับการนำไปใช้ประโยชน์

การมีส่วนร่วมของประชาชนยังจัดเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวความคิดในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่นเพราะประชาชนในท้องถิ่น คือ ผู้ที่รู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นตนเองดีกว่าผู้อื่น การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นการเปิดกว้างในความคิดเห็นโดยการสื่อสารสองทางในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน และในแต่ละประเด็นนั้นไม่สามารถใช้เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งมาตัดสินใจได้เหมือนกัน ซึ่งสามารถจำแนกตามมิติของระดับการมีส่วนร่วมมี ๓ รูปแบบ^{๑๑๐} ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกันกล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งรู้สึกด้อยอำนาจกว่า มีทรัพยากรหรือความรู้ด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น

๒. การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการกำหนดนโยบายของรัฐ โดยไม่รู้ความต้องการของประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นเพียงประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนบางเรื่องเท่านั้น

๓. การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการอนุรักษ์ด้วยความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย จัดเป็นการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์อย่างแท้จริงของประชาชนตามแนวความคิดและหลักการอนุรักษ์ชุมชน เมื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้จะสนับสนุนและส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดสรรหรือจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ควรเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อส่วนรวม ทั้งในแง่ของคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ตีรวมถึงจะต้องเป็นการลดปัญหาความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นติดตามมา ทั้งนี้ควรที่จะมีแนวคิดและเป้าหมายที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

^{๑๑๐} เฉลียว บุรีภักดี และคณะ, *ชุดวิชาการวิจัยชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการ
ปฏิรูป, กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๕.

๑. การมีส่วนร่วมเป็นคุณค่าที่สำคัญในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ ประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มที่จะได้รับผลกระทบจากมาตรการ นโยบาย กฎหมายและโครงการต่าง ๆ ของรัฐ ควรที่จะได้มีโอกาสได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเหล่านั้น รวมทั้งมี โอกาสแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจภายใต้กลไกและรูปแบบที่เหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้รัฐสามารถ นำเอาข้อมูล ข้อคิดเห็น และผลประโยชน์ได้เสียของประชาชนไปเป็นกรอบในการตัดสินใจเกี่ยวกับ โครงการ

๒. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นมาตรการสำคัญรูปแบบหนึ่งในการแบ่งสรรอำนาจ (Redistribution of Power) ในการตัดสินใจให้กับประชาชนในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย การให้สิทธิแก่ชุมชนในการร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือเป็นการเพิ่ม อำนาจให้แก่ประชาชนซึ่งสามารถนำไปสู่ระบบและกลไกในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นกว่าที่ผ่านมา

๓. การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเป็นรูปแบบและกลไกสำคัญที่จะช่วยสร้างความ เข้มแข็งให้แก่ประชาชน (Empowerment) ถือเป็นการช่วยเพิ่มศักยภาพและพัฒนาคนโดยเฉพาะ ประชาชนกลุ่มที่มีความยากจนและด้อยโอกาส ให้เขาเหล่านั้นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร กิจการของภาครัฐมากขึ้น

๔. การมีส่วนร่วมนำมาซึ่งการตัดสินใจที่รอบคอบและรอบด้านมากขึ้น เนื่องจากรัฐได้ นำเอาทัศนะที่หลากหลายของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาประกอบการตัดสินใจในกิจกรรม โครงการ หรือนโยบายของตน ทำให้ได้ผลการตัดสินใจที่มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับของประชาชน

๕. การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยสนองตอบหลักความเป็นธรรมหรือความเสมอภาค (Equity) ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เนื่องจากเป็นการเปิดโอกาสให้ทุก ฝ่ายที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบจากมาตรการของรัฐได้มีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจของรัฐได้

๖. การมีส่วนร่วมจะนำไปสู่ระบบการบริหารจัดการภาครัฐที่ดีและมีการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน การมีส่วนร่วมของประชาชนจะช่วยให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากภาครัฐไม่มีกำลังบุคลากรหรืองบประมาณที่จะคอยตรวจสอบตราสอดส่องว่าไม่มีการละเมิด กฎหมายแต่จะมีเครือข่ายประชาชนคอยเป็นผู้ตรวจสอบตราสอดส่องในเรื่องดังกล่าวแทน

ในส่วนของเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมี ๓ ประการสำคัญ ได้แก่

๑. การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปโดยอิสรภาพ หมายถึง ผู้มีส่วนร่วมมีอิสระที่จะเข้าร่วม หรือไม่ก็ได้ การเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องเป็นไปอย่างสมัครใจ การถูกบังคับให้ร่วมไม่ว่าจะรูปแบบใดก็ ตามไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม

๒. การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปโดยความเสมอภาค กล่าวคือ ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมใดจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ

๓. การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปตามความสามารถ ทั้งนี้ในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่า ผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพและเสมอภาคแต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของ กลุ่มเป้าหมายการมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้^{๑๑๑}

^{๑๑๑} ถิลวุฒิ บุรีกุล, การมีส่วนร่วม: แนวคิด ทฤษฎีและการบวนการ, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า , ๒๕๔๘), หน้า ๓.

ขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขย่อยอื่นอีกเป็นต้นว่า ประชาชนต้องมีเวลา ประชาชนต้องมีความสนใจประชาชนต้องสามารถสื่อสารด้วยความเข้าใจต่อกันทั้งสองฝ่าย ประชาชนต้องไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นผลกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพทางสังคมด้วย^{๑๑๒} สำหรับรูปแบบในการสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้นสามารถจัดได้หลายรูปแบบด้วยกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้ดำเนินการ โดยอาจเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของประชาชนจากระดับต่ำไปจนถึงระดับสูงสุดนั่นก็คือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งในบางโครงการอาจสามารถดำเนินการเพียงรูปแบบเดียวก็สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ แต่สำหรับโครงการที่มีความซับซ้อนของโครงสร้างปัญหาควรดำเนินการในลักษณะบูรณาการจากหลาย ๆ รูปแบบเข้าไว้ด้วยกันเพื่อความสำเร็จของโครงการ การมีส่วนร่วมของชุมชนที่ตรงกับปัญหาและความต้องการที่แท้จริงมีรูปแบบของการมีส่วนร่วมสามารถสรุปได้เป็น ๕ รูปแบบ^{๑๑๓} ได้แก่

๑. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) หมายถึง การที่ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้การได้รับแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

๒. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) หมายถึง รูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือ ระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อที่จะรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม หรือประกอบการจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้การปรึกษาหารือยังเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการกระจายข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชนทั่วไปและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้นและเพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะ หรือเพื่อประกอบทางเลือกในการตัดสินใจ

๓. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) หมายถึง การที่ภาคประชาชนและส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม รวมถึงผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้นได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหาเหตุผลที่จะดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในพื้นที่นั้นหรือไม่ การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายรูปแบบที่พบเห็นกันบ่อย ได้แก่

๑) การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมลักษณะนี้จะต้องจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วมเพื่ออธิบายให้ที่ประชุมทราบถึงลักษณะโครงการหรือผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น รวมถึงตอบข้อซักถาม การประชุมในระดับนี้อาจจะจัดในระดับกว้างเพื่อรวมหลาย ๆ ชุมชนในคราวเดียวกันในกรณีที่มีหลายชุมชนได้รับผลกระทบเหมือนกันหรือคล้ายกัน

๒) การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) สำหรับโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการจำเป็นจะต้องมีการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการโดยเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วยอธิบายซักถามและให้ความเห็นต่อโครงการ การ

^{๑๑๒} นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์, กลวิธี แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชนในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๘๖.

^{๑๑๓} สุคนธ์ เครือน้ำคำ และคณะ, การพัฒนาทีมงาน, (ลพบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๕).

ประชุมอาจจะจัดในที่สาธารณะทั่วไปและผลการประชุมจะต้องนำเสนอต่อสาธารณะ รวมถึงผู้เข้าร่วมประชุมต้องได้รับทราบผลดังกล่าวด้วย

๓) การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินการที่ชัดเจนมากขึ้น เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบัง ทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ การประชุมและคณะกรรมการจัดการประชุมจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นยอมรับ มีหลักเกณฑ์ มีประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจนซึ่งอาจมาจากการร่วมกันกำหนดขึ้นและแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบทั่วกัน ทั้งนี้รูปแบบการประชุมไม่ควรจะเป็นทางการมากนักและไม่เกี่ยวข้องกับนัยของกฎหมาย ที่จะต้องมีการชี้ขาดเหมือนการตัดสินในทางกฎหมาย การจัดประชุมจึงอาจจัดให้หลายวันและไม่จำเป็นว่าจะต้องจัดเพียงครั้งเดียวหรือสถานที่เดียวตลอดไป

๔. การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) หมายถึง การที่ภาคประชาชนและส่วนงานที่เกี่ยวข้องมีสิทธิและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่อประเด็นปัญหา ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมภาคประชาชน ซึ่งในทางปฏิบัติการที่จะให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้น ๆ ไม่สามารถดำเนินการให้เกิดขึ้นได้ง่ายนัก ทั้งนี้อาจดำเนินการให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบเลือกตัวแทนของตนเข้าไปนั่งในคณะกรรมการใดคณะหนึ่งที่มีอำนาจตัดสินใจ รวมทั้งได้รับเลือกในฐานะที่เป็นตัวแทนขององค์กรที่ทำหน้าที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่ และประชาชนจะมีบทบาทชี้แนะการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการพิเศษนั้น ๆ ว่าจะมีการวางน้ำหนักของประชาชนไว้เพียงใด

๕. การใช้กลไกทางกฎหมาย (Law) หมายถึง การที่ภาคประชาชนและส่วนงานที่เกี่ยวข้องมีสิทธิและมีส่วนร่วมในเชิงของการป้องกันแก้ไข เป็นลักษณะของการเรียกร้องและป้องกันสิทธิของตนเองอันเนื่องมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรม และเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองคิดว่าจะได้รับ โดยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ หรือ ๒๕๕๐ ก็ได้ให้หลักการเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลาย ๆ ด้าน เป็นต้นว่า

- ๑) ด้านการรับรู้ข่าวสาร
- ๒) ด้านการพิจารณาการปฏิบัติราชการทางการปกครอง
- ๓) ด้านการกำหนดนโยบาย
- ๔) ด้านการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ๕) ด้านการคัดเลือกผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ๖) ด้านการตรวจสอบและการปฏิบัติงาน
- ๗) ด้านการออกกฎหมาย

ทั้งนี้ประชาชนสามารถใช้สิทธิของตนตามรัฐธรรมนูญทั้งในรูปของปัจเจกและในรูปขององค์กรตามรัฐธรรมนูญในพระราชบัญญัติต่าง ๆ ประกอบรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตามการใช้กลไกทางกฎหมายนี้จะทำให้เกิดความยืดเยื้อต่อการดำเนินการโครงการหรือการยุติโครงการ รวมทั้งมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นด้วย

ขณะเดียวกันสถาบัน IAPI^๒ (International Association for Public Participation)^{๑๑๔} ซึ่งเป็นสถาบันฝึกอบรมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีชื่อเสียงของสหรัฐอเมริกา ได้จัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ตามกรอบแนวคิดขององค์การสหประชาชาติ^{๑๑๕} ที่ได้กล่าวถึงหลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าหมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐใน ๕ ระดับ ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในระดับให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) ซึ่งเป็นระดับเริ่มต้นประชาชนมีบทบาทน้อย เป้าหมาย คือ การให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและถูกต้องแก่ประชาชน รวมทั้งเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหา ทางเลือก และทางเลือก ตัวอย่างเช่น การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น แผ่นพับ เสียงตามสาย ฯลฯ คำสัญญาที่หน่วยงานให้กับประชาชน คือ การให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและถูกต้อง

๒. การมีส่วนร่วมในระดับปรึกษาหารือ (Consult) ระดับนี้ประชาชนจะมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้สึก และแสดงความคิดเห็นประกอบการตัดสินใจ เป้าหมายคือการได้รับข้อมูลและรับความคิดเห็นจากประชาชนเกี่ยวกับสภาพปัญหา ทางเลือก และแนวทางแก้ไขตัวอย่างเช่น การสำรวจความคิดเห็น การสนทนากลุ่มย่อย การจัดเวทีสาธารณะ ฯลฯ คำสัญญาที่หน่วยงานให้กับประชาชน คือ การให้ข้อมูลข่าวสารกับประชาชนทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยการรับฟังความคิดเห็น ตระหนักถึงข้อมูล และความคิดเห็นของประชาชนในการตัดสินใจ

๓. การมีส่วนร่วมในระดับการเข้ามามีบทบาท (Involve) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทำงาน ตลอดกระบวนการตัดสินใจมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลข่าวสารระหว่างรัฐและประชาชนอย่างจริงจัง เป้าหมายคือ การทำงานร่วมกับประชาชนเพื่อสร้างความมั่นใจว่า ความต้องการและความคิดเห็นของประชาชนจะได้รับการพิจารณา ตัวอย่างเช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสำรวจความคิดเห็นโดยการปรึกษาหารือ ฯลฯ คำสัญญาที่หน่วยงานให้กับประชาชน คือ การทำงานกับประชาชนเพื่อให้ความคิดเห็นและข้อมูลจากประชาชนสะท้อนในทางเลือก

๔. การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือ (Collaborate) เป็นการให้บทบาทแก่ประชาชนในระดับสูง โดยประชาชนและรัฐทำงานร่วมกันในกระบวนการตัดสินใจ เป้าหมายคือ การเป็นหุ้นส่วนกับประชาชนในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจตั้งแต่การระบุปัญหา พัฒนาทางเลือกและแนวทางแก้ไข ตัวอย่างเช่น การตั้งเป็นคณะที่ปรึกษาฝ่ายประชาชน การสร้างฉันทามติ กระบวนการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม ฯลฯ คำสัญญาที่หน่วยงานให้กับประชาชน คือ การร่วมงานกับประชาชน เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะและแนวคิดใหม่จากประชาชน โดยสัญญาว่าจะนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ในการตัดสินใจทางออกของปัญหาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

^{๑๑๔} สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน, คู่มือการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: กรมชลประทาน, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐-๑๑.

^{๑๑๕} United Nation, “Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development Report of the Meeting for the Adhoc Group of Expert”. Department of International Economic and Social Affairs, (New York: United Nation, 1981), pp. 123-124.

๕. การมีส่วนร่วมในระดับให้อำนาจแก่ประชาชน (Empower) ถือเป็นขั้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมสูงที่สุด เป้าหมายคือ การให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจลงมือด้วยตนเอง โดยรัฐจะดำเนินการตามการตัดสินใจนั้นรูปแบบการมีส่วนร่วม คือ การลงประชามติ และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยกระบวนการประชาคม มักเป็นประเด็นที่มีผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง ประโยชน์ของการตัดสินใจขั้นนี้ คือ การสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน เข้าใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน คำสัญญาที่หน่วยงานให้กับประชาชน คือ การปฏิบัติตามสิ่งที่ประชาชนตัดสินใจเลือก

สำหรับระดับการมีส่วนร่วมที่แบ่งได้เป็น ๕ ระดับ^{๑๑๖} จากการมีส่วนร่วมในระดับต่ำสุดไปถึงระดับสูง คือ ๑) การให้/รับข่าวสาร (Inform) ๒) การปรึกษาหารือ (Consult) ๓) การร่วมคิดร่วมทำ (Involve) ๔) การเป็นหุ้นส่วนหรือภาคี (Collaborate) และ ๕) การเสริมพลังอำนาจ (Empower) การเลือกระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีระดับและเทคนิคที่ใช้แสดงเป็นตารางให้เห็นรายละเอียดตามตารางที่ ๑ ดังนี้

ตารางที่ ๑ ระดับการมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วม	วัตถุประสงค์	ทางเลือกของรูปแบบที่ใช้	เทคนิคการใช้
ให้ข้อมูล (Inform)	ให้ประชาชนตระหนักและให้ความรู้แก่ประชาชน	แลกเปลี่ยนข้อมูล	โฆษณาทางสื่อ / ตั้งตู้แจกข้อมูลข่าวสาร / แผ่นพับ / จัดทำวีดิทัศน์ / เปิดเว็บไซต์ให้ข้อมูล / ตั้งทีมออกไปรณรงค์นอกพื้นที่ / เปิดศูนย์ข้อมูลข่าวสาร / เอกสารข้อเท็จจริง / จัดหมายข่าว / รายงานการศึกษาทางเทคนิค / รายการโทรทัศน์
		ชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมในกระบวนการ	ทัศนศึกษา / การประชุมชี้แจงของหน่วยงาน / คำประกาศของทางราชการ
การปรึกษาหารือรับฟังความคิดเห็น (Consult)	เพื่อให้ได้มาซึ่ง Input/Feedback จากประชาชนอย่างกว้างขวาง	ชักชวนให้ประชาชนมาเข้าร่วมในกระบวนการ	ประชาพิจารณ์ / จัดงานการแสดงผลงาน (Exhibition) เสวนาประชาชน / การเยี่ยมชมโครงการเพื่อให้ข้อมูลและรับข้อมูลจากประชาชน / การจัดหาวิทยากรกระบวนการ / จัดแสดงข้อเท็จจริง / การสนทนากลุ่มย่อย / เวทีสาธารณะ
		รวบรวมข้อมูลจากประชาชนและภาครัฐให้ Feedback	ทำแบบสอบถาม / จัดทำแบบฟอร์มการแสดงความคิดเห็น / การสัมภาษณ์รายบุคคล / การสนทนากลุ่มย่อย / สายด่วนสายตรง / การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ / การร่วมลงประชามติ(ตามกฎหมายไทย)
การร่วมคิดร่วมทำ (Involve)	เพื่อให้เกิดการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเต็มที่	ชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมในกระบวนการ	การประชุมกลุ่มย่อยในการวางแผน / คณะกรรมการระดับท้องถิ่น / การจัดหาวิทยากรกระบวนการ / การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
การเป็นหุ้นส่วนหรือภาคี (Collaborate)	เพื่อสร้างฉันทานุมัติ	ชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมในกระบวนการ	คณะกรรมการที่ปรึกษา / เวทีผู้มีส่วนได้เสีย / ฟอร์มแผนภูมิภาค / การจัดทำแผนที่ความคิด

^{๑๑๖} สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, “โครงการจัดทำรูปแบบกลไกการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดทำนโยบาย แผน มาตรการ กฎหมาย หลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”, รายงานวิจัย, (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓.

ระดับการมีส่วนร่วม	วัตถุประสงค์	ทางเลือกของรูปแบบที่ใช้	เทคนิคการใช้
การเสริมพลังอำนาจ ของประชาชน	เพื่อสร้างเวทีให้ ประชาชนเป็นผู้ ตัดสินใจ	ชักชวนให้ประชาชนเข้า ร่วมในกระบวนการ	การปฏิบัติตามการประเมินผลและคำแนะนำของภาค ประชาชน
		รวบรวมข้อมูลจาก ประชาชนและภาครัฐให้ Feedback	การลงคะแนนเสียง (Referendum ในต่างประเทศ)

กล่าวโดยสรุป กรอบคิดเรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ในยุคต้นของการอนุรักษ์แม้จะมีจุดดีในแง่ของการต้องการสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ในภาคปฏิบัติเมื่อนำมาใช้ในประเทศด้อยพัฒนาที่อำนาจบริหารมีลักษณะรวมศูนย์การมีส่วนร่วมจึงอาจกลายเป็นการเกณฑ์ (Recruitment) ให้คนเข้ามาร่วมภายใต้ปรัชญาของการต้องการเปลี่ยนประเทศ ชุมชน สังคมที่ด้อยพัฒนา หรือกำลังพัฒนาให้กลายเป็นประเทศที่เจริญแล้วหรือพัฒนาแล้ว ขณะเดียวกันในการมีส่วนร่วมในรูปแบบปัจจุบันมีการเปิดกว้างและยอมรับในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ทำให้ปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมของประชาชนได้แสดงพลังแห่งการมีส่วนร่วมออกมาในหลายระดับประกอบด้วย

๑. การรับรู้ข่าวสาร (Public information) หมายถึง การที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะพัฒนาหรือดำเนินการที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งผลกระทบด้านอื่น ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้การได้รับแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

๒. การรับฟังความคิดเห็น (Public Consultation) หมายถึง รูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหรือ ระหว่างรัฐในฐานะเป็นผู้ดำเนินการโครงการพัฒนานั้น ๆ กับประชาชนที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบ เพื่อที่จะรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมหรือประกอบการจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะหรือเพื่อประกอบทางเลือกในการตัดสินใจ

๓. การร่วมในการตัดสินใจ (Public Involve) หมายถึง การที่ภาคประชาชนและส่วนงานที่เกี่ยวข้องมีสิทธิ มีส่วนร่วมในการแนะแนวทางที่นำไปสู่การตัดสินใจต่อประเด็นปัญหาหรือการดำเนินการที่จะเกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะเกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูล ความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นไว้

๔. ความร่วมมือ (Public Collaboration) หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วมโดยเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจในการพัฒนาและมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

๕. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน (Public Empower) หมายถึง การที่ประชาชนบทบาทในระดับสูงในการมีส่วนร่วมในลักษณะของการเรียกร้องและป้องกันสิทธิของตนเองได้ หากไม่ได้รับความเป็นธรรม และไม่ได้อำนาจผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

จากกรอบคิดการอนุรักษ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมทั้ง ๕ ด้าน ที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์เพื่อไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยพบว่าในแต่ละด้าน

นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบูรณาการเอาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเข้ามาประยุกต์หรือผสมผสานเพื่อให้เกิดความกลมกลืนและเหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ดังนี้

๑. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) ที่จะก่อให้เกิดแรงจูงใจและการโน้มน้าวใจที่จะมีผลต่อการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงใด ๆ นั้น มีความเชื่อว่าการที่จะชักจูงใจบุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้นเป็นเหมือนกับการกระตุ้นบุคคลนั้นเพื่อให้เกิดการตอบสนองในสิ่งที่เราต้องการให้เป็น ในกระบวนการสื่อสารจะมีช่องว่างหรือตัวกลางระหว่างการกระตุ้นและการตอบสนองซึ่งเรียกว่าพื้นเพเดิมของบุคคล ซึ่งถือว่าเป็นตัวกลางที่สำคัญมากในการที่จะเกิดการรับรู้ได้จากการสื่อสาร ดังนั้นในการจูงใจบุคคลใดนั้นเราจะต้องศึกษาถึงพื้นเพเดิมของบุคคลคนนั้นก่อนว่า ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ระดับการศึกษา ทั้งนี้สามารถแบ่งลักษณะของการรับรู้เพื่อการอนุรักษ์ของคนได้ ๔ ระดับ^{๑๑๗} ดังนี้

๑) กลุ่มเชื่อ (Believer) เป็นกลุ่มที่ง่ายที่สุดในการจะทำให้เกิดการรับรู้หรือการชักจูงให้ปฏิบัติตามที่เป้าหมายทางการอนุรักษ์ เพราะเป็นกลุ่มที่ได้รับทศนคติความรู้ ประสบการณ์ ข้อมูลต่าง ๆ เป็นแนวทางเดียวกันกับการอนุรักษ์ จึงเชื่อและเห็นด้วยในสิ่งที่พัฒนาได้สื่อกออกไป

๒) กลุ่มสงสัย (Skeptic) เป็นกลุ่มที่ได้รับข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ ที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายทางการอนุรักษ์ที่จะสื่อสารหรือประชาสัมพันธ์ทั้งในด้านบวกและด้านลบ และคนกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มคนที่เกิดความสงสัยในเรื่องนั้น เช่น ในการสร้างเขื่อนคนกลุ่มนี้จะมีข้อมูลว่ามีทั้งประโยชน์และโทษ กล่าวคือ มีความเชื่อว่าเขื่อนใช้ผลิตกระแสไฟฟ้าถือว่าเป็นผลดี แต่ขณะเดียวกันเขื่อนก็จะเป็นสาเหตุของการทำลายสภาพแวดล้อมไปด้วยอีกทางหนึ่ง ข้อสงสัยดังกล่าวจะทำให้คนกลุ่มนี้ตัดสินใจไม่ได้ว่าระหว่างประโยชน์และโทษนั้นสิ่งใดมีมากกว่ากัน และเขาจึงยังไม่ตกลงใจเชื่อว่าการสร้างเขื่อนเป็นสิ่งที่ดี ดังนั้นในการที่จะพัฒนาอะไรจะต้องมีการประชาสัมพันธ์กับคนกลุ่มนี้ให้เขาหายสงสัยก่อน

๓) กลุ่มเฉื่อย (Apathetic) เป็นกลุ่มที่ไม่สนใจ ไม่ได้ตอบหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะพัฒนาเนื่องจากรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเอง เช่น รู้สึกว่าการจะสร้างเขื่อนหรือไม่สร้างเขื่อนนั้นไม่เกี่ยวข้องกับตนเองเพราะเขื่อนสร้างที่ต่างจังหวัด แต่ตนเองอยู่กรุงเทพมหานคร ตนเองไม่ได้รับผลประโยชน์หรือผลเสียอะไรจากการสร้างเขื่อนนั้น ดังนั้นหลักในการสร้างการรับรู้กับคนกลุ่มเฉื่อยนี้จึงต้องพยายามดึงเรื่องที่จะพัฒนาแสดงผลให้เขาเห็นว่า เป็นเรื่องที่ใกล้ตัวคนเหล่านี้ให้ได้

๔) กลุ่มปรปักษ์ (Hostile) กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่ยากที่สุดในการทำความเข้าใจหรือทำให้เกิดการรับรู้ในด้านบวก เพราะเป็นกลุ่มไม่เห็นด้วยกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายทางการอนุรักษ์ ฉะนั้นจะใช้เวลาและความอดทนอย่างสูงสุดที่จะทำให้เกิดการรับรู้ที่ถูกต้อง โดยอาศัยเทคนิคทางการสื่อสารให้คนกลุ่มนี้เกิดความปั่นป่วนในแง่ของความคิดหรือเกิดความไม่สมดุลทางความคิดเสียก่อน เป็นต้นว่าอาจจะให้คนที่เขานับถือเขาเกรงใจเป็นผู้ชักจูงเพื่อให้เขาเปลี่ยนจากกลุ่มปรปักษ์มาเป็นกลุ่มสงสัยก่อน และในช่วงที่เขาเกิดความปั่นป่วนทางความคิด สมองก็จะ

^{๑๑๗} มัลลิกา ผลอนันต์, **ทฤษฎีการสื่อสาร**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๒), หน้า ๔๒-๔๓.

เริ่มเปิดรับข้อมูลต่าง ๆ มากขึ้น เราจึงเริ่มให้ชุดข้อมูลที่จะนำไปสู่การรับรู้ข้อมูลที่ดี เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ จนกลายเป็นกลุ่มเชื่อในที่สุด

๒. การรับฟังความคิดเห็น (Public Consultation) ในเรื่องนี้การรับฟังความคิดเห็นเกิดขึ้นได้จากการปรึกษาหารือ และสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑) การปรึกษาหารือเป็นรายบุคคล (Individual Counseling) การปรึกษาประเภทนี้เป็นแบบที่ได้รับความนิยมและถูกนำมาใช้ในการอนุรักษ์ต่าง ๆ การปรึกษาจะเป็นการพบกันระหว่างผู้ให้คำปรึกษากับผู้ขอคำปรึกษา การปรึกษาแบบนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยให้ผู้ขอรับคำปรึกษาสามารถเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และปัญหาในการอนุรักษ์ สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการอนุรักษ์ให้เกิดผลมากที่สุด

๒) การให้คำปรึกษาหารือแบบกลุ่ม (Group Counseling) การปรึกษาประเภทนี้อาจเรียกว่าเป็นการปรึกษาเชิงกระบวนการ และเป็นกระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความต้องการ ประสบปัญหาหรือผลกระทบจากการอนุรักษ์ที่คล้ายกันหรือตรงกัน ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการที่จะแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่งร่วมกัน โดยผู้ที่เกี่ยวข้องจะมารวมกันเป็นกลุ่มเพื่อปรึกษาหารือและหาทางออกร่วมกัน ในปัจจุบันมักส่งเสริมการปรึกษาหารือกันเพื่อหาทางออกของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการแย่งชิงผลประโยชน์ โดยเฉพาะในโครงการอนุรักษ์ที่ใหญ่ ๆ หรือมีงบประมาณและผลกระทบที่สูง

สำหรับองค์ประกอบของการปรึกษาหารือที่อยู่บนพื้นฐานความร่วมมือมี ๕ ประเด็นสำคัญ คือ

๑) การพึ่งพาและเกื้อกูลกัน (Positive Interdependence) สมาชิกในกลุ่มมีความสำคัญทุกคน ความสำเร็จของกลุ่มขึ้นอยู่กับสมาชิกทุกคนในกลุ่ม สมาชิกจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มประสบความสำเร็จ ทุกคนต้องรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนและในขณะเดียวกันก็ช่วยเหลือสมาชิกคนอื่น ๆ ด้วย เพื่อประโยชน์ร่วมกัน

๒) การปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด (Fact-to-Face Promotive Interaction) สมาชิกมีการพึ่งพาช่วยเหลือกัน เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อการในการช่วยเหลือให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย สมาชิกกลุ่มจะไว้วางใจ ห่วงใย ส่งเสริม ช่วยเหลือกัน เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

๓) ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ของสมาชิกแต่ละคน สมาชิกทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบในการทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถไม่มีใครได้รับประโยชน์โดยไม่ทำหน้าที่ของตน ดังนั้นจึงต้องมีการตรวจสอบผลงานทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม จะต้องมีการทดสอบรายคน รายกลุ่ม สังเกตพฤติกรรมผู้ที่เกี่ยวข้องในกลุ่มและจัดให้มีผู้สังเกตการณ์

๔) การใช้ทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับการทำงาน การเรียนรู้แบบร่วมมือจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยทักษะหลายประการ เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ทักษะการทำงานกลุ่ม ทักษะการสื่อสาร ทักษะการแก้ปัญหาความขัดแย้ง มีความเคารพ ยอมรับ และไว้วางใจซึ่งกันและกัน

(๕) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (Group Processing) การเรียนรู้แบบร่วมมือต้องมีการวิเคราะห์กระบวนการทำงานของกลุ่มเพื่อช่วยให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้และปรับปรุงการ

ทำงานของกลุ่ม พฤติกรรมสมาชิกกลุ่ม ผลงานกลุ่ม การวิเคราะห์การเรียนรู้อาจทำได้ทั้งผู้รับผิดชอบโครงการและประชาชน ทั้งนี้ประชาชนหรือกลุ่มผู้เกี่ยวข้องจะต้องได้รับข้อมูลป้อนกลับเพื่อร่วมแสดงทักษะการคิด

๓. การร่วมในการตัดสินใจ (Public Involve) ถือเป็นการนำหลักเกณฑ์หรือเครื่องมือต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการตัดสินใจเพื่อให้ผู้ตัดสินใจมีโอกาสผิดพลาดน้อยลงหรือการตัดสินใจได้ถูกต้องมากขึ้น การตัดสินใจที่จะมีขึ้นภายในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สามารถทำการประเมินได้โดยใช้กฎเกณฑ์หรือเครื่องมือดังกล่าวพิจารณาทางเลือกที่ดีที่สุด การทำการตัดสินใจได้นำเอาความน่าจะเป็นเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ ทั้งนี้เพราะบุคคลจะมีการเปรียบเทียบว่าผลลัพธ์หรือผลตอบแทนที่ดีที่สุดหรือไม่ แต่ถ้ามีวิธีให้ผลตอบแทนมากกว่าหนึ่งทางเลือกแล้วก็ต้องมีการตัดสินใจเลือกทางหรือวิธีที่จะทำให้ได้ผลตอบแทนมากที่สุด ซึ่งการตัดสินใจเลือกดังกล่าวเป็นเรื่องที่ยู่ยากและสลับซับซ้อน ดังนั้นจึงต้องอาศัยหลักเกณฑ์และเครื่องมือต่าง ๆ ประกอบการตัดสินใจ ดังต่อไปนี้

๑) มีทางเลือกหลายทาง (Alternatives) ในแต่ละทางเลือกอาจจะอยู่ในรูปนโยบายในการปฏิบัติงานเทคนิคหรือขั้นตอนการดำเนินงาน การที่มีทางเลือกมาก ๆ ถ้าจะอาศัยดุลพินิจส่วนตัวทำการตัดสินใจนั้นอาจจะผิดพลาดขึ้นได้ ดังนั้นจึงต้องอาศัยเครื่องมือหรือเกณฑ์ต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการตัดสินใจ เพราะยังมีหลักประกันได้ว่าไม่ได้ตัดสินใจไปตามดุลพินิจส่วนตัว

๒) ข้อมูลในปัจจุบันมีจำนวนมาก ถ้านำดุลพินิจส่วนตัวมาใช้ในการตัดสินใจแล้ว โอกาสที่จะผิดพลาดอาจจะมีมาก เพราะไม่อาจจะนำข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหมดนั้นมาพิจารณาได้ครบถ้วนสมบูรณ์ในห้วงเวลาที่จำกัดได้

๓) เพื่อลดความขัดแย้งลงเนื่องจากพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ถ้าไม่อาศัยหลักเกณฑ์หรือเครื่องมือที่เหมือนกันทำการตัดสินใจแล้วก็อาจจะทำการตัดสินใจแตกต่างกันออกไปซึ่งจะทำให้คนในองค์กรเกิดการขัดแย้งกันขึ้นในกรณีที่ความเห็นแตกต่างกัน

๔) เพื่อลดความเสี่ยงการตัดสินใจที่ปราศจากกฎเกณฑ์หรือเครื่องมือแล้ว โอกาสที่เสี่ยงต่อความผิดพลาดนั้นมีสูง แต่การตัดสินใจที่มีเครื่องมือเข้ามาช่วยแล้ว โอกาสของการตัดสินใจที่ผิดพลาดนั้นมีน้อยหรือไม่เลยก็เป็นไปได้

๔. ความร่วมมือ (Public Collaboration) ในการประชุมรับฟังความคิดเห็นถือเป็นเทคนิคที่สำคัญที่สุดซึ่งจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินงานหรือการอนุรักษ์ใด ๆ ให้ประสบความสำเร็จ เปรียบเสมือนการวางแผนความคิดทั้งหมดทุก ๆ ด้านอย่างละเอียด ซึ่งต้องใช้เวลาเตรียมการอย่างรอบคอบ พิถีพิถัน หากเตรียมการไม่ดีเราจะไม่สามารถแก้ปัญหาได้และทำให้เสียเวลาเปล่า การวางแผนขั้นนี้มีขั้นตอนและหัวข้อที่ต้องให้ความสำคัญ ได้แก่

๑) การกำหนดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าควรเป็นในระดับใด ซึ่งจะต้องชัดเจนเพราะเรื่องนี้เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการวางแผน โดยพยายามให้เกิดการมีส่วนร่วมให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งจะต้องคิดให้รอบคอบแต่ต้นว่า โครงการที่จะทำเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเรื่องนั้น ๆ เราต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมระดับใด โครงการบางเรื่องอาจจำเป็นต้องให้ประชาชนต้องเข้ามามีบทบาทมากถึงระดับการเป็นประชาชนหุ้นส่วนเพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา หรือบางโครงการอาจต้องการให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจเลยก็ได้ ซึ่ง

การวางแผนการดำเนินงานจะมีความซับซ้อนและยุ่งยากตามระดับของการมีส่วนร่วม อีกทั้งต้องดำเนินการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างต่อเนื่อง

๒) กระบวนการหลัก กระบวนการรองและทีมงาน ต้องมีทัศนคติที่เป็นบวกและรักในหน้าที่ที่ตนทำ มีความอดทน และพึงระลึกเสมอว่า หน้าที่ของกระบวนการคือการขับเคลื่อนให้การประชุมนั้นเกิดการแสดงความคิดเห็นโดยมีส่วนร่วมระหว่างผู้เข้าประชุม สำหรับทีมงานที่เหลือ ได้แก่ กระบวนการรองซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ช่วย กระบวนการหลักเป็นผู้จัดบันทึกการประชุมมีหน้าที่เติมคำถามในเวทีเพื่อให้ประเด็นต่าง ๆ สมบูรณ์ขึ้น และเป็นผู้สังเกตการณ์คอยระวังไม่ให้มีการเบี่ยงเบนประเด็นไปจากที่ตั้งไว้ ส่วนทีมงานเสริมเพื่อถ่ายภาพหรือเป็นผู้ช่วย ทั้งนี้จำนวนทีมงานจะขึ้นอยู่กับจำนวนหรือปริมาณของผู้เข้าร่วมประชุม และทักษะ/ประสบการณ์ของกระบวนการหลัก

๓) การตั้งประเด็นและคำถาม ประเด็นคำถามที่ดีต้องชัดเจน ครอบคลุม เข้าใจง่ายเป็นเรื่องที่ผู้เข้าร่วมประชุมทราบมาก่อน แล้วนำสิ่งที่ต้องการนั้นมาตั้งเป็นคำถาม ควรตั้งประเด็นหลักและแตกเป็นประเด็นย่อย หลังจากนั้นทีมงานทั้งหมดควรลองซักซ้อมจำลองเวทีการประชุมโดยสมมติตนเป็นชาวบ้าน แล้วคิดว่าจะตอบคำถามที่ถามมาแบบใดได้บ้าง เมื่อชาวบ้านถามคำถามอย่างนั้น เราจะต้องตั้งโจทย์ถามกลับอย่างไรต่อไป

๔) มีวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่ชัดเจนว่าจัดเพื่ออะไร จัดไปทำไม และจะเอาผลที่ได้จากการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนนั้นไปทำอะไร ทั้งนี้ควรแจ้งให้ผู้เข้าร่วมประชุมทราบในตอนต้นของการประชุม หรือควรแจ้งล่วงหน้ากับกลุ่มเป้าหมายก่อนถึงวันประชุม ในกรณีที่เป็นโครงการซึ่งต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในระดับสูง

๕) มีกระบวนการ ขั้นตอน แผนการดำเนินงานที่ดี โดยกำหนดแผนอย่างละเอียดว่ามีกิจกรรมอะไรบ้าง ใครมีบทบาทและหน้าที่อะไร เวลาไหน ใครจะนั่งตรงไหน ใครจะพูดก่อน-หลัง และจะแจกเอกสารตอนไหน ฯลฯ นอกจากนี้สำหรับทีมงานมือใหม่ ควรมีการซักซ้อมขั้นตอนของกระบวนการย่อย ๆ เพื่อให้เกิดความมั่นใจ และช่วยลดข้อผิดพลาดเมื่อต้องจัดเวทีประชุมจริง

๖) การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมประชุม เช่น เพศ วัย การศึกษา ผู้เข้าประชุมคาดหวังแค่ไหนจากการร่วมประชุม คนที่เข้าประชุมนั้นมีใครบ้าง กลุ่มผู้มีส่วนได้และกลุ่มผู้มีส่วนเสียมีมากน้อยเพียงใด ใครมีผลกระทบโดยตรง ใครได้รับผลกระทบในแง่บวก ใครได้รับผลกระทบในแง่ลบ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญมากเป็นใคร มีบทบาทต่อความสำเร็จในการดำเนินการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพียงใด ฯลฯ ทั้งนี้การทราบข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายอย่างละเอียด จะเป็นประโยชน์อย่างมากในการดำเนินงานตามแผนในขั้นตอนอื่น ๆ เปรียบเหมือนคำกล่าวที่ว่า รู้เขา รู้เรา รบร้อยครั้งชนะร้อยครั้ง

๗) สื่อและอุปกรณ์การสื่อสารที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจประเด็น เนื้อหาตรงกัน เช่น การเลือกวิทยุทัศน์ควรเตรียมเรื่องให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการจัดเวที ตรวจสอบคุณภาพก่อนวันจริง การเตรียมกระดาน กระดาษ ปากกา เทปขาวหรือหมุด การเตรียมเอกสารแจก ฯลฯ

๘) การเตรียมเกม โดยเลือกเกมที่เหมาะสมกับเรื่องที่จะจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เช่น ประชุมเรื่องการร่วมกันขุดคุ้ยระบายน้ำแก้น้ำท่วม การเลือกเกมควรเลือกแนวที่

สร้างความสามัคคี ช่วยกันทำงาน หรือหากเป็นเรื่องกรณีพิพาทกันก็มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรเลือกเกมเกี่ยวกับการเสียสละนอกจากนี้ที่ทีมงานต้องลองเล่นเกมเอง ว่าเป็นเกมที่สนุก เหมาะสมกับกลุ่ม และเวลาหรือไม่ เป็นต้น

๕. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน (Public Empower) หมายถึง การที่ประชาชนบทบาทในระดับสูงในการมีส่วนร่วมในลักษณะของการเรียกร้องและป้องกันสิทธิของตนเองได้ หากไม่ได้รับความเป็นธรรม และไม่ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการอนุรักษ์ การเสริมอำนาจแก่ประชาชนมุ่งคุ้มครองภาคประชาชนมากกว่าภาครัฐหรือภาคธุรกิจ ก็เป็นอีกหนึ่งกลไกที่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากโดยปกติแล้ว ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจมักจะสามารถในการคุ้มครองตนเองได้มากกว่าภาคประชาชน ทั้งนี้เพราะในความเป็นจริงนั้นภาคประชาชนมักจะขาดซึ่งความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกทางกฎหมาย สุดท้ายจึงลงเอยด้วยการถูกเอารัดเอาเปรียบจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน การเสริมอำนาจแก่ประชาชนไม่ใช่เพียงการแสดงบทบาทที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์นี้เท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงการมีกลไกอื่น ๆ ที่สอดคล้องเพื่อทำให้การบังคับใช้กฎหมายเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ทัวถึงและเท่าเทียม และยังรวมถึงการทำให้ประชาชนรับรู้ เข้าใจ เข้าถึง และสามารถใช้ประโยชน์จากกลไกทางกฎหมายต่าง ๆ ที่มีอยู่ได้อย่างง่ายดาย ซึ่งนั่นหมายถึงระบบรัฐบาล รัฐสภาและตุลาการจำเป็นต้องมีความมุ่งมั่น ทำให้กลไกทางกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองประชาชนมีความศักดิ์สิทธิ์ และสร้างประโยชน์ให้กับประชาชนและประเทศได้อย่างแท้จริง

นอกเหนือจากกลไกข้างต้นกลไกการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนก็เป็นอีกหนึ่งกลไกที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากความสำเร็จของการดำเนินนโยบาย และการใช้ประโยชน์จากกลไกต่าง ๆ ที่มีอยู่ เกิดจากการผสมผสานที่ลงตัวของ ๒ ส่วนผสมด้วยกัน ส่วนผสมแรกคือความพร้อมของนโยบายและกลไกทางสังคมอันจำเป็นและสอดคล้องกับยุคสมัย ซึ่งการมีวิสัยทัศน์อันยาวไกลและการมีความมุ่งมั่นช่วยเหลือและคุ้มครองประชาชนของรัฐบาล รัฐสภา และตุลาการเท่านั้นที่จะทำให้ส่วนผสมนี้เกิดขึ้น อีกส่วนผสมหนึ่งคือการทำให้นโยบายและกลไกทางสังคมต่าง ๆ นั้นสามารถประยุกต์ใช้กับประชาชนทุกภาคส่วนได้จริง ซึ่งเสี่ยงสะท้อนจากภาคประชาชน ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนเท่านั้นที่จะช่วยทำให้นโยบายและกลไกต่าง ๆ สามารถถูกปรับปรุงและปรับใช้ได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งที่ประชาชนต้องการมากที่สุด

๒.๙ แนวคิดการสร้างเครือข่าย

เครือข่าย (Network) หมายถึง การติดต่อด้านข่าวสารและการแลกเปลี่ยนทรัพยากร การเรียนรู้ใหม่ในรูปแบบที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร พัฒนาการไปสู่กว้างระดับรัฐหรือชาติ ถือเป็นเครื่องมือในการสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ที่บุคคล หรือกลุ่ม/องค์กร ได้มีโอกาสติดต่อสื่อสาร สนับสนุนให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายที่บุคคล กลุ่ม และองค์กรกำหนดไว้ และเป็นขบวนการสังคมอันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์และความต้องการบางอย่างร่วมกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรม

บางอย่าง โดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน^{๑๑๘} และเป็นความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เช่น กิจกรรมการสื่อสารความร่วมมือการพึ่งพาอาศัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย^{๑๑๙}

เครือข่ายเป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกซึ่งอาจจะเป็นบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม เครือข่ายต่อเครือข่าย กลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่ในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัวกันโดยทั่วไปแต่มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งที่เป็นครั้งคราว หรืออาจเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง จึงเป็นการเชื่อมโยงคนที่มีความสนใจร่วมกันพบปะสังสรรค์และพัฒนาไปสู่การลงมือร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยเป้าหมายและจุดประสงค์เดียวกันดังนั้นเครือข่ายจึงไม่ใช่เป็นเพียงการรวบรวมรายละเอียดบุคคลที่เป็นสมาชิกเท่านั้นแต่มีการจัดระบบให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อบรรลุจุดหมายที่สมาชิกเห็นพ้องต้องกันสิ่งที่เชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกันคือวัตถุประสงค์หรือผลประโยชน์ที่ต้องการบรรลุผลร่วมกับการสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน^{๑๒๐} เครือข่ายยังเป็นการร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรการประเภเดียวกัน หรือเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มองค์กรต่างประเภทกัน ซึ่งมีหลายระดับตั้งแต่การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกต่อปัจเจก การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกกับกลุ่ม การเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่อกลุ่มโดยดำเนินงานภายใต้เป้าหมายและวิธีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ”^{๑๒๑} ขณะเดียวกันเครือข่ายยังเป็นการร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรการประเภเดียวกัน หรืออาจเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม องค์กรต่างประเทศ เครือข่ายมีได้หลายระดับตั้งแต่การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกต่อปัจเจก เช่น การเชื่อมโยงระหว่างข้าราชการกับข้าราชการด้วยกัน การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกกับกลุ่ม เช่น การเชื่อมโยงระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครอง การเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่อกลุ่ม เช่น การเชื่อมโยงระหว่างสถานศึกษากับสถานศึกษาด้วยกัน หน่วยงานราชการกับหน่วยงานเอกชนสถานศึกษากับหน่วยงานธุรกิจ เป็นต้น และการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายต่อเครือข่ายกลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่^{๑๒๒}

นอกจากนั้นเครือข่ายยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการโดยมีหลักการข้อตกลงและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนระหว่างคนกับคน คนกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่มและเครือข่ายต่อเครือข่าย ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน ความรู้จากหน่วยงาน

^{๑๑๘} เสรี พงศ์พิศ, เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๘.

^{๑๑๙} พระมหาสุทิตย์ อาภาภโร, เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: โครงการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๗), หน้า ๖.

^{๑๒๐} สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอเอสพรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐๗.

^{๑๒๑} สรัญญา จุฑานิล, “การบริหารเครือข่ายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนสำนักงานปฏิบัติการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๖).

^{๑๒๒} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ซีเคเอส มีเดีย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๘.

ต่าง ๆ โดยอาจผ่านเข้ามาทางผู้นำกลุ่มหรือสมาชิกของกลุ่มให้สมาชิกของกลุ่มที่ประกอบอาชีพเดียวกันและทำงานร่วมกัน เป็นวิธีการถ่ายทอดที่ทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมทั้งนี้จะประสบความสำเร็จได้ เพราะมีผู้นำที่มุ่งให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจึงประสบความสำเร็จ และการเรียนรู้ของสมาชิกในเครือข่ายมีอยู่ตลอดเวลาการเรียนรู้บางอย่างก็รับจากภายนอกเข้ามาเกือบทั้งหมดแต่บางอย่างก็มีการปรับและประยุกต์ให้ใช้ได้เหมาะสมกับสถานะเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์วิชาชีพ^{๑๒๓} และในการรวมตัวของกลุ่มที่มีการประสานงานหรือทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีระยะเวลาอันพอควร มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกันและหากบรรลุวัตถุประสงค์หนึ่งแล้ว เปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ใหม่ได้และยังเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของปัจเจกบุคคลกลุ่มและองค์กรผ่านรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กิจกรรมการสื่อสารความร่วมมือการพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลายตลอดจนมีเป้าหมายร่วมกัน^{๑๒๔}

เครือข่ายยังหมายถึงกลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจ แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดรูปหรือจัดระเบียบ โครงสร้างที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระกิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะ เท่าเทียมกัน หรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และการเป็นสมาชิกเครือข่ายไม่มีผลกระทบต่อความเป็น อิสระ หรือความเป็นตัวของตัวเองของคนหรือองค์กรนั้น ๆ^{๑๒๕} นับตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๙๗๐ เป็นต้นมา แนวคิดเรื่อง “เครือข่าย” ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทั้งในแวดวงงานพัฒนาและภาคธุรกิจ ทั้งนี้อาจสืบเนื่องจากสาเหตุ ๓ ประการคือ

ประการแรก ภาวะการแข่งขันแบบใหม่ (New Competition) ในยุคการค้าใหม่ ทำให้ไม่สามารถใช้โครงสร้างและการบริหารแบบเก่าซึ่งเป็นแบบอำนาจตามลำดับชั้น (Hierarchical) ได้อีก อำนาจแนวดิ่งไม่อาจนำองค์กรให้ไปสู่เป้าหมายในยุคใหม่ได้ จึงต้องมีการปรับความสัมพันธ์ให้เป็นแนวนอน (เอกชน) ให้เป็นเครือข่าย

ประการที่สอง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีข่าวสาร (IT) ทำให้องค์กรต่าง ๆ สามารถปรับตัวและมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรอื่น ๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

ประการสุดท้าย ความก้าวหน้าทางวิชาการที่ก่อให้เกิดเครื่องมือในการวิเคราะห์โครงสร้างสังคมในลักษณะที่เป็นเครือข่ายและองค์กรต่าง ๆ ล้วนมีลักษณะเป็นเครือข่ายทั้งภายในตัวมันเองและในความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก^{๑๒๖}

^{๑๒๓} วิชัย แสงสี, “การศึกษาวิเคราะห์และพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายสถานศึกษาในเขตพื้นที่ชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๗.

^{๑๒๔} ต่วน เปาซึกิจ, “การบริหารงานภาครัฐในรูปแบบเครือข่าย: กรณีศึกษาสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานปฏิบัติการภาคใต้”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗.

^{๑๒๕} ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์, “การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยองค์กรเครือข่าย”, วารสารพัฒนาชุมชน, ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๙ (กันยายน ๒๕๕๒) หน้า ๒๖-๓๐.

^{๑๒๖} เสรี พงศ์พิศ, เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง, หน้า ๓๓-๓๔.

จุดกำเนิดของเครือข่ายมีขึ้นโดยอัตโนมัติ เป็นแบบธรรมชาติ เป็นลักษณะสังคมมนุษย์ที่เป็นสังคม ต้องมีการสัมพันธ์ต่อกันและทุกระดับชั้น แล้ววิวัฒนาการไปเป็นเครือข่ายจัดตั้งและเครือข่ายมี ๓ ลักษณะ คือ ๑) เครือข่ายโดยธรรมชาติ ๒) เครือข่ายจัดตั้ง และ ๓) เครือข่ายวิวัฒนาการ^{๑๒๗}

๑. เครือข่ายโดยธรรมชาติ แรกสุดนั้น เครือข่ายเป็นแบบธรรมชาติ เป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเรียนรู้ การติดต่อสื่อสาร การนัดหมายกันแบบไม่เป็นทางการ แสดงให้เห็นว่า ทุกสายงานอาชีพจะมีเครือข่ายของตนเสมอ เป็นเครือข่ายโดยไม่รู้ เป็นเครือข่ายได้โดยอัตโนมัติ เช่นเดียวกับคำว่า “วัด” ซึ่งพัฒนาการมาจากชุมชนที่มีการรวมตัวกันเพื่อปรึกษาหารือทางการทั้งไม่ทางการ ต่อมาก็สร้างอาคารโถง ๆ แบบเดียวกับศาลาลม เพื่อสะดวกในการประชุม แล้วศาสนาก็เข้ามา จึงสร้างที่พักสงฆ์ขึ้นใกล้เคียงกับศาลานั้น ต่อมามีการอบรมธรรม เรียนธรรม เรียน กอ กอกา ตามแบบสมัยการเรียนสมัยศรีอยุธยาที่ส่งบุตรชายเรียนในวัด ส่วนบุตรสาวให้เรียนงานบ้าน การเรือน ผลผลิตกิจกรรมนี้ก็กลายเป็นวัดขึ้นมาถึงปัจจุบันเครือข่ายโดยธรรมชาติมีขึ้นโดยอัตโนมัติ โดยเฉพาะการทำการค้าขายที่ต้องมีผู้ผลิตผู้จำหน่ายและผู้ซื้อ ซึ่งผู้ซื้อจะเป็นเครือข่ายของผู้ขาย เพราะนำสินค้าเข้าก็จะประมาณการความต้องการผู้ซื้อก่อนว่าจะมีมากมีน้อยเพียงไร ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นมีรูปแบบการขายสินค้าขึ้นมาว่าค้าปลีก กับค้าส่ง ซึ่งคำว่าค้าปลีกมีวางจำหน่ายเป็นที่ เช่น ตลาดนัด ตลาดสี่มุมเมือง เป็นต้น ส่วนค้าส่งนั้น คือแยกเป็นสินค้าย่อย ๆ ส่งตามร้านค้าหรือผู้ส่งสินค้าเพื่อบริโภคหรือเพื่อจำหน่ายเป็นชุดใหญ่และเครือข่ายอีกแบบหนึ่ง ตามแนวคิดนายธนา ที่ขยายความว่า เครือข่ายชนิดนี้มักเกิดจากการที่ผู้คนมีใจตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกันหรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน เข้ามารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ ร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า

๒. เครือข่ายจัดตั้ง เครือข่ายชนิดนี้ ไม่ใช่เครือข่ายที่เกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ หากแต่มีการจัดตั้งตามวัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์ในหน่วยงานนั้น ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นภาครัฐที่ใช้อำนาจหน้าบริหารเครือข่ายแนวดิ่งโดยสั่งการลงมาสู่ภาคปฏิบัติการ ตามแนวคิดของนายธนา ที่ขยายความว่า เครือข่ายจัดตั้งมักจะมี ความเกี่ยวข้องกับนโยบายหรือการดำเนินงานของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ การจัดตั้งอยู่ในกรอบความคิดเดิมที่ใช้กลไกของรัฐผลักดันให้เกิดงานที่เป็นรูปธรรมโดยเร็ว และส่วนมากภาคีหรือสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายมักจะไม่ได้มีพื้นฐาน

๓. เครือข่ายวิวัฒนาการ เครือข่ายนี้เริ่มที่กลุ่มบุคคล องค์กรมารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้าง ๆ ในการสนับสนุนกันและเรียนรู้ไปด้วยกัน โดยยังไม่ได้สร้างเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เฉพาะที่ชัดเจนนัก หรือ อีกลักษณะหนึ่งคือถูกจุดประกายความคิดจากภายนอก แล้วเกิดความคิดที่จะรวมตัวกัน ถ้าสมาชิกมีความตั้งใจจริงที่เกิดจากจิตสำนึกที่ดี เมื่อได้รับการกระตุ้นและสนับสนุน ก็จะสามารถพัฒนาต่อไปจนกลายเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง เช่น เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายโรงเรียนสร้างเสริมสุขภาพ กลุ่มฮักนาน เป็นต้น

ในส่วนขององค์ประกอบสำคัญของการก่อเกิดความเป็นเครือข่ายนั้น หากมองในเชิงโครงสร้างยังหมายถึงกลุ่มของจุดต่าง ๆ ซึ่งเชื่อมโยงต่อกันด้วยเส้นโดยจุดต่าง ๆ คือ บุคคลหรือกลุ่ม ส่วนเส้นที่เชื่อมนี้คือความสัมพันธ์ที่บุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ มีต่อกันในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

^{๑๒๗} ธนา ประมุขกุล, “เครือข่าย”, วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๒๖-๓๑.

๑. เครือข่ายมีลักษณะเป็นโครงสร้างทางความคิด (Cognitive Structure) ไม่ว่าจะพัฒนาไปถึงระดับใด บุคคลที่เกี่ยวข้องในองค์กรเครือข่ายจะมีกรอบความคิดที่เกี่ยวกับองค์กรเครือข่ายใกล้เคียงกันในด้านความรู้ความสามารถ ความคาดหวังต่อเครือข่าย

๒. องค์กรเครือข่ายไม่มีลำดับชั้น (Hierarchy) การเชื่อมโยงระหว่างองค์กรเครือข่ายเป็นไปในลักษณะแนวนราบ แต่ละองค์กรเป็นอิสระต่อกัน แต่ระดับความเป็นอิสระของแต่ละองค์อาจไม่เท่ากัน

๓. องค์กรเครือข่ายมีการแบ่งงานกันทำ (Division of works) การที่องค์กรเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกันเพราะส่วนหนึ่งคาดหวังการพึ่งพาแลกเปลี่ยนความสามารถระหว่างกัน ดังนั้นหากองค์กรใดไม่สามารถแสดงให้เป็นประจักษ์ก็อาจหลุดจากเครือข่ายได้ ในทางตรงกันข้ามหากได้แสดงความสามารถจะนำไปสู่การพึ่งพิงและขึ้นต่อกัน

๔. ความเข้มแข็งขององค์กรที่ร่วมกันเป็นเครือข่ายจะนำไปสู่ความเข้มแข็งโดยรวมของเครือข่าย ดังนั้น การอนุรักษ์ของแต่ละองค์กรเครือข่ายจึงเป็นสิ่งสำคัญ

๕. องค์กรเครือข่ายกำหนดบริหารจัดการตนเอง (Self-regulating) ในการทำงานร่วมกันในลักษณะแนวนราบ จำเป็นต้องมีความสมานฉันท์โดยผ่านกระบวนการทางประชาธิปไตยโดยตรง ซึ่งหมายถึงการต่อรองตกลงระหว่างองค์กรเครือข่ายเกี่ยวกับการบริหารจัดการภายในเพื่อให้เครือข่ายสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้

๖. ความสำเร็จขององค์กรเครือข่ายมิใช่จะได้มาเพียงชั่วข้ามคืนแต่ต้องอาศัยระยะเวลาในการบ่มเพาะความสัมพันธ์ความศรัทธา และความไว้วางใจ เชื่อใจ ตลอดจนสร้างกรอบทางความคิดเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์รวมทั้งการดำเนินการร่วมกันระหว่างองค์กรเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง^{๑๒๘}

นอกจากนั้นเครือข่ายทุกประเภท ทุกแบบ ทุกเครือข่าย มักจะมีลักษณะร่วมกัน ๕ ประการสำคัญ ดังนี้

๑. เป็นกลุ่มองค์กรหรือบุคคลที่มาร่วมกันเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์และความสนใจที่ตั้งขึ้นร่วมกัน

๒. เป็นเวทีเพื่อกิจกรรมทางสังคม โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

๓. ดำรงอยู่ได้ยาวนาน ด้วยการสื่อสารแบบใดแบบหนึ่งที่ต่อเนื่องไม่ใช่แบบเฉพาะกิจ

๔. สมาชิกมีความรู้สึกผูกพันกับโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นมาร่วมกันและร่วมกันรับผิดชอบ

๕. มีฐานอยู่ที่ความเป็นเจ้าของร่วมกันและความมุ่งมั่นที่จะทำตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกัน รวมทั้งเครื่องมือหรือวิธีการในการดำเนินการที่คิดไว้อยู่ร่วมกัน^{๑๒๙}

ในเรื่องเดียวกันนี้ อัลเทอร์ และ เฮจ (Alter and Hage)^{๑๓๐} มองว่า ลักษณะของเครือข่ายส่วนใหญ่นั้นจะมีลักษณะสำคัญในเรื่องดังต่อไปนี้

^{๑๒๘} นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณา, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๖.

^{๑๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

^{๑๓๐} Aler, Cathrin and Hage, Jerald, *Organization Working to Gether*, (California: Sage, 1993), p. 238.

๑. มีลักษณะเป็นโครงสร้างเครือข่ายทางความคิด (Cognitive Structure) ไม่ว่าจะพัฒนาไปถึงระดับใด บุคคลที่เกี่ยวข้องในองค์กรเครือข่ายจะมีกรอบความคิดเกี่ยวกับองค์กรเครือข่ายใกล้เคียงกันในด้านความรู้ ความสามารถ ความคาดหวังต่อเครือข่าย

๒. องค์กรเครือข่ายมีลำดับชั้น ((Hierarchy) การเชื่อมโยงระหว่างองค์กรเครือข่ายในลักษณะแนวนราบ แต่ละองค์กรเป็นอิสระต่อกัน แต่ระดับความเป็นอิสระของแต่ละองค์กรอาจไม่เท่ากัน

๓. องค์กรเครือข่ายมีการแบ่งงานกันทำ (Division of works) การที่องค์กรเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเพราะส่วนหนึ่งคาดหวังการพึ่งพิงและเปลี่ยนความสามารถระหว่างกัน ดังนั้น หากองค์กรใดไม่สามารถแสดงความสามารถให้เป็นที่ประจักษ์ก็อาจหลุดออกจากเครือข่ายได้ ในทางตรงกันข้าม หากองค์กรใดสามารถแสดงความสามารถก็จะนำไปสู่การพึ่งพาการแบ่งงานกันทำ ทั้งยังเป็นการลดโอกาสที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งจะแสดงอำนาจเหนือเครือข่ายด้วย

๔. ความเข้มแข็งขององค์กรการร่วมกันเป็นเครือข่ายจะนำไปสู่ความเข้มแข็ง โดยรวมของเครือข่าย ดังนั้นการอนุรักษ์ของแต่ละองค์กรเครือข่ายจึงเป็นสิ่งสำคัญ

๕. องค์กรเครือข่ายกำหนดการบริหารจัดการกันเอง (Self-regulating) ในการทำงานร่วมกันในแนวนราบจำเป็นต้องมีความสมานฉันท์โดยผ่านกระบวนการทางประชาธิปไตย หมายถึง การตกลงระหว่างองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการภายใน เพื่อให้เครือข่ายสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้

๖. ความสำเร็จขององค์กรเครือข่ายมิใช่จะได้มาเพียงชั่วข้ามคืน แต่ต้องอาศัยระยะเวลาในการบ่มเพาะความสัมพันธ์ ศรัทธา และความไว้วางใจ เชื่อใจ ตลอดจนการสร้างกรอบทางความคิด เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การแก้ปัญหาาร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งการดำเนินการร่วมกันระหว่างองค์กรอย่างต่อเนื่อง

ขณะเดียวกัน นักวิชาการหลายท่านยังมองว่าองค์ประกอบของเครือข่ายนั้น สามารถที่จะแยกแยะได้หลายประการ มีดังนี้

๑. การรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common Perception) สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่ายต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุผลการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาทิ มีความเข้าใจในปัญหาและมีสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน มีประสบการณ์ในปัญหาาร่วมกัน มีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น การรับรู้ร่วมกันถือเป็นหัวใจของเครือข่ายที่ทำให้เครือข่ายมีความต่อเนื่อง เพราะหากสมาชิกไม่มีความเข้าใจในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะทำให้การประสานงาน และการขอความร่วมมือในการดำเนินการเป็นไปอย่างยากลำบากเพราะต่างคนต่างก็ใช้กรอบการมองโลกคนละกรอบเหมือนใส่แว่นตาค้นคนละสี ย่อมมองปัญหาหรือความต้องการที่เกิดขึ้นไปคนละทิศทาง แต่มิได้หมายความว่าสมาชิกของเครือข่ายไม่สามารถจะมีความคิดเห็นแตกต่างกัน เพราะมุมมองที่แตกต่างกันย่อมมีประโยชน์ช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์ในการทำงาน แต่ความคิดที่ต่างต่างนี้สมาชิกเครือข่ายยอมรับกัน มิฉะนั้นความแตกต่างที่มีอยู่จะนำไปสู่ความแตกแยกและแตกหักในที่สุด

๒. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เป็นการมองเห็นภาพของจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกันและการมีเป้าหมายที่จะไปด้วยกันจะช่วยให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีพลัง เกิดเอกภาพและช่วยบรรเทาความขัดแย้งกับวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของเครือข่ายพฤติกรรมการปฏิบัติของสมาชิกก็จะเริ่มแตกต่างจากสิ่งที่สมาชิกเครือข่ายกระทำร่วมกัน ดังนั้นแม้ว่าวิสัยทัศน์ร่วมกันเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการสร้างให้เกิดขึ้น แต่ก็จำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้และสมาชิกของเครือข่ายก็ควรมีวิสัยทัศน์ย่อยส่วนตัว ที่สอดคล้องไปด้วยกันกับวิสัยทัศน์ของเครือข่ายแม้อาจไม่ได้ซ้อนทับอย่างแนบสนิทกับวิสัยทัศน์ของเครือข่าย แต่อย่างน้อยก็ควรสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

๓. การเกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual Interests/Benefits) เครือข่ายเกิดจากที่สมาชิกแต่ละคนมีความต้องการของตนเอง แต่ความต้องการเหล่านั้นจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ ความจำกันี้ทำให้เกิดการรวมตัวกันบนฐานของผลประโยชน์ร่วมที่มากเพียงพอจะดึงดูดใจให้รวมเป็นเครือข่าย ดังนั้นการรวมเป็นเครือข่ายจึงต้องตั้งอยู่บนฐานของผลประโยชน์ที่มีร่วมกัน ซึ่งผลประโยชน์ในที่นี้ครอบคลุมทั้งผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน อาทิเกียรติยศ ชื่อเสียง การยอมรับโอกาสในความก้าวหน้า ความสุข ความพึงพอใจ ฯลฯ

๔. การมีส่วนร่วมของสมาชิกอย่างกว้างขวาง (All stakeholders participation) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่ายจะต้องเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในเครือข่ายซึ่งการมีส่วนร่วมย่อมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ร่วมคิดร่วมตัดสินใจและร่วมลงมือกระทำในฐานะหุ้นส่วน (Partner) ของเครือข่ายซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในแนวนราบ (Horizontal Relationship) ที่เท่าเทียมกันแทนความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (Vertical Relationship) หมายความว่าหากการรวมตัวเป็นเครือข่ายเกิดขึ้นระหว่างรัฐกับชุมชนท้องถิ่นหน่วยงานภาครัฐก็ต้องวางสถานะของตนเองเทียบเท่ากับประชาชนในฐานะของสมาชิกเครือข่าย และสถานะของสมาชิกในเครือข่ายควรเป็นไปในลักษณะของความเท่าเทียมกัน (Equal Status) ในฐานะหุ้นส่วน (Partner) ของเครือข่ายซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในแนวนราบ (Horizontal Relationship) ที่เท่าเทียมกันแทนความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (Vertical Relationship) ดังที่เคยมีมา

๕. กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship) คือการที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมสร้างซึ่งกันและกันโดยที่จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งจะทำให้ผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายมากกว่าการไม่สร้างเครือข่ายแต่ต่างคนต่างอยู่

๖. การพึ่งอิงร่วมกัน (Interdependence) เนื่องจากความจำกัของสมาชิกด้านในเครือข่ายทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน ฯลฯ สมาชิกเครือข่ายจึงไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสมบูรณ์ด้วยตนเอง การจะทำให้สมาชิกหรือหุ้นส่วนของเครือข่ายยึดโยงกันให้แน่นหนา จำเป็นต้องทำให้หุ้นส่วนแต่ละคนรู้สึกหากเอาหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งออกไปจะทำให้เครือข่ายล้มลงไปได้การดำรงอยู่ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของเครือข่ายซึ่งการพึ่งอิงร่วมกันนี้จะส่งผลทำให้สมาชิกต้องมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ

๗. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) หากสมาชิกในเครือข่ายไม่มีการปฏิสัมพันธ์กันแล้วย่อมไม่มีทางที่จะเกิดความร่วมมือกันได้และจะไม่เกิดเครือข่ายความร่วมมืออย่าง

แท้จริงดังนั้นสมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันเช่นมีการติดต่อกันผ่านทาง การเขียนหรือการพบปะพูดคุยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันหรือมีกิจกรรมประชุมสัมมนาร่วมกัน เป็นต้นซึ่งผลของการปฏิสัมพันธ์นี้ต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วยปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวจะเป็นลักษณะความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกัน (Reciprocal Exchange) มิใช่ปฏิสัมพันธ์ฝ่ายเดียว (Unilateral Exchange) ยิ่งสมาชิกมีการปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใดก็จะยิ่งความผูกพันภายในระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้นช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงในระดับที่แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น (Highly Integrated) นอกจากนี้การปฏิสัมพันธ์ยังช่วยให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้นอันจะช่วยให้อุปกรณ์เครือข่ายเข้มแข็งยิ่งขึ้น

นอกจากนั้นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญในการประกอบหรือก่อตัวขึ้นของเครือข่าย ยังมีองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่สำคัญ เป็นต้นว่า

๑. หน่วยชีวิตหรือสมาชิก หน่วยชีวิตและสมาชิกเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นของความเป็นเครือข่ายที่สร้างระบบปฏิสัมพันธ์โดยหน่วยชีวิตและแต่ละปัจเจกบุคคล จะดำเนินการสานต่อเพื่อหาแนวร่วมในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกัน ตามหลักของธรรมชาติที่ทุกสรรพสิ่งจะต้องพึ่งพาอาศัยและสร้างกระบวนการที่สืบเนื่อง เพื่อรักษาความเป็นไปของชีวิต ดังนั้นหน่วยชีวิตหรือสมาชิกในองค์กรนั้น จะเป็นองค์ประกอบหลักที่จะก่อให้เกิดความเป็นเครือข่าย

๒. จุดมุ่งหมายเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งเพราะหากว่าบุคคลกลุ่ม องค์กรมารวมกันเพียงเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยไร้ความมุ่งมั่นหรือจุดมุ่งหมายร่วมกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีอาจกล่าวได้ว่าเป็นเครือข่าย เพราะความเป็นเครือข่ายจะต้องมีความหมายถึง “การรวมกันอย่างมีจุดหมาย” เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์และกระบวนการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น

๓. การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึกการที่แต่ละหน่วยชีวิตหรือการที่แต่ละบุคคลมารวมกันสิ่งที่ยึดโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน คือ การทำหน้าที่ต่อกันและกระทำอย่างมีจิตสำนึก เพราะหากขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวมที่มาจากส่วนลึกภายในจิตใจของตนแล้ว กระบวนการนั้นจะเป็นเพียงการจัดตั้งและเรียกร้องหาผลประโยชน์ตอบแทนเท่านั้น

๔. การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน โดยองค์ประกอบของความเป็นเครือข่าย สิ่งหนึ่งที่ขาดมิได้ คือการมีส่วนร่วม การพึ่งพาอาศัยและการแลกเปลี่ยนความรู้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกจะเป็นปัจจัยที่หนุนเสริมให้อุปกรณ์เครือข่ายนั้นมีพลังมากขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย ซึ่งจะช่วยให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากันมากขึ้น นอกจากนี้ในระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะนำไปสู่การให้และการรับ รวมถึงการระดมทรัพยากรเพื่อให้ภารกิจที่เครือข่ายดำเนินการนั้นบรรลุเป้าหมายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงเป็นแนวคิดกระบวนการและวิธีการของการจัดการเครือข่าย

๕. ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร ถ้ากล่าวถึงเครือข่ายว่าเป็นความสัมพันธ์ที่โยงใยกันแล้ว สิ่งที่มีความสำคัญต่อเครือข่ายคือข้อมูลและการสื่อสารระหว่างกัน นับตั้งแต่การสื่อสารระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม และระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ใน

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยกระบวนการสื่อสารนั้นจะช่วยให้สมาชิกในเครือข่ายเกิดการรับรู้ เกิดการยอมรับในกระบวนการทำงานและช่วยรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน^{๑๓๑}

สำหรับกระบวนการสร้างเครือข่ายนั้นการทำให้มีการติดต่อ และการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิง นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบการติดต่อเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วย^{๑๓๒}

ในการที่จะสร้างเครือข่าย จำเป็นต้องมีเทคนิคและวิธีการในการสร้างเครือข่ายด้วยการหาเหตุผลสนับสนุน การที่บุคคล องค์กร มารวมตัวกันเป็นกลุ่ม เพราะมีความสนใจร่วมกัน ยังไม่สามารถที่จะเรียกว่าเครือข่ายได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นจึงได้จำแนกกระบวนการสร้างเครือข่ายออกเป็นขั้นตอนดังนี้

๑. ขั้นตระหนักถึงความจำเป็นในการจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงานหรือฝ่ายจัดการ ตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เพื่อที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายรวมทั้งพิจารณาองค์กรต่าง ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมเข้าเป็นเครือข่ายทำงาน

๒. ขั้นติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นเครือข่ายจะเกิดขึ้นเมื่อองค์กรมีความต้องการเหมือนกัน และต้องการกระทำกิจกรรมตอบสนองความต้องการที่เหมือนกัน

๓. ขั้นตอนการสร้างพันธมิตรร่วมกันเป็นขั้นตอนการสร้างความผูกพันซึ่งหมายถึงการตกลงในความสัมพันธ์ต่อกันในขั้นตอนนี้องค์กรเข้าสู่งานร่วมกันทำกิจกรรมร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือการไปเสาะแสวงหาความรู้ร่วมกัน

๔. ขั้นตอนพัฒนาความสัมพันธ์ เป็นขั้นตอนที่เครือข่ายปรากฏเป็นรูปธรรม เริ่มตกลงกันในเรื่องการบริหารจัดการ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ จัดวางข้อตกลงในการทำงาน กำหนดบทบาทของสมาชิก รวมทั้งสิทธิหน้าที่ต่าง ๆ

๕. ขั้นตอนการทำกิจกรรมร่วมกันในเมื่อเครือข่ายรู้สึกว่าได้ประโยชน์จากการเป็นเครือข่าย ความสัมพันธ์ของเครือข่ายจะแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น อาจนำไปสู่การขยายตัว ขยายกิจกรรม หรืออาจเกิดการลงทุนเพื่อดำเนินการจัดตั้งองค์กรใหม่ร่วมกัน^{๑๓๓}

สำหรับการเกิดขึ้นหรือการรวมตัวเป็นเครือข่าย ส่วนใหญ่จะมี 2 รูปแบบ กล่าวคือ

๑. เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ การเกิดเครือข่ายที่เป็นสายใยของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในอดีตนั้น เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ซึ่งความสัมพันธ์นี้อาจเนื่องมาจากมีสายสัมพันธ์ทางเครือญาติกัน หรือมีความเชื่อถืออย่างเดียวกัน เป็นครูเป็นศิษย์กัน หรือเคยแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน

^{๑๓๑} พระมหาสุทนต์ อาภาภโร, เครือข่ายธรรมชาติความรู้และการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เดือน, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘-๕๐.

^{๑๓๒} สำนักบริหารกองทุนพัฒนาชุมชน, “ทำได้ หายจน” เรื่องราวการต่อสู้ชีวิตกับรวมอาชีพครัวเรือน กข.ค.ดีเด่น, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการรักษาดินแดน, ๒๕๕๔), หน้า ๔.

^{๑๓๓} นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณา, หน้า ๒๑.

๒. เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยการจัดตั้ง การเกิดขึ้นของเครือข่าย อาจเกิดขึ้นจากการขาดความพร้อมและความต้องการของผู้นำและเครือข่าย ในบางกรณีก็เกิดจากการต่อรองขององค์กรภายนอกที่เข้าไปจัดตั้งกลุ่มเพื่อให้เกิดเครือข่าย^{๑๓๔}

ในการจัดแบ่งรูปแบบของเครือข่ายไว้ ๒ รูปแบบ คือ

๑. เครือข่ายแบบที่ไม่เป็นทางการ เป็นเครือข่ายที่สร้างผ่านตัวผู้นำโดยการเชิญชวนให้คนที่รู้จัก คนใกล้ชิด ให้เข้ามาร่วมกิจกรรมหรือดำเนินงานต่าง ๆ และขยายต่อไปในละแวกที่อยู่อาศัย เป็นการสร้างรูปแบบเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการ หรือใช้ช่องทางแบบไม่เป็นทางการ

๒. เครือข่ายแบบเป็นทางการ เป็นการเลือกองค์กรหรือหน่วยงานที่มีคุณภาพสูง มีบุคคลหรือสมาชิกอยู่ในองค์กรหรือหน่วยงานเป็นจำนวนมาก รวมทั้งเป็นสถาบันหน่วยงานที่มีองค์กรหรือหน่วยงานที่มีความสามารถเผยแพร่แนวคิดของโครงการสู่บุคคลที่ต่างวัย ต่างอาชีพ ต่างสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ^{๑๓๕}

๒.๑๐ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชญานันท์ อัครธรรมานนท์ และประทีป พิษทองกลาง^{๑๓๖} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การสื่อสารธรรมเพื่อการพัฒนาสังคมเชิงสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ๑) การสื่อสารเชิงพุทธ เป็นไปเพื่อการประพาสปฏิบัติในระดับของศีล สมาธิ ปัญญาผ่านการพูดเป็นหลักใหญ่ตามหลักของสัมมาวาจา วาจาสุภาสิต กถาวัตถุ องค์แห่งธรรมกถึก และมงคลสูตร ๒) หลักการสื่อสารธรรมเพื่อพัฒนาสังคมเชิงสร้างสรรค์ คือ การไม่ว่าร้าย ไม่ทำร้าย ไม่โจมตีใครด้วยคำพูด มีเมตตาตามโนกรรมเป็นที่ตั้ง ๓) เป้าหมายของการสื่อสารธรรมเพื่อพัฒนาสังคมเชิงสร้างสรรค์ คือ การสร้างประโยชน์สุขแก่ชีวิตของผู้ฟังและสังคมในทุกด้าน ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ สงบ เรียบร้อย อยู่เย็นเป็นสุข เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กัน ทั้งในระดับครอบครัว สังคม ประเทศชาติ จนเกิดเป็นสังคมแห่งสัมมาทิฐิ

จินตนา กลิ่นนัท^{๑๓๗} ได้ศึกษาถึงเรื่อง สื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชน กรณีศึกษา : คนปลายน้ำคลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง เป็นโครงการสืบเนื่องจากโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชนคนปลายน้ำคลองท่าแนะ” โดยมุ่งเน้นการพัฒนาจิตสำนึกในการอนุรักษ์น้ำแก่เยาวชนในพื้นที่ปลายน้ำ คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง อันมีสาเหตุเนื่องจากในสภาพปัจจุบัน พื้นที่ปลายน้ำคลองท่าแนะมีทั้งภาวะน้ำแล้ง น้ำท่วม น้ำเสีย ทางผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ และนักวิจัยชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและพบว่าเกิดจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ส่งผลให้คนขาดจิตสำนึกและ

^{๑๓๔} สัมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๗๘-๘๑.

^{๑๓๕} อรทัย อาจอ่ำ และสมศักดิ์ นิลลาจารย์, “เครือข่ายอาสาสมัครเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมเอตส์”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหิดล: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, ๒๕๔๐), หน้า ๕๓.

^{๑๓๖} ชญานันท์ อัครธรรมานนท์ และประทีป พิษทองกลาง, การสื่อสารธรรมเพื่อการพัฒนาสังคมเชิงสร้างสรรค์, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ, หน้า บทคัดย่อ

^{๑๓๗} จินตนา กลิ่นนัท, สื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชน กรณีศึกษา : คนปลายน้ำคลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง, วารสารร่วมพฤษ มหวิทยาลัยเอกริก ปีที่ ๓๕(๒) พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๐, หน้า บทคัดย่อ

มองเห็นว่าโรงเรียนมีหน้าที่ปลูกจิตสำนึกให้กับเด็กและเยาวชน ซึ่งหลังจากการดำเนินการวิจัย ในระยะแรกเสร็จสิ้นผู้วิจัยพบว่ายังคงมีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับ “สื่อสร้างสรรค์” ซึ่งจากการสังเกต และซักถาม นักวิจัยชุมชน ครู ในมุมมองของการใช้สื่อประกอบในแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง “สื่อรักษาน้ำ” ทั้งนี้ผู้วิจัย นักวิจัยชุมชนเห็นว่าควรมีการขยายผลการใช้สื่อเพื่อเสริมสร้างและเน้นย้ำให้เยาวชนคนปลายน้ำเกิดจิตสำนึกรักษาน้ำอย่างยั่งยืนต่อไป กระบวนการสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษาน้ำของเยาวชนคนปลายน้ำได้นำเสนอผ่านรูปแบบของแผนการจัดกิจกรรมทั้ง ๔ แผน ประกอบด้วย แผนการจัดกิจกรรม “นิทาน ป. ปลา” “หุ่นมือรักษาน้ำ” “คลิปรักษาน้ำ” และ “สื่อ (สาร)รักษาน้ำ”

โดยที่ผลการวิจัย พบว่า ทุกแผนมีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อแยกเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านความเหมาะสม ด้านความถูกต้อง ด้านความชัดเจน และด้านความง่ายต่อการนำไปใช้ มีคุณภาพอยู่ในระดับมากทุกด้าน และพบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับจิตสำนึกรักษาน้ำของเยาวชนคนปลายน้ำก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการวิจัยสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษาน้ำของเยาวชนคนปลายน้ำคลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ณิศา ททรัพย์สินวิวัฒน์ และ รัตนา ศุภะวรรณ^{๑๓๘} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การสร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัย ซึ่งบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อสร้างสรรค์และผลิตสื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัยให้มีประสิทธิภาพ ออกมาในรูปแบบคลิปความยาวไม่เกิน ๑๕ นาทีในชื่อรายการ วิจัยว่าไรตี้ ๑๐ คลิป ๑๐ เรื่อง ได้แก่ ปริศนาแห่งเปลือกหอย, เทคโนโลยีอวกาศ, นานาเรื่องนม, กินอย่างไทยให้ไร้โรค, เรื่องผีต ๑ ของพริก (ตอนที่๑), เรื่องผีต ๑ ของพริก (ตอนที่ ๒), เรื่องกล้วยกล้วย, มะพร้าว ๓๖๐ องศา, ข้าว...สายใยอาเซียน, งานวิจัยไทย โดย สกว. โดยงานวิจัยนี้ เนื้อหาในการผลิตได้รับความร่วมมือและการทำงานร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและอุทยานการเรียนรู้ TK Park ในการเลือกเนื้อหางานวิจัยที่น่าสนใจ ที่เคยถูกนำเสนอผ่านกิจกรรมพิเศษในรูปแบบนิทรรศการที่อุทยานการเรียนรู้ TK Park เป็นการต่อยอดงานวิจัยไปสู่กลุ่มเป้าหมายให้มากขึ้น กลุ่มเป้าหมายสำหรับงานวิจัย ครั้งนี้คือ นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัด สพฐ. หลังจากผลิตออกมาในรูปแบบคลิป ได้นำไปทดสอบกับกลุ่มเป้าหมายและได้เก็บข้อมูลความพึงพอใจในการใช้สื่อโดยการสัมภาษณ์ พบว่า ความยาวของคลิปอยู่ในช่วงเวลาที่พอดีไม่ยาวหรือสั้นจนเกินไปและเป็นสื่อการเรียนการสอนที่น่าสนใจกว่าการอ่านหนังสือหรือแค่ศึกษาในห้องเรียน พร้อมทั้งได้คำแนะนำในเรื่องอื่น ๆ ที่กลุ่มเป้าหมายอยากให้จัดทำในโอกาสต่อไป

เสริมศักดิ์ ขุนพล^{๑๓๙} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การสร้างสรรค์สื่อรณรงค์แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเข้าใจและลดปัญหาการเสพน้ำกระต้อมในกลุ่มเยาวชนพื้นที่เสี่ยงของจังหวัดสงขลา ผลการวิจัย

^{๑๓๘}ณิศา ททรัพย์สินวิวัฒน์ และ รัตนา ศุภะวรรณ, การสร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัย, วารสารวิชาการ นวัตกรรมสื่อสารสังคม ปีที่ ๖(๑) ๒๕๖๑, หน้า ๑๔๖

^{๑๓๙}เสริมศักดิ์ ขุนพล, (๒๕๖๔). การสร้างสรรค์สื่อรณรงค์แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเข้าใจและลดปัญหาการเสพน้ำกระต้อมในกลุ่มเยาวชนพื้นที่เสี่ยงของจังหวัดสงขลา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้รับทุนสนับสนุนโดยแผนงานศูนย์ศึกษาปัญหาการเสพติด (ศศก.) คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, หน้า บทคัดย่อ.

พบว่า การสร้างสื่อต้องเกิดมาจากความร่วมมือร่วมใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ โดยให้ทั้งหมดต้องร่วมกันระดมความคิดเพื่อหาประเด็นที่จะสื่อสารในสื่อรณรงค์ ซึ่งสรุปออกมาได้ ๒ ประเด็น คือ วิธีการป้องกันตนเองจากการติดน้ำกระตอมของกลุ่มเยาวชน และวิธีช่วยเหลือเพื่อนที่เคยติดน้ำกระตอมให้กลับมาอยู่ในสังคมได้ เนื้อหาที่น่าสนใจจะต้องสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้รับสาร ให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของผู้ติดน้ำกระตอมให้ตรงกับสภาพเป็นจริง โดยให้เยาวชนได้เห็นข้อเสียที่เกิดขึ้นและลบล้างอัตลักษณ์ทางสังคมแบบผิด ๆ ที่มองว่าน้ำกระตอมให้ประโยชน์มากกว่าโทษ ซึ่งกลุ่มเยาวชนอาสาสมัครที่สร้างสื่อเยาวชนในพื้นที่อำเภอเทพาเป็นแกนหลักในการผลิตสื่อ ทั้งนี้สื่อที่คนในชุมชนเลือกใช้ได้แก่ สื่อ Fanpage เป็นสื่อหลัก และมีสื่อหนังสือเป็นสื่อสนับสนุน โดยอิทธิพลสื่อรณรงค์ที่มีผลต่อความเข้าใจและลดปัญหาการเสพยากระตอมค่อนข้างต่ำมาก ซึ่งสามารถทำนายได้เพียงร้อยละ ๔.๕ โดยการได้สิทธิ์และเห็นคอมเมนต์ในเพจมีอิทธิพลสูงสุด ($\beta=0.148$) รองลงมาคือการสร้างประเด็น ($\beta=0.103$) แม้ว่าผลสัมฤทธิ์จากการเข้ารับชมสื่อจะมีอิทธิพลต่อความเข้าใจและลดปัญหาการเสพยากระตอมน้อยมาก แต่ความเข้าใจและลดปัญหาการเสพยากระตอมของกลุ่มชาวบ้านและเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการในทุก ๆ ขั้นตอน กลับให้ผลที่ดีมาก ซึ่งผู้เข้าร่วมกระบวนการทั้งหมดมีความกระตือรือร้น และตระหนักว่าปัญหาการติดน้ำกระตอมเป็นปัญหาของส่วนรวมทุกคนต้องช่วยกันป้องกันและแก้ไขปัญหา และเป็นสิ่งที่จะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กและเยาวชนให้มีทัศนคติห่างไกลน้ำกระตอมได้

เอกนถน์ บางท่าไม้ สิริธร บุญประเสริฐ และนรภัทร เสนียวงศ์ ณ อยุธยา^{๑๔๐} ได้ศึกษาถึงเรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้โบราณคดีหนองราชวัตร จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ๑) แหล่งเรียนรู้แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร เดิมเป็นเนินดินสูงจากพื้นที่รอบๆ ตั้งอยู่ในท้องที่หมู่ ๕ บ้านหนองเป่า ตำบลหนองราชวัตร อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหินใหม่ มีอายุราว ๓,๕๐๐ – ๔,๐๐๐ ปี โดยในการจัดแสดงที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชนหนองราชวัตร มีการนำวัตถุโบราณที่ค้นพบบางส่วน มาจัดแสดงไว้ ๒) แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ร่วมกับกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้แหล่งเรียนรู้โบราณคดีหนองราชวัตร จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ คือ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้กับแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร รวมทั้งส่งต่อไปยังหน่วยงานหรือสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนที่มีความต้องการสื่อการเรียนรู้ชุดนี้ และจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ๓) ผลการประเมินการใช้สื่อการเรียนรู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้โบราณคดีหนองราชวัตร เพื่อการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ผลการทดลองใช้สรุปได้ดังนี้ ๓.๑) ด้านผลผลิตของโครงการ ได้ผลผลิต ประกอบด้วย ๑) สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ เรื่องแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ๒) สื่อวีดิทัศน์เพื่อการเรียนรู้ เรื่องแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ๓) สื่อประเภทสิ่งพิมพ์โปสเตอร์และแผ่นพับประชาสัมพันธ์แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ๔) ผลผลิตที่ได้จากการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน

^{๑๔๐}เอกนถน์ บางท่าไม้ สิริธร บุญประเสริฐ และนรภัทร เสนียวงศ์ ณ อยุธยา, (๒๕๕๘). การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้โบราณคดีหนองราชวัตร จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์, Veridian E-Journal, Silpakorn University, ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ ปีที่ ๘(๑) มกราคม – เมษายน หน้า ๑-๒ .

จำนวน ๔ ฐานกิจกรรม ๓.๒) ด้านผลกระทบที่เกิดขึ้น ๑) หน่วยงานบริหารส่วนตำบลหนองราชวัตร ผู้นำและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ๒) โรงเรียนในเขตที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ได้เล็งเห็นถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ตามศักยภาพที่ตนมีโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนของตน ๓) นักโบราณคดีประจำแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรได้รับการสนับสนุนในด้านการพัฒนาแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรมากขึ้น ๔) ผลกระทบด้านอื่น ๆ เกิดได้ขึ้นงานที่เป็นสื่อการเรียนรู้รูปแบบสื่อมัลติมีเดียและสื่อวีดิทัศน์ รวมถึงสื่อสิ่งพิมพ์สำหรับประชาสัมพันธ์ ๓.๓) ด้านความยั่งยืน ๑) ได้นำแนวทางในการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์นี้ไปประยุกต์ต่อยอดสำหรับการจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่คนในชุมชน ในวาระ ๒) ได้รับความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ๓) ทำให้หน่วยงานภายในชุมชนเกิดการตื่นตัว ให้ความสนใจและให้ความร่วมมือในการร่วมกันพัฒนาแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน

ดวรวรรณ วีระพันธ์ และณัฐรดี อนุพงศ์^{๑๔๑} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้การคูณมัลติมีเดีย ๒ มิติ เรื่อง อยู่อย่างพอเพียง ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ผลการวิจัยพบว่า ๑) สื่อการเรียนรู้การคูณมัลติมีเดีย ๒ มิติ เรื่องอยู่อย่างพอเพียงผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมีคุณภาพอยู่ในระดับดี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๑ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๖๔ ๒) ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนหลังเรียนเฉลี่ยร้อยละ ๘๒.๓๓ ของคะแนนเต็มสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ ๘๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และ ๓) ผลการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการคูณมัลติมีเดีย ๒ มิติ เรื่องอยู่อย่างพอเพียงผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตอยู่ในระดับดี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๖ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๖๕ ซึ่งเยาวชนในกลุ่มนี้จึงจำเป็นต้องปลูกฝัง เพื่อเป็นการชี้แนะให้เยาวชนในกลุ่มวัยรุ่นยุคปัจจุบันมองเห็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่มีความพอประมาณ ความพอเพียง จึงควรมีกระบวนการเรียนการสอนที่สอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในทุกรายวิชา การคูณแอนิเมชันที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้สามารถที่จะนำไปสอดแทรกเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาต่าง ๆ ได้ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่เพียงแต่เป็นแนวทางที่เหมาะสมกับวัยผู้ใหญ่เท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์สำหรับเยาวชนอนาคตของชาติในการนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเองและผู้อื่นได้อีกด้วยตลอดจนเข้าใจถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป

จิณห์จุฑา ศุภมงคล และ กมลภาศ ภูวนาธิพงศ์^{๑๔๒} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์สำหรับเยาวชนโดยใช้สื่อตามแนวพุทธจิตวิทยา ผลการวิจัยพบว่า ๑) เยาวชนมีการใช้สื่อโซเชียลไม่สร้างสรรค์ ใช้เวลามากเกินความจำเป็น ควรมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อให้เยาวชนรู้จักแยกแยะคุณและโทษ และมีการพัฒนาพฤติกรรมการใช้สื่อโซเชียลอย่างสร้างสรรค์ ๒) กิจกรรมการใช้สื่อโซเชียลที่เหมาะสมสำหรับ

^{๑๔๑}ดวรวรรณ วีระพันธ์ และณัฐรดี อนุพงศ์, (๒๕๖๐). การพัฒนาสื่อการเรียนรู้การคูณมัลติมีเดีย ๒ มิติ เรื่อง อยู่อย่างพอเพียง ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต, วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), ปีที่ ๗(๓) กันยายน-ธันวาคม หน้า ๖๑-๖๓ .

^{๑๔๒}จิณห์จุฑา ศุภมงคล และ กมลภาศ ภูวนาธิพงศ์, (๒๕๖๓). การพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์สำหรับเยาวชนโดยใช้สื่อตามแนวพุทธจิตวิทยา, วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๖(๑) มกราคม - มิถุนายน หน้า ๙๕-๙๖.

เยาวชนได้แก่ กระบวนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ตามหลักไตรสิกขา และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้สื่อโซเชียล ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านปัญญา จิตใจ กายภาพ และสังคม และหลักภาวนา ๔ การพัฒนาและแสดงออกผ่านพฤติกรรมทางกาย วาจา และหลักโยนิโสมนสิการ เป็นการฝึกการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี ๓) การพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์โดยผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

เกศินี ประทุมสุวรรณ^{๑๔๓} ได้ศึกษาถึงเรื่อง เมืองสื่อสร้างสรรค์: ตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนาเยาวชน ผลการศึกษา พบว่า เมืองสื่อสร้างสรรค์ควรยึดหลักการ ๓ ดี คือ สื่อดี พื้นที่ดี และภูมิดี เพราะการมี “สื่อดี” เปรียบเหมือน “ต้นน้ำ” ที่ก่อให้เกิดกระบวนการของการออกแบบ และจัดการ “พื้นที่” ทำให้เกิด “พื้นที่ดี” อันเปรียบได้กับกลางน้ำและท้ายที่สุดทั้งสื่อดีและพื้นที่ดีก็จะทำให้คนมีภูมิปัญญาที่เป็นภูมิคุ้มกัน ซึ่งเป็น “ปลายน้ำ” ในทางกลับกัน การที่บุคคลและชุมชนมีภูมิปัญญาและภูมิคุ้มกันที่ดี พวกเขาก็จะเป็นผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมที่ทำให้เกิด “สื่อดี” และ “พื้นที่ดี” ต่อไป องค์ประกอบหลักของตัวชี้วัด ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านกิจกรรม ด้านปัจจัยแวดล้อม และด้านผลลัพธ์ ส่วนการขับเคลื่อนชุมชนสู่การเป็นเมืองสื่อสร้างสรรค์นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันหลักต่าง ๆ ในชุมชน ผลลัพธ์สุดท้าย ก็คือ การที่ประชาชนมีความรู้เท่าทันสื่อและเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทั้งพฤติกรรมสื่อสาร พฤติกรรมการบริโภคและพฤติกรรมสังคม

เสาวณีย์ ฉัตรแก้ว^{๑๔๔} ได้ศึกษาถึงเรื่อง สื่อสร้างสรรค์เท่าทันสื่อ กรณีศึกษาโครงการ Idea Idol เท่าทันสื่อ ผลการวิจัยพบว่า โครงการดังกล่าวมีการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อให้กับเยาวชนอย่างครบถ้วนทั้งกระบวนการ ครอบคลุมทั้งการเข้าถึงการวิเคราะห์การประเมิน และการมีส่วนร่วม ตลอดจนมีการส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์ ประกอบด้วย การแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัย การแข่งขันเพลงแร็ป การแสดงละครเวที และการแข่งขันเกมออนไลน์ ทั้งนี้ การผลิตสื่อสร้างสรรค์ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะ การรู้เท่าทันสื่อ โดยไม่เพียงเป็นการเพิ่มพื้นที่สื่อดีให้กับสังคม หากแต่ช่วยให้เยาวชนที่ร่วมผลิตสื่อสร้างสรรค์ มีความเข้าใจถึงการทำงานของสื่อได้อย่างลึกซึ้ง และ ตระหนักถึงความรับผิดชอบของผู้ผลิตสื่อที่มีต่อสังคม สำหรับแนวทางการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อผ่านกิจกรรมการผลิตสื่อสร้างสรรค์ของเยาวชนประกอบด้วย ๔M + ๓C ได้แก่ Managing Knowledge, Mentor, Materials, Morality, Creative Thinking, Communication Skill และ Cost ซึ่งจะเอื้อให้การพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อประสบผลสำเร็จได้

ณัฐพงษ์ พระลัทธิรักษา^{๑๔๕} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การผลิตสื่อมัลติมีเดียเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ๑) ชุมชนต้องการสื่อมัลติมีเดียที่มีคุณภาพ เพื่อใช้ในการเรียนรู้และเผยแพร่องค์ความรู้ชุมชน ดังนั้นในขั้นตอนการพัฒนาสื่อมัลติมีเดียจึงต้องใช้องค์ความรู้

^{๑๔๓}เกศินี ประทุมสุวรรณ, (๒๕๕๙). เมืองสื่อสร้างสรรค์: ตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนาเยาวชน, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๓๖(๒) เมษายน - มิถุนายน หน้า ๕๕-๕๖.

^{๑๔๔}เสาวณีย์ ฉัตรแก้ว, (๒๕๕๗). สื่อสร้างสรรค์เท่าทันสื่อ กรณีศึกษาโครงการ Idea Idol เท่าทันสื่อ, วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี, ปีที่ ๑๐(๔) เมษายน - มิถุนายน หน้า ๑๑๒

^{๑๔๕}ณัฐพงษ์ พระลัทธิรักษา, (๒๕๕๙). การผลิตสื่อมัลติมีเดียเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน, รายงานการวิจัย สาขาเทคโนโลยีมัลติมีเดียแอนิเมชัน คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, หน้า บทคัดย่อ

ด้านการพัฒนาสื่อมัลติมีเดียจากมหาวิทยาลัย และเพื่อให้สื่อที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพสามารถนำไปเผยแพร่ได้ จำเป็นต้องมีการประเมินคุณภาพโดยผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ด้านเนื้อหาโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านสื่อมัลติมีเดียโดยมหาวิทยาลัย ๒) ผลิตภัณฑ์มัลติมีเดียสารคดีภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองข่า อำเภอลำปำ จ.พิจิตร ๕ เรื่อง คือ เกษตรทางเลือก, ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ, การทอดผ้าพื้นเมือง, การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และ น้ำยาอเนกประสงค์ ๓) เผยแพร่สื่อมัลติมีเดียสารคดีภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองข่า อำเภอลำปำ จ.พิจิตร และประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า สื่อมัลติมีเดียรูปแบบสารคดีภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านหนองข่า อำเภอลำปำ จ.พิจิตร มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยสารคดีเรื่อง เกษตรทางเลือก มีค่า $\bar{X}=4.77$, S.D.=0.42 สารคดีเรื่อง ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ มีค่า $\bar{X}=4.75$, S.D.=0.37 สารคดีเรื่อง การทอดผ้าพื้นเมือง มีค่า $\bar{X}=4.73$, S.D.=0.37 สารคดีเรื่อง การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมีค่า $\bar{X}=4.76$, S.D.=0.32 และสารคดีเรื่อง น้ำยาอเนกประสงค์ มีค่า $\bar{X}=4.82$, S.D.=0.30)

พิชญา นิวัตนันท์ และ บุษงา ชัยสุวรรณ^{๑๔๖} ได้ศึกษาถึงเรื่อง แนวทางการคิดสร้างสรรค์โฆษณาในสื่อดิจิทัล ผลการศึกษาพบว่า วิธีการคิดสร้างสรรค์โฆษณาในสื่อดิจิทัลที่มีที่มาของความคิดสร้างสรรค์เกิดจากโจทย์ทางการสื่อสารและประสบการณ์ โดยให้ความสำคัญไปที่กลุ่มเป้าหมายและผลิตภัณฑ์ ซึ่งองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์เกิดจากความสามารถทางสติปัญญาและความสามารถทางด้านจิตใจและความรู้สึก โดยแบ่งประเภทของความคิดสร้างสรรค์จากแนวคิดและตำแหน่งของผลิตภัณฑ์ ทางด้านกระบวนการคิดสร้างสรรค์โฆษณาในสื่อดิจิทัลพบว่าขั้นตอนการคิดสร้างสรรค์แบ่งออกเป็น ๔ ขั้นตอน ได้แก่ การทราบข้อมูลพื้นฐาน การคิดแนวคิดหลัก การออกเทคนิคความคิดควบคู่ไปกับรูปแบบการนำเสนอ และการสะท้อนความคิด อีกทั้งวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของนักสร้างสรรค์โฆษณาในสื่อดิจิทัลพบว่า ปัจจัยทางด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านนโยบาย และด้านเทคโนโลยี เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของนักสร้างสรรค์โฆษณาในสื่อดิจิทัล

ประสิทธิ์ สิงหาสิน^{๑๔๗} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การออกแบบและพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เทศกาลรับตะวันใหม่ก่อนใครในสยาม การวิจัยในครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาและออกแบบและพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์และเชิญชวนให้ไปร่วมงานเทศกาล ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจอีกด้วย โดยการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์นั้นจะทำสื่อที่ทางอุทยานแห่งชาติไม่เคยผลิตออกมาก่อนหน้านี้คือสื่อวิดีโออินโฟกราฟิก ที่เป็นภาพเคลื่อนไหวที่มีความทันสมัย จากผลการวิจัยพบว่าแนวทางในการออกแบบต้องออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีความน่าสนใจไม่ซ้ำใครและเข้าถึงกับทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเชิญชวนให้ทุกคนมางานเทศกาลนี้ได้เป็นอย่างดีการออกแบบและพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ครั้งนี้ สามารถสร้างความน่าสนใจให้กับคนที่มาดูได้

^{๑๔๖}พิชญา นิวัตนันท์ และ บุษงา ชัยสุวรรณ, (๒๕๕๘). แนวทางการคิดสร้างสรรค์โฆษณาในสื่อดิจิทัล, *วารสารการสื่อสารและการจัดการ* นิตยสาร, ปีที่ ๑(๒) พฤษภาคม – สิงหาคม หน้า ๒๐

^{๑๔๗}ประสิทธิ์ สิงหาสิน, (๒๕๖๐). *การออกแบบและพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เทศกาลรับตะวันใหม่ก่อนใครในสยาม*, ปริญญานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาออกแบบอุตสาหกรรม คณะศิลปประยุกต์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, หน้า ๗

และหากได้รับการพัฒนาต่อโดยนำเอาเอกลักษณ์และกิจกรรมที่น่าสนใจของเทศกาลนี้จะเป็นการพัฒนาต่อไปได้เป็นอย่างดี

นิเทศ สนั่นนารี จรัส ลีกา สาริกา ไสวงาม และ ภัทรวดี ทองนิก^{๑๔๘} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การสื่อสารเชิงพุทธเพื่อสร้างความปรองดองในสังคม ผลการวิจัยพบว่า ๑) แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อสร้างความปรองดอง พบว่า เป็นการสื่อสารด้วยสติและปัญญา มีความรอบคอบในขณะที่ทำการสื่อสารโดยมีเป้าหมายเพื่อให้ตนเองและผู้อื่นมีความสุข ยึดหลักกัลยาณมิตตธรรม หลักสัพปุริสธรรม เบญจศีลและเบญจธรรม หลักอริยสัจ หลักไตรลักษณ์ บนพื้นฐานของสัมมาทิฐิ คุณค่าแท้และประโยชน์ที่แท้จริง ส่วนปัญหาการสื่อสารเกิดจากอคติ และขาดการพิจารณาด้วยเหตุผลก่อนเชื่อ ข้อมูลข่าวสาร ควรยึดหลักหลักโยนิโสมนสิการ กาลามสูตร และปรโตโฆสะ การสื่อสารเพื่อสันติตามหลักไตรสิกขา และตัวชี้วัดการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อสร้างความปรองดอง ประกอบด้วย สารานุกรมธรรม ๖ สังคหวัตถุ ๔ และ พรหมวิหาร ๔ ๒) ศึกษาสภาพปัญหาด้านการสื่อสารเพื่อสร้างความปรองดอง พบว่า มีอยู่ ๘ ประเด็น คือ (๑) ความต้องการมีอิทธิพลต่อกัน (๒) การมีทางเลือกที่หลากหลาย (๓) ความต้องการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ อารมณ์ และพฤติกรรมผู้อื่น (๔) ขาดทักษะการสื่อสาร (๕) ข้อมูลคลุมเครือขาดการกลั่นกรอง (๖) เนื้อหาขาดความเป็นสากล (๗) อคติ และ (๘) สิ่งแวดล้อมเป็นอุปสรรค ๓) รูปแบบและกระบวนการการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อสร้างความปรองดอง พบว่ามี ๓ ประเด็น คือ (๑) องค์ประกอบการสื่อสารเชิงพุทธ ได้แก่ การสื่อสารของพระพุทธเจ้าตามระดับสติปัญญาของบุคคล การสื่อสารด้วยหลักกัลยาณมิตตธรรม สื่อสารความจริงและเว้นลักษณะมุสาวาท ผู้สื่อสารและผู้รับสารมีความเป็นบัณฑิต มีความประพฤติปฏิบัติชอบปฏิบัติตามหลักสัพปุริสธรรม ยึดหลักโยนิโสมนสิการและปรโตโฆสะ และ ยึดหลักกาลามสูตร (๒) เป้าหมายการสื่อสารเชิงพุทธ ประกอบด้วย จุดมุ่งหมายในการสอนของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ และ เป้าหมายเพื่อการปฏิบัติชอบ ปฏิบัติเหมาะสม ปฏิบัติไม่เป็นข้าศึก ปฏิบัติเอื้อประโยชน์ปฏิบัติถูกต้อง ปฏิบัติด้วยตนเอง ปฏิบัติด้วยความเพียร เกิดความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ อนุเคราะห์โลก และ เพื่อความหลุดพ้น และ (๓) กระบวนการสื่อสารเชิงพุทธตามแนวไตรสิกขา

พระอัคราภิกุทธิ์ สิริวิฑฒโน (สุนละวัน)^{๑๔๙} ได้ศึกษาถึงเรื่อง กระบวนการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า หลักการสื่อสารพุทธธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาประกอบไปด้วย ๑ การบอกกล่าวหรือชี้แจงสังฆธรรมที่เป็นความจริงอันประเสริฐ คือ อริยสัจ ๔ ทั้งที่เป็นสมมุติสัจจะ และ ปรมัตถสัจจะ แก่เวไนยสัตว์บุคคลผู้ที่สมควรบรรลुแก่ธรรม ประการที่ ๒ การป้องกันและแก้ไขความเข้าใจผิดที่เป็นผลสืบเนื่องจากการที่พระองค์ทรงประกาศพระศาสนาด้วยสัจจะแห่งความเป็นจริง พระองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาที่เป็นการป้องกันความเข้าใจผิดคลาดเคลื่อน ประการที่ ๓ การสำรวจประชามติ ทำให้ทราบถึงการประชาสัมพันธ์ถึงนโยบาย

^{๑๔๘}นิเทศ สนั่นนารี จรัส ลีกา สาริกา ไสวงาม และ ภัทรวดี ทองนิก, (๒๕๖๑). การสื่อสารเชิงพุทธเพื่อสร้างความปรองดองในสังคม, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ ๕(๑) มกราคม – มิถุนายน หน้า ๑๕๙-๑๖๐

^{๑๔๙}พระอัคราภิกุทธิ์ สิริวิฑฒโน (สุนละวัน), (๒๕๖๐). กระบวนการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย, รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน้า ก

วัตถุประสงค์ การดำเนินงาน และผลงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนความเคลื่อนไหว แก่พระสงฆ์สาวกเป็นประจำทุกวัน

รูปแบบสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ประกอบไปด้วยรูปแบบสื่อทัศน์ รูปแบบโสต รูปแบบโสตทัศน์ ควรมียุทธศาสตร์ประกอบของรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมคือ เนื้อหาธรรมะถูกต้อง ถูกใจ สมสมัยและได้ประโยชน์สำหรับผู้รับสาร มีการนำเสนอที่ตรงเป้า เข้าใจง่าย ตัวผู้สื่อสารธรรมจำเป็นต้องเป็นผู้รู้ดี มีความชำนาญในการเผยแพร่และรูปแบบต้องมีความเชื่อมโยง และสัมพันธ์และดำเนินตามกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม คือ รูปแบบต้องมีเนื้อหาการสื่อสารพุทธธรรมต้องโดดเด่น

จุดแข็งของกระบวนการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ ในสังคมไทย มีประโยชน์ดังนี้ คือ ทำให้เนื้อหาสาระเผยแพร่ไปทั่วโลก ดึงดูดการจัดสัมมนาในห้องใดห้องหนึ่งในวงแคบ แต่ถ้ากระจายไปในสื่อจะแพร่กระจายกว้างขวางไปหมด เป็นประโยชน์ คือการเสวนาในเรื่องที่เป็นประโยชน์ เหมือนกับ ในเฟซบุ๊ก ยูทูบ เว็บไซต์ มีผู้สนใจ และตั้งกระทู้ถามกันเป็นจำนวนมาก ถ้าเป็นจุดอ่อน คือ ไม่เหมือนอยู่กับเผชิญหน้ากันแบบสด ๆ บรรยายกันแบบสด ๆ อารมณ์ร่วมจะแรงกว่า ถ้าอารมณ์ร่วมแรงจะได้รับประโยชน์มากกว่า เราไปทำแบบนั้นมันก็จะได้เฉพาะคนที่สนใจจริง ๆ คนที่ไม่สนใจก็จะไม่เกิดประโยชน์ นี่ก็ค่อนข้างดีอยู่ในการหาผู้บรรยาย ผู้บรรยายไม่ได้สังเกตว่ามีใครนั่งฟังอยู่บ้าง ถ้าสังเกตอยู่ก็คล้อยใจ จูงอารมณ์เต็ม ๆ ได้ เพราะมันเห็นกันจะ ๆ อารมณ์ร่วมมันแรงมันสูง ถึงแม้ว่าจะมีจำนวนน้อย สื่อทางออนไลน์ไม่ได้

อนุรุทธ ว่องวานิช^{๕๐} ได้ศึกษาถึงเรื่อง แนวทางการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนไทยด้วยหลักพุทธธรรมในยุค Thailand ๔.๐ ผลการวิจัย พบว่า ในสังคมบริโภคนิยม ก่อให้เกิดค่านิยมที่ให้คุณค่าของทรัพย์สินเงินทองมากกว่าคุณงามความดี ทำให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย หากจะมีการพัฒนาประเทศชาติ การพัฒนาศักยภาพเยาวชนให้เป็นคนดีนับเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง หลักพุทธธรรมสามารถช่วยให้เยาวชนเป็นคนดีได้ หากการพัฒนาเยาวชนไทยด้วยหลักพุทธธรรมนั้นเป็นเรื่องที่ทำทนายว่า ต้องทำเช่นไรที่จะให้เยาวชนมีความสนใจในการศึกษาหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยแนวทางการพัฒนาศักยภาพเยาวชนไทยด้วยหลักพุทธธรรมในยุค Thailand ๔.๐ โดยใช้นวัตกรรมสื่อและกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติที่จะช่วยดึงดูดให้เยาวชนมีความสนใจที่จะศึกษาหลักพุทธธรรมและนำไปประยุกต์ใช้ได้ด้วยการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับสื่อและกิจกรรมสำหรับเยาวชน โดยผู้วิจัยได้หลักธรรมในการทำสื่อกิจกรรมจากผู้เชี่ยวชาญพุทธศาสนาและวิธีการผลิตสื่อและกิจกรรมจากผู้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์สื่อและกิจกรรมนำมาประยุกต์ให้ตรงกับความต้องการของเยาวชนในรูปแบบสื่อและกิจกรรมนวัตกรรมใหม่เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพเยาวชนไทยด้วยหลักพุทธธรรมในยุค Thailand ๔.๐ โดยมุ่งหวังให้เยาวชนไทยเป็นอนาคตที่ดีในการนำพาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

^{๕๐} อนุรุทธ ว่องวานิช, (๒๕๖๐). แนวทางการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนไทย ด้วยหลักพุทธธรรมในยุค Thailand ๔.๐, หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๐ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร หน้า ก

อุลิสซา ครุฑเสน^{๑๕๑} ได้ศึกษาถึงเรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน ผลการศึกษา พบว่า ผลการวิจัยพบว่า ๑. ปัจจัยที่มีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน แบ่งออกเป็น ๒ ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัย ภายใน และ ปัจจัย ส่งเสริม ๑.๑) ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน พบว่ามี ๓ ปัจจัย ได้แก่ ๑) การคิดวิจารณ์ ๒) ความตระหนักในอิทธิพลของสื่อ ๓) การรู้เท่าทันตนเอง ๑.๒) ปัจจัยส่งเสริมที่มีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชนพบว่ามี ๔ ปัจจัย ได้แก่ ๑) กลุ่มเพื่อนและกลุ่มครู ๒) การเปิดรับสื่อสร้างสรรค์และการใช้สื่อและเทคโนโลยีสื่ออย่างสร้างสรรค์ ๓) การอ่าน ๔) สุนทรียภาพ ๒. องค์ประกอบกระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน พบว่ามี ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) กระบวนการทัศนการเรียนรู้ ๒) ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ ๓) การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย (๓.๑) การเรียนรู้เชิงรุก (๓.๒) กระบวนการกลุ่มและการวิเคราะห์ข้อถกเถียงแลกเปลี่ยน (๓.๓) การมีส่วนร่วม (๓.๔) การใช้สื่อที่เหมาะสมในกิจกรรมการเรียนรู้ (๓.๕) กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย (๓.๖) เนื้อหาการเรียนรู้ที่หลากหลายและบูรณาการเข้ากับวิถีชีวิต (๓.๗) บรรยากาศการเรียนรู้แนวนอน ๔) ความต่อเนื่องในกระบวนการเรียนรู้ ๓. แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน จากผลการศึกษา พบว่ามี ๔ แนวทาง ดังนี้ ๑) แนวทางการฝึกคิดวิจารณ์ ๒) แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันอิทธิพลของสื่อ ๓) แนวทางการเรียนรู้จากกระบวนการผลิตสื่อ ๔) แนวทางการรู้เท่าทันตนเอง

ณัฐฉัตร สุวรรณทิพย์ ทศนาวิทย์แก้วสนิท และ กรกฎ จำเนียร^{๑๕๒} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การสื่อสารการตลาดเชิงวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมตลาดน้ำคลองแดน: ตลาดน้ำสามคลองสองเมืองของจังหวัดสงขลาและจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่าการก่อตั้งคลองแดนตามหลักฐานมีมาตั้งแต่ปี ๒๔๐๖ โดยมีการสัญจรทางน้ำเป็นหลักจากนั้นการคมนาคมทางบกมีบทบาทมากขึ้นทำให้ตลาดน้ำคลองแดน ลดความนิยมลงต่อมาปี ๒๕๕๒ มีการรวมตัวของชุมชนพื้นฟูตลาดน้ำคลองแดน โดยยึดแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเชิงวัฒนธรรมมาเป็นแนวทางดำเนินการ โดยการสำรวจรูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารการตลาดเชิงวัฒนธรรมของตลาดน้ำคลองแดน ซึ่งพบว่า มีความหลากหลายทั้งสื่อสังคมออนไลน์สื่อบุคคลสื่อสิ่งพิมพ์สื่อโทรทัศน์สื่อดนตรีของที่ระลึก ฯลฯ โดยเนื้อหาที่ใช้ในการสื่อสารการตลาดเชิงวัฒนธรรม คือ การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมตามแนววิถีพุทธ การเน้นสื่อสารวัฒนธรรมบรรยากาศที่ตื่นตาตื่นใจ ความสะอาด และ การใช้ภาษาจากรัชนชาติ ในการค้าขายสินค้าภายในตลาดน้ำคลองแดน

^{๑๕๑}อุลิสซา ครุฑเสน, (๒๕๕๖). แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน, วารสารวิชาการ Veridian E-Journal กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ ๖(๓) กันยายน – ธันวาคม หน้า ๒๗๙-๒๘๔

^{๑๕๒}ณัฐฉัตร สุวรรณทิพย์ ทศนาวิทย์แก้วสนิท และ กรกฎ จำเนียร, (๒๕๖๐). การสื่อสารการตลาดเชิงวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมตลาดน้ำคลองแดน: ตลาดน้ำสามคลองสองเมืองของจังหวัดสงขลาและจังหวัดนครศรีธรรมราช, วารสารการจัดการสมัยใหม่ ปีที่ ๑๕(๒) กรกฎาคม – ธันวาคม หน้า ๗๗

ณัฐกาญจน์ ศุภรัตน์เมธี และ นุชประภา โมกข์ศาสตร์^{๑๕๓} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของเยาวชนเพื่อการเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย ผลการศึกษาในเบื้องต้นได้ตัวชี้วัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของเยาวชนในสังคมประชาธิปไตย (ร่าง) จำนวน ๑๔ ตัวชี้วัด ภายหลังการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาตัวชี้วัดและเพิ่มตัวชี้วัดใหม่ขึ้นอีก ๑๑ ตัวชี้วัดตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงได้ชุดตัวชี้วัดทั้งสิ้นจำนวน ๒๕ ตัวชี้วัด ซึ่งแบ่งตัวชี้วัดออกเป็นสองกลุ่มหลักคือ การรับข้อมูลเข้า จำนวน ๘ ตัวชี้วัด และการส่งข้อมูลออก จำนวน ๑๗ ตัวชี้วัด โดยตัวชี้วัดเกี่ยวกับ “การรับข้อมูลเข้า” ประกอบด้วยการมีทักษะในการสื่อสาร ได้แก่ การเข้าถึงเป็น (Access) การวิเคราะห์และประเมินเป็น (Analyze and Evaluate) และการรู้สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบตามกฎหมาย ส่วนตัวชี้วัดเกี่ยวกับ “การส่งข้อมูลออก” ประกอบด้วย การมีทักษะในการสื่อสารและผลิตสื่อ (Create) การตระหนักในบรรทัดฐานพลเมือง คือ สามารถมีส่วนร่วมในการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ (Participate) และการรู้สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบตามกฎหมาย ตามลำดับ

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ดำเนินการจัดทำแบบทดสอบเพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของเยาวชนในการวิจัยครั้งต่อไป โดยแบบทดสอบที่จัดทำขึ้น ใช้รูปแบบข้อสอบปรนัย แบบ ๔ ตัวเลือก จำนวนทั้งหมด ๒๖ ข้อ ข้อสอบแต่ละข้อวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของเยาวชนในด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้น เช่น การวัดการรู้เท่าทันสื่อด้านการโต้แย้ง โดยใช้หลักเหตุผลและเคารพความคิดที่เห็นต่าง การวัดด้านการวิเคราะห์และตีความความหมายของข้อมูล การวัดด้านการผลิตสื่ออย่างสร้างสรรค์ที่นำไปสู่การสร้างความแตกแยกของคนในชาติ การวัดด้านการใช้ภาษาแบบสันติวิธีที่ไม่นำไปสู่การยั่วยุ ปลุกปั่น เป็นต้น โดยในอนาคตสถานศึกษาต่าง ๆ สามารถนำตัวชี้วัดและแบบทดสอบการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของเยาวชนเพื่อการเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยที่โครงการฯ พัฒนาขึ้นไปใช้ประเมินระดับการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนมัธยมปลายและนิสิต นักศึกษาในระดับอุดมศึกษา และให้ความรู้เพิ่มเติมแก่นักเรียนและนักศึกษาที่ยังขาดทักษะการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์

โดยสรุปการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ (social media literacy) เป็นทักษะที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเด็กและเยาวชน อีกทั้งการรู้เท่าทันสื่อยังเป็นทักษะที่มีความเกี่ยวข้องกับการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งในสังคมประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามในการส่งเสริมให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในกลุ่มเด็กและเยาวชนจำเป็นต้องบูรณาการความร่วมมือหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และประชาชน เพื่อสร้างความตระหนักหรือสำนึกสาธารณะ (public awareness) ถึงผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อเยาวชนและสังคมในภาพรวม ทั้งนี้เพื่อสร้าง “ภูมิคุ้มกัน” ในการบริโภคสื่อให้กับเด็ก เยาวชน และนิสิตนักศึกษาที่บริโภคข้อมูลข่าวสารอย่างท่วมท้นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในแต่ละวัน โดยเฉพาะในยุคที่สื่อดิจิทัลเข้ามามีอิทธิพลและส่งผลต่อการรับรู้ ความเข้าใจทัศนคติและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน การพัฒนาชุดตัวชี้วัดการรู้เท่าทันสื่อจะเป็นเครื่องมือในการวัดสถานการณ์การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของเยาวชนในแต่ละภาคของประเทศ เพื่อเป็น

^{๑๕๓} ณัฐกาญจน์ ศุภรัตน์เมธี และ นุชประภา โมกข์ศาสตร์, (๒๕๖๒). การรู้เท่าทัน สื่อสังคมออนไลน์ของเยาวชนเพื่อการเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย, สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า หน้า ๔-๕.

แนวทางในการส่งเสริมความตระหนักและการรู้เท่าทันสื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อของกลุ่มการเมืองแก่เยาวชนในอนาคตต่อไป

กลุ่มงานอนุรักษ์เอกสารโบราณ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน^{๑๕๔} ได้ศึกษาถึงเรื่องการผลิตสื่อสร้างสรรค์วิถีทัศน์ “เรื่องปราสาทผึ้งโพมทราย” เป็นการดำเนินงานตามกรอบของกระบวนการดำเนินโครงการภายใต้โจทย์คือ “หนึ่งคณะหนึ่งศิลปวัฒนธรรม” ที่ว่าด้วยเรื่องการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและการบริการวิชาการอันเป็นจุดเด่นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม การดำเนินโครงการครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. เพื่อผลิตสื่อรูปแบบวิถีทัศน์ เรื่องปราสาทผึ้งโพมทราย บ้านโพมทราย ตำบลบ้านไทย อำเภอนาคู จังหวัดนครราชสีมา ๒. เพื่ออนุรักษ์ส่งเสริม เผยแพร่และสืบทอดความงดงามในงานด้านศิลปะและวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ๓. เพื่อเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาและบุคคลทั่วไป ให้ตระหนักถึงความสำคัญ ตลอดจนมีความรักความเข้าใจในองค์ความรู้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการสร้างปราสาทผึ้งให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางการดำเนินโครงการได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลการสร้างปราสาทผึ้ง ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งโพมทราย ตำบลบ้านไทย อำเภอนาคู จังหวัดนครราชสีมา ดังนี้

๑. ค้นหาหาข้อมูล เตรียมข้อมูล กำหนดเค้าโครงเรื่องและจัดทำเป็นเอกสารเพื่อเผยแพร่
 ๒. ประสานงานกับชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในสถานที่ถ่ายทำ ประชุมวางแผนการผลิต จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาประชุมหารือในที่ประชุมเพื่อเขียนสคริปต์การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์การถ่ายทำ อุปกรณ์การบันทึกเสียง ห้องบันทึกเสียง
 ๓. สานิตการให้ความรู้ในการสร้างปราสาทผึ้งให้กับนักเรียน นักศึกษา และชุมชนใกล้เคียงได้รับรู้
 ๔. หลังจากลงพื้นที่ดำเนินการถ่ายทำวิถีทัศน์จากนั้นก็เป็นขั้นตอนการตัดต่อเรียบเรียงภาพและเสียงเข้าไว้ด้วยกันตามสคริปต์หรือเนื้อหาของเรื่องตามที่ได้ประชุมและดำเนินการ
 ๕. ประเมินผลวิถีทัศน์เพื่อให้ตรงกับ วัตถุประสงค์ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องภาพและเสียงให้มีความสมบูรณ์
 ๖. เผยแพร่รายการวิถีทัศน์ให้กับผู้สนใจกลุ่มเป้าหมาย ในรูปแบบดีวีดีบนเครือข่ายออนไลน์
- ปัทมา รอดประพันธ์ วิเชียร อารังโสติสกุล และ สายฝน วิบูลรังสรรค์^{๑๕๕} ได้ศึกษาถึงเรื่องการพัฒนาหลักสูตรเยาวชนรู้เท่าทันสื่อตามแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผลสรุปจากการสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับมาก จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับคุณลักษณะการรู้เท่าทันสื่อและแนวทางการพัฒนาหลักสูตร ผู้ทรงคุณวุฒิต้องการให้จัดทำหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อ ผู้วิจัยสรุปองค์ประกอบพฤติกรรมความรู้เท่าทันสื่อได้ ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) การเข้าถึง

^{๑๕๔} กลุ่มงานอนุรักษ์เอกสารโบราณ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน, (๒๕๕๙). การผลิตสื่อสร้างสรรค์วิถีทัศน์ “เรื่องปราสาทผึ้งโพมทราย”, ทูลอดหนุนโครงการหนึ่งคณะหนึ่งศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หน้า ๔-๕.

^{๑๕๕} ปัทมา รอดประพันธ์ วิเชียร อารังโสติสกุล และ สายฝน วิบูลรังสรรค์, (๒๕๕๙). การพัฒนาหลักสูตรเยาวชนรู้เท่าทันสื่อตามแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ ๑๘(๔) ตุลาคม – ธันวาคม หน้า ๑๕๖-๑๕๗.

สื่อหรือการรับสื่อ ๒) การวิเคราะห์สื่อ ๓) การเข้าใจสื่อ ๔) การประเมินค่าสื่อ และ ๕) การใช้สื่อให้เกิดประโยชน์และผลการสอบถามการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนพบว่านักเรียนมีระดับการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับปานกลาง จึงนำข้อมูลที่ได้สร้างหลักสูตรยาวขนรู้เท่าทันสื่อตามแนวทางการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร แบ่งออกเป็น ๓ ส่วนดังนี้ ๑) พัฒนาหลักสูตรฉบับร่างเป็นการสร้างหลักสูตรเสริมให้สอดคล้องกับผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในขั้นตอนที่ ๑ มี ๑๐ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑.๑) สภาพปัญหาและความต้องการของหลักสูตร ๑.๒) หลักการ ๑.๓) จุดมุ่งหมาย ๑.๔) โครงสร้าง ๑.๕) คำอธิบายรายวิชา ๑.๖) สารการเรียนรู้ ๑.๗) คำอธิบายหน่วยการเรียนรู้ ๑.๘) แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ๑.๙) แนวการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ ๑.๑๐) แนวการวัดและประเมินผล ๒) ตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร จากการประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรฉบับร่างโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมและสอดคล้องทุกองค์ประกอบ และนำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรที่เน้นกระบวนการโดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ดังนี้ ๒.๑) ขั้นนำ เรียน รู้ เข้าใจสื่อ ๒.๒) ขั้น วิเคราะห์ ตีความ ตามสื่อ ๒.๓) ขั้น ประเมินค่า ตรวจสอบคุณภาพสื่อ และ ๒.๔) ขั้นประยุกต์ใช้ ใส่ใจป้องกันสื่อ ๓) การตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร โดยหาค่าดัชนีประสิทธิผลของหลักสูตร พบว่า หลักสูตรมีค่าดัชนีประสิทธิผล ๐.๖๗๕๙ เป็นไปตามเกณฑ์ แสดงให้เห็นว่า หลักสูตรสามารถเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อให้นักเรียนได้ ขั้นตอนที่ ๓ การทดลองใช้หลักสูตรกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๗ จำนวน ๓๐ คน ที่สมัครใจเรียนกิจกรรมรู้เท่าทันสื่อ ใช้แบบแผนการทดลองแบบกลุ่มเดียว ทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน จากการทดลอง พบว่า ๑) ค่าเฉลี่ยคะแนนจากการทดสอบการรู้เท่าทันสื่อหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๒) ค่าเฉลี่ยจากแบบสอบถามความตระหนักในการรู้เท่าทันสื่อหลังทดลองมีค่าสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และ ๓) ค่าเฉลี่ยจากแบบประเมินพฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ขั้นตอนที่ ๔ การประเมินผลหลักสูตร เป็นการตรวจสอบและประเมินผลหลักสูตร แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ๑) การสังเกตพฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนหลังการทดลองใช้ ๒ สัปดาห์ และ ๒) การประเมินความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรหลังการทดลองใช้หลักสูตร พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมการรู้เท่าทันสื่อโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี และนักเรียนมีความคิดเห็นต่อหลักสูตรหลังการทดลองใช้หลักสูตรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

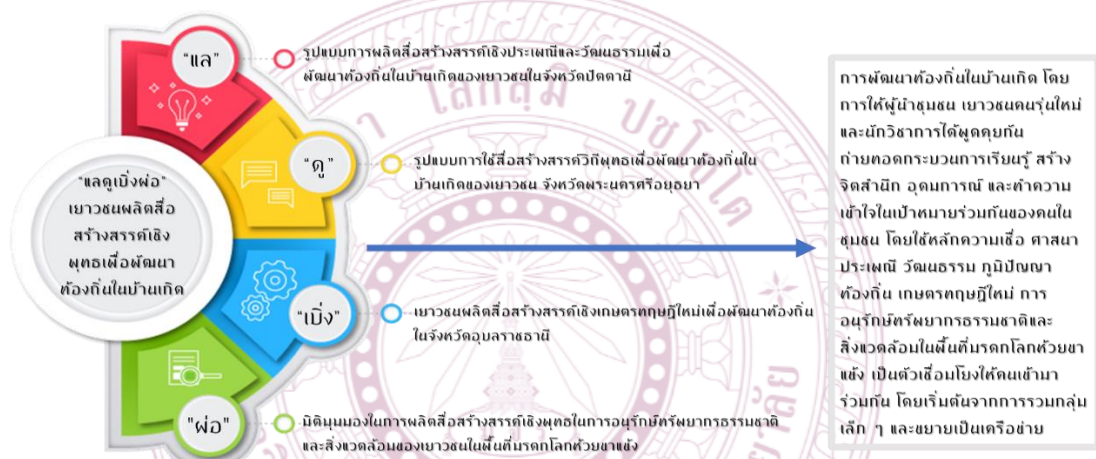
สิริยา รัตนช่วย^{๑๕๖} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้พลวัตของโลกยุคใหม่ การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้พลวัตการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่นั้น ชุมชนท้องถิ่นควรเน้นการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ด้วยแนวทางการพึ่งตนเองและแนวทางการจัดการตนเอง ของชุมชนท้องถิ่น ควบคู่กับการดำเนินการตามวิถีแห่งประชาธิปไตยท้องถิ่น ที่เน้นหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่เป็นทั้งหลักการที่สำคัญ และกระบวนการแห่งการพัฒนาของโลกยุคใหม่ ตลอดจนเป็นหนึ่งในเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกด้วย ที่ทุกภาคส่วนในชุมชนจะต้องมีความศรัทธาและยึดถือสำหรับใช้เป็นกรอบใหญ่ในการเลือกหลักการและวิถีแห่งการปฏิบัติจริงโดย

^{๑๕๖}สิริยา รัตนช่วย, (๒๕๖๐). การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้พลวัตของโลกยุคใหม่, วารสารการเมืองการปกครอง ปีที่ ๗(๑) มกราคม - เมษายน หน้า ๗๒

คำนึงถึงการให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เช่นเดียวกับปรัชญาในการพัฒนาระดับประเทศ ที่จะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกันเพื่อรับมือกับข้อท้าทายและประเด็นอุบัติใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต

๒.๑๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด นี้มีขึ้นเพื่อบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง โดยเยาวชนในชุมชน และโรงเรียนในพื้นที่ ได้ร่วมกันตระหนักถึงการแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาบ้านเกิดของตน โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

แผนภาพที่ ๕ แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสื่อในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ เช่น คลิปวิดีโอ หนังสือ ภาพกราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น เพื่อบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลก ห้วยขาแข้ง ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เพื่อร่วมกันถ่ายทอดเรื่องเล่าผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย (Social Media) จนนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างยั่งยืน ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย
- ๓.๗ สรุป

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ในท้องถิ่นบ้านเกิดทั้ง ๔ ภาคของประเทศไทย อันได้แก่ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือตอนล่าง โดยใช้วิธีทวิภาคีวิจัย ดังนี้

๑) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑.๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่น ๆ โดยอาศัยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด เป็นต้น

๑.๒) ทำการศึกษาวิเคราะห์บริบทเชิงพื้นที่เกี่ยวกับค่านิยม จารีตประเพณี วัฒนธรรม ภาษา และศาสนา ของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้ง ๔ ภาคของประเทศไทย

๑.๓) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบกระบวนการและแนวทางในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

๒) การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการบริหารจัดการชุมชน วัฒนธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม ค่านิยม จารีตประเพณี ของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้ง ๔ ภาคของประเทศไทย โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า คือ

๒.๑) ทำการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ประชาชน ชุมชน นักวิชาการ จังหวัดละ ๓ คน รวมจำนวน ๑๒ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

๒.๒) ทำการสร้างเครือข่ายสื่อเยาวชนสร้างสรรค์ในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิดทั้ง ๔ ภาคของประเทศไทย อันได้แก่ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือตอนล่าง

๒.๓) ทำการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในภาคสนาม (Field Study) โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิดให้กับเยาวชนในท้องถิ่น ซึ่งทำการศึกษาและคัดเลือกตัวแทนเยาวชน จังหวัดละ ๕ กลุ่ม ๆ ละ ๔ คน รวม ๒๐ คน รวมทั้ง ๔ ภาค เท่ากับ ๘๐ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นเยาวชนในท้องถิ่นที่สนใจในโครงการฯ โดยการจัดฝึกอบรมเป็นเวลา ๒ วันต่อเนื่อง

๒.๔) ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับเยาวชนในท้องถิ่นที่ได้รับการฝึกอบรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด จังหวัดละ ๘ คน รวม ๓๒ คน แล้วนำมาสรุปผลและวิเคราะห์ผล

๓) จัดทำเวทีทบทวนผลการสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยการจัดประกวดแข่งขัน “เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด” การนำข้อมูลคืนสู่ชุมชน

๔) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

เนื่องจากงานวิจัยเรื่อง “แลดูเบิ่งฝ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสื่อในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ เช่น คลิปวิดีโอ หนังสือ ภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น เพื่อบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลก ห้วยขาแข้ง ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เพื่อร่วมกันถ่ายทอดเรื่องเล่าผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย (Social Media) จนนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างยั่งยืน ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงกำหนดประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังนี้

ประชากร (Population) คือ ประชากร (Population) ได้แก่ เยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน และโรงเรียนในจังหวัดปัตตานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครสวรรค์ และ จังหวัดอุทัยธานี ประกอบไปด้วย

- กลุ่มเยาวชนจากวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี จังหวัดปัตตานี
- กลุ่มเยาวชนจากคณะวิทยาการสื่อสาร ม.อ.ปัตตานี จังหวัดปัตตานี
- กลุ่มเยาวชนจากโรงเรียนเดชะปัตตนิยานุกูล จังหวัดปัตตานี
- กลุ่มเพื่อนเยาวชนคนพุทธ (บ้านควน - ปะนาละ) จังหวัดปัตตานี
- กลุ่มเยาวชนต้นกล้าพันธุ์ใหม่ จังหวัดปัตตานี
- โรงเรียนพุทธไธสวรรย์ ในพื้นที่ตำบลสำเภาลม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- โรงเรียนบ้านคลองตะเคียน ในพื้นที่ตำบลคลองตะเคียน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- โรงเรียนปากกรานพิทยา ในพื้นที่ตำบลปากกราน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ชุมชนตำบลกระโสม จังหวัดอุบลราชธานี
- ชุมชนตำบลดอนในแดง จังหวัดอุบลราชธานี
- ชุมชนตำบลกุดลาด จังหวัดอุบลราชธานี
- โรงเรียนอุบลราชธานีศรีวนาลัย จังหวัดอุบลราชธานี
- โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 32 จังหวัดอุบลราชธานี
- โรงเรียนปทุมพิทยาคม จังหวัดอุบลราชธานี
- นักเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์
- นักเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ การคัดเลือกตัวแทนเยาวชนในท้องถิ่น จังหวัดละ ๕ กลุ่ม ๆ ละ ๔ คน รวม ๒๐ คน รวมทั้ง ๔ ภาค เท่ากับ ๘๐ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นเยาวชนในท้องถิ่นที่สนใจในโครงการฯ โดยการจัดฝึกอบรมเป็นเวลา ๒ วันต่อเนื่อง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ปรมาจารย์ชุมชน นักวิชาการ จังหวัดละ ๓ คน รวมจำนวน ๑๒ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยการสัมภาษณ์ และทำสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับเยาวชนในท้องถิ่นที่ได้รับการฝึกอบรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด จังหวัดละ ๘ คน รวม ๓๒ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย

ในเรื่องของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยนั้น มุ่งเน้นการศึกษาวเคราะห์จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ส่วนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อให้ได้มาซึ่งความสัมพันธ์และสอดคล้องกับ“แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด ก่อนที่เสนอเป็นองค์ความรู้ต่อสาธารณชน โดยมีการดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๑) แบบสัมภาษณ์ (Interview Guideline) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน นักวิชาการ จังหวัดละ ๓ คน รวมจำนวน ๑๒ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

๒) การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด ให้กับเยาวชนในท้องถิ่น ซึ่งทำการศึกษาและคัดเลือกตัวแทนเยาวชน จังหวัดละ ๕ กลุ่ม ๆ ละ ๔ คน รวม ๒๐ คน รวมทั้ง ๔ ภาค เท่ากับ ๘๐ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นเยาวชนในท้องถิ่นที่สนใจในโครงการฯ โดยการจัดฝึกอบรมเป็นเวลา ๒ วันต่อเนื่อง

๓) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับเยาวชนในท้องถิ่นที่ได้รับการฝึกอบรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด จังหวัดละ ๘ คน รวม ๓๒ คน แล้วนำมาสรุปผลและวิเคราะห์ผล

๔) จัดทำเวทีทบทวนผลการสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยการจัดประกวดแข่งขัน “เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด” การนำข้อมูลคืนสู่ชุมชน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น คณะผู้วิจัยจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) การลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน นักวิชาการ จังหวัดละ ๓ คน รวมจำนวน ๑๒ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

๒) จัดอบรมโดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด ให้กับเยาวชนในท้องถิ่น ซึ่งทำการศึกษาและคัดเลือกตัวแทนเยาวชน จังหวัดละ ๕ กลุ่ม ๆ ละ ๔ คน รวม ๒๐ คน รวมทั้ง ๔ ภาค เท่ากับ ๘๐ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive

Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นเยาวชนในท้องถิ่นที่สนใจในโครงการฯ โดยการจัดฝึกอบรมเป็นเวลา ๒ วันต่อเนื่อง

๓) สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับเยาวชนในท้องถิ่นที่ได้รับการฝึกอบรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด จังหวัดละ ๘ คน รวม ๓๒ คน แล้วนำมาสรุปผลและวิเคราะห์ผล

๔) จัดทำเวทีทบทวนผลการสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยการจัดประกวดแข่งขัน “เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด” การนำข้อมูลคืนสู่ชุมชน

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ในการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์เชิงพื้นที่ที่ได้จากการสังเกต (Observations) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

๑) วิเคราะห์แนวคิด ความหมายที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

๒) ศึกษาวิเคราะห์เพื่อให้ได้กรอบความคิดที่นำไปสู่การสร้างกรอบคำถามเพื่อนำไปสู่การลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกและเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓) นำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ไปจัดการฝึกอบรมให้กับเยาวชนในท้องถิ่น เป็นเวลา ๒ วันต่อเนื่อง โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นบ้าน

๔) วิเคราะห์ผลสรุปที่ได้จากการฝึกอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในรูปแบบการประเมิน (Pretest-Posttest) และผลสรุปจากตัวแทนผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ (SWOT Analysis) ในเชิงพื้นที่หรือหมู่บ้านชุมชนที่เป็นตัวแทนในแต่ละจังหวัด

๕) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้ทั้งจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลวิเคราะห์บริบทเชิงปัญหาและข้อเท็จจริงที่รวบรวมได้จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และจากการฝึกอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ นำเข้าสู่การประชุมสนทนากลุ่มเฉพาะกับเยาวชนในท้องถิ่นที่ได้รับการฝึกอบรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด จังหวัดละ ๘ คน รวม ๓๒ คน แล้วนำมาสรุปผลและวิเคราะห์ผล

๖) นำปัญหาและข้อเสนอแนะที่ได้ จัดทำเวทีทบทวนผลการสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยการจัดประกวดแข่งขัน “เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด” การนำข้อมูลคืนสู่ชุมชน จนนำไปสู่การอภิปรายผลการวิจัยเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์และครอบคลุม

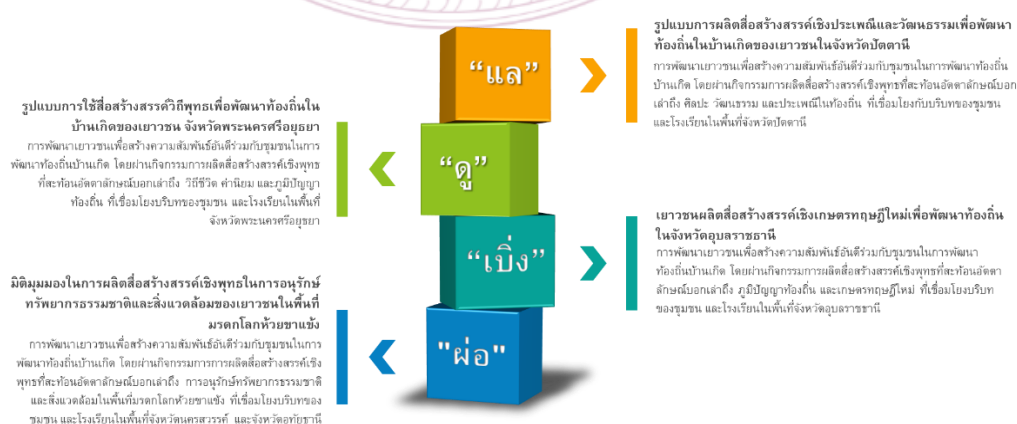
๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ในการนำเสนอผลการศึกษาวิจัยนั้น จะเป็นการนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบฐานข้อมูล ภาพถ่ายกิจกรรม และการพรรณนาความ ประกอบการบรรยายข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเชิงพื้นที่ เพื่อให้เห็นรูปแบบ กระบวนการที่จะส่งต่อก่อให้เกิดการพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงคุณภาพและศักยภาพผ่านกิจกรรมการสร้างสรรค์สื่อเชิงพุทธที่สะท้อนบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เชื่อมโยงบริบทจากหลากหลายส่วนของชุมชน เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ทั้งในระดับนโยบาย ชุมชน องค์กรที่สนใจในโอกาสต่อไป

๓.๗ สรุป

แผนงานวิจัย “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด ทั้ง ๔ โครงการย่อยนี้ จะเป็นการพัฒนาเยาวชนในการสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด โดยผ่านกิจกรรมการสร้างสรรค์สื่อเชิงพุทธที่สะท้อนบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เชื่อมโยงบริบทจากหลากหลายส่วนของชุมชนซึ่งผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น คือ ๑) ได้รูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด จำนวน ๔ ชุด ๒) ได้เครือข่ายเยาวชนสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด จำนวน ๔ เครือข่าย และ ๓) ได้สื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธของเยาวชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด จำนวน ๒๐ สื่อ นอกจากนี้ยังสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นฐานข้อมูลอ้างอิงในทางวิชาการ ตลอดจนการเผยแพร่ผลการวิจัยเชิงวิชาการต่อมหาวิทยาลัย หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ และเผยแพร่ต่อสาธารณะโดยมีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน วัดและชุมชนในเชิงประจักษ์ รวมถึงการนำผลงานวิจัยไปวิจัยต่อยอดสู่การเสริมสร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยีต่อไปได้

“แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

แผนภาพที่ ๖ สรุปแผนงานวิจัย “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แลดูเป้งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด ได้ศึกษาค้นคว้าจาก เอกสาร หนังสือ ตำราทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ปรมาจารย์ชุมชน นักวิชาการ จังหวัดละ ๓ คน รวมจำนวน ๑๒ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยการสัมภาษณ์ และทำสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับเยาวชนในท้องถิ่นที่ได้รับการฝึกอบรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด โดยการคัดเลือกตัวแทนเยาวชนในท้องถิ่น จังหวัดละ ๕ กลุ่ม ๆ ละ ๔ คน รวม ๒๐ คน รวมทั้ง ๔ ภาค เท่ากับ ๘๐ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นเยาวชนในท้องถิ่นที่สนใจในโครงการฯ โดยการจัดฝึกอบรมเป็นเวลา ๒ คืน ๓ วัน เพื่อให้ข้อมูลในการตอบตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๔ ข้อ ดังนี้ ๑) “แล” เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี ๒) “ดู” รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓) “เป้ง” เพื่อพัฒนาเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี และ ๔) “ผ่อ” เพื่อพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ดังนั้นในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังกล่าวและแบ่งตามหัว ข้อดังนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๑.๒ ปัญหา และอุปสรรค รวมทั้งข้อเสนอแนะ

๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๑.๑ การพัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี

ผลวิจัยพบว่า

การที่จะศึกษาถึง “แล” รูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี โดยทำการศึกษาถึงรูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดบนพื้นที่ภาคใต้ที่เยาวชนเลือกใช้เพื่อถอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น โดยอาศัย “๓แล” ได้แก่ ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีในท้องถิ่นของเยาวชนในจังหวัดปัตตานีว่าพวกเขาเหล่านั้นจะผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธที่สะท้อนอัตลักษณ์บอกเล่าถึง ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีในท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงบริบทของชุมชน และโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยที่ปัญหาในพื้นที่คงต้องอาศัยเวลาอีกนานในการแก้ปัญหา ความซับซ้อนของปัญหา ไม่ใช่

เรื่องที่จะอาศัยใครซึ่มาช่วยมาแก้ แต่เป็นเรื่องของภาคประชาสังคมที่จะช่วยกัน ซึ่งการพัฒนาทักษะในการสื่อสารก็เป็นการเพิ่มศักยภาพให้คนในพื้นที่ที่จะสื่อสารหรือมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่อีกรูปแบบหนึ่ง การถ่ายทอด และการเรียนรู้เทคนิคศิลปะทั้งสามแขนงจะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือเพื่อสันติสุขโดยรวมให้กับพื้นที่ และสามารถขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้ คณะผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี เป็นรูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) ที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยาย หรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา เพื่อให้เห็นมโนทัศน์ โครงสร้างทางความคิด อธิบายให้เห็นถึงองค์ประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ๑) ปัจจัยนำเข้า ๒) กระบวนการ ๓) ผลผลิต และ ๔) ข้อมูลย้อนกลับ พัฒนาโดยการศึกษาข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การจัดกิจกรรม การสังเกต พฤติกรรม การสนทนากลุ่ม และการจัดเวทีประกวดผลงาน เพื่อให้ได้สาระครอบคลุมครบถ้วนตามความต้องการอย่างแท้จริงของการพัฒนารูปแบบ เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี

และจากการศึกษารูปแบบ คณะผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการจัดการฝึกอบรมในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด ณ ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ตลอดระยะเวลา ๒ คืน ๓ วัน พบว่า เยาวชนสามารถผลิตสื่อสร้างออกมาได้พอประมาณ แต่ยังขาดรายละเอียดในบางส่วน เช่น การเรียงลำดับเรื่องราวของสื่อที่ผลิตยังไม่ค่อยชัดเจน เนื่องจากมีคอนเทนต์หลายอย่างในเรื่องเดียว อีกทั้งยังตัดต่อภาพและเสียงไม่ค่อยทัน เนื่องจากมีเวลาจำกัดในการตัดต่อ เพียงแค่ ๖ ชั่วโมง จึงต้องขยายระยะเวลาในการส่งคลิปออกไปอีก ๓-๔ ชั่วโมง แต่ถึงกระนั้นจากการสอบถามเยาวชนผู้เข้ารับการอบรมในครั้ง พบว่า เยาวชนมีความสุขสนุกสนาน กับกิจกรรมโครงการในครั้งนี้ และอยากให้มีการจัดกิจกรรมในรูปแบบนี้อีก แต่ให้เพิ่มระยะเวลาเป็น ๓ คืน ๔ วัน เพื่อให้ศิลปินที่สร้างสรรค์ออกมาสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากการจัดกิจกรรมรูปแบบนี้ ผลตอบรับจากชุมชนดีมาก ชุมชนให้ความร่วมมือตลอดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมและยังเป็นการพัฒนาชุมชนบ้านเกิดของเยาวชนไปสู่โลกภายนอกอีกด้วย

อีกทั้งกระบวนการสร้างเครือข่ายของเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานี มีปัญหาในเรื่องของการขาดกิจกรรมนันทนาการเพื่อกระชับความสัมพันธ์ผู้เข้าอบรม ในส่วนแนวทางในการแก้ไขปัญหา นั้น ทางกลุ่มเยาวชนอยากให้มีกิจกรรมกลุ่ม กระชับความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม ควรมีกิจกรรมนันทนาการสอดแทรก เพื่อเพิ่มบรรยากาศให้สนุกยิ่งขึ้น เป็นต้น อีกทั้งคณะผู้วิจัยได้พัฒนาเพจ “แลดูเบิ่งผ่อ_เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์” (<https://shorturl.asia/TMWre>) ที่ใช้ในการเผยแพร่ผลงานของเหล่าเยาวชนในเครือข่ายของโครงการ “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

สรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี เป็นการพัฒนาเยาวชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด ผ่านกิจกรรมการสร้างสรรคสื่อเชิงพุทธที่สะท้อนอัตลักษณ์บอกเล่าถึง ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีในท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงบริบทของชุมชน และโรงเรียน

ในพื้นที่ จังหวัดปัตตานี โดยใช้สื่อที่พัฒนาในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ เช่น คลิปวิดีโอ หนังสือ ภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น เพื่อบอกเล่าถึง ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีในท้องถิ่น ทำให้เยาวชนในชุมชน และโรงเรียนในพื้นที่ ได้ร่วมกันตระหนักถึงการแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาบ้านเกิดของตน โดยการจัดเวทีให้ผู้นำชุมชน เยาวชนคนรุ่นใหม่ และนักวิชาการได้พูดคุยกัน ถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ การปลูกจิตสำนึก อุดมการณ์ และทำความเข้าใจในเป้าหมายร่วมกันของคนในชุมชน โดยใช้หลักความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีในท้องถิ่น เป็นตัวเชื่อมโยงให้คนเข้ามา ร่วมกัน โดยเริ่มต้นจากการรวมกลุ่มเล็ก ๆ และขยายเป็นเครือข่าย

๔.๑.๒ รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลวิจัยพบว่า

๑. รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธฯ ประกอบด้วยหลักการทำงาน ๓ ประการ ประกอบด้วย เครือข่ายขับเคลื่อนสามัคคี (Engage) เป็นการขับเคลื่อนกลไกการทำงาน (Collaborative Mechanism) ผ่านกระบวนการสร้างความร่วมมือ (Enrich) คือ การสร้างความร่วมมือ (Cooperation Plan) อันประกอบไปด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัด โรงเรียน ชุมชน และวัฒนธรรมจังหวัด การเสริมสู่การยกระดับ (Enhance คือกระบวนการการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดฯ (Process) ได้แก่ ๑. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ร่วมกับ เครือข่ายความร่วมมือ ๒. การสร้างกิจกรรมถ่ายทอด เรื่องราวท้องถิ่นในบ้านเกิด ผ่านสื่อออนไลน์ของเยาวชนในท้องถิ่น ๓. การจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อปลูกจิตสำนึกรักษารากเหง้าบ้านเกิดของเยาวชน สามารถ ถ่ายทอดเรื่องราวท้องถิ่นในบ้านเกิดของของเยาวชนสู่สังคมภายนอก ๔. การสร้าง story ให้กับชุมชนโดย ให้เด็ก ๆ ลงไปสัมผัสกับสถานที่จริง ผ่านการสร้างสรรค์สื่อคลิปวิดีโอ ๕. พัฒนาเยาวชนให้มีประสบการณ์จริง สู่การต่อยอดนวัตกรรมทางวัฒนธรรม (Cultural Product) ได้แก่ องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม (Cultural knowledge) การเล่าเรื่องชุมชน (story telling) สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธ (Creative media of the Buddhist) และนำไปสู่การได้ผลสัมฤทธิ์ (Out Come) คือ ๑. เด็กและเยาวชนความตระหนักถึงความสำคัญเรื่องของการรักษา รักราก รักรวมชนของตนเอง" ๒. สร้างเยาวชนให้มีประสบการณ์จริง และ ๓. เยาวชนเกิดทักษะในเรื่องการ ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในด้านการผลิตสื่อ คือกระบวนการการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดฯ (Process) ได้แก่ ๑. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือร่วมกับ เครือข่ายความร่วมมือ ๒. การสร้างกิจกรรมถ่ายทอด เรื่องราวท้องถิ่นในบ้านเกิด ผ่านสื่อออนไลน์ของเยาวชนในท้องถิ่น ๓. การจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ ความรู้ในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อปลูกจิตสำนึกรักษารากเหง้าบ้านเกิดของเยาวชน สามารถ ถ่ายทอดเรื่องราวท้องถิ่นในบ้านเกิดของของเยาวชนสู่สังคมภายนอก ๔. การสร้าง story ให้กับชุมชนโดย ให้เด็ก ๆ ลงไปสัมผัสกับสถานที่จริง ผ่านการสร้างสรรค์สื่อคลิปวิดีโอ ๕. พัฒนาเยาวชนให้มีประสบการณ์จริง สู่การต่อยอดนวัตกรรมทางวัฒนธรรม (Cultural Product) ได้แก่ องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม (Cultural knowledge) การเล่าเรื่องชุมชน (story telling) สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธ (Creative media of the Buddhist) และนำไปสู่การได้ผลสัมฤทธิ์ (Out Come) คือ ๑. เด็กและเยาวชนความตระหนักถึง

ความสำคัญเรื่องของการรักษา รักรักรัก รักชุมชนของตนเอง" ๒. สร้างเยาวชนให้มีประสบการณ์จริง และ ๓. เยาวชนเกิดทักษะในเรื่องการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการผลิตสื่อ

๒. การออกแบบกระบวนการกิจกรรม ภายใต้โครงการสื่อสร้างสรรค์ “จับกล้องส่องบ้านเกิด: สื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมรักบ้านเกิด” มีขั้นตอน ๑ สร้างความร่วมมือเครือข่ายโรงเรียนในพื้นที่ขั้นตอน ๒ อบรมปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด ขั้นตอน ๓ การทำโครงการจับกล้องส่องบ้านเกิด สื่อวัฒนธรรมรักบ้านเกิด ขั้นตอน ๔ นำเสนอผลผลิตคลิปวิดีโอสื่อสร้างสรรค์ กำหนดประเด็นการจัดกิจกรรมภายใต้แนวความคิด ได้แก่ ๑) อยู่ในกรอบแนวคิด “แลดูเบิ่งผ่อ” คือ “๕ ดู” ได้แก่ วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ๒) พัฒนาสื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่างๆ เช่น คลิปวิดีโอ หนังสือ ภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้นและ ๓) นำเสนอวิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยโครงการนี้ได้กำหนดกติกา คือ เป็นการร่วมมือกันระหว่างเยาวชน ประชาชนชาวบ้าน และ ครูผู้สอนสอนวิชาประวัติศาสตร์ ภายใต้ชื่อ โครงการจับกล้องส่องบ้านเกิด: “สื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมรักบ้านเกิด” และมีการสร้างกิจกรรมได้แก่ กิจกรรมที่ ๑ สัมผัสภาพใหม่ของฉัน กิจกรรมที่ ๒ เรียนรู้และแบ่งปัน กิจกรรมที่ ๓ เรื่องเล่าดีๆ ของบ้านฉัน กิจกรรมที่ ๔ เสริมทักษะผลิตสื่อสร้างสรรค์ และกิจกรรมที่ ๕ สร้างสรรค์พลังใจ (รักบ้านเกิด) นำไปสู่ผลลัพธ์ คือ ๑. ความรู้ด้านการผลิตสื่อออนไลน์ และสนับสนุนการเล่าเรื่องในชุมชนผ่านสื่อโซเชียลมีเดียให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการเผยแพร่จุดดีของชุมชนผ่านสื่อสร้างสรรค์ ๒. มีการสำนึกรักบ้านเกิด ตระหนักถึงประวัติศาสตร์ชุมชนมากขึ้น และ ๓. นำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างยั่งยืน

๓. ผลประเมินรูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิเทศเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลวิจัยเชิงปริมาณโดยภาพรวมพบว่า เยาวชนมีจิตสำนึกรักบ้านเกิดตามหลักสัปปุริสธรรมและโยนิโสมนสิการสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ โดยพบว่า คะแนนเฉลี่ยสำนึกรักบ้านเกิดหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และคะแนนเฉลี่ยเหตุผลในการคิดหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ นอกจากนี้แล้วความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม พบว่า ผู้รับอบรมมีความพึงพอใจต่อการอบรมในภาพรวมด้านต่างๆ อยู่ในระดับมาก สำหรับผลข้อมูลเชิงคุณภาพสามารถยืนยันกระบวนการปลูกจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด พบว่า นักเรียนสะท้อนความรู้สึกต่อการเข้าร่วมกิจกรรม สรุปดังนี้ ๑) สนใจในประวัติศาสตร์ไทยมากขึ้น ๒) ได้รับความรู้ที่ถูกต้องมากกว่าเดิม ๓) มีความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม สร้างความสามัคคี ๔) กิจกรรมสนุก ได้เจอเพื่อนใหม่ๆ ต่างโรงเรียน ๕) ได้นำเสนอข้อมูลต่างๆ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ๖) มีความภูมิใจในบ้านเกิด ควรค่าในการอนุรักษ์ ๗) ภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น ๘) ประสบการณ์ใหม่ๆ จากการลงพื้นที่

สำหรับผลลัพธ์ของการใช้รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิเทศเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ๑. การพัฒนากระบวนการใช้สื่อสร้างสรรค์วิเทศเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน ๒. กิจกรรมใช้สื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมเพื่อปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓. ผลผลิตสื่อสร้างสรรค์ ๑๐ ชิ้นงาน ๔. สิ่งที่ยาวชนได้รับ ๑) เยาวชนมีจิตสำนึกรักบ้านเกิดตามหลักสัปปุริสธรรมและโยนิโสมนสิการสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ ๑) ความรู้เรื่องประวัติ ความเป็นมาของสถานที่สำคัญต่างๆ ๒) ความรู้

เรื่องประวัติ ความเป็นมาของสถานที่สำคัญต่างๆ ๓) ได้รู้จักสถานที่สำคัญในท้องถิ่นใกล้โรงเรียน ๔) ทำให้เกิดความรัก และภูมิใจในท้องถิ่น และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๕) ได้เกิดความรัก ความหวงแหน และภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น ๖) ได้รู้จักปราชญ์ท้องถิ่นในชุมชน ๗) รู้สึกภูมิใจที่เราได้มีแหล่งโบราณสถานสำคัญทางประวัติศาสตร์ในชุมชน

สรุปได้ว่า รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิธีพุทธฯ ประกอบด้วย ๑) เครือข่ายขับเคลื่อนสานความร่วมมือ ๒) กระบวนการสร้างความร่วมมือ ๓) การเสริมสู่การยกระดับ โดยใช้กระบวนการจัดกิจกรรม มี ๔ ขั้นตอน คือ ๑) สร้างความร่วมมือเครือข่ายโรงเรียนในพื้นที่ ๒) อบรมปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด ๓) การทำโครงการจับกล้องส่องบ้านเกิด สื่อวัฒนธรรมรักบ้านเกิด ๔) นำเสนอผลผลิตคลิปวิดีโอสื่อสร้างสรรค์ภายใต้แนวความคิด“แลดูเบิ่งผ่อ” คือ “๕ ดู” ได้แก่ วิธีชีวิต ค่านิยม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งผลการประเมินรูปแบบ พบว่า ในภาพรวมเยาวชนมีจิตสำนึกรักเกิดตามหลักสัปปุริสธรรมและโยนิโสมนนสิการสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และนักเรียนสะท้อนความรู้สึกว่า สนใจในประวัติศาสตร์ไทยมากขึ้นและมีความภูมิใจในบ้านเกิด ส่วนผลลัพธ์ของการใช้รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์ฯ ประกอบด้วย ๑) การพัฒนากระบวนการใช้สื่อสร้างสรรค์ฯ ๒) กิจกรรมใช้สื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมเพื่อปลูกจิตสำนึกรักถิ่นบ้านเกิดของเยาวชน ๓) ผลผลิตสื่อสร้างสรรค์ ๑๐ ชิ้นงาน ๔) สิ่งที่ยาวชนได้รับ เช่น มีจิตสำนึกรักบ้านเกิดสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ เกิดความรักและภูมิใจในท้องถิ่นและจังหวัดของตน ฯลฯ

๔.๑.๓ การพัฒนาเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี

ผลวิจัยพบว่า

การพัฒนาเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น จะทำให้เนื้อหาสารเผยแพร่ไปทั่วโลก ดีกว่ามาจัดสัมมนาในห้องใดห้องหนึ่งในวงแคบ แต่ถ้ากระจายไปในสื่อในเฟซบุ๊ก ยูทูบ เว็บไซต์ จะทำให้มีผู้สนใจมากยิ่งขึ้น เพราะจะเป็นการแพร่กระจายในวงกว้าง โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญอยากให้คุณค่าผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด ในรูปแบบการเรียนรู้บริบทของพื้นที่ การสัมภาษณ์บุคคล ผลิตสื่อสร้างสรรค์ การให้ความรู้ในสถานที่ที่เราจะจัดทำสื่อสร้างสรรค์ออกมา การเก็บรวบรวมองค์ความรู้เพื่อที่เราจะใช้ในการสื่อสารออกไปยังบุคคลภายนอกและการจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมในพื้นที่นั้น ๆ โดยผ่านวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญให้คำแนะนำ เนื่องจากการผลิตสื่อสร้างสรรค์มีความสำคัญกับยุคสมัยในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เพราะมีการเข้าถึงสื่อออนไลน์กันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อประเภทวิดีโอ การสร้างสื่อสร้างสรรค์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง รวมถึงนวัตกรรมใหม่ ๆ ถ้าหากมองย้อนไปถึงแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นของเรานั้นมีมากมายที่อยู่คู่กับคนไทยมาอย่างช้านาน ซึ่งองค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ เริ่มกำลังจะสูญหายไปตามกาลเวลา เพราะขาดผู้สืบทอดคนในท้องถิ่นอีกทั้งยังไม่มีที่รู้จักของบุคคลภายนอก ดังนั้น การสร้างสื่อแบบวิดีโอจะทำให้สามารถประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รับรู้ได้อย่างกว้างขวาง และเป็นการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นหรือคนต่างพื้นที่ ได้เห็นความสำคัญของการทำเกษตรในพื้นที่ขนาดเล็ก ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพราะปัจจุบันปัญหาการทำเกษตรจะประสบปัญหายากแฉ้ง หรือแม้กระทั่งเกษตรกรบางคนประสบความยากจน การผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่จึงเป็นแนวทางการ

เผยแพร่ความรู้ใหม่ ๆ ให้กับเกษตรกร เช่น การปลูกผักไร้ดิน หรือ ผักไฮโดรโพลิกส์ ก็เหมาะสำหรับเกษตรกรที่พื้นที่ปลูกน้อย แถมให้ผลผลิตดี ราคาตามตลาดที่สูงด้วย

๕.๑.๒ การผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี

จากการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ณ ตำบลโนนผึ้ง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ตลอดระยะเวลา ๒ คืน ๓ วัน พบว่า เยาวชนสามารถผลิตสื่อสร้างสรรค์ออกมาได้พอประมาณแต่ยังขาดรายละเอียดในบางส่วน เช่น การเรียงลำดับเรื่องราวของสื่อที่ผลิตยังไม่ค่อยชัดเจน เนื่องจากมีคอนเทนต์ที่หลากหลายในเรื่องเดียว อีกทั้งยังตัดต่อภาพและเสียงไม่ค่อยทัน เนื่องจากมีเวลาจำกัดในการตัดต่อ เพียงแค่ ๖ ชั่วโมง จึงต้องขยายระยะเวลาในการส่งคลิปออกไปอีก ๓ -๔ ชั่วโมง แต่ถึงกระนั้นจากการสอบถามเยาวชนผู้เข้ารับการอบรมในครั้งนี้ พบว่า เยาวชนมีความสนุกสนานกับกิจกรรมโครงการในครั้งนี้ และอยากให้มีการจัดกิจกรรมในรูปแบบนี้อีก แต่ให้เพิ่มระยะเวลาเป็น ๓ คืน ๔ วัน เพื่อให้คลิปที่สร้างสรรค์ออกมาสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากการจัดกิจกรรมรูปแบบนี้ ผลตอบรับจากชุมชนดีมาก ชุมชนให้ความร่วมมือตลอดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมและยังเป็นการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนไปสู่โลกภายนอกอีกด้วย

๕.๑.๓ การสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี

กระบวนการสร้างเครือข่ายของเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี พบปัญหาในเรื่องของกิจกรรมนันทนาการที่มีน้อยมาก ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหานั้น ตัวแทนกลุ่มเยาวชนอยากให้มีการจัดกิจกรรมกลุ่ม ที่กระชับความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งควรสอดแทรกกิจกรรมนันทนาการ เพื่อเพิ่มบรรยากาศการจัดกิจกรรมให้สนุกยิ่งขึ้น เป็นต้น อีกทั้งคณะผู้วิจัยได้พัฒนาเพจ “แลดูเบิ่งผ่อ_เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์” (<https://shorturl.asia/TMWre>) ที่ใช้ในการเผยแพร่ผลงานของเหล่าเยาวชนในเครือข่ายของโครงการ “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

สรุปได้ว่า การวิเคราะห์แนวคิด ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า แนวคิด ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี นั้น ถ้าหากมองย้อนไปถึงแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นของเรานั้นมีมากมายที่อยู่คู่กับคนไทยมาอย่างช้านาน ซึ่งองค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ เริ่มกำลังจะสูญหายไปตามกาลเวลา เพราะขาดผู้สืบทอด คนในท้องถิ่นอีกทั้งยังไม่เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก ดังนั้น การสร้างสื่อแบบวิดีโอจะทำให้สามารถประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รับรู้ได้อย่างกว้างขวาง และเป็นการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นหรือคนต่างพื้นที่ ได้เห็นความสำคัญของการทำเกษตรในพื้นที่ขนาดเล็ก ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า การผลิตสื่อสร้างสรรค์ในสังคมยุคปัจจุบันมีบทบาทอย่างมากกับสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ซึ่งการเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ ตลอดจนมีความรักความเข้าใจในองค์ความรู้ภูมิปัญญาทาง

วัฒนธรรมของคนในตำบลโนนผึ้ง อีกทั้งยังมีความจำเป็นอย่างมาก เนื่องจากการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่ที่เกิดขึ้นทำให้เกิดความเข้าใจและช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในพื้นที่ชุมชน

และการสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า การสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี มีองค์ประกอบของความเป็นเครือข่าย คือ การมีส่วนร่วม การพึ่งพาอาศัยและการแลกเปลี่ยนความรู้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิก เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย อีกทั้งในการจัดการเครือข่ายในครั้งต่อไป ควรเพิ่มเครือข่ายกลุ่มเยาวชนในแต่ละชุมชน แล้วมาผลิตสื่อทำกิจกรรมร่วมกัน

๔.๑.๔ การพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง

ผลวิจัยพบว่า

สำหรับมิติมุมมองต่อการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้งที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อจะก่อให้เกิดการเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ประกอบด้วยประเด็นสำคัญที่น่าสนใจ คือ

- ๑) ประเด็นความสำคัญของพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง
- ๒) วิถีชีวิตของเด็กกับป่า
- ๓) วิถีของนักอนุรักษ์หรือผู้พิทักษ์ป่า
- ๔) วิถีความพอเพียงของคนกับป่า
- ๕) ความจริงจากป่าจากผู้ล่าสู่ผู้อนุรักษ์

ขณะเดียวกันจากการประเมินวิทยากรที่มาให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ในภาพรวมเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมเห็นต่อวิทยากรอยู่ในระดับมากที่สุด ($M=4.27$, $SD=0.62$) โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความคิดเห็นต่อวิทยากรในประเด็นประเด็นความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาบทหัวข้อ ($M=4.36$, $SD=0.55$) สูงสุด รองลงมา ได้แก่ ความรู้ในเนื้อหาวิชา ($M=4.30$, $SD=0.55$) ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ($M=4.28$, $SD=0.62$) และ ความชัดเจนครบถ้วนของเนื้อหา ($M=4.28$, $SD=0.63$) ที่มีค่าคะแนนเท่ากัน ในส่วนของประเด็นที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นน้อยที่สุด ได้แก่ ความชัดเจนในการตอบคำถาม/ข้อซักถาม ($M=4.20$, $SD=0.65$) ส่วนการประเมินผลในมิติทางความรู้และทัศนคติที่มีต่อความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนามุมมอง ทัศนคติที่มีต่อการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเด็กและเยาวชนได้ประเมินก่อนการอบรมสัมมนาทางวิชาการ (Pretest) และหลังการอบรมสัมมนาทางวิชาการ (Post-test) นั้นพบว่า ก่อนการอบรมสัมมนาทางวิชาการเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มาก” โดยเมื่อสิ้นสุดการอบรมสัมมนาทางวิชาการเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับ “มากที่สุด”

ในส่วนของการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การให้ความรู้และพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดก

โลกห่วยหาแข้ง ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมในครั้งที่ ๒ เป็นการให้ความรู้และการพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห่วยหาแข้ง ทั้งการคิดประเด็นเรื่อง (Concept/Issues) การถ่ายทำ (Production) การตัดต่อเรียบเรียง (Editing) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M=4.62$, $SD=0.54$) โดยสามอันดับแรกของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงสุด ได้แก่ ความรอบรู้ในเนื้อหารายวิชาของวิทยากร ($M=4.71$, $SD=0.57$) ตามมาด้วยความสามารถในการจัดลำดับความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชาที่สอดคล้องต่อเนื่อง ($M=4.66$, $SD=0.53$) ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหา กับหัวข้อวิชา ($M=4.65$, $SD=0.54$) และความสามารถถ่ายทอดเนื้อหาวิชาที่ยากให้ง่าย ($M=4.65$, $SD=0.57$) ที่ได้คะแนนเท่ากัน ในขณะที่ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ความชัดเจนครบถ้วนของเนื้อหาวิชา ($M=4.53$, $SD=0.57$) และการประเมินผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การให้ความรู้และพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห่วยหาแข้ง ทั้งการคิดประเด็นเรื่อง (Concept/Issues) การถ่ายทำ (Production) การตัดต่อเรียบเรียง (Editing) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ซึ่งเด็กและเยาวชนได้ประเมินก่อนการอบรมสัมมนาทางวิชาการ (Pretest) และหลังการอบรมสัมมนาทางวิชาการ (Post-test) นั้น พบว่า ก่อนการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การให้ความรู้และพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มาก” โดยเมื่อสิ้นสุดการอบรมสัมมนาทางวิชาการเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับ “มากที่สุด”

และการขับเคลื่อนและพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห่วยหาแข้ง ทั้งการเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห่วยหาแข้ง การส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห่วยหาแข้ง ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห่วยหาแข้ง ประกอบด้วย คณะสงฆ์จังหวัด จังหวัดนครสวรรค์ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๒ นครสวรรค์ มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร ผู้นำองค์กรภาคประชาชน (NGO) จังหวัดนครสวรรค์ เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครสวรรค์ สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดนครสวรรค์ ผู้ผลิตสารคดี และผู้ผลิตสื่อโทรทัศน์ ผู้ปกครอง คณะครู นักเรียน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

สรุปได้ว่า การเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห่วยหาแข้ง ผ่านการสัมมนาทางวิชาการ ในภาพรวมเมื่อสิ้นสุดการอบรมเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์เพิ่มขึ้นหรือมีทิศทางที่ดีขึ้น ส่วนในเรื่องของการส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนนั้น ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะในการวางแผน ถ่ายทำ ตัดต่อ และนำเสนอสื่อสร้างสรรค์ในระดับที่สูงขึ้นและมีความมั่นใจมากขึ้น และเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดก

โลกห่วยๆ แข่ง ควรประกอบด้วย คณะสงฆ์ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๒ มูลนิธิสืบนาคะเสถียร ผู้นำองค์กรภาคประชาชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด ผู้ผลิตสารคดี ผู้ผลิตสื่อโทรทัศน์ ผู้ปกครอง คณะครู และนักเรียน เป็นต้น

๔.๒ ปัญหา และอุปสรรค รวมทั้งข้อเสนอแนะ

๔.๒.๑ การพัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี

เนื่องจากงานวิจัยเรื่อง“แล” รูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานีภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด ต้องลงศึกษาในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงเรื่องความปลอดภัยของการเดินทาง และผู้ให้ข้อมูลบางท่าน จะให้ข้อมูลเป็นภาษาถิ่น ภาษามลายู รวมถึงการกรอกข้อมูลที่เป็นภาษาไทยที่เป็นอุปสรรคกับทางผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวมุสลิม ทางคณะผู้วิจัย จึงต้องหาล่าม จึงเป็นอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการทำวิจัยในครั้งนี้ ดังนั้นถ้าหากตั้งจัดกิจกรรมในรูปแบบนี้อีก ควรจัดหาทีมงานที่เข้าใจภาษาถิ่น เพื่อให้สะดวกต่อการลงพื้นที่วิจัยในครั้งต่อไป

๔.๒.๒ รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) จากผลสำเร็จของโครงการ ดังนั้นหน่วยงานระดับนโยบาย ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น วัฒนธรรมจังหวัด ควรประสานความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีวัฒนธรรมของชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน ในการจัดโครงการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด โดยปลูกฝังผ่านเยาวชนในพื้นที่ ร่วมกันปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนรักถิ่นบ้านเกิด นำไปยกระดับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนต่อไป

๒) มหาวิทยาลัยในพื้นที่ร่วมกันสร้างภาคีเครือข่ายกับโรงเรียนในพื้นที่ในการออกแบบกิจกรรมบูรณาการในรายวิชาในที่เกี่ยวข้อง กำหนดเป็นนโยบาย แผนยุทธศาสตร์ พันธกิจของโรงเรียน ในประเด็นอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีวัฒนธรรมชุมชน บูรณาการกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในการปลูกฝังเยาวชนให้สำนึกรักบ้านเกิด

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ควรจัดการเรียนการสอนกระตุ้นให้นักเรียนได้มีโอกาสลงมือสำรวจ เรียนรู้จากการปฏิบัติ ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลาเรียนรู้ให้มากขึ้น ควรสนับสนุนให้นักเรียนได้ลงพื้นที่ทุนมรดกทางวัฒนธรรม นำประสบการณ์จริงมาบูรณาการกับรายวิชาในชั้นเรียนมากขึ้น

๒) ควรจัดฝึกอบรมและความรู้ด้านการผลิตสื่อออนไลน์ และสนับสนุนการเล่าเรื่องในชุมชนผ่านสื่อโซเชียลมีเดียให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการเผยแพร่จุดดีของชุมชนผ่านสื่อสร้างสรรค์ และจัดอบรมให้เยาวชนรู้เท่าทันสื่อ ในการเผยแพร่สื่อดี ผูกเล่าเรื่องดี ๆ ในท้องถิ่นในบ้านเกิดของ กระตุ้นให้เยาวชนสร้าง story telling ให้กับชุมชน ผ่านกรอบแนวคิด ๕ ดู” ได้แก่ วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยจัดกิจกรรมการนำเสนอสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น การสร้างสรรค์สื่อคลิปวิดีโอ สื่อ TikTok เป็นต้น

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

๑) เนื่องจากโครงการนี้เป็นโครงการวิจัยระยะสั้น ดังนั้น หากต้องการเห็นผลสำเร็จในระยะยาว ควรทำวิจัยต่อเนื่อง ในประเด็นการส่งเสริมเยาวชนการใช้สื่อเผยแพร่วัฒนธรรมในท้องถิ่นบ้านเกิด ร่วมกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น วัฒนธรรมจังหวัด เป็นต้น และสร้างตัวชี้วัดความสำเร็จเป็นแผนระยะ ๓ ปี หรือ ๕ ปี กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จให้เป็นรูปธรรมร่วมกัน

๒) จากผลสำเร็จดังกล่าว ควรทำวิจัยเกี่ยวกับ การสร้างเครือข่ายเยาวชนวัดรักษะบ้านเกิดในชุมชน เพื่อปลูกฝังและสร้างเยาวชนต้นแบบในการเผยแพร่วิถีชีวิต น่าจะช่วยพัฒนาเครือข่ายเยาวชนมีจิตสำนึกรักษะบ้านเกิด ความภาคภูมิใจ ห่วงแหน วัฒนธรรมที่ดั่งงาม อัตลักษณ์ท้องถิ่นดั่งงานในบ้านเกิด นำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์และยกระดับเศรษฐกิจและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนในอนาคตได้

๔.๒.๓ การพัฒนาเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) หน่วยงานภาครัฐ ควรร่วมมือกับชุมชนหรือคนในท้องถิ่น โดยให้การส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เพื่อเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้และภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของคนในตำบลนั้น ๆ อีกทั้งควรเพิ่มเครือข่ายกลุ่มเยาวชนในแต่ละชุมชน แล้วมาผลิตสื่อทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในชุมชน

๒) ภาคประชาชนควรร่วมมือกับภาครัฐจัดทำแผนพัฒนาชุมชนและมีการกำกับ การดำเนินงานตามแผน ตลอดจนมีการติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิด

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) หน่วยงานภาครัฐ ควรติดตามและประทับประกองการดำเนินงานด้านการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนอย่างใกล้ชิด

๒) หน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนงบประมาณอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน ดำเนินการไปได้

๓) ภาคประชาชนซึ่งเป็นคนในชุมชนควรให้การสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน ตามสมควร

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาหรือวิจัยเชิงปฏิบัติการต่อยอดกิจกรรมผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนให้สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างต่อเนื่อง

๒) ควรมีการศึกษาหรือวิจัยเชิงปฏิบัติการต่อยอดกิจกรรมผลิตสื่อสร้างสรรค์ในเรื่อง อื่น ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนบ้านเกิดของเยาวชนไปสู่โลกภายนอกอีกด้วย

๔.๑.๔ การพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ภาครัฐหรือภาคีรัฐ โดยทุกภาคส่วนจะต้องผลักดันหรือสนับสนุนทั้งในเรื่องทุนและโอกาสเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เกิดการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

๒) สถานศึกษาหรือโรงเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษา จะต้องมีการมีระบบและกลไกในการพัฒนา สร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม การลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนส่วนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง ที่มีความสนใจในการผลิตสื่อให้ได้มีพื้นที่ หรือมีโอกาสแสดงผลงานเพื่อเป็นฐานในการเสริมสร้างอาชีพและความมั่นคงในอนาคต

๓) คณะสงฆ์ พ่อแม่ ผู้ปกครอง จะต้องมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างจิตสำนึก การเสริมสร้างจิตอาสา และการเสริมสร้างจิตสาธารณะให้กับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะการเสริมสร้างจิตสำนึก การเสริมสร้างจิตอาสา และการเสริมสร้างจิตสาธารณะที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งถือเป็นสมบัติของส่วนรวม

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ภาครัฐสนับสนุนงบประมาณเพื่อการเพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

๒) โรงเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาจะต้องลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้อย่างเป็นรูปธรรมโดยใช้เวลาส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนมาพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนที่มีความสนใจในการผลิตสื่อให้ได้มีพื้นที่ หรือมีโอกาสแสดงผลงานเพื่อเป็นฐานในการเสริมสร้างอาชีพและความมั่นคงในอนาคต

๓) คณะสงฆ์ พ่อแม่ ผู้ปกครองมีโครงการหรือกิจกรรมเพื่อปลูกจิตสำนึก การเสริมสร้างจิตอาสา และการเสริมสร้างจิตสาธารณะให้กับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งถือเป็นสมบัติของส่วนรวม

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาวิจัยในมิติการพัฒนาแบบการนำเสนอสื่อสร้างสรรค์ในประเภทอื่น เช่น การสร้างหนังสือมีชีวิตจากป่า

๒) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการผลิตสื่อเพื่อการส่งเสริมหรือการยกระดับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

๓) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับป่ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตามแนวกันชนผืนป่าตะวันตกหรือพื้นที่โดยรอบในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง

๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูล รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลนำไปสู่การออกแบบกระบวนการกิจกรรมทางคณะผู้วิจัยได้นำแนวทาง วิธีการใช้สื่อสร้างสรรค์ที่เน้นในด้านเชิงวัฒนธรรมของท้องถิ่นมาเป็นรูปแบบและออกแบบกิจกรรมในการเสริมสร้างทักษะเยาวชนในด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์ผลงานจากการระดมความคิดในระบบกลุ่ม และการสร้างเครือข่าย กำหนดประเด็นการจัด

กิจกรรมภายใต้แนวความคิด “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยการพัฒนาสื่อในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ เช่น คลิปวิดีโอ หนังสั้น ภาพกราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น เพื่อบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลก ห้วยขาแข้ง ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เพื่อร่วมกันถ่ายทอดเรื่องเล่าผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย (Social Media) จนนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างยั่งยืน มีขั้นตอนและกระบวนการดังนี้

ขั้นตอน ๑ สร้างความร่วมมือกับเครือข่ายโรงเรียนในพื้นที่

การสร้างความร่วมมือกับชุมชน และโรงเรียนในจังหวัดปัตตานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครสวรรค์ และ จังหวัดอุทัยธานี ประกอบไปด้วย ๑) กลุ่มเยาวชนจากวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี จังหวัดปัตตานี ๒) กลุ่มเยาวชนจากคณะวิทยาการสื่อสาร ม.อ.ปัตตานี จังหวัดปัตตานี ๓) กลุ่มเยาวชนจากโรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล จังหวัดปัตตานี ๔) กลุ่มเพื่อนเยาวชนคนพุทธ (บ้านควน - ปะนาเระ) จังหวัดปัตตานี ๕) กลุ่มเยาวชนต้นกล้าพันธุ์ใหม่ จังหวัดปัตตานี ๖) โรงเรียนพุทธไธสวรรย์ ในพื้นที่ตำบลลำเภาลุ่ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๗) โรงเรียนบ้านคลองตะเคียน ในพื้นที่ตำบลคลองตะเคียน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๘) โรงเรียนปากรานพิทยา ในพื้นที่ตำบลปากกราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๙) ชุมชนตำบลโนนผึ้ง จังหวัดอุบลราชธานี ๑๐) โรงเรียนอุบลราชธานีศรีวนาลัย จังหวัดอุบลราชธานี ๑๑) โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 32 จังหวัดอุบลราชธานี ๑๒) โรงเรียนปทุมพิทยาคม จังหวัดอุบลราชธานี ๑๓) นักเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์ ๑๔) นักเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี โดยจัดประชุมเสวนาในแต่ละพื้นที่ของจังหวัดนั้น และจัดเสวนากลุ่มย่อยตัวแทนนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ

ขั้นตอน ๒ การพัฒนาสื่อในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ

เป็นการพัฒนาเยาวชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด โดยผ่านกิจกรรมการสร้างสื่อเชิงพุทธที่สะท้อนบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เชื่อมโยงบริบทจากหลากหลายส่วนของชุมชน และโรงเรียนในพื้นที่ของจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดปัตตานี โดยแบ่งออกเป็น ๔ เรื่องดังนี้

๑) “แล” รูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี หมายถึง การพัฒนาเยาวชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด โดยผ่านกิจกรรมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธที่สะท้อนอัตลักษณ์บอกเล่าถึง ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีในท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงกับบริบทของชุมชน และโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๒) “ดู” รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หมายถึง การพัฒนาเยาวชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีร่วมกับชุมชนใน

การพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด โดยผ่านกิจกรรมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธที่สะท้อนอัตลักษณ์บอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงบริบทของชุมชน และโรงเรียนในพื้นที่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓) “เป็ง” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัด อุบลราชธานี หมายถึง การพัฒนาเยาวชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด โดยผ่านกิจกรรมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธที่สะท้อนอัตลักษณ์บอกเล่าถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่เชื่อมโยงบริบทของชุมชน และโรงเรียนในพื้นที่จังหวัด อุบลราชธานี

๔) “ฝ่อ” มิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง หมายถึง การพัฒนาเยาวชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด โดยผ่านกิจกรรมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธที่สะท้อนอัตลักษณ์บอกเล่าถึง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ที่เชื่อมโยงบริบทของชุมชน และโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ และ จังหวัดอุทัยธานี

ขั้นตอน ๓ ทำการจัดกิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ จำนวน ๒ คืน ๓ วัน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด ให้กับเยาวชนในท้องถิ่น มีรายละเอียดดังนี้

- เริ่มจากช่วงเช้าของวันที่ ๑ ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเขียนบท
- ช่วงสายของวันที่ ๑ ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง การถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว
- ช่วงบ่ายของวันที่ ๑ ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการตัดต่อวิดีโอ
- ช่วงเย็นของวันที่ ๑ นำเยาวชนลงสำรวจสถานที่จริงในการจะเขียนบท
- ช่วงค่ำของวันที่ ๑ เยาวชนเริ่มเขียนบท
- ส่วนเช้าวันที่ ๒ วิทยากรทั้ง ๓ ท่าน สรุปองค์ความรู้จากการถ่ายทอดเมื่อวานให้เหลือ

เพียง ๑๐ นาที

- หลังจากนั้น เยาวชนแต่ละกลุ่มนำเสนอบทก่อนลงไปเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่
- ช่วงสายจนถึงเย็นของวันที่ ๒ เยาวชนลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลกับแหล่งชุมชนของตน
- ช่วงค่ำของวันที่ ๒ จนถึง ตี ๓ ของวันที่ ๓ เยาวชนเริ่มผลิตสื่อสร้างสรรค์ โดยกำหนด

ระยะเวลาของคลิปจำนวน ๔-๕ นาที ส่งให้ผู้ดูแลเพจอัพขึ้นระบบ เพื่อประกวดแข่งขันรางวัล popular vote

- ส่วนเช้าวันที่ ๓ จัดกิจกรรมสร้างเครือข่าย โดยการหาประธานกลุ่ม และประธานคัดสรร คณะกรรมการบริหารอีกจำนวน ๘ คน จากแต่ละกลุ่ม

- ช่วงบ่ายประกวดคลิปวิดีโอสื่อสร้างสรรค์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

จากกระบวนการนี้ ๒ คืน ๓ วัน พบว่า เยาวชนสามารถผลิตสื่อสร้างสรรค์ออกมาได้ พอประมาณ แต่ยังขาดรายละเอียดในบางส่วน เช่น การลำดับเรื่องราวของสื่อที่ผลิตยังไม่ค่อยชัดเจน เนื่องจากมีคอนเทนต์หลายอย่างในเรื่องเดียว อีกทั้งยังตัดต่อภาพและเสียงไม่ค่อยทัน เนื่องจากมีเวลาจำกัดในการตัดต่อ เพียงแค่ ๖ ชั่วโมง จึงต้องขยายระยะเวลาในการส่งคลิปออกไปอีก ๓ ชั่วโมง

ขั้นตอน ๔ จัดทำเวทีทบทวนผลการสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยการจัดประกวดแข่งขัน “เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด” การนำข้อมูลคืนสู่ชุมชน

ผ่านช่องทางสื่อเพจแลดูเบิ่งผ่อ และนำเสนอต่อกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้เกณฑ์ตัดสินจาก ๔ ด้าน จำนวน ๑๐ คะแนน ดังนี้

๑) วิธีการนำเสนอ (๒ คะแนน) ประกอบด้วย

๑.๑) วิธีการนำเสนอเนื้อหา

๑.๒) ความเหมาะสมของเวลาในการนำเสนอ

๒) การนำเสนอเนื้อหาของสื่อ (๓ คะแนน) ประกอบด้วย

๒.๑) เนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนด

๒.๒) เนื้อหาความเหมาะสมกับแหล่งเรียนรู้ในการผลิตสื่อสร้างสรรค์ของชุมชน

๒.๓) เนื้อหาช่วยส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ในการผลิตสื่อสร้างสรรค์ของชุมชนและสามารถนำไปใช้ได้จริง

๓) ตัวอักษรและภาพ (๓ คะแนน) ประกอบด้วย

๓.๑) ตัวอักษร (แบบ / ขนาด / สี)

๓.๒) เทคนิคพิเศษ / การจัดองค์ประกอบของศิลป์ / รายละเอียดภาพ

๓.๓) การลำดับภาพ

๔) เสียง (๒ คะแนน) ประกอบด้วย

๔.๑) เสียงบรรยาย (น้ำเสียง / การอ่านออกเสียง / อักขระ / จังหวะการอ่าน)

๔.๒) เสียงดนตรีประกอบ (ความชัดเจน / ระดับความดัง / ตรง / สัมพันธ์เหมาะสมกับภาพและการบรรยาย)

ในการนี้ได้มีรางวัลพิเศษ “คลิปวิดีโอขวัญใจชาวนีต” คือ Popular Vote ซึ่งมีรางวัล จำนวน ๒,๐๐๐ บาท โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

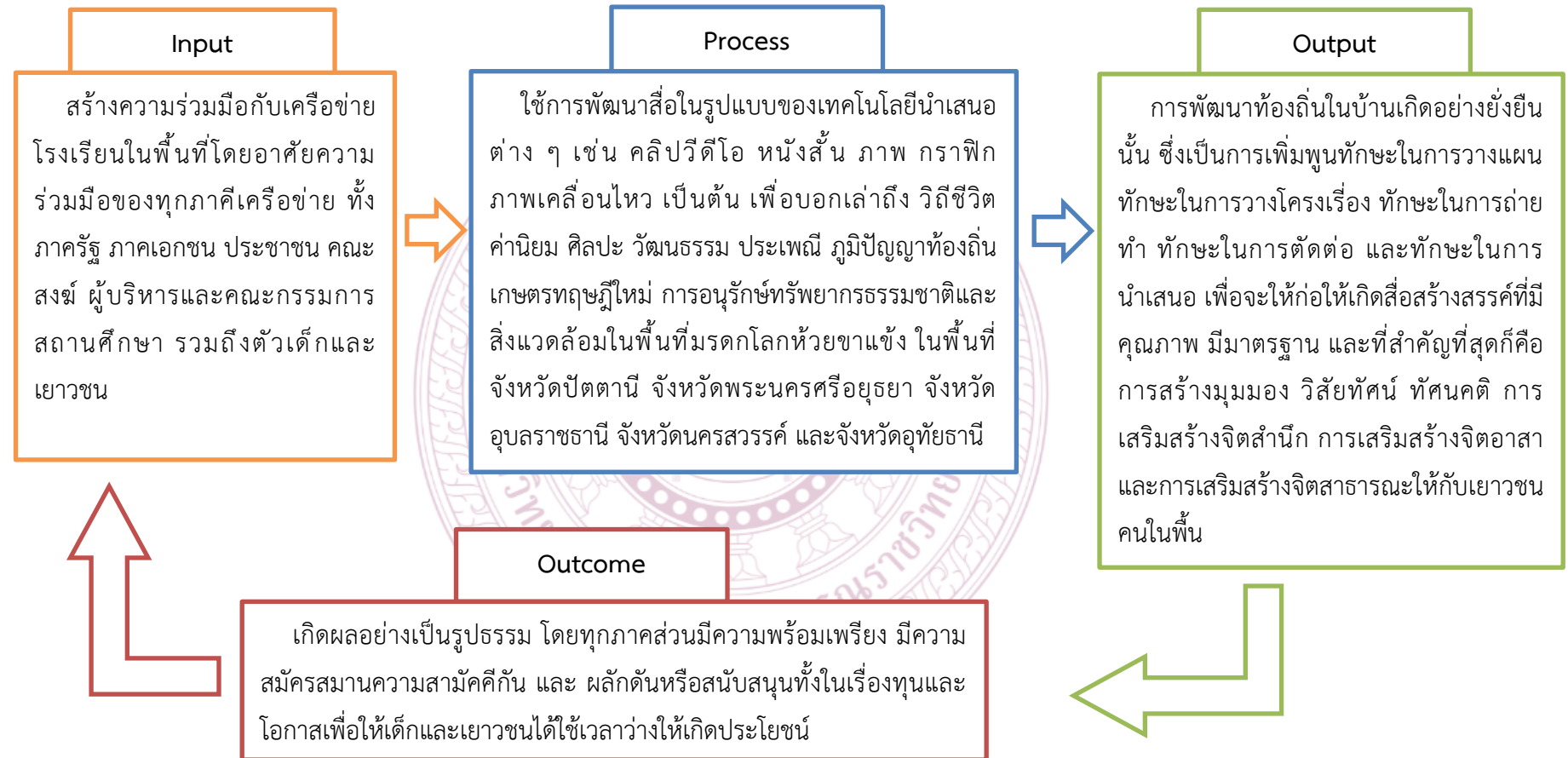
๑) ถ้าชาวนีตกด “หัวใจ” ให้กับคลิปวิดีโอ นั้นได้ ๒ คะแนน

๒) ถ้าชาวนีตกด “ไลค์” ให้กับคลิปวิดีโอ นั้นได้ ๑ คะแนน

๓) ถ้าชาวนีตกด “แชร์” ให้กับคลิปวิดีโอ นั้นได้ ๕ คะแนน

อีกทั้งระยะเวลาในการนับ Popular Vote คือ เริ่มตั้งแต่ ๐๖.๐๐ -๑๒.๐๐ น.

กระบวนการพัฒนาภายใต้โครงการ “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด คณะผู้วิจัยขอสรุปกระบวนการพัฒนาเป็นแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ ๗ กระบวนการพัฒนาภายใต้โครงการ “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

จากแผนภาพอธิบายได้ว่า การพัฒนาโครงการวิจัยเรื่อง “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด เป็นการพัฒนาสื่อในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ เช่น คลิปวิดีโอ หนังสือ ภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น เพื่อบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี จนนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างยั่งยืนนั้น เป็นการเพิ่มพูนทักษะในการวางแผน ทักษะในการวางโครงเรื่อง ทักษะในการถ่ายทำ ทักษะในการติดต่อ และทักษะในการนำเสนอ เพื่อจะให้ออกไปเกิดสื่อสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน และที่สำคัญที่สุดก็คือการสร้างมุมมอง วิสัยทัศน์ ทศนคติ การเสริมสร้างจิตสำนึก การเสริมสร้างจิตอาสา และการเสริมสร้างจิตสาธารณะให้กับเยาวชนคนในพื้นที่ จึงทำให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งการพัฒนาในครั้งนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพาอาศัยความร่วมมือของทุกภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน คณะสงฆ์ ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา รวมถึงตัวเด็กและเยาวชน โดยทุกภาคส่วนจะต้องมีความพร้อมเพรียง มีความสมัครสมานสามัคคีกัน และผลักดันหรือสนับสนุนทั้งในเรื่องทุนและโอกาสเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เกิดการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

บทที่ ๕

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทนี้จะเป็นการสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป รายละเอียดได้กล่าวเป็นลำดับดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

๕.๑.๑ อภิปรายผล

๕.๑.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด มีวัตถุประสงค์การศึกษาคือ ๑) “แล” เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี ๒) “ดู” รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓) “เบิ่ง” เพื่อพัฒนาเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี และ ๔) “ผ่อ” เพื่อพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ซึ่งจากผลการศึกษาสามารถสรุปผลได้ตามวัตถุประสงค์การศึกษาดังนี้

๕.๑.๑ “แล” เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี

๑) การศึกษารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี คณะผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี เป็นรูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) ที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยาย หรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา เพื่อให้เห็นมโนทัศน์ โครงสร้างทางความคิด อธิบายให้เห็นถึงองค์ประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ๑) ปัจจัยนำเข้า ๒) กระบวนการ ๓) ผลผลิต และ ๔) ข้อมูลย้อนกลับ พัฒนาโดยการศึกษาข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การจัดกิจกรรม การสังเกตพฤติกรรม การสนทนากลุ่ม และการจัดเวทีประกวดผลงาน เพื่อให้ได้สาระครอบคลุมครบถ้วนตามความต้องการอย่างแท้จริงของการพัฒนารูปแบบ เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี

๒) การผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี คณะผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการจัดการฝึกอบรมในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด ณ ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสาบური จังหวัดปัตตานี ตลอดระยะเวลา ๒ คืน ๓ วัน พบว่า เยาวชนสามารถผลิตสื่อสร้างสรรค์ออกมาได้พอประมาณ แต่ยังคงขาดรายละเอียดในบางส่วน เช่น การเรียงลำดับเรื่องราวของสื่อที่ผลิตยังไม่ค่อยชัดเจน เนื่องจากมีคอน

เทนต์หลายอย่างในเรื่องเดียว อีกทั้งยังตัดต่อภาพและเสียงไม่ค่อยทัน เนื่องจากมีเวลาจำกัดในการตัดต่อ เพียงแค่ ๖ ชั่วโมง จึงต้องขยายระยะเวลาในการส่งคลิปออกไปอีก ๓-๔ ชั่วโมง แต่ถึงกระนั้นจากการสอบถามเยาวชนผู้เข้ารับการอบรมในครั้ง พบว่า เยาวชนมีความสุขสนุกสนาน กับกิจกรรมโครงการในครั้งนี้ และอยากให้มีการจัดกิจกรรมในรูปแบบนี้อีก แต่ให้เพิ่มระยะเวลาเป็น ๓ คืน ๔ วัน เพื่อให้ศิลปินที่สร้างสรรค์ออกมาสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากการจัดกิจกรรมรูปแบบนี้ ผลตอบรับจากชุมชนดีมาก ชุมชนให้ความร่วมมือตลอดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมและยังเป็นการพัฒนาชุมชนบ้านเกิดของเยาวชนไปสู่โลกภายนอกอีกด้วย

๓) การสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดในจังหวัดปัตตานี คณะผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการสร้างเครือข่ายของเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานี มีปัญหาในเรื่องของการขาดกิจกรรมนันทนาการเพื่อกระชับความสัมพันธ์ผู้เข้าอบรม ในส่วนแนวทางในการแก้ไขปัญหา นั้นทางกลุ่มเยาวชนอยากให้กิจกรรมกลุ่ม กระชับความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม ควรมีกิจกรรมนันทนาการสอดแทรก เพื่อเพิ่มบรรยากาศให้สนุกยิ่งขึ้น เป็นต้น อีกทั้งคณะผู้วิจัยได้พัฒนาเพจ “แลดูเบิ่งผ่อ_เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์” (<https://shorturl.asia/TMWre>) ที่ใช้ในการเผยแพร่ผลงานของเหล่าเยาวชนในเครือข่ายของโครงการ “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

๕.๑.๒ “ดู” รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑) รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธฯ ประกอบด้วยหลักการทำงาน ๓ ประการ ประกอบด้วย เครือข่ายขับเคลื่อนสานความร่วมมือ (Engage) เป็นการขับเคลื่อนกลไกการทำงาน (Collaborative Mechanism) ผ่านกระบวนการสร้างความร่วมมือ (Enrich) คือ การสร้างความร่วมมือ (Cooperation Plan) อันประกอบไปด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัด โรงเรียน ชุมชน และวัฒนธรรมจังหวัด การเสริมสู่การยกระดับ (Enhance คือกระบวนการการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดฯ (Process) ได้แก่ ๑. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือร่วมกับ เครือข่ายความร่วมมือ ๒. การสร้างกิจกรรมถ่ายทอดเรื่องราวท้องถิ่นในบ้านเกิด ผ่านสื่อออนไลน์ของเยาวชนในท้องถิ่น ๓. การจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อปลูกจิตสำนึกรักษารากถิ่นบ้านเกิดของเยาวชน สามารถ ถ่ายทอดเรื่องราวท้องถิ่นในบ้านเกิดของของเยาวชนสู่สังคมภายนอก ๔. การสร้าง story ให้กับชุมชนโดย ให้เด็ก ๆ ลงไปสัมผัสกับสถานที่จริง ผ่านการสร้างสรรคสื่อคลิปวิดีโอ ๕. พัฒนาเยาวชนให้มีประสบการณ์จริง สู่การต่อยอดนวัตกรรมทางวัฒนธรรม (Cultural Product) ได้แก่ องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม (Cultural knowledge) การเล่าเรื่องชุมชน (story telling) สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธ (Creative media of the Buddhist) และนำไปสู่การได้ผลสัมฤทธิ์ (Out Come) คือ ๑. เด็กและเยาวชนความตระหนักถึงความสำคัญเรื่องของการรักษาดี รักถิ่น รักชุมชนของตนเอง" ๒. สร้างเยาวชนให้มีประสบการณ์จริง และ ๓. เยาวชนเกิดทักษะในเรื่องการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในด้านการผลิตสื่อ คือกระบวนการการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดฯ (Process) ได้แก่ ๑. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือร่วมกับ เครือข่ายความร่วมมือ ๒. การสร้างกิจกรรมถ่ายทอด เรื่องราวท้องถิ่นในบ้านเกิด ผ่าน

สื่อ ออนไลน์ของเยาวชนในท้องถิ่น ๓. การจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อปลูกจิตสำนึกรักษ์ถิ่นบ้านเกิดของเยาวชน สามารถ ถ่ายทอดเรื่องราวท้องถิ่นในบ้านเกิดของของเยาวชนสู่สังคมภายนอก ๔. การสร้าง story ให้กับชุมชนโดย ให้เด็ก ๆ ลงไปสัมผัสกับสถานที่จริง ผ่านการสร้างสรรค์สื่อคลิปวิดีโอ ๕. พัฒนาเยาวชนให้มีประสบการณ์จริง สู่การต่อยอดนวัตกรรมทางวัฒนธรรม (Cultural Product) ได้แก่ องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม (Cultural knowledge) การเล่าเรื่องชุมชน (story telling) สื่อสร้างสรรค์วิถียุทธ (Creative media of the Buddhist) และนำไปสู่การได้ผลสัมฤทธิ์ (Out Come) คือ ๑. เด็กและเยาวชนตระหนักถึงความสำคัญเรื่องของการรักษา รักรักรักชุมชนของตนเอง ๒. สร้างเยาวชนให้มีประสบการณ์จริง และ ๓. เยาวชนเกิดทักษะในเรื่องการ ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการผลิตสื่อ

๒) การออกแบบกระบวนการกิจกรรม ภายใต้โครงการสื่อสร้างสรรค์ “จับกล้องส่องบ้านเกิด: สื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมรักบ้านเกิด” มีขั้นตอน ๑ สร้างความร่วมมือเครือข่ายโรงเรียนในพื้นที่ขั้นตอน ๒ อบรมปลูกจิตสำนึกรักษ์บ้านเกิด ขั้นตอน ๓ การทำโครงการจับกล้องส่องบ้านเกิด สื่อวัฒนธรรมรักบ้านเกิด ขั้นตอน ๔ นำเสนอผลผลิตศิลปคดีสื่อสร้างสรรค์ กำหนดประเด็นการจัดกิจกรรมภายใต้แนวความคิด ได้แก่ ๑) อยู่ในกรอบแนวคิด “แลดูเบิ่งผ่อ” คือ “๕ ดู” ได้แก่ วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ๒) พัฒนาสื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ เช่น คลิปวิดีโอ หนังสือ ภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้นและ ๓) นำเสนอวิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยโครงการนี้ได้กำหนดกติกา คือเป็นการร่วมมือกันระหว่างเยาวชน ปราชญ์ชาวบ้าน และ ครูผู้สอนสอนวิชา ประวัติศาสตร์ ภายใต้ชื่อ โครงการจับกล้องส่องบ้านเกิด: “สื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมรักบ้านเกิด” และมีการสร้างกิจกรรมได้แก่ กิจกรรมที่ ๑ สัมผัสภาพใหม่ของฉัน กิจกรรมที่ ๒ เรียนรู้และแบ่งปัน กิจกรรมที่ ๓ เรื่องเล่าดีๆ ของบ้านฉัน กิจกรรมที่ ๔ เสริมทักษะผลิตสื่อสร้างสรรค์ และกิจกรรมที่ ๕ สร้างสรรค์พลังใจ (รักษ์บ้านเกิด) นำไปสู่ผลลัพธ์ คือ ๑. ความรู้ด้านการผลิตสื่อออนไลน์ และสนับสนุนการเล่าเรื่องในชุมชนผ่านสื่อโซเชียลมีเดียให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการเผยแพร่จุดดีของชุมชนผ่านสื่อสร้างสรรค์ ๒. มีการสำนึกรักษ์บ้านเกิด ตระหนักถึงประวัติศาสตร์ชุมชนมากขึ้น และ ๓. นำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างยั่งยืน

๓) ผลประเมินรูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถียุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลวิจัยเชิงปริมาณโดยภาพรวมพบว่า เยาวชนมีจิตสำนึกรักษ์เกิดตามหลักสัปปุริสธรรมและโยนิโสมนสิการสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ โดยพบว่า คะแนนเฉลี่ยสำนึกรักษ์บ้านเกิดหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และคะแนนเฉลี่ยเหตุผลในการคิดหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ นอกจากนี้แล้ว ความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม พบว่า ผู้รับอบรมมีความพึงพอใจต่อการอบรมในภาพรวมด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก สำหรับผลข้อมูลเชิงคุณภาพสามารถยืนยันกระบวนการปลูกจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด พบว่า นักเรียนสะท้อนความรู้สึกต่อการเข้าร่วมกิจกรรม สรุปดังนี้ ๑) สนใจในประวัติศาสตร์ไทยมากขึ้น ๒) ได้รับความรู้ที่ถูกต้องมากกว่าเดิม ๓) มีความร่วมมือในการทำงานกลุ่มสร้างความสามัคคี ๔) กิจกรรมสนุก ได้เจอเพื่อนใหม่ ๆ ต่างโรงเรียน ๕) ได้นำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ด้วย

วิธีการทางประวัติศาสตร์ ๖) มีความภูมิใจในบ้านเกิด ควรค่าในการอนุรักษ์ ๗) ภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น ๘) ประสบการณ์ใหม่ ๆ จากการลงพื้นที่

สำหรับผลลัพธ์ของการใช้รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ๑. การพัฒนากระบวนการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน ๒. กิจกรรมใช้สื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมเพื่อปลูกจิตสำนึกรักษากิจบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓. ผลผลิตสื่อสร้างสรรค์ ๑๐ ชิ้นงาน ๔. สิ่งที่ยาวชนได้รับ ๑) เยาวชนมีจิตสำนึกรักษากิจตามหลักสัปปริสธรรมและโยนิโสมนสิการ สูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ ๑) ความรู้เรื่องประวัติ ความเป็นมาของสถานที่สำคัญต่าง ๆ ๒) ความรู้เรื่องประวัติ ความเป็นมาของสถานที่สำคัญต่าง ๆ ๓) ได้รู้จักสถานที่สำคัญในท้องถิ่นใกล้โรงเรียน ๔) ทำให้เกิดความรัก และภูมิใจในท้องถิ่น และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๕) ได้เกิดความรัก ความหวงแหน และภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น ๖) ได้รู้จักปราชญ์ท้องถิ่นในชุมชน ๗) รู้สึกภูมิใจที่เราได้มีแหล่งโบราณสถานสำคัญทางประวัติศาสตร์ในชุมชน

๕.๑.๓ “เบิ่ง” เพื่อพัฒนาเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี

๑) การวิเคราะห์แนวคิด ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอยากให้คณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด ในรูปแบบการเรียนรู้บริบทของพื้นที่ การสัมภาษณ์บุคคล ผลิตสื่อสร้างสรรค์ การให้ความรู้ในสถานที่ที่เราจะจัดทำสื่อสร้างสรรค์ออกมา การเก็บรวบรวมองค์ความรู้เพื่อที่เราจะใช้ในการสื่อสารออกไปยังบุคคลภายนอกและการจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมในพื้นที่นั้น ๆ โดยผ่านวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญให้คำแนะนำ เนื่องจากการผลิตสื่อสร้างสรรค์มีความสำคัญกับยุคสมัยในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เพราะมีการเข้าถึงสื่อออนไลน์กันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อประเภทวิดีโอ การสร้างสื่อสร้างสรรค์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง รวมถึงนวัตกรรมใหม่ ๆ ถ้าหากมองย้อนไปถึงแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นของเรานั้นมีมากมายที่อยู่คู่กับคนไทยมาอย่างช้านาน ซึ่งองค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ เริ่มกำลังจะสูญหายไปตามกาลเวลา เพราะขาดผู้สืบทอดคนในท้องถิ่นอีกทั้งยังไม่มีที่รู้จักของบุคคลภายนอก ดังนั้น การสร้างสื่อแบบวิดีโอจะทำให้สามารถประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รับรู้ได้อย่างกว้างขวาง และเป็นการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นหรือคนต่างพื้นที่ ได้เห็นความสำคัญของการทำการเกษตรในพื้นที่ขนาดเล็ก ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพราะปัจจุบันปัญหาการทำเกษตรจะประสบปัญหาภัยแล้ง หรือแม้กระทั่งเกษตรกรบางคนประสบความยากจน การผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่จึงเป็นแนวทางการเผยแพร่ความรู้ใหม่ ๆ ให้กับเกษตรกร เช่น การปลูกผักไร้ดิน หรือ ผักไฮโดรโปลิกส์ ก็เหมาะสำหรับเกษตรกรที่พื้นที่ปลูกน้อย แอมให้ผลผลิตดี ราคาตามตลาดก็สูงด้วย

๒) การผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี จากการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ณ ตำบลโนนผึ้ง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ตลอดระยะเวลา ๒ คืน ๓ วัน พบว่า เยาวชนสามารถผลิตสื่อสร้างออกมาได้พอประมาณแต่ยังขาดรายละเอียดในบางส่วน เช่น การเรียงลำดับเรื่องราวของสื่อที่ผลิตยังไม่ค่อยชัดเจน เนื่องจากมีคอนเทนต์ที่หลากหลายในเรื่องเดียว อีกทั้งยังตัดต่อภาพและเสียงไม่ค่อยทัน เนื่องจากมีเวลาจำกัดในการตัดต่อ เพียงแค่ ๖ ชั่วโมง จึงต้องขยายระยะเวลาในการส่งคลิปออกไปอีก ๓ -๔ ชั่วโมง แต่ถึงกระนั้นจากการสอบถามเยาวชนผู้เข้ารับการอบรมในครั้งนี้ พบว่า เยาวชนมีความสุขสนุกสนานกับกิจกรรมโครงการในครั้งนี้ และอยากให้มีการจัดกิจกรรมในรูปแบบนี้อีก แต่ให้เพิ่มระยะเวลาเป็น ๓ คืน ๔ วัน เพื่อให้คลิปที่สร้างสรรค์ออกมาสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากการจัดกิจกรรมรูปแบบนี้ ผลตอบรับจากชุมชนดีมาก ชุมชนให้ความร่วมมือตลอดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมและยังเป็นการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนไปสู่โลกภายนอกอีกด้วย

๓) การสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี พบปัญหาในเรื่องของกิจกรรมนันทนาการที่มีน้อยมาก ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหานี้ ตัวแทนกลุ่มเยาวชนอยากให้มีการจัดกิจกรรมกลุ่ม ที่กระชับความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งควรสอดแทรกกิจกรรมนันทนาการ เพื่อเพิ่มบรรยากาศการจัดกิจกรรมให้สนุกยิ่งขึ้น เป็นต้น อีกทั้งคณะผู้วิจัยได้พัฒนาเพจ “แลดูเบิ่งผ่อ_เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์” (<https://shorturl.asia/TMWre>) ที่ใช้ในการเผยแพร่ผลงานของเหล่าเยาวชนในเครือข่ายของโครงการ “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

๕.๑.๔ “ผ่อ” เพื่อพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง

๑) การเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง พบว่า สำหรับมิติมุมมองต่อการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้งที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อจะก่อให้เกิดการเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ประกอบด้วยประเด็นสำคัญที่น่าสนใจ คือ

- (๑) ประเด็นความสำคัญของพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง
- (๒) วิถีชีวิตของเด็กกับป่า
- (๓) วิถีของนักอนุรักษ์หรือผู้พิทักษ์ป่า
- (๔) วิถีความพอเพียงของคนกับป่า
- (๕) ความจริงจากป่าจากผู้ล่าสู่ผู้อนุรักษ์

ขณะเดียวกันจากการประเมินวิทยากรที่มาให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ในภาพรวมเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมเห็นต่อวิทยากรอยู่ใน

ระดับมากที่สุด ($M=4.27$, $SD=0.62$) โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความคิดเห็นต่อวิทยากรในประเด็น ประเด็นความสอดคล้องระหว่างเนื้อหา กับหัวข้อ ($M=4.36$, $SD=0.55$) สูงสุด รองลงมา ได้แก่ ความรู้ในเนื้อหา รายวิชา ($M=4.30$, $SD=0.55$) ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ($M=4.28$, $SD=0.62$) และ ความชัดเจนครบถ้วนของเนื้อหา ($M=4.28$, $SD=0.63$) ที่มีค่าคะแนนเท่ากัน ใน ส่วนของประเด็นที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นน้อยที่สุด ได้แก่ ความ ชัดเจนในการตอบคำถาม/ข้อซักถาม ($M=4.20$, $SD=0.65$) ส่วนการประเมินผลในมิติทางความรู้ และทัศนคติที่มีต่อความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการ พัฒนามุมมอง ทัศนคติที่มีต่อการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเด็กและเยาวชนได้ประเมิน ก่อนการอบรมสัมมนาทางวิชาการ (Pretest) และหลังการอบรมสัมมนาทางวิชาการ (Post-test) นั้น พบว่า ก่อนการอบรมสัมมนาทางวิชาการเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจเฉลี่ยอยู่ใน ระดับ “มาก” โดยเมื่อสิ้นสุดการอบรมสัมมนาทางวิชาการเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยของ คะแนนความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับ “มากที่สุด”

๒) การส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง

ในการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การให้ความรู้และพัฒนาทักษะการผลิตสื่อ สร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลก ห้วยขาแข้ง ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมในครั้งที่ ๒ เป็นการให้ความรู้และการพัฒนาทักษะ การผลิตสื่อ สร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลก ห้วยขาแข้ง ทั้งการคิดประเด็นเรื่อง (Concept/Issues) การถ่ายทำ (Production) การตัดต่อเรียบ เรียง (Editing) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก ($M=4.62$, $SD=0.59$) โดยสามอันดับแรกของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็น สูงสุด ได้แก่ ความรอบรู้ในเนื้อหา รายวิชาของวิทยากร ($M=4.71$, $SD=0.57$) ตามมาด้วย ความสามารถในการจัดลำดับความสัมพันธ์ของเนื้อหา รายวิชาที่สอดคล้องต่อเนื่อง ($M=4.66$, $SD=0.57$) ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหา กับหัวข้อวิชา ($M=4.65$, $SD=0.54$) และความสามารถ ถ่ายทอดเนื้อหาวิชาที่ยากให้ง่าย ($M=4.65$, $SD=0.57$) ที่ได้คะแนนเท่ากัน ในขณะที่ประเด็นที่มี ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ความชัดเจนครบถ้วนของเนื้อหา วิชา ($M=4.53$, $SD=0.57$) และการ ประเมินผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การให้ความรู้และพัฒนาทักษะการผลิตสื่อ สร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลก ห้วยขาแข้ง ทั้งการคิดประเด็นเรื่อง (Concept/Issues) การถ่ายทำ (Production) การตัดต่อเรียบ เรียง (Editing) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ซึ่งเด็กและเยาวชนได้ประเมินก่อนการอบรมสัมมนาทาง วิชาการ (Pretest) และหลังการอบรมสัมมนาทางวิชาการ (Post-test) นั้น พบว่า ก่อนการสัมมนาเชิง ปฏิบัติการ (Workshop) การให้ความรู้และพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มาก” โดยเมื่อสิ้นสุดการอบรม สัมมนาทางวิชาการเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นอยู่ใน ระดับ “มากที่สุด”

๓) การสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง พบว่า จากการขับเคลื่อนและพัฒนาฝีมือมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ทั้งการเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง การส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ประกอบด้วย คณะสงฆ์จังหวัด จันทนนครสวรรค์ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๒ นครสวรรค์ มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร ผู้นำองค์กรภาคประชาชน (NGO) จันทนนครสวรรค์ เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครสวรรค์ สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด นครสวรรค์ ผู้ผลิตสารคดี และผู้ผลิตสื่อโทรทัศน์ ผู้ปกครอง คณะครู นักเรียน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

๕.๒. อภิปรายผล

การพัฒนาโครงการวิจัยเรื่อง “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสื่อในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ เช่น คลิป วิดีโอ หนังสือ ภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น เพื่อบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เพื่อร่วมกันถ่ายทอดเรื่องเล่าผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย (Social Media) จนนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างยั่งยืนนั้น ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนทักษะในการวางแผน ทักษะในการวางแผนโครงการ ทักษะในการถ่ายทำ ทักษะในการติดต่อ และทักษะในการนำเสนอ เพื่อจะให้เกิดสื่อสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน และที่สำคัญที่สุดก็คือการสร้างมุมมอง วิสัยทัศน์ ทักษะคิด การเสริมสร้างจิตสำนึก การเสริมสร้างจิตอาสา และการเสริมสร้างจิตสาธารณะให้กับเยาวชนคนในพื้นที่ จึงทำให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งการพัฒนาในครั้งนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพาอาศัยความร่วมมือของทุกภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน คณะสงฆ์ ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา รวมถึงตัวเด็กและเยาวชน โดยทุกภาคส่วนจะต้องมีความพร้อมเพรียง มีความสมัครสมานสามัคคีกัน และผลักดันหรือสนับสนุนทั้งในเรื่องทุนและโอกาส เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เกิดการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และจะได้อภิปรายผลตามประเด็นที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์แต่ละข้อดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ “แล” เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี

๑) การศึกษารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี พบว่ากลุ่มตัวอย่าง ได้ให้ความสำคัญกับการใช้รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) ที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยาย หรืออธิบายปรากฏการณ์ที่

ศึกษา เพื่อให้เห็นมโนทัศน์ โครงสร้างทางความคิด อธิบายให้เห็นถึงองค์ประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ๑) ปัจจัยนำเข้า ๒) กระบวนการ ๓) ผลผลิต และ ๔) ข้อมูลย้อนกลับ พัฒนาโดยการศึกษาข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้กระบวนการพัฒนารูปแบบ ดังต่อไปนี้ การสัมภาษณ์ การจัดกิจกรรม การสังเกตพฤติกรรม การสนทนากลุ่ม และการจัดเวทีประกวดผลงาน เพื่อให้ได้สาระครอบคลุมครบถ้วนตามความต้องการอย่างแท้จริงของการพัฒนารูปแบบ เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี ซึ่งสอดคล้องกับ เกศินี ประทุมสุวรรณ^{๑๕๕} ที่ได้ศึกษาเรื่อง เมืองสื่อสร้างสรรค์: ตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนาเยาวชน ผลการศึกษา พบว่า เมืองสื่อสร้างสรรค์ควรยึดหลักการ ๓ ดี คือ สื่อดี พื้นที่ดี และภูมิดี เพราะการมี “สื่อดี” เปรียบเหมือน “ต้นน้ำ” ที่ก่อให้เกิดกระบวนการของการออกแบบ และจัดการ “พื้นที่” ทำให้เกิด “พื้นที่ดี” อันเปรียบได้กับกลางน้ำและท้ายที่สุดทั้งสื่อดีและพื้นที่ดีก็จะทำให้คนมีภูมิปัญญาที่เป็นภูมิคุ้มกัน ซึ่งเป็น “ปลายน้ำ” ในทางกลับกัน การที่บุคคลและชุมชนมีภูมิปัญญาและภูมิคุ้มกันที่ดี พวกเขาก็จะเป็นผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมที่ทำให้เกิด “สื่อดี” และ “พื้นที่ดี” ต่อไป องค์ประกอบหลักของตัวชี้วัด ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านกิจกรรม ด้านปัจจัยแวดล้อม และด้านผลลัพธ์ ส่วนการขับเคลื่อนชุมชนสู่การเป็นเมืองสื่อสร้างสรรค์นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันหลักต่าง ๆ ในชุมชน ผลลัพธ์สุดท้าย ก็คือ การที่ประชาชนมีความรู้เท่าทันสื่อและเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทั้งพฤติกรรมการสื่อสาร พฤติกรรมการบริโภคและพฤติกรรมสังคม อีกทั้งยังสอดคล้องกับ เสาวณีย์ ฉัตรแก้ว^{๑๕๖} ที่ได้ศึกษาเรื่อง สื่อสร้างสรรค์เท่าทันสื่อ กรณีศึกษาโครงการ Idea Idol เท่าทันสื่อ ผลการวิจัยพบว่า โครงการดังกล่าวมีการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อให้กับเยาวชนอย่างครบถ้วนทั้งกระบวนการ ครอบคลุมทั้งการเข้าถึงการวิเคราะห์การประเมิน และการมีส่วนร่วม ตลอดจนมีการส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์ ประกอบด้วย การแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัย การแข่งขันเพลงแร็ป การแสดงละครเวที และการแข่งขันเกมออนไลน์ ทั้งนี้ การผลิตสื่อสร้างสรรค์ส่งผลดีต่อการพัฒนาทักษะ การรู้เท่าทันสื่อ โดยไม่เพียงเป็นการเพิ่มพื้นที่สื่อดีให้กับสังคม หากแต่ช่วยให้เยาวชนที่ร่วมผลิตสื่อสร้างสรรค์ มีความเข้าใจถึงการทำงานของสื่อได้อย่างลึกซึ้ง และตระหนักถึงความรับผิดชอบของผู้ผลิตสื่อที่มีต่อสังคม สำหรับแนวทางการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อผ่านกิจกรรมการผลิตสื่อสร้างสรรค์ของเยาวชนประกอบด้วย ๔M + ๓C ได้แก่ Managing Knowledge, Mentor, Materials, Morality, Creative Thinking, Communication Skill และ Cost ซึ่งจะเอื้อให้การพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อประสบผลสำเร็จได้ สรุปได้ว่า รูปแบบในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี ควรจัดให้มีโครงการหรือกิจกรรมการเรียนรู้บริบทของพื้นที่ การสัมภาษณ์บุคคล ผลิตสื่อสร้างสรรค์ การให้ความรู้ในสถานที่ที่เราจะจัดทำสื่อสร้างสรรค์ออกมา การเก็บรวบรวมองค์ความรู้เพื่อที่เราจะใช้ในการสื่อสารออกไปยังบุคคลภายนอกและการจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมในพื้นที่นั้น ๆ

^{๑๕๕} เกศินี ประทุมสุวรรณ, (๒๕๕๙). เมืองสื่อสร้างสรรค์: ตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนาเยาวชน, วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๓๖(๒) เมษายน - มิถุนายน หน้า ๕๕-๕๖.

^{๑๕๖} เสาวณีย์ ฉัตรแก้ว, (๒๕๕๗). สื่อสร้างสรรค์เท่าทันสื่อ กรณีศึกษาโครงการ Idea Idol เท่าทันสื่อ, วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี, ปีที่ ๑๐(๔) เมษายน - มิถุนายน หน้า ๑๑๒

๒) การผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี พบว่า กระบวนการจัดการฝึกอบรมในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด ณ ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ตลอดระยะเวลา ๒ คืน ๓ วัน พบว่า เยาวชนสามารถผลิตสื่อสร้างออกมาได้พอประมาณ แต่ยังมีขาดรายละเอียดในบางส่วน เช่น การเรียงลำดับเรื่องราวของสื่อที่ผลิตยังไม่ค่อยชัดเจน เนื่องจากมีคอนเทนต์หลายอย่างในเรื่องเดียว อีกทั้งยังติดต่อภาพและเสียงไม่ค่อยทัน เนื่องจากมีเวลาจำกัดในการตัดต่อ เพียงแค่ ๖ ชั่วโมง จึงต้องขยายระยะเวลาในการส่งคลิปออกไปอีก ๓-๔ ชั่วโมง แต่ถึงกระนั้นจากการสอบถามเยาวชนผู้เข้ารับการอบรมในครั้ง พบว่า เยาวชนมีความสนุกสนาน กับกิจกรรมโครงการในครั้งนี้ และอยากให้มีการจัดกิจกรรมในรูปแบบนี้อีก แต่ให้เพิ่มระยะเวลาเป็น ๓ คืน ๔ วัน เพื่อให้ศิลปินที่สร้างสรรค์ออกมาสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากการจัดกิจกรรมรูปแบบนี้ ผลตอบรับจากชุมชนดีมาก ชุมชนให้ความร่วมมือตลอดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมและยังเป็นการพัฒนาชุมชนบ้านเกิดของเยาวชนไปสู่โลกภายนอกอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ เอกนถุน บางท่าไม้ สิริธร บุญประเสริฐ และนรภัทร เสนีย่วงศ์ ณ อยุธยา^{๑๕๗} ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้โบราณคดีหนองราชวัตร จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ๑) แหล่งเรียนรู้แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร เดิมเป็นเนินดินสูงจากพื้นที่รอบๆ ตั้งอยู่ในท้องที่ หมู่ ๕ บ้านหนองเปล้า ตำบลหนองราชวัตร อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหินใหม่ มีอายุราว ๓,๕๐๐ – ๔,๐๐๐ ปี โดยในการจัดแสดงที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชนหนองราชวัตร มีการนำวัตถุโบราณที่ค้นพบบางส่วน มาจัดแสดงไว้ ๒) แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ร่วมกับกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้แหล่งเรียนรู้โบราณคดีหนองราชวัตร จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ คือ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้กับแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร รวมทั้งส่งต่อไปยังหน่วยงานหรือสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนที่มีความต้องการสื่อการเรียนรู้ชุดนี้ และจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ๓) ผลการประเมินการใช้สื่อการเรียนรู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้โบราณคดีหนองราชวัตร เพื่อการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ผลการทดลองใช้สรุปได้ดังนี้ ๓.๑) ด้านผลผลิตของโครงการ ได้ผลผลิตประกอบด้วย ๓.๑.๑) สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ เรื่องแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ๓.๑.๒) สื่อวีดิทัศน์เพื่อการเรียนรู้ เรื่อง แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ๓.๑.๓) สื่อประเภทสิ่งพิมพ์โปสเตอร์และแผ่นพับประชาสัมพันธ์แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ๓.๑.๔) ผลผลิตที่ได้จากการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน จำนวน ๔ ฐานกิจกรรม ๓.๒) ด้านผลกระทบที่เกิดขึ้น ๓.๒.๑) หน่วยงานบริหารส่วนตำบลหนองราชวัตร ผู้นำและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ๓.๒.๒) โรงเรียนในเขตที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ได้เล็งเห็นถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามศักยภาพที่ตนมีโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนของตน ๓.๒.๓) นักโบราณคดีประจำแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรได้รับการสนับสนุน

^{๑๕๗} เอกนถุน บางท่าไม้ สิริธร บุญประเสริฐ และนรภัทร เสนีย่วงศ์ ณ อยุธยา, (๒๕๕๘). การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้โบราณคดีหนองราชวัตร จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์, Veridian E-Journal, Silpakorn University, ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ ปีที่ ๘(๑) มกราคม – เมษายน หน้า ๑-๒ .

ในด้านการพัฒนาแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรมากขึ้น ๓.๒.๔) ผลกระทบด้านอื่น ๆ เกิดได้ขึ้นงานที่เป็นสื่อการเรียนรู้รูปแบบสื่อมัลติมีเดียและสื่อวีดิทัศน์ รวมถึงสื่อสิ่งพิมพ์สำหรับประชาสัมพันธ์ ๓.๓) ด้านความยั่งยืน ๓.๓.๑) ได้นำแนวทางในการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์นี้ไปประยุกต์ต่อยอดสำหรับการจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่คนในชุมชน ในวาระ ๓.๓.๒) ได้รับความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ๓.๓.๓) ทำให้หน่วยงานภายในชุมชนเกิดการตื่นตัว ให้ความสนใจและให้ความร่วมมือในการร่วมกันพัฒนาแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน อีกทั้งยังสอดคล้องกับ ญติตา ทรัพย์สินวิวัฒน์ และ รัตนาศศุละวรรณ^{๑๕๘} ที่ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัย ซึ่งบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อสร้างสรรค์และผลิตสื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัยให้มีประสิทธิภาพ ออกมาในรูปแบบคลิปความยาวไม่เกิน ๑๕ นาทีในชื่อรายการ วิจัยว่าไรตี้ ๑๐ คลิป ๑๐ เรื่อง ได้แก่ ปริศนาแห่งเปลือกหอย, เทคโนโลยีอวกาศ, นานาเรื่อง นม, กินอย่างไทยให้ไรโรค, เรื่องผีต ๑ ของพริก (ตอนที่๑), เรื่องผีต ๑ ของพริก (ตอนที่ ๒), เรื่องกล้วยกล้วย, มะพร้าว ๓๖๐ องศา, ข้าว...สายใยอาเซียน, งานวิจัยไทย โดย สกว. โดยงานวิจัยนี้เนื้อหาในการผลิตได้รับความร่วมมือและการทำงานร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและอุทยานการเรียนรู้ TK Park ในการเลือกเนื้อหางานวิจัยที่น่าสนใจ ที่เคยถูกนำเสนอผ่านกิจกรรมพิเศษในรูปแบบนิทรรศการที่อุทยานการเรียนรู้ TK Park เป็นการต่อยอดงานวิจัยไปสู่กลุ่มเป้าหมายให้มากขึ้น กลุ่มเป้าหมายสำหรับงานวิจัย ครั้งนี้คือ นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัด สพฐ. หลังจากผลิตออกมาในรูปแบบคลิป ได้นำไปทดสอบกับกลุ่มเป้าหมายและได้เก็บข้อมูลความพึงพอใจในการใช้สื่อโดยการสัมภาษณ์ พบว่า ความยาวของคลิปอยู่ในช่วงเวลาที่พอดีไม่ยาวหรือสั้นจนเกินไป และเป็นสื่อการเรียนรู้ การสอนที่น่าสนใจกว่าการอ่านหนังสือหรือแค่ศึกษาในห้องเรียน พร้อมทั้งได้คำแนะนำในเรื่องอื่น ๆ ที่กลุ่มเป้าหมายอยากให้จัดทำในโอกาสต่อไป สรุปได้ว่า การผลิตสื่อสร้างสรรค์ในสังคมยุคปัจจุบันมีบทบาทอย่างมากกับสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ซึ่งการเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์จะช่วยให้คนรู้จักประเพณีและวัฒนธรรมในพื้นที่ของเราเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังมีความจำเป็นอย่างมาก เนื่องจากการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมก่อให้เกิดความเข้าใจและช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในพื้นที่ชุมชนนั้น ๆ

๓) การสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดในจังหวัดปัตตานี พบว่า กระบวนการสร้างเครือข่ายของเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานี มีปัญหาในเรื่องของการขาดกิจกรรมนัดพบกันเพื่อกระชับความสัมพันธ์ผู้เข้าอบรม ในส่วนแนวทางในการแก้ไขปัญหา นั้นทางกลุ่มเยาวชนอยากให้กิจกรรมกลุ่ม กระชับความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม ควรมีกิจกรรมนัดพบกันการสวดแทรก เพื่อเพิ่มบรรยากาศให้สนุกยิ่งขึ้น เป็นต้น อีกทั้งคณะผู้วิจัยได้พัฒนาเพจ “แลดู เบิงผ่อ_เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์” (<https://shorturl.asia/TMWre>) ที่ใช้ในการเผยแพร่ผลงานของเหล่าเยาวชนในเครือข่ายของโครงการ “แลดู เบิงผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนา

^{๑๕๘} ญติตา ทรัพย์สินวิวัฒน์ และ รัตนาศศุละวรรณ, การสร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัย, วารสารวิชาการ นวัตกรรมสื่อสารสังคม ปีที่ ๖(๑) ๒๕๖๑, หน้า ๑๔๖

ท้องถิ่นในบ้านเกิด ซึ่งสอดคล้องกับ เสริมศักดิ์ ขุนพล^{๑๕๙} ที่ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างสรรค์สื่อรณรงค์แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเข้าใจและลดปัญหาการเสพนํ้ากระท่อมในกลุ่มเยาวชนพื้นที่เสี่ยงของจังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า การสร้างสื่อต้องเกิดมาจากความร่วมมือร่วมใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ โดยให้ทั้งหมดต้องร่วมกันระดมความคิดเพื่อหาประเด็นที่จะสื่อสารในสื่อรณรงค์ ซึ่งสรุปออกมาได้ ๒ ประเด็น คือ วิธีการป้องกันตนเองจากการติดนํ้ากระท่อมของกลุ่มเยาวชน และวิธีช่วยเหลือเพื่อนที่เคยติดนํ้ากระท่อมให้กลับมาอยู่ในสังคมได้ เนื้อหาที่น่าเสนอจะต้องสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้รับสาร ให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของผู้ติมนํ้ากระท่อมให้ตรงกับสภาพเป็นจริง โดยให้เยาวชนได้เห็นข้อเสียที่เกิดขึ้นและลบล้างอัตลักษณ์ทางสังคมแบบผิด ๆ ที่มองว่านํ้ากระท่อมให้ประโยชน์มากกว่าโทษ ซึ่งกลุ่มเยาวชนอาสาสมัครที่สร้างสื่อเยาวชนในพื้นที่อำเภอเทพาเป็นแกนหลักในการผลิตสื่อ ทั้งนี้สื่อที่คนในชุมชนเลือกใช้ได้แก่ สื่อ Fanpage เป็นสื่อหลัก และมีสื่อหนังสือเป็นสื่อสนับสนุน โดยอิทธิพลสื่อรณรงค์ที่มีผลต่อความเข้าใจและลดปัญหาการเสพนํ้ากระท่อมค่อนข้างต่ำมาก ซึ่งสามารถทำนายได้เพียงร้อยละ ๔.๕ โดยการได้สิทธิ์และเห็นคอมเมนต์ในเพจมีอิทธิพลสูงสุด ($\beta=0.148$) รองลงมาคือการสร้างประเด็น ($\beta=0.103$) แม้ว่าผลสัมฤทธิ์จากการเข้ารับชมสื่อจะมีอิทธิพลต่อความเข้าใจและลดปัญหาการเสพนํ้ากระท่อมน้อยมาก แต่ความเข้าใจและลดปัญหาการเสพนํ้ากระท่อมของกลุ่มชาวบ้านและเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการในทุก ๆ ขั้นตอน กลับให้ผลที่ดีมาก ซึ่งผู้เข้าร่วมกระบวนการทั้งหมดมีความกระตือรือร้น และตระหนักว่าปัญหาการติดนํ้ากระท่อมเป็นปัญหาของส่วนรวมทุกคนต้องช่วยกันป้องกันและแก้ไขปัญห และจะเป็นสิ่งที่จะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กและเยาวชนให้มีทัศนคติห่างไกลนํ้ากระท่อมได้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ พระอัคราภิศุทธิ์ สิริวิฑูโน (ลุนละวัน)^{๑๖๐} ที่ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า จุดแข็งของกระบวนการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ ในสังคมไทย มีประโยชน์ดังนี้ คือ ทำให้เนื้อหาสารเผยแพร่ไปทั่วโลก ดีกว่ามาจัดสัมมนาในห้องใดห้องหนึ่งในวงแคบแต่ถ้ากระจายไปในสื่อจะแพร่กระจายกว้างขวางไปหมด เป็นประโยชน์ คือการเสวนาในเรื่องที่เป็นประโยชน์ เหมือนกับในเฟซบุ๊ก ยูทูบ เว็บไซต์ มีผู้สนใจ และตั้งกระทู้ถามกันเป็นจำนวนมาก ถ้าเป็นจุดอ่อน คือ ไม่เหมือนอยู่กับเผชิญหน้ากันแบบสด ๆ บรรยายกันแบบสด ๆ อารมณ์ร่วมจะแรงกว่า ถ้าอารมณ์ร่วมแรงจะได้รับประโยชน์มากกว่า เราไปทำแบบนั้นมันก็จะได้เฉพาะคนที่สนใจจริง ๆ คนที่ไม่สนใจก็จะไม่เกิดประโยชน์ นี่ก็ค่อนข้างดีในการหาผู้บรรยาย ผู้บรรยายไม่ได้สังเกตว่ามีใครนั่งฟังอยู่บ้าง ถ้าสังเกตอยู่ก็คล่องใจ จูงอารมณ์เต็ม ๆ ได้ เพราะมันเห็นกันจะ ๆ อารมณ์ร่วมมันแรงมันสูง ถึงแม้ว่าจะมีจำนวนน้อย สื่อทางออนไลน์ไม่ได้ สรุปได้ว่า ควรเพิ่มเครือข่ายกลุ่มเยาวชนในแต่ละชุมชน แล้วมาผลิตสื่อทำกิจกรรมร่วมกัน เนื่องจาก

^{๑๕๙} เสริมศักดิ์ ขุนพล, (๒๕๖๔). การสร้างสรรค์สื่อรณรงค์แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเข้าใจและลดปัญหาการเสพนํ้ากระท่อมในกลุ่มเยาวชนพื้นที่เสี่ยงของจังหวัดสงขลา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้รับทุนสนับสนุนโดยแผนงานศูนย์ศึกษาปัญหาการเสพติด (ศศก.) คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๖๐} พระอัคราภิศุทธิ์ สิริวิฑูโน (ลุนละวัน), (๒๕๖๐). กระบวนการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย, รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน้า ๓

๕.๒.๒ “ดู” รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของ เยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากผลวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า จิตสำนึกรักษ์บ้านเกิดก่อนและหลังรับการอบรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมอบรมในทุกด้าน ได้แก่ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน รู้บุคคล หลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเหตุผลในการคิดด้านการรู้วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม วิธีคิดแบบไร้คุณธรรม วิธีคิดแบบอริยสัจ/คิดแบบแก้ปัญหา หลังอบรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนรักษ์บ้านเกิดผ่านกิจกรรมโครงการสื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธ ทำให้เยาวชนฝึกฝนและรู้จักพิจารณาไตร่ตรองตามหลักวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ผ่านการลงมือทำกิจกรรม ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้วัยรุ่นมองเห็นความจริงและมองเห็นประโยชน์ในสถานการณ์รอบด้านได้ เมื่อเด็กรู้จักคิด ทำให้สามารถนำวิธีคิด ไปใช้ทุกสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน โดยนำวิธีคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ร่วมกันกับปลูกฝังให้เยาวชนเห็นคุณค่า ภูมิใจในบ้านเกิด วิถีชีวิต ชุมชน วัฒนธรรมวิถีไทย ผ่านกระบวนการที่ได้ออกแบบกิจกรรมและการเล่าเรื่องราวผ่านสื่อสรรค์เชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ

ทั้งนี้จากการออกแบบโครงการให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติลงพื้นที่ปฏิบัติจริงในการผลิตสื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธ โดยนักเรียนได้มีโอกาสได้สำรวจพื้นที่ในชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนาคุณลักษณะตามหลักสัปปุริสธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านหลักรู้บุคคล จากการไปสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน ทำให้นักเรียนเกิดประสบการณ์ชีวิตใหม่ ๆ เชื่อมโยงตนเองกับบุคคล และชุมชน สอดคล้องกับหลักการสัปปุริสธรรมที่ว่า การรู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนที่มาร่วมงานร่วมการร่วมไปด้วยกัน และคนที่เราไปให้บริการตามความแตกต่างเฉพาะตัว เพื่อปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสมและได้ผล ตลอดจนสามารถให้บริการให้ความช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการ รู้ว่าจะใช้วิธีสัมพันธ์พูดจาแนะนำติชม หรือจะให้เขายอมรับได้อย่างไร โดยเฉพาะในการใช้คน ซึ่งต้องรู้ว่าคนไหนเป็นอย่างไร มีความถนัด อหยาศัย ความสามารถอย่างไร เพื่อใช้คนให้เหมาะกับงาน นอกจากนั้นก็รู้ประโยชน์ที่เขาพึงได้ เพราะในการทำงานนั้นไม่ใช่เราจะเอาเขามาเป็นเพียงเครื่องมือทำงานได้ แต่จะต้องให้คนที่ทำงานทุกคนได้ประโยชน์ ได้พัฒนาตัวเอง ควรรู้ว่า เขาควรจะได้ประโยชน์อะไรเพื่อความเจริญของงานแห่งชีวิตที่แท้จริงของเขาด้วย^{๑๖๑}

นอกจากนี้ผลวิจัยเชิงคุณภาพยังพบว่า เยาวชนเกิดความประทับใจและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาชุมชน ดังคำเสียงสะท้อนความคิดของนักเรียนคนหนึ่งที่ว่า “ได้เกิดความรัก ความหวงแหน และภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น” “ได้รู้จักปราชญ์ท้องถิ่นในชุมชน” “รู้สึกสนุก ไม่เคยไปได้เจอสิ่งแปลกใหม่ ไปเรียนรู้ประวัติศาสตร์บ้านเกิด” โดยผลสำเร็จของโครงการ ตัวแทนนักเรียน ๖ โรงเรียน ได้ผลิตสื่อวีดิทัศน์ ๑๐ ชิ้นงาน เกิดจากการสร้างความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชนในพื้นที่ที่จะปลูกฝังถ่ายทอดวิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรมในบ้านเกิดให้กับเยาวชนในพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ

^{๑๖๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๓๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ผลิตภัณ, ๒๕๕๕), หน้า ๒๑๐.

กมลาค ภูวนาธิพงษ์และคณะ^{๑๖๒} พบว่า ๑) ต้องการให้เยาวชนรักษาวินัยชุมชน คงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ๒) ต้องการให้เยาวชนพัฒนาจิตโดยอาศัยความเชื่อ ความศรัทธาตามหลักคำสอนทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ๓) ต้องการให้เยาวชนปฏิบัติที่ดีต่อกันในชุมชน มีความรัก ความสามัคคี และความปรองดองในชุมชน ๔) ให้เยาวชนเห็นคุณค่ามรดกวัฒนธรรมของชุมชน และรักษาวินัยชุมชนไว้ ให้อยู่ร่วมกันบนพื้นฐานพหุวัฒนธรรม นอกจากนี้การผลิตสื่อสร้างสรรค์เป็นการช่วยส่งเสริมเยาวชนสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้นกับชุมชน ดังงานวิจัยของ เกศินี ประทุมสุวรรณ ^{๑๖๓} พบว่าการที่บุคคลและชุมชนมีภูมิปัญญาและภูมิคุ้มกันที่ดี พวกเขา ก็จะเป็นผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมที่ทำให้เกิด “สื่อดี” และ “พื้นที่ดี” ต่อไป องค์ประกอบหลักของตัวชี้วัด ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านกิจกรรม ด้านปัจจัยแวดล้อม และด้านผลลัพธ์ ส่วนการขับเคลื่อนชุมชนสู่การเป็นเมืองสื่อสร้างสรรค์นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันหลักต่าง ๆ ในชุมชน

จากกระบวนการวิจัยที่ใช้วิธีการจัดฝึกอบรมผ่านกิจกรรมบูรณาการหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ผ่านกิจกรรม ๕ กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมสัมพันธ์ภาพใหม่ของฉัน กิจกรรมเรียนรู้และแบ่งปัน กิจกรรมเรื่องเล่าดี ๆ ของบ้านฉัน กิจกรรมเสริมทักษะผลิตสื่อสร้างสรรค์ กิจกรรม สร้างสรรค์พลังใจ (รักษำบ้านเกิด) สอดคล้องข้อคิดคุณธรรม การนั่งสมาธิ ฝึกสติในการทำกิจกรรมร่วมกันกับเพื่อนต่างโรงเรียน ทำให้นักเรียนเกิดประสบการณ์ใหม่จากการลงมือปฏิบัติ ทำงานเป็นกลุ่ม มีโอกาสฝึกวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ อภิปรายผลกลุ่มร่วมกัน สอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต)^{๑๖๔} ที่กล่าวว่า ระบบการศึกษาที่สมบูรณ์ จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบพร้อมทั้งศีล สมาธิ และปัญญา โดยไตรสิกขา คือ หลักการศึกษาหรือการฝึกฝนอบรม ที่กำหนดขึ้นเพื่อแก้ปัญหา หรือให้เกิดตัวการศึกษาที่แท้ การศึกษาเป็นกระบวนการสร้างปัญญา นำไปสู่อิสรภาพของชีวิต เป็นไปเพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีร่วมกันในสังคมได้ โดยกระบวนการพัฒนาการใช้สื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาบ้านเกิด เป็นการออกแบบกิจกรรมให้นักเรียนมีโอกาสได้พัฒนาตนในการดำเนินชีวิตเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมและชุมชน ดังพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต)^{๑๖๕} ได้อธิบายว่า การเกื้อกูลและสัมพันธ์ของไตรสิกขา ในวิธีการดำเนินชีวิตของมนุษย์มี ๓ ด้าน ที่ประสานสัมพันธ์เป็นปัจจัยหนุนเนื่องไปด้วยกัน ได้แก่ ด้านที่ ๑ การสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งการรับเข้าและแสดงออก ได้แก่ พฤติกรรมในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งทางวัตถุคือสิ่งของเครื่องใช้ปัจจัย ๔ เริ่มแต่อาหารการกินสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เทคโนโลยี และทางสังคม คือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันมีความสัมพันธ์เหล่านี้ด้วยพฤติกรรมทางกายและ

^{๑๖๒} กมลาค ภูวนาธิพงษ์ และคณะ, “การพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบสันติสุขตามหลักคำสอนของศาสนาในพื้นที่ภาคกลางและภาคใต้”, รายงานวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓).

^{๑๖๓} เกศินี ประทุมสุวรรณ, “เมืองสื่อสร้างสรรค์: ตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนาเยาวชน”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๕๙): ๕๕-๕๖.

^{๑๖๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันสันติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๔๔-๕๓.

^{๑๖๕} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย, ฉบับปรับปรุง, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๔.

วาทะทั้งการรับเข้าและการแสดงออกภายนอก ทั้งหมดนี้เป็นด้านหนึ่งของชีวิต รวมเรียกว่า ด้านพฤติกรรม ด้านที่ ๒ การสื่อสารสัมพันธ์และพฤติกรรมทั้งหมดมีการเกิดขึ้นโดยการตั้งใจ ไม่ว่าจะเป็นการพูด ทำ คิด ย่อมมาจากความตั้งใจ จงใจ เจตจำนง และมีแรงจูงใจอยู่เบื้องหลังอันมีทั้งดีและไม่ดี เช่น ความรัก ความชอบ ความเกลียด ความโกรธ และมีความสุขทุกข์ที่สัมพันธ์กับความเคลื่อนไหว ความสัมพันธ์ด้านการดำเนินชีวิตที่มีความสัมพันธ์นี้ รวมเรียกว่า ด้านจิตใจ ด้านที่ ๓ เมื่อเราขยับพฤติกรรมทั้งหมดต้องอาศัยความรู้ เรามีความรู้แค่ไหนก็ทำพฤติกรรมแค่นั้น คนมีปัญญาน้อย ความรู้ น้อย พฤติกรรมก็จะทำเพียงตื้นๆ แต่ถ้ามีความรู้มากพฤติกรรมก็จะลุ่มลึกเหมือนปัญญาที่มีองค์ประกอบของชีวิตส่วนนี้ เรียกว่า ด้านปัญญา

จากผลสำเร็จของโครงการผลิตสื่อสร้างสรรค์ ภายใต้โครงการ “จับกล้องส่องบ้านเกิด: สื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรม นับว่าเป็นการสร้างเครือข่ายความมือในมิติมหาวิทยาลัยกับการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาพื้นที่ ผ่านการร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย ชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน ประชาชนชาวบ้าน การปลูกฝังเยาวชนให้สำนึกถึงวัฒนธรรม สืบทอด ห่วงแหน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาในท้องถิ่น นำมาเผยแพร่ในรูปสื่อคลิปปริดีโอ ผ่านช่องทางเครือข่ายออนไลน์ ส่งผลให้เยาวชนเกิดพฤติกรรมเชิงสรรค์ในการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ งานวิจัย จินห์จุฑา ศุภมมงคล และ กมลลาศ ภูวนาธิพงศ์^{๑๖๖} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์สำหรับเยาวชนโดยใช้สื่อตามแนวพุทธจิตวิทยา ผลการวิจัยพบว่า ๑) เยาวชนมีการใช้สื่อโซเชียลสร้างสรรค์ใช้เวลามากเกินความจำเป็น ควรมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เยาวชนรู้จักแยกแยะคุณและโทษ และมีการพัฒนาพฤติกรรมการใช้สื่อโซเชียลอย่างสร้างสรรค์ ๒) กิจกรรมการใช้สื่อโซเชียลที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนได้แก่ กระบวนการพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ตามหลักไตรสิกขา และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้สื่อโซเชียล ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านปัญญา จิตใจ กายภาพ และสังคม และหลักภาวนา ๔ การพัฒนาและแสดงออกผ่านพฤติกรรมทางกาย วาจา และหลักโยนิโสมนสิการ เป็นการฝึกการใช้ความคิดอย่างถูก

สรุปได้ว่า รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผ่านกระบวนการปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนรักบ้านเกิด เพื่อบอกเล่าถึงวิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องเล่าดีๆ ของชุมชนผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างยั่งยืน จะต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนในพื้นที่ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน และการกำหนดประเด็นบูรณาการของการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด ทำความเข้าใจในเป้าหมายร่วมกันกับคนในชุมชน โดยใช้หลักความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างเป็นเครือข่ายในโรงเรียนเชื่อมโยงกับชุมชน บูรณาการการเรียนรู้ในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น วิชาประวัติศาสตร์ ศิลปะ สังคมศึกษา ภาษาไทย โดยส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง ชิมชั๊ววิถีชีวิต ทุนวัฒนธรรมในท้องถิ่น ทำให้เยาวชนเกิดความ

^{๑๖๖} จินห์จุฑา ศุภมมงคล และกมลลาศ ภูวนาธิพงศ์, “การพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์สำหรับเยาวชนโดยใช้สื่อตามแนวพุทธจิตวิทยา”, วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๓): ๙๕-๙๖.

ภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกันพัฒนาชุมชนนำไปสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนต่อไป

๕.๒.๓ “เบิ่ง” เพื่อพัฒนาเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี

๑) การวิเคราะห์แนวคิด ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอยากให้คณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด ในรูปแบบการเรียนรู้บริบทของพื้นที่ การสัมภาษณ์บุคคล ผลิตสื่อสร้างสรรค์ การให้ความรู้ในสถานที่ที่เราจะจัดทำสื่อสร้างสรรค์ออกมา การเก็บรวบรวมองค์ความรู้เพื่อที่เราจะใช้ในการสื่อสารออกไปยังบุคคลภายนอกและการจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมในพื้นที่นั้น ๆ โดยผ่านวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญให้คำแนะนำ เนื่องจากการผลิตสื่อสร้างสรรค์มีความสำคัญกับยุคสมัยในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เพราะมีการเข้าถึงสื่อออนไลน์กันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อประเภทวิดีโอ การสร้างสื่อสร้างสรรค์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง รวมถึงนวัตกรรมใหม่ ๆ ถ้าหากมองย้อนไปถึงแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นของเรานั้นมีมากมายที่อยู่คู่กับคนไทยมาอย่างช้านาน ซึ่งองค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ เริ่มกำลังจะสูญหายไปตามกาลเวลา เพราะขาดผู้สืบทอดคนในท้องถิ่นอีกทั้งยังไม่มีใครที่รู้จักของบุคคลภายนอก ดังนั้น การสร้างสื่อแบบวิดีโอจะทำให้สามารถประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รับรู้ได้อย่างกว้างขวาง และเป็นการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นหรือคนต่างพื้นที่ ได้เห็นความสำคัญของการทำการเกษตรในพื้นที่ขนาดเล็ก ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพราะปัจจุบันปัญหาการทำเกษตรจะประสบปัญหาล้ำเอวียง หรือแม้กระทั่งเกษตรกรบางคนประสบความยากจน การผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่จึงเป็นแนวทางการเผยแพร่ความรู้ใหม่ ๆ ให้กับเกษตรกร เช่น การปลูกผักไร้ดิน หรือ ผักไฮโดรโพลิกส์ ก็เหมาะสำหรับเกษตรกรในพื้นที่ปลูกน้อย แคมป์ให้ผลผลิตดี ราคาตามตลาดก็สูงด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ ดาวธดา วีระพันธ์ และณัฐรดี อนุพงศ์^{๑๖๗} ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้การถนอมเมล็ดมีเดีย ๒ มิติ เรื่อง อยู่อย่างพอเพียง ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ผลการวิจัยพบว่า ๑) สื่อการเรียนรู้การถนอมเมล็ดมีเดีย ๒ มิติ เรื่อง อยู่อย่างพอเพียงผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมีคุณภาพอยู่ในระดับดีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๑ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๖๔ ๒) ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนหลังเรียนเฉลี่ยร้อยละ ๘๒.๓๓ ของคะแนนเต็มสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ ๘๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และ ๓) ผลการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการถนอมเมล็ดมีเดีย ๒ มิติ เรื่อง อยู่อย่างพอเพียงผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตอยู่ในระดับดี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๖ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๖๕ ซึ่ง เยาวชนในกลุ่มนี้จึงจำเป็นต้องปลูกฝัง เพื่อเป็นการชี้แนะให้เยาวชนในกลุ่มวัยรุ่นยุคปัจจุบันมองเห็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่มีความพอประมาณ ความพอเพียง จึงควรมีกระบวนการเรียนการสอนที่สอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในทุกสาขาวิชา การถนอมเมล็ดมีเดียที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้สามารถที่จะนำไปสอดแทรกเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาต่าง ๆ ได้ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่เพียงแต่เป็นแนวทางที่เหมาะสมกับวัยผู้ใหญ่เท่านั้น แต่ยัง

^{๑๖๗} ดาวธดา วีระพันธ์ และณัฐรดี อนุพงศ์, (๒๕๖๐). การพัฒนาสื่อการเรียนรู้การถนอมเมล็ดมีเดีย ๒ มิติ เรื่อง อยู่อย่างพอเพียง ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต, วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), ปีที่ ๗(๓) กันยายน-ธันวาคม หน้า ๖๑-๖๓ .

เป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์สำหรับเยาวชน อนาคตของชาติในการนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเองและผู้อื่นได้อีกด้วยตลอดจนเข้าใจถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป อีกทั้งยังสอดคล้องกับ ธรรมนูญ พระลักัรรักษา^{๑๖๘} ที่ได้ศึกษาเรื่องการผลิตสื่อมัลติมีเดียเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ๑) ชุมชนต้องการสื่อมัลติมีเดียที่มีคุณภาพ เพื่อใช้ในการเรียนรู้และเผยแพร่องค์ความรู้ชุมชน ดังนั้นในขั้นตอนการพัฒนาสื่อมัลติมีเดียจึงต้องใช้องค์ความรู้ด้านการพัฒนาสื่อมัลติมีเดียจากมหาวิทยาลัย และเพื่อให้สื่อที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพสามารถนำไปเผยแพร่ได้ จำเป็นต้องมีการประเมินคุณภาพโดยผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ด้านเนื้อหาโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านสื่อมัลติมีเดียโดยมหาวิทยาลัย ๒) ผลิตสื่อมัลติมีเดียสารคดีภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองข่า อำเภอลำปำปทุม จังหวัดมหาสารคาม ๕ เรื่อง คือ เกษตรทางเลือก, ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ, การทอผ้าพื้นเมือง, การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และ น้ำยาอเนกประสงค์ ๓) เผยแพร่สื่อมัลติมีเดียสารคดีภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองข่า อำเภอลำปำปทุม จังหวัดมหาสารคาม และประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า สื่อมัลติมีเดียรูปแบบสารคดีภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านหนองข่า อำเภอลำปำปทุม จังหวัดมหาสารคามโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยสารคดีเรื่อง เกษตรทางเลือก มีค่า $\bar{X}=4.77$, S.D.=0.42 สารคดีเรื่องปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ มีค่า $\bar{X}=4.75$, S.D.=0.37 สารคดีเรื่องการทอผ้าพื้นเมือง มีค่า $\bar{X}=4.73$, S.D.=0.37 สารคดีเรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมีค่า $\bar{X}=4.76$, S.D.=0.32 และสารคดีเรื่องน้ำยาอเนกประสงค์ มีค่า $\bar{X}=4.82$, S.D.=0.30)

สรุปได้ว่า การวิเคราะห์แนวคิด ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานีนั้น ถ้าหากมองย้อนไปถึงแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นของเรานั้นมีมากมายที่อยู่คู่กับคนไทยมาอย่างช้านาน ซึ่งองค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ เริ่มกำลังจะสูญหายไปตามกาลเวลา เพราะขาดผู้สืบทอดคนในท้องถิ่น อีกทั้งยังไม่เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก ดังนั้น การสร้างสื่อแบบวิดีโอจะทำให้สามารถประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รับรู้ได้อย่างกว้างขวาง และเป็นการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นหรือคนต่างพื้นที่ ได้เห็นความสำคัญของการทำการเกษตรในพื้นที่ขนาดเล็ก ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๒) การผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี จากการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ณ ตำบลโนนผึ้ง อำเภอลำปำปทุม จังหวัดอุบลราชธานี ตลอดระยะเวลา ๒ คืน ๓ วัน พบว่า เยาวชนสามารถผลิตสื่อสร้างสรรค์ออกมาได้พอประมาณ แต่ยังมีขาดรายละเอียดในบางส่วน เช่น การเรียงลำดับเรื่องราวของสื่อที่ผลิตยังไม่ค่อยชัดเจน เนื่องจากมีคอนเทนต์ที่หลากหลายในเรื่องเดียว อีกทั้งยังตัดต่อภาพและเสียงไม่ค่อยทัน เนื่องจากมีเวลาจำกัดในการตัดต่อ เพียงแค่ ๖ ชั่วโมง จึงต้องขยายระยะเวลาในการส่งคลิปออกไปอีก ๓-๔ ชั่วโมง แต่ถึงกระนั้นจากการสอบถามเยาวชนผู้เข้ารับการอบรมในครั้งนี้ พบว่า เยาวชนมีความสนุกสนาน กับกิจกรรมโครงการในครั้งนี้ และอยากให้มีการจัดกิจกรรมในรูปแบบนี้อีก แต่ให้เพิ่มระยะเวลาเป็น ๓

^{๑๖๘} ธรรมนูญ พระลักัรรักษา, (๒๕๕๙). การผลิตสื่อมัลติมีเดียเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน, รายงานการวิจัย สาขาเทคโนโลยีมัลติมีเดียแอนิเมชัน คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, หน้า บทคัดย่อ

คืน ๔ วัน เพื่อให้ศิลปินที่สร้างสรรค์ออกมาสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากการจัดกิจกรรมรูปแบบนี้ ผลตอบรับจากชุมชนดีมาก ชุมชนให้ความร่วมมือตลอดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมและยังเป็นการพัฒนาชุมชนบ้านเกิดของเยาวชนไปสู่โลกภายนอกอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ ณทิศา ททรัพย์สินวิวัฒน์ และ รัตนางค์ตุลละวรรณ^{๑๖๙} ที่ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัย ซึ่งบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อสร้างสรรค์และผลิตสื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัยให้มีประสิทธิภาพ ออกมาในรูปแบบคลิปความยาวไม่เกิน ๑๕ นาทีในชื่อรายการ วิจัยวาไรตี้ ๑๐ คลิป ๑๐ เรื่อง ได้แก่ ปริศนาแห่งเปลือกหอย, เทคโนโลยีอวกาศ, นานาเรื่องนม, กินอย่างไรให้ไร้โรค, เรื่องผีต ๑ ของพริก (ตอนที่ ๑), เรื่องผีต ๑ ของพริก (ตอนที่ ๒), เรื่องกล้วยกล้วย, มะพร้าว ๓๖๐ องศา, ข้าว...สายใยอาเซียน, งานวิจัยไทย โดยสกว. โดยงานวิจัยนี้ เนื้อหาในการผลิตได้รับความร่วมมือและการทำงานร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและอุทยานการเรียนรู้ TK Park ในการเลือกเนื้อหาจากงานวิจัยที่น่าสนใจ ที่เคยถูกนำเสนอผ่านกิจกรรมพิเศษในรูปแบบนิทรรศการที่อุทยานการเรียนรู้ TK Park เป็นการต่อยอดงานวิจัยไปสู่กลุ่มเป้าหมายให้มากขึ้น กลุ่มเป้าหมายสำหรับงานวิจัย ครั้งนี้คือ นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัด สพฐ. หลังจากผลิตออกมาในรูปแบบคลิป ได้นำไปทดสอบกับกลุ่มเป้าหมายและได้เก็บข้อมูลความพึงพอใจในการใช้สื่อโดยการสัมภาษณ์ พบว่า ความยาวของคลิปอยู่ในช่วงเวลาที่พอดีไม่ยาวหรือสั้นจนเกินไปและเป็นสื่อการเรียนรู้ การสอนที่น่าสนใจกว่าการอ่านหนังสือหรือแค่ศึกษาในห้องเรียน พร้อมทั้งได้คำแนะนำในเรื่องอื่น ๆ ที่กลุ่มเป้าหมายอยากให้จัดทำในโอกาสต่อไป อีกทั้งยังสอดคล้องกับ กลุ่มงานอนุรักษ์เอกสารโบราณ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน^{๑๗๐} ที่ได้ศึกษาเรื่อง การผลิตสื่อสร้างสรรค์วิถีทัศน์ “เรื่องปราสาทผึ่งโพนทราย” เป็นการดำเนินงานตามกรอบของกระบวนการดำเนินโครงการภายใต้โจทย์คือ “หนึ่งคณะหนึ่งศิลปวัฒนธรรม” ที่ว่าด้วยเรื่องการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและการบริการวิชาการอันเป็นจุดเด่นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม การดำเนินโครงการครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. เพื่อผลิตสื่อรูปแบบวิถีทัศน์เรื่องปราสาทผึ่งโพนทราย บ้านโพนทราย ตำบลบ้านไทย อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอุบลราชธานี ๒. เพื่ออนุรักษ์ส่งเสริม เผยแพร่และสืบทอดความงดงามในงานด้านศิลปะและวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ๓. เพื่อเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาและบุคคลทั่วไป ให้ตระหนักถึงความสำคัญ ตลอดจนมีความรักความเข้าใจในองค์ความรู้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการสร้างปราสาทผึ่งให้เป็นที่ยู่งอกอย่างกว้างขวางการดำเนินโครงการได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลการสร้างปราสาทผึ่ง ประเพณีแห่ปราสาทผึ่งโพนทราย ตำบลบ้านไทย อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้ ๑) ค้นหาหาข้อมูล เตรียมข้อมูล กำหนดเค้าโครงเรื่องและจัดทำเป็นเอกสารเพื่อเผยแพร่ ๒) ประสานงานกับชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในสถานที่ถ่ายทำ ประชุมวางแผนการผลิตจากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำมาประชุมหารือในที่ประชุมเพื่อเขียนสคริปต์การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์การถ่ายทำ อุปกรณ์

^{๑๖๙} ณทิศา ททรัพย์สินวิวัฒน์ และ รัตนางค์ตุลละวรรณ, การสร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัย, วารสารวิชาการ นวัตกรรมสื่อสารสังคม ปีที่ ๖(๑) ๒๕๖๑, หน้า ๑๔๖

^{๑๗๐} กลุ่มงานอนุรักษ์เอกสารโบราณ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน, (๒๕๕๙). การผลิตสื่อสร้างสรรค์วิถีทัศน์ “เรื่องปราสาทผึ่งโพนทราย”, ทุนอุดหนุนโครงการหนึ่งคณะหนึ่งศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หน้า ๔-๕.

การบันทึกเสียง ห้องบันทึกเสียง ๓) สาธิตการให้ความรู้ในการสร้างปราสาทผึ้งให้กับนักเรียน นักศึกษา และชุมชนใกล้เคียงได้รับรู้ ๔) หลังจากลงพื้นที่ดำเนินการถ่ายทำวีดิทัศน์จากนั้นก็เป็น ขั้นตอนการตัดต่อเรียบเรียงภาพและเสียงเข้าไว้ด้วยกันตามสคริปต์หรือเนื้อหาของเรื่องตามที่ได้ ประชุมและดำเนินการ ๕) ประเมินผลวีดิทัศน์เพื่อให้ตรงกับ วัตถุประสงค์ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง ภาพและเสียงให้มีความสมบูรณ์ ๖) เผยแพร่รายการวีดิทัศน์ให้กับผู้สนใจกลุ่มเป้าหมาย ในรูปแบบวีดิ ดีบนเครือข่ายออนไลน์

สรุปได้ว่า การผลิตสื่อสร้างสรรค์ในสังคมยุคปัจจุบันมีบทบาทอย่างมากกับสื่อสังคม ออนไลน์ต่าง ๆ ซึ่งการเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ ตลอดจนมีความรักความเข้าใจในองค์ความรู้ภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรมของคนในตำบลโนนผึ้ง อีกทั้งยังมีความจำเป็นอย่างมาก เนื่องจากการผลิตสื่อ สร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่ก่อให้เกิดความเข้าใจและช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในพื้นที่ ชุมชน

๓) การสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนา ท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า กระบวนการสร้างเครือข่ายของเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิง เกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี พบปัญหาในเรื่องของกิจกรรมนันทนาการ ที่มีน้อยมาก ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหานั้น ตัวแทนกลุ่มเยาวชนอยากให้มีการจัดกิจกรรมกลุ่ม ที่ กระชับความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งควรสอดแทรกกิจกรรมนันทนาการ เพื่อเพิ่มบรรยากาศการจัดกิจกรรมให้สนุกยิ่งขึ้น เป็นต้น อีกทั้งคณะผู้วิจัยได้พัฒนาเพจ “แลดูเบิ่งผ่อ_ เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์” (<https://shorturl.asia/TMWre>) ที่ใช้ในการเผยแพร่ผลงานของเหล่า เยาวชนในเครือข่ายของโครงการ “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ในบ้านเกิด ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักบริหารกองทุนพัฒนาชุมชน^{๑๗๑} สำหรับกระบวนการสร้างเครือข่าย นั้นการทำให้มีการติดต่อ และการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วย ความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมี ความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบฟุ้งฟิง นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบการติดต่อเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วย สำหรับการเกิดขึ้นหรือการรวมตัวเป็นเครือข่าย ส่วนใหญ่จะมี ๒ รูปแบบ กล่าวคือ ๑) เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ การเกิดเครือข่ายที่เป็นสายใย ของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในอดีตนั้น เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ซึ่งความสัมพันธ์นี้อาจเนื่องมาจากมี สายสัมพันธ์ทางเครือญาติกัน หรือมีความเชื่อถืออย่างเดียวกัน เป็นครูเป็นศิษย์กัน หรือเคย แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน ๒) เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยการจัดตั้ง การเกิดขึ้นของเครือข่าย อาจ เกิดขึ้นจากการขาด ความพร้อมและความต้องการของผู้นำและเครือข่าย ในบางกรณีก็เกิดจากการ ต่อรองขององค์กรภายนอกที่เข้าไปจัดตั้งกลุ่มเพื่อให้เกิดเครือข่าย^{๑๗๒} อีกทั้งยังสอดคล้องกับ สิริยา รัต

^{๑๗๑} สำนักบริหารกองทุนพัฒนาชุมชน, “ทำได้ หายจน” เรื่องราวการต่อสู้ชีวิตกับรวมอาชีพครัวเรือน กข.คจ.ดีเด่น, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการรักษาดินแดน, ๒๕๕๔), หน้า ๔.

^{๑๗๒} สัมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทยการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๗๘-๘๑.

นช่วย^{๑๗๓} ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้พลวัตของโลกยุคใหม่ การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้พลวัตการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่นั้น ชุมชนท้องถิ่นควรเน้นการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ด้วยแนวทางการพึ่งตนเองและแนวทางการจัดการตนเอง ของชุมชนท้องถิ่น ควบคู่กับการดำเนินการตามวิถีแห่งประชาธิปไตยท้องถิ่น ที่เน้นหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่เป็นทั้งหลักการที่สำคัญ และกระบวนการแห่งการพัฒนาของโลกยุคใหม่ ตลอดจนเป็นหนึ่งในเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกด้วย ที่ทุกภาคส่วนในชุมชนจะต้องมีความศรัทธาและยึดถือสำหรับใช้เป็นกรอบใหญ่ในการเลือกหลักการและวิถีแห่งการปฏิบัติจริงโดยคำนึงถึงการให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เช่นเดียวกับปรัชญาในการพัฒนาระดับประเทศ ที่จะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกันเพื่อรับมือกับข้อท้าทายและประเด็นอุบัติใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต

สรุปได้ว่า การสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี มีองค์ประกอบของความเป็นเครือข่าย คือ การมีส่วนร่วม การพึ่งพาอาศัยและการแลกเปลี่ยนความรู้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิก เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย อีกทั้งในการจัดการเครือข่ายในครั้งนี้ต่อไป ควรเพิ่มเครือข่ายกลุ่มเยาวชนในแต่ละชุมชน แล้วมาผลิตสื่อทำกิจกรรมร่วมกัน

๕.๒.๔ “พ่อ” เพื่อพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง

๑) การเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง พบว่า มิติมุมมองต่อการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนมีประเด็นสำคัญที่น่าสนใจ คือ ๑) ประเด็นความสำคัญของพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ๒) วิถีชีวิตของเด็กกับป่า ๓) วิถีของนักอนุรักษ์หรือผู้พิทักษ์ป่า ๔) วิถีความพอเพียงของคนกับป่า และ ๕) ความจริงจากป่าจากผู้ล่าสู่ผู้อนุรักษ์ ส่วนการประเมินความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนามุมมองทัศนคติที่มีต่อการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ก่อนการอบรมสัมมนาทางวิชาการเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มาก” โดยเมื่อสิ้นสุดการอบรมสัมมนาทางวิชาการเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับผลการวิจัยของจินตนา กลิ่นนันท^{๑๗๔} ที่ได้ศึกษาวิจัยสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชน กรณีศึกษา : คนปลายน้ำคลองท่าแนะจังหวัดพัทลุง แล้วพบว่า กระบวนการสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชนคนปลายน้ำได้นำเสนอผ่านรูปแบบของแผนการจัดกิจกรรมทั้ง ๔ แผน ประกอบด้วย แผนการจัดกิจกรรม “นิทาน ป. ปลา” “หุ่นมีอรัญน้ำ” “คลิปรักษ์น้ำ” และ “สื่อ(สาร)รักษ์น้ำ” จากการประเมินพบว่าทุกแผนมีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อแยกเป็นรายด้านได้แก่ ด้านความเหมาะสม ด้าน

^{๑๗๓} สิริยา รัตนช่วย, (๒๕๖๐). การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้พลวัตของโลกยุคใหม่, วารสารการเมืองการปกครอง ปีที่ ๗(๑) มกราคม – เมษายน หน้า ๗๒

^{๑๗๔} จินตนา กลิ่นนันท, “สื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชน กรณีศึกษา : คนปลายน้ำคลองท่าแนะจังหวัดพัทลุง”, วารสารร่มพญักษ์ มหาวิทยาลัยเกริก, ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๐): ๑๐-๓๒.

ความถูกต้อง ด้านความชัดเจน และด้านความง่ายต่อการนำไปใช้ มีคุณภาพอยู่ในระดับมากทุกด้าน และพบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชนคนปลายน้ำก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการวิจัยสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชนคนปลายน้ำคลองท่ามะนาวจังหวัดพัทลุงอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน

ขณะเดียวกันยังมีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ไกลรุ่ง พูลผล และคณะ^{๑๗๕} ที่ได้ศึกษาวิจัยกรอบนโยบายการจัดการแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่ - ห้วยขาแข้งอย่างยั่งยืน แล้วพบว่า กรอบนโยบายที่จะนำไปสู่การจัดการแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่-ห้วยขาแข้งที่ยั่งยืนนั้นควรประกอบด้วย ๑) การประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการจัดการ ๒) การใช้กฎหมาย ๓) การคุ้มครองรักษาคุณค่าของพื้นที่ ๔) การจัดการพื้นที่กันชนรอบแนวเขตมรดกโลกทางธรรมชาติ ๕) การมีส่วนร่วมของประชาชน และ ๖) การให้การศึกษา และสร้างความรู้ความเข้าใจแก่สาธารณชน และสอดคล้องกับผลวิจัยของสุพิมล ศรศักดิ์ และคณะ^{๑๗๖} ที่ได้ศึกษาวิจัยรูปแบบและกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานี แล้วพบว่าถึงแม้จะมีการดำเนินการเฉพาะตน แต่หากเป็นไปเพื่อส่วนรวมชุมชนก็ให้ความสำคัญแบบไตรภาคีในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน และควรมีกิจกรรมขับเคลื่อนตลอดเวลาโดยเฉพาะการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ จิตสำนึกและความเอาใจใส่ นอกจากนั้นยังมีส่วนคล้ายคลึงกับผลงานวิจัยของดุขฎิ นิลดำ และคณะ^{๑๗๗} ที่ได้ศึกษาวิจัยถึงอุดมการณ์ความเป็นไทยที่ถูกถ่ายทอดผ่านภาพยนตร์ แล้วพบว่า ภาพยนตร์หรือสื่อทำให้ผู้ชมทราบถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และแนวคิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการประกอบสร้างความเป็นไทยให้ผู้ชมเกิดการรับรู้แล้วนำไปสู่กระบวนการบริโภคและการยอมรับอุดมการณ์และเกิดความศรัทธา โดยใช้การสอดแทรกรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อสื่อสารให้บุคคลประพฤติตาม

๒) การส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง

จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การให้ความรู้และพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ซึ่งเป็นการให้ความรู้และการพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ทั้งการคิดประเด็นเรื่อง (Concept/Issues) การถ่ายทำ (Production) การตัดต่อเรียบเรียง (Editing) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปพบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M=4.62$, $SD=0.59$) และผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การให้ความรู้และพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธ

^{๑๗๕} ไกลรุ่ง พูลผล และคณะ, “กรอบนโยบายการจัดการแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่ - ห้วยขาแข้งอย่างยั่งยืน”. วารสารเซนต์จอห์น, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒๙ (กรกฎาคม-ธันวาคม, ๒๕๖๑): ๑๖๓-๑๘๔.

^{๑๗๖} สุพิมล ศรศักดิ์ และคณะ, “รูปแบบและกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานี”, รายงานวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๕).

^{๑๗๗} ดุขฎิ นิลดำ และคณะ, “อุดมการณ์ความเป็นไทยที่ถูกถ่ายทอดผ่านภาพยนตร์เรื่อง สันติ-วิมานา”, วารสารเซนต์จอห์น, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒๘ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๒๘๑-๒๙๓.

ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ทั้งการคิด ประเด็นเรื่อง (Concept/Issues) การถ่ายทำ (Production) การตัดต่อเรียบเรียง (Editing) ด้วย โปรแกรมสำเร็จรูป ที่พบว่าการสนทนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การให้ความรู้และพัฒนา ทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชน เฉลี่ยอยู่ในระดับ “มาก” โดยเมื่อสิ้นสุดการอบรมสัมมนาทางวิชาการเยาวชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมี ค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับ ผลการวิจัยของบุญธาดา สุปิยพันธุ์ และคณะ^{๑๗๘} ที่ได้ศึกษาวิจัยกระบวนการพัฒนาเยาวชนสร้างสื่อ สันติสุขในสังคมออนไลน์ แล้วพบว่ากระบวนการพัฒนาเยาวชนสร้างสื่อสันติสุขจะประกอบด้วย ๑) กระบวนการเรียนรู้โดยให้ความรู้เชิงบวกในการสร้างสื่อ ๒) กระบวนการตื่นตัวในการยอมรับ ความแตกต่างของการใช้สื่อ ๓) กระบวนการตื่นตัวโดยการให้ความรู้และสร้างทักษะการสร้างสื่อ ด้วยการลงพื้นที่ปฏิบัติจริง รวมพลังคิด รวมพลังสร้าง ด้วยการเรียนรู้การทำงานเป็นทีม ขณะเดียวกัน ยังต้องมีการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเหมือนกับผลงานวิจัยของกาญจนา เชี่ยว วิทยการ^{๑๗๙} ที่ได้ศึกษาวิจัยการรับและการส่งต่อเนื้อหาการวิทยุของเยาวชนยุค ๔.๐ แล้วพบว่า เยาวชนในฐานะผู้รับสารจะต้องสนใจสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และ เยาวชนในฐานะผู้ส่งสารจะต้องเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความเข้าใจและสร้างความร่วมมือกัน และ กระตุ้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาและแก้ปัญหาชุมชน และยังเป็นไปในทำนองเดียวกันกับ ผลงานวิจัยของเกศสุดา สิทธิสันติกุล และคณะ^{๑๘๐} ที่ได้ศึกษาวิจัยการสื่อสารเพื่อการพัฒนา สิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่อย่างมีส่วนร่วม แล้วพบว่า การสร้างความเป็นมิตรกับผู้คน ความเป็น ธรรมชาติและวัฒนธรรม ถือเป็นกลยุทธ์ทางการสื่อสารเพื่อจุดประกายคิดและกระตุ้นจิตสำนึกการมี ส่วนร่วมในการพัฒนาด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของประวิณมัย บ่ายคล้อย^{๑๘๑} ที่ได้ศึกษาวิจัยการผลิตในรูปแบบของสื่อบล็อกเกอร์แล้วพบว่า ผู้ชมส่วนใหญ่ ต้องการให้ประเด็นที่น่าสนใจมีความทันต่อเหตุการณ์เป็นที่พูดถึงในสังคม เป็นเรื่องที่อยู่ในกระแส ความสนใจเป็นเรื่องใหม่ทันสมัย ประเด็นที่น่าสนใจควรมีความใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับผู้ชม ผู้ชมสามารถ นำความรู้จากการรับชมไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้จะยิ่งเพิ่มความน่าสนใจ

^{๑๗๘} บุญธาดา สุปิยพันธุ์ และคณะ, “กระบวนการพัฒนาเยาวชนสร้างสื่อสันติสุขในสังคมออนไลน์”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔): ๓๐๔-๓๑๘.

^{๑๗๙} กาญจนา เชี่ยววิทยการ, “การรับและการส่งต่อเนื้อหาการวิทยุของเยาวชนยุค ๔.๐”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๒๐๘๒-๒๐๘๗.

^{๑๘๐} เกศสุดา สิทธิสันติกุล และคณะ, “การสื่อสารเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่อย่างมีส่วนร่วม : โครงการ Spark U เชียงใหม่ ปฏิบัติการเปลี่ยนเมือง”, วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย , ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๒๙๐-๓๐๑

^{๑๘๑} ประวิณมัย บ่ายคล้อย, “การผลิตรายการ “วิจัยไทยพลัส” เพื่อเผยแพร่ความรู้จากงานวิจัยสู่ สาธารณะในรูปแบบของสื่อบล็อกเกอร์”, วารสารเขตจันทน์, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๓๒ (มกราคม- มิถุนายน ๒๕๖๑): ๒๘๓-๒๙๙.

๓) การสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง

จากการขับเคลื่อนและพัฒนาโมเดลมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ทั้งการเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง การส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ประกอบด้วย คณะสงฆ์จังหวัด จังหวัดนครสวรรค์ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๒ นครสวรรค์ มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร ผู้นำองค์กรภาคประชาชน (NGO) จังหวัดนครสวรรค์ เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดนครสวรรค์ ผู้ผลิตสารคดี และผู้ผลิตสื่อโทรทัศน์ ผู้ปกครอง คณะครู นักเรียน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ซึ่งการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมในลักษณะนี้มีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยของเพ็ญประภา เพชระบูรณิน และคณะ^{๑๘๒} ที่ได้ศึกษาวิจัยแนวทางการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนในพื้นที่ปกปักรักษารูปธรรมพีชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: เชื้อนจุฬารณจังหวัดชัยภูมิ แล้วพบว่า การจัดกิจกรรมให้ความรู้ช่วยเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ เกิดความตระหนัก และเป็นการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ให้กับเยาวชนในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้ ฉะนั้นจึงควรที่จะเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ได้รับทราบข้อมูลที่ต้องก่อนที่จะลงมือปฏิบัติจริง และการที่เยาวชนได้ลงไปสัมผัสทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง ก็จะทำให้เกิดความห่วงแหนและมีจิตสำนึกอยากรักษาไว้ในที่สุด ขณะที่ผลงานวิจัยของอนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์^{๑๘๓} ที่ได้ศึกษาวิจัยยุทธศาสตร์การบริหารการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำตะวันตกแบบมีส่วนร่วม แล้วพบว่าการอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนเขตรอยต่ออุทยานแห่งชาติแม่วงก์นั้น คนในชุมชน ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่รัฐจะต้องมาหาทางออกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ทั้งการทำแนวกันไฟ การป้องกันไฟป่า การทำฝายชะลอน้ำ รวมถึงการออกกฎกติการ่วมกันเพื่อขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นจากการแสวงหาประโยชน์จากป่า และทุกคนจะต้องร่วมกันอนุรักษ์ พื้นที่เพื่อให้ป่าอยู่ได้ คนอยู่ได้ ธรรมชาติและชุมชนก็จะสามารถ

^{๑๘๒} เพ็ญประภา เพชระบูรณิน และคณะ, “แนวทางการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ในพื้นที่ปกปักรักษารูปธรรมพีชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: เชื้อนจุฬารณจังหวัดชัยภูมิ”, การประชุมวิชาการ การพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน ครั้งที่ ๔ ประจำปี ๒๕๕๗ (Rethink : Social Development for Sustainability in ASEAN Community), ณ เซ็นทาราไฮเต็ล แอนด์ คอนเวนชันเซ็นเตอร์ จังหวัดขอนแก่น, ๑๑-๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๗: ๕๗๙-๕๘๘.

^{๑๘๓} อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์, “ยุทธศาสตร์การบริหารการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำตะวันตกแบบมีส่วนร่วม”, รายงานวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๙).

พึ่งพิงอาศัยกันอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ประคอง มาโต^{๑๘๔} ได้ศึกษาวิจัยการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เชิงภูมิศาสตร์ การท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง แล้วพบว่า ชุมชนบริเวณโดยรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งเป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนผสมผสาน มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาวบ้านมีประวัติการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าในระดับหนึ่งผ่านมิติของวัฒนธรรม ประเพณีพิธีกรรม และความเชื่อต่าง ๆ ก่อให้เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง โดยมีการร่วมมือกันโดยการสร้างเครือข่าย ในการทำงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนในพื้นที่ โดยหน่วยงานรัฐทำหน้าที่เป็นหลักในการจัดโครงการให้ความรู้กับประชาชน เพื่อพูดคุยและวางกติกาข้อตกลงร่วมกันในการใช้ทรัพยากรจากป่า เพื่อลดความขัดแย้งและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

๕.๓. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) หน่วยงานภาครัฐควรร่วมมือกับชุมชนหรือท้องถิ่นให้การส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในพื้นที่ในภาพรวมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับนโยบาย

๒) ภาครัฐควรร่วมมือกับภาครัฐจัดทำแผนพัฒนาชุมชนและมีการกำกับการดำเนินงานตามแผน ตลอดถึงการติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิด

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) หน่วยงานภาครัฐควรติดตามและประคับประคองการดำเนินงานด้านการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนอย่างใกล้ชิด

๒) หน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนงบประมาณอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการที่เกี่ยวกับกิจกรรมผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนดำเนินการไปได้ด้วยดี

๓) ภาครัฐซึ่งเป็นชาวชุมชนควรให้การสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน ตามสมควร

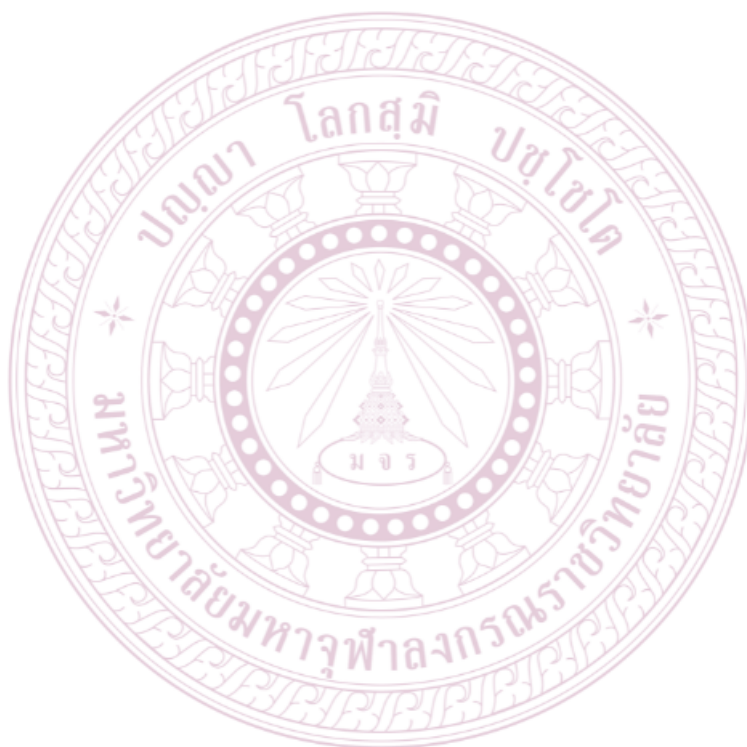
๔) ทุกภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน คณะสงฆ์ ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา รวมถึงพ่อแม่และเยาวชน ควรอาศัยความร่วมมือเพื่อทำให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมในการพัฒนาเชิงพื้นที่

^{๑๘๔} ประคอง มาโต, “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เชิงภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง”, วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒), หน้า ๘๙-๑๐๕.

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาหรือวิจัยเชิงปฏิบัติการต่อยอดกิจกรรมผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงวิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนให้สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างต่อเนื่อง

๒) ควรมีการศึกษาหรือวิจัยเชิงปฏิบัติการต่อยอดกิจกรรมผลิตสื่อสร้างสรรค์ในเรื่อง อื่น ๆ และ พื้นที่ อื่น ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนบ้านเกิดของเยาวชนไปสู่โลกภายนอกอีกด้วย

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (๒๕๖๓). **การพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนท้องถิ่นตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- กมลาค ภูวนาธิพงศ์ และคณะ. (๒๕๖๓). **การพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบสันติสุขตามหลักคำสอนของศาสนาในพื้นที่ภาคกลางและภาคใต้**. รายงานวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กาญจนา เขียววิทย์การ. (๒๕๖๓). **การรับและการส่งต่อเนื้อหาการวิทยุของเยาวชนยุค ๔.๐**. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ๘(๖) พฤศจิกายน-ธันวาคม.
- กลุ่มงานอนุรักษ์เอกสารโบราณ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน. (๒๕๕๙). **การผลิตสื่อสร้างสรรค์วิทัศน์ “เรื่องปราสาทผึ้งโพมทราย”**. ทุนอุดหนุนโครงการหนึ่งคณะหนึ่งศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- เกศสุตา สิทธิสันติกุล และคณะ. (๒๕๖๒). **การสื่อสารเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่อย่างมีส่วนร่วม: โครงการ Spark U เชียงใหม่ ปฏิบัติการเปลี่ยนเมือง**. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย. ๑๑(๒) กันยายน-ธันวาคม.
- เกศินี ประทุมสุวรรณ. (๒๕๕๙). **เมืองสื่อสารสร้างสรรค์: ตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนาเยาวชน**, วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๓๖ (๒) เมษายน - มิถุนายน.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (๒๕๕๓). **การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ชัคเชส มีเดีย.
- ไกล่รุ่ง พูลผล และคณะ. (๒๕๖๑). **กรอบนโยบายการจัดการแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร - ห้วยขาแข้งอย่างยั่งยืน**. วารสารเซนต์จอห์น ๒๑(๒๙) กรกฎาคม-ธันวาคม.
- จิณห์จุฑา ศุภมงคล และ กมลาค ภูวนาธิพงศ์. (๒๕๖๓). **การพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์สำหรับเยาวชนโดยใช้สื่อตามแนวพุทธจิตวิทยา**. วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๖(๑) มกราคม - มิถุนายน.
- จินตนา กลิ่นนันท. (๒๕๖๐). **สื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชน กรณีศึกษา : คนปลายน้ำคลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง**. วารสารร่มพญักษ์ มหาวิทยาลัยเกริก, ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม - สิงหาคม.
- เฉลียว บุรีภักดีและคณะ. (๒๕๕๕). **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: เอส อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์.
- ชญาณันันท์ อัครธรรมานนท์ และประทีป พิษทองกลาง. (ม.ป.ป.). **การสื่อสารธรรมเพื่อการพัฒนาสังคมเชิงสร้างสรรค์**. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ.
- ชาติ สุขราช. (๒๕๕๙). **“โปรแกรมการพัฒนาตนเองด้านคุณธรรมพื้นฐานสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา”**. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ปีที่ ๑๒(๑) มกราคม-มิถุนายน.

ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์. (๒๕๕๒). การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยองค์กรเครือข่าย.

วารสารพัฒนาชุมชน. ปีที่ ๓๘(๙) กันยายน.

ณิศา ททรัพย์สินวิวัฒน์ และ รัตนาศศุละวรรณ. (๒๕๖๑). การสร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัย. **วารสารวิชาการ นวัตกรรมสื่อสารสังคม,** ปีที่ ๖(๑).

ณรงค์ เถาว์เกตุ. (๒๕๖๒). **คู่มือการใช้บทเรียนออนไลน์ เรื่องโครงงานคอมพิวเตอร์พฤติกรรม**

มนุษย์กับการพัฒนาตน. ครูโรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

มัธยมศึกษา เขต ๙ (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.novabizz.com/Behavior/>.

ณัฐกาญจน์ ศุภรัตน์เมธี และ นุชประภา โมกข์ศาสตร์. (๒๕๖๒). **การรู้เท่าทัน สื่อสังคมออนไลน์ของเยาวชนเพื่อการเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย.** สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

ณัฐจุฑา ททรัพย์อุบลมภ์. (๒๕๕๘). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน.** สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ณัฐจุฑา สุวรรณทิพย์ ทศนาวิดีแก้วสนธิ และ กรกฏ จำเนียร. (๒๕๖๐). การสื่อสารการตลาดเชิง

วัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมตลาดน้ำคลองแดน:

ตลาดน้ำสามคลองสองเมืองของจังหวัดสงขลาและจังหวัดนครศรีธรรมราช. **วารสารการ**

จัดการสมัยใหม่ ปีที่ ๑๕(๒) กรกฎาคม – ธันวาคม.

ณัฐพงษ์ พระลัทธิรักษา. (๒๕๕๙). **การผลิตสื่อมัลติมีเดียเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมี**

ส่วนร่วมของชุมชน. รายงานการวิจัย สาขาเทคโนโลยีมัลติมีเดียแอนิเมชัน คณะ

เทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ดาวธดา วีระพันธ์ และณัฐรดี อนุพงศ์. (๒๕๖๐). การพัฒนาสื่อการเรียนรู้การ์ตูนมัลติมีเดีย ๒ มิติ

เรื่อง อยู่อย่างพอเพียง ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต. **วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์**

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ ๗(๓) กันยายน-ธันวาคม..

ดุชนิ นิลดำ และคณะ. (๒๕๖๑). **อุดมการณ์ความเป็นไทยที่ถูกถ่ายทอดผ่านภาพยนตร์เรื่อง**

สันติ-วินา. **วารสารเซนต์จอห์น.** ๒๑(๒๘) มกราคม- มิถุนายน.

ต่วน เปาซิงจุ. (๒๕๕๔). **การบริหารงานภาครัฐในรูปแบบเครือข่าย: กรณีศึกษาสถาบันพัฒนา**

องค์กรชุมชนสำนักงานปฏิบัติการภาคใต้. รายงานวิจัย, กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ถวิลวดี บุรีกุล. (๒๕๕๘). **การมีส่วนร่วม: แนวคิด ทฤษฎีและการบวนการ.** นนทบุรี:

สถาบันพระปกเกล้า.

ธนา ประมุขกุล. (๒๕๕๔). **เครือข่าย. วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม.** ปีที่ ๒๔(๓)

กรกฎาคม-กันยายน.

นฤมล นิราทร. (๒๕๕๓). **การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณา.** กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นายแพทย์วิโรจน์ อารีย์กุล วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า. (๒๕๖๒). **จิตวิทยาวัยรุ่น**

Stories of Psychology. (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/storiesofpsychology๐๓/citwithya-way-run>.

Stories of Psychology. (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/storiesofpsychology๐๓/citwithya-way-run>.

- นิเทศ สนั่นนารี จรัส สีกา สาริกา ไสวงาม และ ภัทรวดี ทองนิก. (๒๕๖๑). การสื่อสารเชิงพุทธเพื่อสร้างความปรองดองในสังคม. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, ปีที่ ๕(๑) มกราคม – มิถุนายน.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. (๒๕๖๗). กลวิธี แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชนในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารพิมพ์.
- บุษบา หินเธาว์. (๒๕๕๖). การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
- บุญณดา สุปิยพันธุ์ และคณะ. (๒๕๖๔). กระบวนการพัฒนาเยาวชนสร้างสื่อสันติสุขในสังคมออนไลน์. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๙(๑) มกราคม-กุมภาพันธ์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. (๒๕๕๓). กระบวนการพัฒนาและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- ปัทมिता รอดประพันธ์ วิเชียร อารังโสติสกุล และ สายฝน วิบูลรังสรรค์. (๒๕๕๙). การพัฒนาหลักสูตรเยาวชนรู้เท่าทันสื่อตามแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ ๑๘(๔) ตุลาคม – ธันวาคม.
- ประคอง มาโต. (๒๕๖๒). การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เชิงภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง. วารสารวิจัยวิชาการ. ปีที่ ๒(๒) พฤษภาคม-สิงหาคม.
- ประวิณมัย บ่ายคล้อย. (๒๕๖๑). การผลิตรายการ “วิจัยไทยพลัส” เพื่อเผยแพร่ความรู้จากงานวิจัยสู่สาธารณะในรูปแบบของสื่อบroadcast. วารสารเซนต์จอห์น. ปีที่ ๒๓(๓๒) มกราคม-มิถุนายน.
- ประสิทธิ์ สิงหาสิน. (๒๕๖๐). การออกแบบและพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เทศกาลรับตะวันใหม่ก่อนใครในสยาม. ปริญญาศิลปประยุกต์บัณฑิต สาขาวิชาออกแบบอุตสาหกรรม คณะศิลปประยุกต์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ปรีชา วงศ์ทิพย์. (๒๕๕๕). การพัฒนาชุมชนประยุกต์ : แนวคิดการบูรณาการ. พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- ปรีดา ปูนพันธ์ฉาย. (๒๕๔๐). ผลของการให้คำแนะนำแบบมีส่วนร่วมต่อความร่วมมือในการรักษาของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงชนิดไม่ทราบสาเหตุ. รายงานวิจัย. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, สืบค้นวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒
- เพ็ญประภา เพชรบุรณิน และคณะ. (๒๕๕๓). แนวทางการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ในพื้นที่ปกปักพันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: เชื้อนจุฬารณย์จังหวัดชัยภูมิ. การประชุมวิชาการ การพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน ครั้งที่ ๔ ประจำปี ๒๕๕๓ (Rethink : Social Development for Sustainability in ASEAN Community), ณ เซ็นทาราไฮเต็ล แอนด์ คอนเวนชันเซ็นเตอร์ จังหวัดขอนแก่น, ๑๑-๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๓.

เพ็ญพิไล ฤทธาณานนท์. (๒๕๕๐). **พัฒนาการมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พนา ทอมีอาคม และคณะ. (๒๕๕๙). **เรียนรู้เรื่องสื่อ**. สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม.

กรุงเทพฯ: บริษัทสามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (๒๕๔๓). **กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย**.

ฉบับปรับปรุง. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (๒๕๔๖). **พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย**

กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.

_____. (๒๕๕๕). **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๒.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ผลิธัมม.

พระมหาสุทิตย์ อาภากร. (๒๕๔๗). **เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**.

กรุงเทพมหานคร: โครงการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

_____. (๒๕๔๗). **เครือข่ายธรรมชาติความรู้และการจัดการ**.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เดือน.

พระราชบัญญัติ กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์. พ.ศ. ๒๕๕๘. สืบค้นจาก

<http://www.m-culture.go.th/surveillance/files/๘๓๕/๕๘/safe-creative-media-law๕๘.pdf> p ๓๐

พระราชบัญญัติ กองทุนสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์. (ออนไลน์), วันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๗,

แหล่งที่มา: <http://ilaw.or.th/node/๓๓๑๖>,

พระอัคราภิศุทธิ สิริวิฑฒโน (สุนละวัน). (๒๕๖๐). **กระบวนการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคม**

ออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย. รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิชญา นิเวตตานนท์ และ บุษงา ชัยสุวรรณ. (๒๕๕๘). **แนวทางการคิดสร้างสรรค์โฆษณาในสื่อดิจิทัล**.

วารสารการสื่อสารและการจัดการ นิต้า. ปีที่ ๑(๒) พฤษภาคม – สิงหาคม.

ภิเชก ชัยนิรันดร์. (๒๕๕๔). **กลยุทธ์การตลาด Social media**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : ดับบลิวพีเอส (ประเทศไทย).

มัลลิกา ผลอนันต์. (๒๕๕๒). **ทฤษฎีการสื่อสาร**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (๒๕๕๘). **แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการพัฒนา**.

เอกสารการสอน ชุดวิชาการสื่อสารกับการพัฒนา หน่วยที่ ๑-๘, (นนทบุรี :

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ราชกิจจานุเบกษา. **พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว**

พ.ศ.๒๕๕๖. (เล่มที่ ๑๒๗ ตอนที่ ๗๒ ก, ลงวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๖).

รัตติกาล จงวิศาล. (๒๕๕๖). **ภาวะผู้นำ : ทฤษฎีการวิจัยและแนวทางสู่การพัฒนา**.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เรือตรีหญิงจันทิมา ศุภมงคล ร.น. (๒๕๖๒). การพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์สำหรับเยาวชน โดยใช้สื่อตามแนวพุทธจิตวิทยา. บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิ.ม. (ไทย) ๒/๔๐๓/๕๑๕.

วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๐๒/๕๑๕.

วิจารณ์พานิช. (2555). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษ ที่ 21. กรุงเทพฯ:

มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์.

วิชัย แสงสี. (๒๕๕๒). การศึกษาวิเคราะห์และพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่าย

สถานศึกษาในเขตพื้นที่ชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานวิจัย, กรุงเทพมหานคร:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิรัชนา ใจสม. (๒๕๖๐). การศึกษาปัจจัยการรับรู้สื่อสังคมออนไลน์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจ

เดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว. บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

วันชัย วัฒนศัพท์. (๒๕๔๙). ความขัดแย้ง: ทางออกด้วยสันติวิธี. นนทบุรี:

สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า สมาคมสันติวิธีแห่งประเทศไทย.

ศิริพร กนกชัยสกุล. (๒๕๕๓). เครือข่ายสังคมออนไลน์. วารสารนักบริหาร, ๓๐(๑).

ศรีเรือน แก้วกังวาล. (๒๕๔๕). จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๘.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เศรษฐพงศ์ มะลิสุวรรณ. (๒๕๕๖). สังคมเครือข่าย Social Network ตอนที่ ๒. เข้าถึงได้จาก

<http://www.charkarn.com/varticle/๔๑๔๕๔>. (วันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๖).

สถาบันพระปกเกล้า. (๒๕๕๑). การพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน. เอกสาร

ประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการการรัฐสภา. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (๒๕๔๓). โครงการจัดทำรูปแบบกลไกการมีส่วนร่วม

ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดทำนโยบาย แผน มาตรการ กฎหมาย หลักเกณฑ์และ

แนวทางปฏิบัติในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. รายงานวิจัย,

เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สนธยา พลศรี. (๒๕๕๐). เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร:

โอเอสพรีนติ้งเฮาส์

สนธยา พลศรี. (๒๕๔๓). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์,

สรัญญา จุฑานิล. (๒๕๕๖). การบริหารเครือข่ายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนสำนักงาน

ปฏิบัติการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานวิจัย, กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิต

พัฒนบริหารศาสตร์.

สิริยา รัตนช่วย. (๒๕๖๐). การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้พลวัตของโลกยุคใหม่. วารสารการเมือง

การปกครอง ปีที่ ๗(๑) มกราคม – เมษายน.

- สุคนธ์ เครือน้ำคำ และคณะ. (๒๕๔๕). **การพัฒนาทีมงาน**. ลพบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- สุพิมล ศรศักดิ์ และคณะ. (๒๕๕๕). **รูปแบบและกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานี**. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุวิทย์ มูลคำ และอรรถัย มูลคำ. (๒๕๔๕). **๑๙ วิธีจัดการเรียนรู้: เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- สัมพันธ์ เตชะอิก และคณะ. (๒๕๓๗). **การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ. (๒๕๕๙). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔**. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (๒๕๕๖). **เอกสารชี้แจงพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๕๖**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- สำนักบริหารกองทุนพัฒนาชุมชน. (๒๕๕๔). **“ทำได้ หายจน” เรื่องราวการต่อสู้ชีวิตกับรวมอาชีพครัวเรือน กข.คจ.ดีเด่น**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการรักษาดินแดน.
- สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน. (๒๕๕๕). **คู่มือการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: กรมชลประทาน.
- เสรี พงศ์พิศ. (๒๕๔๘). **เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มข้น ชุมชนเข้มแข็ง**. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- เสาวณีย์ ฉัตรแก้ว. (๒๕๕๗). **สื่อสร้างสรรค์เท่าทันสื่อ กรณีศึกษาโครงการ Idea Idol เท่าทันสื่อ**. วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี. ปีที่ ๑๐(๔) เมษายน – มิถุนายน.
- เสริมศักดิ์ ขุนพล. (๒๕๖๔). **การสร้างสรรค์สื่อรณรงค์แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเข้าใจและลดปัญหาการเสพยากระท่อมในกลุ่มเยาวชนพื้นที่เสี่ยงของจังหวัดสงขลา**, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้รับทุนสนับสนุนโดยแผนงานศูนย์ศึกษาปัญหาการเสพติด (ศศก.) คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์. (๒๕๕๙). **ยุทธศาสตร์การบริหารการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำตะวันตกแบบมีส่วนร่วม**. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อนรุธ ว่องวานิช, (๒๕๖๐). **แนวทางการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนไทย ด้วยหลักพุทธธรรมในยุค Thailand ๔.๐**. หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๐ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- อมรรัตน์ ทิพย์เลิศ. (๒๕๕๐). **รู้ทันตนเอง รู้เก่งใช้สื่อ**. โครงการสื่อสร้างสรรค์สุขภาพ ในนามมูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- อรรถัย อาจอ่ำ และสมศักดิ์ นัคลาจารย์. (๒๕๔๐). **เครือข่ายอาสาสมัครเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมเอตล**. รายงานวิจัย, มหาวิทยาลัยมหิดล: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.

- อุลิสซา ครุฑะเสน, (๒๕๕๖). แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เท่าทันสื่อของแกนนำเยาวชน. **วารสารวิชาการ Veridian E-Journal** กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ ๖(๓) กันยายน – ธันวาคม.
- เอกนถน บางท่าไม้ สิริธร บุญประเสริฐ และนรภัทร เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา. (๒๕๕๘). การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้โบราณคดีหนองราชวัตร จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์. **Veridian E-Journal, Silpakorn University**. ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ ปีที่ ๘(๑) มกราคม – เมษายน.
- อัครเดช พรหมกัลป์. (๒๕๕๙). **การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงกลยุทธ์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาลูกทกภัย**. รายงานวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- A.J. Romis Zowski,. (๑๙๙๒). **Instructional development paradigms**. Englewood Clifl NJ : Education Technology Publications.
- Aler, Cathrin and Hage, Jerald. (๑๙๙๓). **Organization Working to Gether**. California: Sage.
- Beach, Dale S. (๑๙๗๐). **Personnel : The Management of People at Work**. NewYork : Macmilan Publishing Co.
- Cohen J.M. and Uphoff N.T. (๑๙๗๗). **Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarity Through Specific, World Development**. New York: Cornell University.
- Cole, L & Hall. (๑๙๗๐). **Psychology of adolescence**. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Dale, Edgar. (๑๙๖๙). **Audio-Visual Methods in Teaching**. ๓ Ed. New York : The Dryden Press Holt, Rineheart and Winston.
- Douglas Schuler. (๑๙๙๖). **New Community Networks**. Wire for change. New York: AMC. Press.
- Dusek, B.J, (๑๙๘๗). **Adolescent development and behavior**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Erikson, E.H. (๑๙๖๘). **Identity Youth and Crisis**. New York : Norton & Company.
- Friedmann, John. (๑๙๙๓). **Empowerment: The Politics of Alternative Developmen** Blackwell: Cambridge M.A. and Oxford UK.
- Good, Carter V. (๑๙๗๓). **Dictionary of Education**. NewYork : McGraw-Hill Book Company.
- Good. T.,& Brophy,J. (๑๙๗๒). “Behaviroal expression of teacher attitude” **Journal of Education Psychology**. ๖๓,๖๑๗-๖๒๔.

- Hurlock, E.B. (๑๙๗๓). **Adolescent Development**. ๓rd ed. New york: McGraw-Hill
Institute of Alcohol Studied.n.d. Adolescent Alcohol: Problem.
- Kolb, A. David. (๑๙๘๔). **Experiential Learning: Experience as The source of Learning and Develop- ment**. New Jersey: Prentice-Hall.
- P.A. Payutto. (๒๐๐๐). **Buddhadahmma**. Bangkok: MCU Press.
- Rogers. (๑๙๘๓). **Diffusion of Innovation**. Third Edition. New York: The Free Press.
- _____. (๑๙๗๑). **Communication of Innovations: A Cross-Culture Approach**.
New York: The Free Press.
- School Bright. (๒๕๖๐). **นักเรียนยุคใหม่...กับการเรียนรู้ในศตวรรษที่21**. (ออนไลน์) แหล่งที่มา
[https://www.schoolbright.co/นักเรียนยุคใหม่...กับการเรียนรู้ในศตวรรษที่](https://www.schoolbright.co/นักเรียนยุคใหม่...กับการเรียนรู้ในศตวรรษที่21.html#)
21.html# (สืบค้น ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๔)
- Silverblatt, (๑๙๙๕). **A. Media Literacy, Keys to Interpreting Media Messages**.
Westport Connecticut PRAEGER.
- Thoman, E. Founding Inspiration Media Value. (๑๙๙๙). **Center for Media Literacy**.
[Online]. Accessed ๑๑ May ๒๐๑๑, Available from
<http://www.medialit.org/founding-inspiration>.
- United Nation. (๑๙๘๑). **Popular Participation asa Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development Report of the Meeting for the Adhoc Group of Expert**. .Department of International Economic and Social Affair, New York: United Nation.

ภาคผนวก ก

เครื่องมือวิจัย

หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมวิจัย (Informed Consent)
รับรองโดยคณะกรรมการพิจารณาโครงการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โครงการวิจัย เรื่อง “แลดูเบ้งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

"Lae, Do, Berng, Por" Youths Producing Buddhist creative media for local development in their hometown.

วันที่ลงนาม.....

ก่อนที่จะลงนามในใบยินยอมให้ทำการวิจัยนี้ ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายจากคณะผู้วิจัยถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัย อันตราย รวมทั้งประโยชน์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการวิจัยอย่างละเอียด และมีความเข้าใจดีแล้ว

คณะผู้วิจัยรับรองว่าจะตอบคำถามที่ข้าพเจ้าสงสัยด้วยความเต็มใจ จะไม่ปิดบังซ่อนเร้น จนข้าพเจ้าพอใจ ข้าพเจ้าเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ด้วยความสมัครใจ โดยปราศจากการบังคับหรือชักจูง ข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะบอกเลิกการเข้าร่วมในโครงการวิจัยเมื่อใดก็ได้ และการบอกเลิกนี้จะไม่ส่งผลต่อข้าพเจ้า จะพึงได้รับในปัจจุบันและในอนาคต

คณะผู้วิจัยรับรองว่าจะเก็บข้อมูลเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าเป็นความลับ และจะเปิดเผยเฉพาะในของสรุปผลการวิจัยโดยไม่มีการระบุชื่อนามสกุลของข้าพเจ้า การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าต่อหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จะกระทำด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น

คณะผู้วิจัยรับรองว่าหากเกิดอันตรายใด ๆ จากการวิจัย ข้าพเจ้าจะได้รับการรักษาพยาบาล ตามที่ระบุในเอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

ข้าพเจ้าจะได้รับเอกสารชี้แจงและหนังสือยินยอมที่มีข้อความเดียวกันกับที่คณะผู้วิจัยเก็บไว้ เป็นส่วนตัว ข้าพเจ้า ๑ ชุด

ข้าพเจ้าได้รับทราบข้อความข้างต้นแล้ว มีความเข้าใจดีทุกประการ และลงนามในใบยินยอมด้วยความเต็มใจ

ลงชื่อ.....ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

(.....ชื่อ-นามสกุล ตัวบรรจง)

ลงชื่อ.....ผู้ดำเนินโครงการวิจัย

(.....ชื่อ-นามสกุล ตัวบรรจง)

ลงชื่อ.....พยาน

(.....ชื่อ-นามสกุล ตัวบรรจง)

ลงชื่อ.....พยาน

(.....ชื่อ-นามสกุล ตัวบรรจง)

ในกรณีที่ผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย อายุต่ำกว่า 18 ปี/ไม่สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง และไม่สามารถลงลายชื่อด้วยตนเอง

ข้าพเจ้า.....ในฐานะเป็น.....(ผู้แทนโดยชอบธรรมตามกฎหมาย/ผู้ปกครอง/บิดา-มารดา/สามี-ภรรยา) ของ.....อนุญาตให้.....เข้าร่วมในโครงการวิจัยในครั้งนี้

ลงชื่อ.....ผู้แทนโดยชอบธรรมตามกฎหมาย/ผู้ปกครอง/บิดา-มารดาสามี-ภรรยา)

ลงชื่อ.....พยาน)
(.....ชื่อ-นามสกุล ตัวบรรจง)

ลงชื่อ.....พยาน)
(.....ชื่อ-นามสกุล ตัวบรรจง)

เอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (Participant information sheet)

ชื่อโครงการวิจัย

“แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด
"Lae, Do, Berng, Por" Youths Producing Buddhist creative media for local development in their hometown.

วันที่ชี้แจง

ชื่อที่ทำงานของผู้วิจัย

นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวัฒน์

พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, (กุลมณี) ผศ.

ผศ.ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงศ์

ดร.ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน

ผศ.ดร.อักรเดช พรหมกัลป์

นายชุมศักดิ์ นรารัตน์วงศ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ๓๐๘ หมู่ ๖ ซอย ๑๐ ถนน
สามัคคีสาย ข ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ๙๔๐๐๐

ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.

ดร.ทวีศักดิ์ พุฒสุชี จากมหาวิทยาลัยทักษิณ

ผู้ให้ทุนวิจัย

ท่านได้รับการเชิญชวนให้เข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ แต่ก่อนที่ท่านจะตกลงใจเข้าร่วมหรือไม่ โปรดอ่านข้อความในเอกสารนี้ทั้งหมด เพื่อให้ทราบว่า เหตุใดท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ โครงการวิจัยนี้เพื่ออะไร หากท่านเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ ท่านจะต้องทำอะไรบ้าง รวมทั้งข้อดีและข้อเสีย อาจจะเกิดขึ้นในระหว่างการศึกษาวิจัย

ในเอกสารนี้ อาจมีข้อความที่ท่านอ่านแล้วยังไม่เข้าใจ โปรดสอบถามคณะผู้วิจัยหรือผู้ช่วยผู้วิจัยที่ ทำโครงการนี้ เพื่อให้อธิบายจนกว่าท่านจะเข้าใจ ท่านจะได้รับเอกสารนี้ ๑ ชุด กลับไปอ่านที่บ้านเพื่อปรึกษาหารือกับผู้ปกครอง ญาติพี่น้อง เพื่อน หรือแพทย์ที่ท่านรู้จัก ให้ช่วยตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้หรือไม่ การเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้จะต้องเป็น ความสมัครใจของท่าน ไม่มีการบังคับหรือชักจูง ถึงแม้ท่านจะไม่เข้าร่วมในโครงการวิจัย ท่านก็จะปฏิบัติกิจวัตรประจำวันตามปกติ การไม่เข้าร่วมหรือถอนตัวจากโครงการวิจัยนี้ จะไม่มีผลกระทบต่อผลการศึกษาของท่านแต่อย่างใด

โปรดอย่าลงลายมือชื่อของท่านในเอกสารนี้จนกว่าท่านจะแน่ใจว่ามีความประสงค์จะเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ คำว่า “ท่าน” ในเอกสารนี้ หมายถึง ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยในฐานะอาสาสมัครในโครงการวิจัยนี้ หากท่านเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมตามกฎหมายของผู้ที่จะเข้าร่วมโครงการวิจัย และลงนามแทนในเอกสารนี้ โปรดเข้าใจว่า “ท่าน” ในเอกสารนี้หมายถึง ผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัยเท่านั้น

โครงการวิจัยนี้มีที่มาอย่างไร และวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

ในสมัยพุทธกาลยังไม่มีสื่อและเทคโนโลยีในการสื่อสาร ดังนั้น การสื่อสารที่ใช้ส่วนมาก เป็นแบบ การสั่งสอน เน้นไปที่การพูด การฟัง และการจดจำ (มุขปาฐะ) ซึ่งประกอบด้วยการใช้วัจนภาษาและอวัจนภาษา โดยที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนจนสามารถนำไปพัฒนาประยุกต์ใช้กับกระบวนการสื่อสารในทุกรูปแบบตามหลักของการสื่อสาร พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)¹⁸⁵ ได้สรุปกระบวนการรับรู้ของมนุษย์ตามหลักธรรมของพระพุทธองค์ คืออายตนะ (ช่องทางการรับรู้) + อารมณ์ (สิ่งที่ถูกรับรู้) + วิญญาณ (ความรู้) = ผัสสะ (การรับรู้) นำสู่เวทนา (ความรู้สึกต่ออารมณ์) กระบวนการรับรู้เช่นนี้ มีองค์ประกอบ คือ ผู้ส่งสาร ตัวสาร และผู้รับสาร โดยผ่านการอธิบายให้เห็นความสัมพันธ์กัน ซึ่งทำให้กระบวนการสื่อสารเกิดขึ้นได้ คือ มีอายตนะภายนอกหรือช่องทางการสื่อสาร (Channel) ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสาร ภายในของตัวผู้ส่งสาร และมีตัวสาร (Message) คือ เนื้อหาของสาร โดยมีกลไก คือ ผัสสะ การกระทบ+กับ วิญญาณ คือการรับรู้ ของอายตนะภายนอกและภายในขณะที่เกิดผัสสะ (การกระทบ) ระหว่างอายตนะ ภายนอก กับอายตนะภายใน เช่น ตาเห็นรูป หูฟัง เสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัสเย็น ร้อนอ่อนแอ้ง และใจรับรู้อารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งการสื่อสารเชิงพุทธมีข้อแตกต่างในการอธิบายกระบวนการสื่อสารเพิ่มมากกว่าการสื่อสารตะวันตก คือ การรับรู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ ในกระบวนการสื่อสารเชิงพุทธนั้น พระพุทธศาสนาได้ให้น้ำหนักกับองค์ประกอบเหล่านี้ทุกองค์ประกอบ แต่องค์ประกอบที่พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญ คือ ตัวสาร (Message) หรือหลักธรรม¹⁸⁶

ซึ่งปัจจุบันนี้สื่อเป็นเครื่องมือหลักของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เยาวชนเลือกใช้เพื่อถอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ของเยาวชนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด เพื่อการสร้างสรรค์สื่อที่สะท้อนบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงบริบทจากหลากหลายส่วนของชุมชน ซึ่งการสร้างกิจกรรมลักษณะนี้ อยู่ในกรอบแนวคิด “เลดูเบ้งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยที่ปัจจุบัน สื่อ นับว่ามีอิทธิพลต่อการรับรู้ และพฤติกรรมของคนในสังคมทั้งเชิงบวกและเชิงลบ โดยในปัจจุบันพบว่าใน ๑ สัปดาห์ คนไทยใช้เวลากับสื่ออินเทอร์เน็ตมากที่สุดรองลงมาคือ ทีวี หนังสือพิมพ์ และแมกกาซีน ซึ่งในกลุ่มอายุประมาณ ๑๕ – ๓๔ ปี หรือที่เรียกว่า กลุ่ม Generation Y เป็นกลุ่มที่มี พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตมากที่สุดถึง ๕๔.๒ ชั่วโมง/สัปดาห์ คือ เฉลี่ยแล้วที่ท่องอินเทอร์เน็ต วันละ เกือบ ๘ ชั่วโมงต่อวัน ในขณะที่เด็กและเยาวชนบางกลุ่มยังขาดความรู้ความเข้าใจ ในการใช้สื่อ อย่างรู้เท่าทัน และขาดทักษะที่จำเป็นด้านการใช้สื่อ และในหลายกรณีที่พ่อแม่

¹⁸⁵P.A. Payutto. (๒๐๐๐). Buddhadahmma. Bangkok: MCU Press.

¹⁸⁶ชฎานันท์ อัครธรรมานนท์ และประทีป พิฆทองหลาง, การสื่อสารธรรมเพื่อการพัฒนาสังคมเชิงสร้างสรรค์. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ, หน้า ๒๗๑-๒๗๒

ผู้ปกครอง กลายเป็น ผู้ควบคุม ดูแล อย่างไม่ต้องสงสัย เป็นผลให้เด็กไม่สามารถใช้สื่อไปในทางสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้¹⁸⁷

โดยที่การพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิดในปัจจุบัน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔¹⁸⁸ ให้ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดี สำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม พัฒนาคนทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสมในการนี้จึงต้องอาศัยกลไก ประชากรรัฐที่เป็นการรวมพลังขับเคลื่อนจากทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน และการกำหนดประเด็น บูรณาการของการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด ทำความเข้าใจในเป้าหมายร่วมกันกับคนในชุมชน โดยใช้หลัก ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง เป็นตัวเชื่อมโยงให้คนเข้ามาร่วมกัน โดย เริ่มต้นจากการรวมกลุ่มเล็ก ๆ และขยายเป็นเครือข่าย

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา เรื่อง “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสื่อในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ เช่น คลิปวิดีโอ หนังสือ ภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น เพื่อบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development (R&D) เพื่อร่วมกันถ่ายทอดเรื่องเล่าผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย (Social Media) จนนำไปสู่ การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑) “แล” เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนา ท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี

๒) “ดู” รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

๓) “เบิ่ง” เพื่อพัฒนาเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นใน จังหวัดอุบลราชธานี

๔) “ผ่อ” เพื่อพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง

¹⁸⁷ พนา ทองมีอาคม และคณะ, เรียนรู้เรื่องสื่อ, สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ: บริษัท สาม เจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด (๒๕๕๙), หน้า คำนำ

¹⁸⁸ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔, สำนักนายกรัฐมนตรี, (๒๕๕๙), หน้า ๕

ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมโครงการวิจัยนี้เพราะคุณสมบัติที่เหมาะสมดังต่อไปนี้

เป็นผู้มีความสนใจและสามารถเข้าร่วมฝึกอบรมตามกระบวนการวิจัยเป็นเวลา ๓ วันต่อเนื่อง อีกทั้งได้อาศัยอยู่ในชุมชน และโรงเรียนในจังหวัดปัตตานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครสวรรค์ และ จังหวัดอุทัยธานี ประกอบไปด้วย

- กลุ่มเยาวชนจากวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
- กลุ่มเยาวชนจากคณะวิทยาการสื่อสาร ม.อ.ปัตตานี
- กลุ่มเยาวชนจากโรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล
- กลุ่มเพื่อนเยาวชนคนพุทธ (บ้านควน - ปะนาเระ)
- กลุ่มเยาวชนต้นกล้าพันธุ์ใหม่
- โรงเรียนบ้านคลองตะเคียน
- โรงเรียนปากรานพิทยา
- โรงเรียนปทุมพิทยาคม
- โรงเรียนหนองขุนวิทยา
- โรงเรียนอุบลราชธานีศรีวนาลัย
- โรงเรียนศรีศาสนวิทยา
- โรงเรียนบ้านด้ามพร้า
- โรงเรียนพุทไธศวรรย์
- โรงเรียนในจังหวัดนครสวรรค์
- โรงเรียนในจังหวัดอุทัยธานี

ท่านไม่สามารถเข้าร่วมโครงการวิจัยได้หากท่านมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

ไม่สมัครใจและไม่สามารถเข้าร่วมฝึกอบรมตามกระบวนการวิจัยเป็นเวลา ๓ วันต่อเนื่องได้ อีกทั้งไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชน และโรงเรียนในจังหวัดปัตตานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครสวรรค์ และ จังหวัดอุทัยธานี

จะมีการทำโครงการวิจัยนี้ที่ใด และมีจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ทั้งสิ้นเท่าไร

โครงการวิจัยนี้จะทำที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี และลงพื้นที่ปฏิบัติ ณ ชุมชน และโรงเรียนในจังหวัดปัตตานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครสวรรค์ และ จังหวัดอุทัยธานี จำนวน ๒ คืน ๓ วัน โดยมีผู้เข้าร่วมโครงการจังหวัดละ ๕ กลุ่ม ๆ ละ ๔ คน รวม ๒๐ คน รวมทั้ง ๔ ภาค เท่ากับ ๘๐ คน

ระยะเวลาที่ท่านจะต้องร่วมโครงการวิจัยและจำนวนครั้งขึ้นด

ท่านจะได้รับการสอบถามข้อมูลพื้นฐาน และรับคำอธิบายเกี่ยวกับการวิจัย ก่อนการดำเนินการวิจัย รวมกิจกรรมที่ต้องเข้าร่วมทั้งสิ้น จำนวน ๓ ครั้ง

หากท่านเข้าร่วมโครงการวิจัยครั้งนี้ ท่านจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอน หรือได้รับการปฏิบัติอย่างไรบ้าง

ตอบแบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้น ให้สัมภาษณ์เชิงลึก เข้าร่วมกิจกรรมอบรมเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ และเข้าร่วมการประชุมสัมมนา รวมกิจกรรมที่ต้องเข้าร่วมทั้งสิ้น จำนวน ๓ ครั้ง ซึ่งทางคณะผู้วิจัยจะให้คำชี้แนะและให้คำปรึกษาตลอดโครงการวิจัยนี้

ความไม่สุขสบาย หรือความเสี่ยงต่ออันตรายที่อาจจะได้รับจากกรรมวิธีการวิจัยมีอะไรบ้าง และวิธีการป้องกัน/แก้ไขที่คณะผู้วิจัยเตรียมไว้หากมีเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น

ไม่มีความเสี่ยงอันตรายที่จะได้รับจากกรรมวิธีการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการวิจัย

- ๑) ได้รูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด จำนวน ๔ ชุด
- ๒) ได้เครือข่ายเยาวชนสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด จำนวน ๔ เครือข่าย
- ๓) ได้สื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธของเยาวชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด จำนวน ๒๐ สื่อ
- ๔) สามารถนำผลการวิจัยไปเป็นฐานข้อมูลอ้างอิงในทางวิชาการได้

ค่าใช้จ่ายที่ผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัยจะต้องรับผิดชอบ (ถ้ามี)

ผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัยไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น

ค่าตอบแทนที่จะได้รับเมื่อเข้าร่วมโครงการวิจัย

มีใบประกาศเกียรติคุณ และสินน้ำใจ มอบให้

หากท่านไม่เข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ ท่านมีทางเลือกอื่นอย่างไรบ้าง

ไม่มี

หากเกิดอันตรายที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้ จะติดต่อกับใครบ้าง และได้รับการปฏิบัติอย่างไร

หากเกิดอันตรายที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้ ท่านสามารถติดต่อกับ

- ๑) นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

๓๐๘ หมู่ ๖ ซอย ๑๐ ถนนสามัคคีสาย ข ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ๙๔๐๐๐

เบอร์โทร ๐๗๓-๔๕๐๐๗๑ , ๐๘๕-๗๘๒-๓๐๒๐

- ๒) นายชุมศักดิ์ นรารัตน์วงศ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

๓๐๘ หมู่ ๖ ซอย ๑๐ ถนนสามัคคีสาย ข ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ๙๔๐๐๐

เบอร์โทร ๐๗๓-๔๕๐๐๗๑ , ๐๘๕-๘๑๒-๘๔๗๒

หากท่านมีคำถามที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย จะถามใคร ระบุชื่อผู้วิจัยหรือผู้วิจัยร่วม

หากท่านมีคำถามที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย โปรดสอบถามได้ที่

๑) นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช	หัวหน้าโครงการวิจัย
๒) พระมหาวิเชียร วชิรธมฺโม, (กุลมณี) ผศ.	ผู้ร่วมวิจัย
๓) ผศ.ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงศ์	ผู้ร่วมวิจัย
๔) ดร.ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน	ผู้ร่วมวิจัย
๕) ผศ.ดร.อัศรเดช พรหมกัลป์	ผู้ร่วมวิจัย
๖) นายชุมศักดิ์ นรารัตน์วงศ์	ผู้ร่วมวิจัย
๗) ดร.ทวีศักดิ์ พุฒสุชี	ประธานที่ปรึกษา

หากท่านรู้สึกว่าการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมในระหว่างโครงการวิจัยนี้ ท่านอาจแจ้งเรื่องได้ที่

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐ เบอร์โทร. ๐๓๕-๒๔๘-๐๗๓

ข้อมูลส่วนตัวของท่านที่ได้จากโครงการวิจัยครั้งนี้จะถูกนำไปใช้ดังต่อไปนี้

คณะผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลที่ได้จากโครงการวิจัย เพื่อประโยชน์ทางวิชาการโดยไม่เปิดเผยชื่อนามสกุล ที่อยู่ของผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัยทุกคน คณะผู้วิจัยจะเก็บรักษาข้อมูลส่วนตัวและข้อมูลที่ได้จากโครงการวิจัยไว้ในงานวิจัยของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

ท่านจะถอนตัวออกจากโครงการวิจัยหลังจากได้ลงนามเข้าร่วมโครงการวิจัยแล้วได้หรือไม่

ท่านสามารถถอนตัวออกจากโครงการวิจัยได้ตลอดเวลาที่ท่านต้องการ โดยจะไม่มีผลเสียใด ๆ เกิดขึ้นหรือท่านอาจถูกขอให้ออกจากโครงการวิจัยเมื่อท่านมีโรคที่มีอาการป่วยเกิดขึ้น ไม่สามารถร่วมกิจกรรมได้

แบบฟอร์มสำรวจข้อมูลผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัยฯ (ใช้กับเยาวชน)
เรื่อง “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

ชื่อ-สกุล [ด.ช./ด.ญ./นาย/นาง/น.ส.]
 ชื่อเล่น ฉายาที่เพื่อนเรียก อายุ ปี วัน/เดือน/
 ปีเกิด (พ.ศ.) นับถือศาสนา ที่อยู่ปัจจุบัน เลขที่ หมู่ที่
 ซอย ถนน ตำบล/แขวง อำเภอ/
 เขต จังหวัด รหัสไปรษณีย์
 โทรศัพท์ มือถือ E-Mail line
 Facebook โซเชียลมีเดียอื่น ๆ
 วุฒิการศึกษา ☐ ไม่ได้ศึกษา ☐ ประถม ☐ มัธยมต้น ☐ มัธยมปลาย/ปวช. ☐ ปวส. ☐ปริญญาตรี

ข้อคำถามเบื้องต้น

๑) ความถี่ในการเข้าใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของท่านบ่อยแค่ไหน

- ☐ มากกว่า ๑ ครั้งต่อวัน
☐ วันละ ๑ ครั้ง
☐ ๒-๓ วันครั้ง
☐ สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง
☐ สองสัปดาห์ ๑ ครั้ง
☐ เดือนละ ๑ ครั้ง
☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....

๒) ระยะเวลาโดยเฉลี่ยในการเข้าใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ต่อวันในแต่ละครั้งของท่าน

- ☐ น้อยกว่า ๑ ชั่วโมง
☐ ๑-๒ ชั่วโมง
☐ ๒-๓ ชั่วโมง
☐ มากกว่า ๓ ชั่วโมง

๓) สถานที่ที่ท่านเข้าใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์มากที่สุด

- ☐ ที่บ้าน
☐ ที่ทำงาน
☐ ที่โรงเรียน / มหาวิทยาลัย
☐ ที่ร้านอินเทอร์เน็ต
☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....

๔) ช่วงเวลาที่ท่านเข้าใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์

- ☐ ๐๘.๐๑-๑๒.๐๐ น.
- ☐ ๑๒.๐๑-๑๖.๐๐ น.
- ☐ ๑๖.๐๑-๒๐.๐๐ น.
- ☐ ๒๐.๐๑-๐๐.๐๐ น.
- ☐ ๐๐.๐๑-๐๔.๐๐ น.
- ☐ ๐๔.๐๑-๐๘.๐๐ น.

๕) ท่านเข้าใช้บริการเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์ใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

- ☐ Facebook
- ☐ YouTube
- ☐ Twitter
- ☐ TikTok
- ☐ Instagram
- ☐ blockdit
- ☐ Line
- ☐ Clubhouse
- ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....

๖) ท่านรู้จักเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ท่านเข้าใช้อยู่ได้อย่างไร

- ☐ สมัครเล่นด้วยตนเอง
- ☐ เพื่อนแนะนำ / ชักชวน

๗) ท่านเข้าใช้บริการเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์ใดมากที่สุด (ตอบเพียงข้อเดียว)

- ☐ Facebook
- ☐ YouTube
- ☐ Twitter
- ☐ TikTok
- ☐ Instagram
- ☐ blockdit
- ☐ Line
- ☐ Clubhouse
- ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....

๘) ท่านมีเพื่อนในเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์นี้รวมทั้งหมดกี่คน (รวมทุกเว็บไซต์ที่ท่านมีอยู่)

- ☐ น้อยกว่า ๑๐ คน
- ☐ ๑๑-๕๐ คน
- ☐ ๕๑-๑๐๐ คน
- ☐ ๑๐๑-๒๐๐ คน
- ☐ ๒๐๑-๕๐๐

☐ ๕๐๑ คนขึ้นไป

๙) เหตุผลที่ท่านเข้าใช้เว็บไซต์สังคมออนไลน์ (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

- ☐ ติดต่อกับบุคคลที่รู้จัก
- ☐ เพื่อค้นหาเพื่อนใหม่
- ☐ เพื่อหาคู่
- ☐ อัปเดตสถานะ/ ข้อมูลส่วนตัว/ รูปภาพ
- ☐ เล่นเกม
- ☐ หาข้อมูล/ แลกเปลี่ยนข้อมูล
- ☐ ติดตามข่าวสารศิลปิน / ดารา / บุคคลมีชื่อเสียง
- ☐ ติดตามข่าวสารของสินค้า, ผลิตภัณฑ์ หรือ บริการต่าง ๆ
- ☐ เชิญชวนให้บุคคลอื่น เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม
- ☐ เชิญชวนให้บุคคลอื่น ซื้อสินค้า หรือบริการ
- ☐ เชิญชวนให้บุคคลอื่นเข้าร่วมกิจกรรมที่ตนเองจัดขึ้นหรือที่หน่วยงานอื่นจัดขึ้น
- ☐ ร่วมกิจกรรมกลุ่มออนไลน์ต่าง ๆ เช่น อ่านและแสดงความคิดเห็น, ร่วมเป็นแฟนคลับ ฯลฯ
- ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....

๑๐) ประสบการณ์การใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์ของท่าน

- ☐ น้อยกว่าหรือเท่ากับ ๑ ปี
- ☐ ๒ – ๓ ปี
- ☐ มากกว่า ๔ ปี ขึ้นไป
- ☐ มากกว่า ๓ ชั่วโมง

๑๑) ท่านเคย/ไม่เคย เข้าร่วมกิจกรรม/โครงการวิจัยในลักษณะคล้ายคลึงกันนี้

- ☐ ข้าพเจ้าไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการวิจัยในลักษณะคล้ายคลึงกันนี้
- ☐ ข้าพเจ้าเคยเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการวิจัยในลักษณะคล้ายคลึงกันนี้ คือ
-

๑๒) หากคณะผู้วิจัยจะเชิญท่านเข้ามามีส่วนร่วมช่วยกันผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงวิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของท่าน ท่านจะเต็มใจเข้าร่วมด้วยไหมครับ/ค่ะ

- ☐ ข้าพเจ้ายินดีที่จะเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการวิจัยในครั้งนี้
- ☐ ข้าพเจ้ายังไม่พร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการวิจัยในครั้งนี้

๑๓) ท่านสนใจที่จะพัฒนาตนเองด้านไหนถ้าหากท่านเข้าร่วมโครงการฯ นี้ (สามารถตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

- ☐ การเขียนบท
- ☐ การถ่ายภาพนิ่งและภาพวิดีโอ

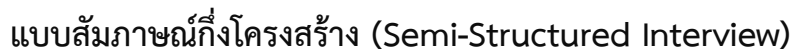
☐ การตัดต่อวิดีโอ

ลงชื่อ.....ผู้ให้ข้อมูล

(.....)

...../...../.....

๒.๑ ท่านคิดว่า การผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน มีความสำคัญกับยุคสมัยในปัจจุบันมากน้อยเพียงไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

๒.๒ มีใคร หรือ หน่วยงานใดบ้าง ที่จะเป็นหลัก หรือ แก่นนำสำคัญ ที่เก็บรวบรวมค่านิยม จารีต ประเพณี วัฒนธรรม ภาษา และศาสนา ของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้ง ๔ ภาคของประเทศไทย ใน รูปแบบต่าง ๆ สู่สังคมภายนอก (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

๒.๓ ท่านคิดว่า เยาวชนคนรุ่นใหม่ สามารถถ่ายทอดเรื่องราว วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใน ท้องถิ่นต่าง ๆ ของชุมชนท่าน สู่สังคมภายนอก ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด (กรุณาอธิบายพร้อม ยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

๒.๔ ท่านคิดว่า ต้องใช้วิธีการอย่างไรถึงทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ สามารถถ่ายทอดเรื่องราว วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของชุมชนท่าน สู่สังคมภายนอก (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่าง ประกอบ)

.....

.....

.....

.....

๒.๕ ในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงวิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้าน เกิดของท่าน ควรมีโครงการหรือกิจกรรมอะไรบ้าง (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เชิงวิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน

๓.๑ ด้านการเขียนบท

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๒ ด้านการถ่ายภาพนิ่งและภาพวิดีโอ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๓ ด้านการตัดต่อวิดีโอ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอกราบขอบพระคุณท่านที่เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้สัมภาษณ์
คณะผู้วิจัย

ประเด็นคำถามการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) (ใช้กับเยาวชนที่เข้ารับการอบรม)
เรื่อง “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

คณะผู้วิจัย นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวิช พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, (กุลมณี) ผศ.
ผศ.ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงศ์ ดร.ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน ผศ.ดร.อัครเดช พรหมกัลป์
และ นายชุมศักดิ์ นรารัตน์วงศ์

คำชี้แจง

ประเด็นในการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) นี้เป็นส่วนหนึ่งของแผนงานวิจัย เรื่อง “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด” (MCU ๖๕๐๓๑) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ มีวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย เพื่อพัฒนาเยาวชนในท้องถิ่นบ้านเกิด โดยผ่านกิจกรรมการสร้างสรรค์สื่อเชิงพุทธที่สะท้อนบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เชื่อมโยงบริบทจากหลากหลายส่วนของชุมชน และโรงเรียนในพื้นที่ของจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดปัตตานี

ทั้งนี้ผู้วิจัยขอความกรุณาจากท่านในการร่วมสนทนากลุ่ม(Focus Groups) อย่างอิสระ

จากการที่ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมการสร้างสรรค์สื่อเชิงพุทธที่สะท้อนบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เชื่อมโยงบริบทจากหลากหลายส่วนของชุมชน และโรงเรียนในพื้นที่ของจังหวัด นครสวรรค์ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดปัตตานี ท่าน ได้พบกับปัญหาและมีแนวทางการพัฒนาอย่างไรบ้าง ในแต่ละด้านดังต่อไปนี้ กรุณาอธิบายในเชิง พรรณา

๑. ด้านการแนะนำรายละเอียดแหล่งเรียนรู้ในการผลิตสื่อสร้างสรรค์ ในพื้นที่ของจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดปัตตานี

๑) ท่านพบปัญหาการแนะนำรายละเอียดแหล่งเรียนรู้ในการผลิตสื่อสร้างสรรค์ ในพื้นที่ของ จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัด ปัตตานี มากน้อยเพียงใด กรุณาอธิบาย

๒) ท่านคิดว่าการแนะนำรายละเอียดแหล่งเรียนรู้ในการผลิตสื่อสร้างสรรค์ ในพื้นที่ของ จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัด ปัตตานี ควรมีแนวทางในการพัฒนาอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะทำให้การแนะนำรายละเอียดแหล่งเรียนรู้ใน การผลิตสื่อสร้างสรรค์ ในพื้นที่ของจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดปัตตานี มีคุณภาพและมาตรฐาน กรุณาอธิบาย

๒. ด้านการเรียนรู้ทฤษฎีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เรื่อง การเขียนบท

๑) ท่านพบปัญหาการเรียนรู้ทฤษฎีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เรื่อง การเขียนบท มากน้อย เพียงใด กรุณาอธิบาย

๒) ท่านคิดว่าการเรียนรู้ทฤษฎีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เรื่อง การเขียนบท ควรมีแนวทางใน การพัฒนาอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะทำให้การเรียนรู้ทฤษฎีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เรื่อง การเขียนบท มี คุณภาพและมาตรฐาน กรุณาอธิบาย

๓. ด้านการเรียนรู้ทฤษฎีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เรื่อง การถ่ายภาพนิ่งและภาพวิดีโอ

๑) ท่านพบปัญหาการเรียนรู้ทฤษฎีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เรื่อง การถ่ายภาพนิ่งและภาพ วิดีโอ มากน้อยเพียงใด กรุณาอธิบาย

๒) ท่านคิดว่าการเรียนรู้ทฤษฎีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เรื่อง การถ่ายภาพนิ่งและภาพวิดีโอ ควรมีแนวทางในการพัฒนาอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะทำให้การเรียนรู้ทฤษฎีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เรื่อง การถ่ายภาพนิ่งและภาพวิดีโอ มีคุณภาพและมาตรฐาน กรุณาอธิบาย

๔. ด้านการเรียนรู้ทฤษฎีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เรื่อง การตัดต่อวิดีโอ

๑) ท่านพบปัญหาการเรียนรู้ทฤษฎีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เรื่อง การตัดต่อวิดีโอ มากน้อย เพียงใด กรุณาอธิบาย

๒) ท่านคิดว่าการเรียนรู้ทฤษฎีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เรื่อง การตัดต่อวิดีโอ ควรมีแนวทางใน การพัฒนาอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะทำให้การเรียนรู้ทฤษฎีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เรื่อง การตัดต่อวิดีโอ มี คุณภาพและมาตรฐาน กรุณาอธิบาย

๕. ด้านการเตรียมประเด็นที่ต้องการผลิตสื่อสร้างสรรค์

๑) ท่านพบปัญหาการเตรียมประเด็นที่ต้องการผลิตสื่อสร้างสรรค์ มากน้อยเพียงใด กรุณาอธิบาย

๒) ท่านคิดว่าการเตรียมประเด็นที่ต้องการผลิตสื่อสร้างสรรค์ ควรมีแนวทางในการพัฒนาอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะทำให้การเตรียมประเด็นที่ต้องการผลิตสื่อสร้างสรรค์ มีคุณภาพและมาตรฐาน กรุณาอธิบาย

๖. ด้านการทบทวนการเรียนรู้ทฤษฎีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ (การเขียนบท / การถ่ายภาพนิ่งและภาพวิดีโอ / การตัดต่อวิดีโอ)

๑) ท่านพบปัญหาการทบทวนการเรียนรู้ทฤษฎีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ (การเขียนบท / การถ่ายภาพนิ่งและภาพวิดีโอ / การตัดต่อวิดีโอ) มากน้อยเพียงใด กรุณาอธิบาย

๒) ท่านคิดว่าการทบทวนการเรียนรู้ทฤษฎีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ (การเขียนบท / การถ่ายภาพนิ่งและภาพวิดีโอ / การตัดต่อวิดีโอ) ควรมีแนวทางในการพัฒนาอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะทำให้การทบทวนการเรียนรู้ทฤษฎีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ (การเขียนบท / การถ่ายภาพนิ่งและภาพวิดีโอ / การตัดต่อวิดีโอ) มีคุณภาพและมาตรฐาน กรุณาอธิบาย

๗. ด้านการลงพื้นที่ภาคสนาม (เก็บข้อมูล / สัมภาษณ์ / ผลิตงาน)

๑) ท่านพบปัญหาการลงพื้นที่ภาคสนาม (เก็บข้อมูล / สัมภาษณ์ / ผลิตงาน) มากน้อยเพียงใด กรุณาอธิบาย

๒) ท่านคิดว่าการลงพื้นที่ภาคสนาม (เก็บข้อมูล / สัมภาษณ์ / ผลิตงาน) ควรมีแนวทางในการพัฒนาอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะทำให้การลงพื้นที่ภาคสนาม (เก็บข้อมูล / สัมภาษณ์ / ผลิตงาน) มีคุณภาพและมาตรฐาน กรุณาอธิบาย

๘. ด้านการนำเสนอตัวอย่างผลงานยอดเยี่ยม (การเขียนบท / การถ่ายภาพนิ่งและภาพวิดีโอ / การตัดต่อวิดีโอ)

๑) ท่านพบปัญหาการนำเสนอตัวอย่างผลงานยอดเยี่ยม (การเขียนบท / การถ่ายภาพนิ่งและภาพวิดีโอ / การตัดต่อวิดีโอ) มากน้อยเพียงใด กรุณาอธิบาย

๒) ท่านคิดว่าการนำเสนอตัวอย่างผลงานยอดเยี่ยม (การเขียนบท / การถ่ายภาพนิ่งและภาพวิดีโอ / การตัดต่อวิดีโอ) ควรมีแนวทางในการพัฒนาอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะทำให้การนำเสนอตัวอย่างผลงานยอดเยี่ยม (การเขียนบท / การถ่ายภาพนิ่งและภาพวิดีโอ / การตัดต่อวิดีโอ) มีคุณภาพและมาตรฐาน กรุณาอธิบาย

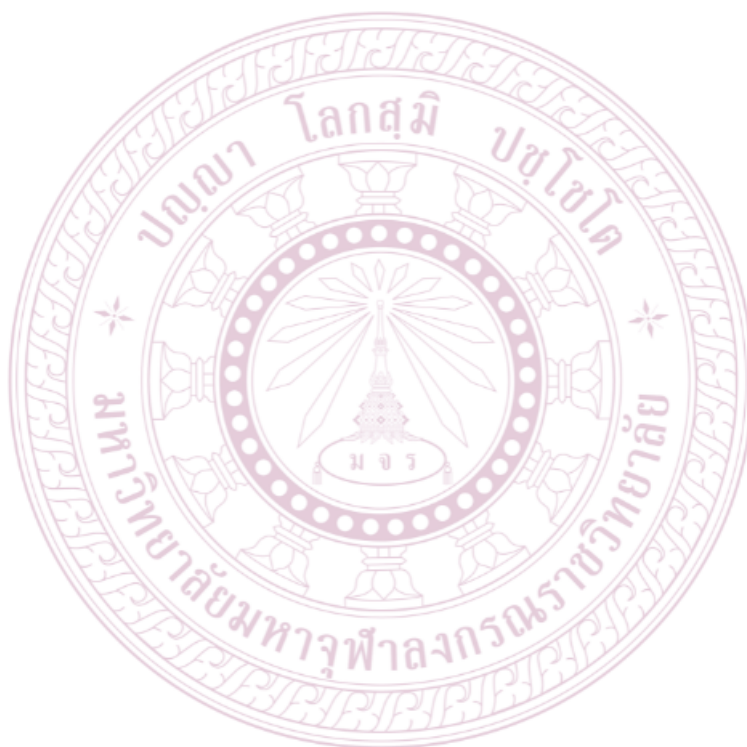
๙. ด้านกระบวนการสร้างเครือข่ายของเยาวชนในพื้นที่ของจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดปัตตานี

๑) ท่านพบปัญหาการสร้างเครือข่ายของเยาวชนในพื้นที่ของจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดปัตตานี มากน้อยเพียงใด กรุณาอธิบาย

๒) ท่านคิดว่าการสร้างเครือข่ายของเยาวชนในพื้นที่ของจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดปัตตานี ควรมีแนวทางในการพัฒนาอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะทำให้การสร้างเครือข่ายของเยาวชนในพื้นที่ของจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัด

อุทัยธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดปัตตานี มีคุณภาพและมาตรฐาน
กรุณาอธิบาย

ขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างมากในการเสียสละเวลาในการร่วมสนทนากลุ่ม
(Focus Groups)

แบบประเมินคุณภาพสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น (ใช้กับคณะกรรมการตัดสิน)

แผนงานวิจัย เรื่อง

“แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด” (MCU ๖๕๐๓๑)

ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕

รายการประเมิน	ผลการประเมิน (กลุ่ม)				
	๑	๒	๓	๔	๕
๑. วิธีการนำเสนอ (๒ คะแนน)					
๑.๑ วิธีการนำเสนอเนื้อหา					
๑.๒ ความเหมาะสมของเวลาในการนำเสนอ					
๒. การนำเสนอเนื้อหาของสื่อ (๓ คะแนน)					
๒.๑ เนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนด					
๒.๒ เนื้อหาความเหมาะสมกับแหล่งเรียนรู้ในการผลิตสื่อสร้างสรรค์ของชุมชน					
๒.๓ เนื้อหาช่วยส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ในการผลิตสื่อสร้างสรรค์ของชุมชนและสามารถนำไปใช้ได้จริง					
๓. ตัวอักษรและภาพ (๓ คะแนน)					
๓.๑ ตัวอักษร (แบบ / ขนาด / สี)					
๓.๒ เทคนิคพิเศษ / การจัดองค์ประกอบของศิลป์ / รายละเอียดภาพ					
๓.๓ การลำดับภาพ					
๔. เสียง (๒ คะแนน)					
๔.๑ เสียงบรรยาย (น้ำเสียง / การอ่านออกเสียง / อักษร / จังหวะการอ่าน)					
๔.๒ เสียงดนตรีประกอบ (ความชัดเจน / ระดับความดัง / ตรง / สัมพันธ์เหมาะสมกับภาพและการบรรยาย)					
รวม (๑๐ คะแนน)					

ผลการประเมิน

[] สื่อมีคุณภาพ (คะแนนรวม ๖-๑๐)

[] สื่อควรปรับปรุง (คะแนนรวม ๐-๕)

(.....)

ผู้ประเมิน

แบบสอบถามออนไลน์ (Online questionnaire) (ใช้กับผู้เข้าร่วมโครงการอบรมทุกท่าน)
เรื่อง “แลดูเบิ่งผ่อ” เยวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

คำชี้แจง

๑. ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมให้กับเยวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

๒. แบบสอบถามชุดนี้มี ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมให้กับเยวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด จำนวน ๖ ด้าน ๔๒ ข้อ

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

๓. ในการตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย ขอความกรุณาผู้ตอบแบบสอบถามตอบคำถามทุกข้อตามสภาพจริง เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับมีความสมบูรณ์น่าเชื่อถือ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย

๔. ข้อมูลที่ท่านตอบในแบบสอบถามในครั้งนี้จะนำมาใช้เฉพาะการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลไว้เป็นความลับ และจะไม่กระทบต่อการปฏิบัติงานของท่านแต่ประการใด

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ท่านได้กรุณาสละเวลาและให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามมา ณ โอกาสนี้

ผู้ทำวิจัย

นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวิช

หัวหน้าแผนงานโครงการวิจัย

“แลดูเบิ่งผ่อ” เยวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

ตอนที่ ๑

แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความตามความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวของท่าน

๑. สถานภาพ

☐ พรหมชิต

☐ คฤหัสถ์

๒. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

☐ ไม่ต้องการระบุเพศ

๓. บทบาทหน้าที่

☐ ผู้บริหาร

☐ ครูพี่เลี้ยง/คณาจารย์

☐ นักวิจัย/คณะผู้วิจัย

☐ วิทยากร

☐ นักเรียน/นักศึกษา/นิสิต

☐ ประชาชนทั่วไป

๔. สังกัด/หน่วยงาน

☐ กลุ่มเยาวชนจากวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

☐ กลุ่มเยาวชนจากคณะวิทยาการสื่อสาร ม.อ.ปัตตานี

☐ กลุ่มเยาวชนจากโรงเรียนเดชะปัตตานยานุกูล

☐ กลุ่มเพื่อนเยาวชนคนพุทธ (บ้านควน - ปะนาเร)

☐ กลุ่มเยาวชนต้นกล้าพันธุ์ใหม่

☐ โรงเรียนบ้านคลองตะเคียน

☐ โรงเรียนปากรานพิทย

☐ โรงเรียนปทุมพิทยาคม

☐ โรงเรียนหนองขุนวิทยา

☐ โรงเรียนอุบลราชธานีศรีวณาลัย

☐ โรงเรียนศรีศาสนวิทยา

☐ โรงเรียนบ้านด้ามพร้า

☐ โรงเรียนพุทธไธสวรรย์

☐ โรงเรียนในจังหวัดนครสวรรค์

☐ โรงเรียนในจังหวัดอุทัยธานี

☐ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

☐ อื่น ๆ

ตอนที่ ๒

แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมให้กับเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

คำชี้แจง แบบสอบถาม

โปรดเติมเครื่องหมาย ✓ และกรอกข้อความให้สมบูรณ์ ลงในช่องระดับความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมให้กับเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด ตามความเป็นจริง เพียงช่องเดียว ในการพิจารณาค่าน้ำหนักคะแนน ๕ ระดับ ดังนี้

๕ หมายถึง ระดับความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม อยู่ในระดับมากที่สุด

๔ หมายถึง ระดับความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม อยู่ในระดับมาก

๓ หมายถึง ระดับความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม อยู่ในระดับปานกลาง

๒ หมายถึง ระดับความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม อยู่ในระดับน้อย

๑ หมายถึง ระดับความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตัวอย่าง

การจัดกิจกรรมการฝึกอบรมให้กับเยาวชน ผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด	ระดับความคิดเห็นต่อการจัด กิจกรรมการฝึกอบรม				
	๕	๔	๓	๒	๑
๑) ผู้สอนมีความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้	✓				
๒) เนื้อหาที่น่าสนใจ ทันสมัย		✓			

คำอธิบาย

แบบสอบถามข้อที่ ๑ แสดงว่า ท่านคิดว่า ผู้สอนมีความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ในระดับมากที่สุด

แบบสอบถามข้อที่ ๒ แสดงว่า ท่านคิดว่า เนื้อหาที่น่าสนใจ ทันสมัย ในระดับมาก

ที่	การจัดกิจกรรมการฝึกอบรมให้กับเยาวชน ผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด	ระดับความคิดเห็นต่อการจัด กิจกรรมการฝึกอบรม					ข้อเสนอแนะ
		๕	๔	๓	๒	๑	
ด้านการเรียนรู้พฤติกรรมการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เรื่อง การเขียนบท							
๑	ผู้สอนมีความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้						
๒	เนื้อหามีความน่าสนใจ ทันสมัย แปลกใหม่แตกต่างไปจากการเรียนปกติ						
๓	เนื้อหาความครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์						
๔	เนื้อหามีส่วนเร้าความสนใจ ทำให้เกิดการใฝ่รู้ ในเรื่องราวที่ต้องศึกษา						
๕	ผู้สอนเปิดโอกาสให้ซักถาม						
๖	ผู้สอนมีการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิด						
๗	ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่าย และสามารถจดจำได้นาน						
๘	ทำให้เกิดการสรุปรวบยอดได้						
๙	ทำให้เกิดการค้นพบความรู้ด้วยตนเอง						
ด้านการเรียนรู้พฤติกรรมการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เรื่อง การถ่ายภาพนิ่งและภาพวิดีโอ							
๑๐	ผู้สอนมีความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้						
๑๑	เนื้อหามีความน่าสนใจ ทันสมัย แปลกใหม่แตกต่างไปจากการเรียนปกติ						
๑๒	เนื้อหาความครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์						
๑๓	เนื้อหามีส่วนเร้าความสนใจ ทำให้เกิดการใฝ่รู้ ในเรื่องราวที่ต้องศึกษา						
๑๔	ผู้สอนเปิดโอกาสให้ซักถาม						
๑๕	ผู้สอนมีการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิด						
๑๖	ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่าย และสามารถจดจำได้นาน						
๑๗	ทำให้เกิดการสรุปรวบยอดได้						
๑๘	ทำให้เกิดการค้นพบความรู้ด้วยตนเอง						

ที่	การจัดกิจกรรมการฝึกอบรมให้กับเยาวชน ผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด	ระดับความคิดเห็นต่อการจัด กิจกรรมการฝึกอบรม					ข้อเสนอแนะ
		๕	๔	๓	๒	๑	
ด้านการเรียนรู้ทฤษฎีการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เรื่อง การตัดต่อวิดีโอ							
๑๙	ผู้สอนมีความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้						
๒๐	เนื้อหามีความน่าสนใจ ทันสมัย แปลกใหม่แตกต่างไปจากการเรียนปกติ						
๒๑	เนื้อหาความครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์						
๒๒	เนื้อหามีส่วนสร้างความสนใจ ทำให้เกิดการใฝ่รู้ ในเรื่องราวที่ต้องศึกษา						
๒๓	ผู้สอนเปิดโอกาสให้ซักถาม						
๒๔	ผู้สอนมีการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิด						
๒๕	ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่าย และสามารถจดจำได้นาน						
๒๖	ทำให้เกิดการสรุปขยย่อได้						
๒๗	ทำให้เกิดการค้นพบความรู้ด้วยตนเอง						
ด้านการเตรียมประเด็นที่ต้องการผลิตสื่อสร้างสรรค์							
๒๘	สามารถเขียนคอนเทนต์ (Content) ได้						
๒๙	การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม						
๓๐	ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน						
๓๑	มีความกระตือรือร้นในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม						
ด้านการลงพื้นที่ภาคสนาม (เก็บข้อมูล / สัมภาษณ์ / ผลิตงาน)							
๓๒	การมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชนและสังคม						
๓๓	การมีปฏิภาณไหวพริบในการแก้ไขปัญหา						
๓๔	มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีร่วมกับชุมชน						
๓๕	เต็มใจ ทุ่มเท พร้อมที่ลงมือปฏิบัติ						

ที่	การจัดกิจกรรมการฝึกอบรมให้กับเยาวชน ผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด	ระดับความคิดเห็นต่อการจัด กิจกรรมการฝึกอบรม					ข้อเสนอแนะ
		๕	๔	๓	๒	๑	
ด้านการนำเสนอคลิปวิดีโอ							
๓๖	เนื้อหาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์/สถานที่						
๓๗	มีการจัดลำดับเนื้อหาขั้นตอนการนำเสนอได้อย่างเหมาะสม						
๓๘	ปริมาณของเนื้อหาเหมาะสมกับระยะเวลาที่นำเสนอ						
๓๙	การจัด แสง สี และเสียงมีความเหมาะสม						
๔๐	การใส่ขนาดตัวอักษรและรูปแบบตัวอักษรมีความชัดเจน						
๔๑	การใช้ภาพประกอบในสื่อวีดิทัศน์มีความเหมาะสม						
๔๒	การออกแบบสื่อวีดิทัศน์มีความน่าสนใจชวนติดตาม						

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

๑) ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมให้กับเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒) ข้อเสนอแนะในกระบวนการสร้างเครือข่ายของเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอพระคุณเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

แบบสังเกตพฤติกรรมผู้เข้าร่วมกิจกรรมอบรมเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธ
เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด (ใช้กับวิทยากรประจำกลุ่ม)

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย / ลงในช่องรายการสังเกตพฤติกรรมที่เยาวชนปฏิบัติ

ที่	ชื่อ - สกุล	รายการ						สรุปผล การสังเกต	
		ร่วมมือในการทำกิจกรรม		กล้าออกมาแสดง ความสามารถ		เข้าร่วมกิจกรรมด้วย ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน			
		ผ่าน	ไม่ผ่าน	ผ่าน	ไม่ผ่าน	ผ่าน	ไม่ผ่าน	ผ่าน	ไม่ผ่าน
๑									
๒									
๓									
๔									
๕									
๖									
๗									
๘									
๙									
๑๐									
๑๑									
๑๒									
๑๓									
๑๔									
๑๕									
๑๖									
๑๗									
๑๘									
๑๙									
๒๐									

เกณฑ์การประเมิน

ผ่านตั้งแต่ ๒ รายการ ถือว่า ผ่าน

ผ่าน ๑ รายการ ถือว่า ไม่ผ่าน

ลงชื่อ _____ ผู้สังเกต

(_____)

_____/_____/_____

แบบสังเกตพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธ
เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด (ใช้กับวิทยากรประจำกลุ่ม)

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย / ลงในช่องรายการสังเกตพฤติกรรมที่กลุ่มเยาวชนปฏิบัติ

กลุ่ม ที่	ชื่อ - สกุล	รายการ					สรุปผล
		รับผิดชอบงาน ที่ได้รับ มอบหมาย (๒ คะแนน)	รับฟัง ความคิดเห็น ของผู้อื่น (๒ คะแนน)	นำเสนอ ผลงาน ได้น่าสนใจ (๒ คะแนน)	มีความคิด ริเริ่ม สร้างสรรค์ (๒ คะแนน)	ทำงานเสร็จ ตามเวลาที่ กำหนด (๒ คะแนน)	
๑							
๒							
๓							
๔							
๕							

เกณฑ์การประเมิน

คะแนน ๙-๑๐ ระดับ ดีมาก
คะแนน ๗-๘ ระดับ ดี
คะแนน ๕-๖ ระดับ พอใช้
คะแนน ๐-๔ ระดับ ควรปรับปรุง

ลงชื่อ _____ ผู้สังเกต
()
_____/_____/____

**ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม**

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๑๐๘/๒๕๖๕

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: “แลดูเบ้งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด
(“Lae, Do, Berg, Por” Youths Producing Buddhist Creative Media for Local Development in their Hometown)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800765034

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

ผู้วิจัยหลัก: นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวัฒน์

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕

(พระสุวรรณาภากรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

หมายเลขใบรับรอง: ว.๑๐๘/๒๕๖๕

วันที่ให้การรับรอง: ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

วันหมดอายุใบรับรอง: ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๑๐๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๗ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เจริญพร นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช / นักวิจัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำ
การวิจัยในเรื่อง ““แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด”
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาข้อเสนอการวิจัยของท่านแล้ว
มีความเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล
ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนด ไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด จึงเห็นสมควร
ให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

จึงเจริญพรามาเพื่อแก้ไขและดำเนินการต่อไป.

ขอเจริญพร

(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน โครงการวิจัย (MCU ๖๕๐๓๑) โทร ๐-๗๓๔๕-๐๐๗๓

ที่ MCU ๖๕๐๓๑ ๑/๒๕๖๕

วันที่ ๔ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญทีมงานนักวิจัย ที่ปรึกษาชุดโครงการวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย เข้าร่วมประชุม
ปรึกษาหารือ ในรูปแบบ ONLINE และ ONSITE (ครั้งที่ ๓)

เรียน/เจริญพร ทีมงานนักวิจัยฯ ที่ปรึกษาชุดโครงการวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยทุกท่าน

ตามที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ได้รับการจัดสรร
งบประมาณโครงการวิจัย เรื่อง “แลดูเบ้งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นใน
บ้านเกิด” (MCU ๖๕๐๓๑) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ตามรายละเอียดทราบแล้ว นั้น

เพื่อให้การดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง “แลดูเบ้งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อ
พัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด” (MCU ๖๕๐๓๑) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มี
ประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ ตามนโยบายของมหาวิทยาลัย ในการนี้จึงขอเชิญทีมงานนักวิจัย
ที่ปรึกษาชุดโครงการวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย เข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือ ในรูปแบบ ONLINE และ
ONSITE (ครั้งที่ ๓) ในวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๕ เวลา ๒๐.๐๐ น. ณ ห้องประชุม Google Meet
ที่ลิงค์ QR Code ด้านล่าง (ONLINE) เพื่อกำหนดเป้าหมายแผนงานวิจัยและการประสานงาน
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการเตรียมความพร้อมการจัดทำเครื่องมือวิจัย และดำเนินการของ
ใบรับรองการวิจัยในมนุษย์ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ต่อไป

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อทราบและเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือ (ครั้งที่ ๓) อย่างเคร่งครัด

(นายรังสรรค์ วัฒนาชัยนิช)

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัยฯ

ลิงค์ห้องประชุม Google Meet

QR code ลงทะเบียนเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน โครงการวิจัย (MCU ๖๕๐๓๓) โทร ๐-๗๓๔๕-๐๐๗๓

ที่ MCU ๖๕๐๓๓ ๒/๒๕๖๕

วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญทีมงานนักวิจัย ที่ปรึกษาชุดโครงการวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย เข้าร่วมประชุม
ปรึกษาหารือ ในรูปแบบ ONLINE และ ONSITE (ครั้งที่ ๒)

เรียน/เจริญพร ทีมงานนักวิจัยฯ ที่ปรึกษาชุดโครงการวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยทุกท่าน

ตามที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ได้รับการจัดสรร
งบประมาณโครงการวิจัย เรื่อง “แอลูเบ็งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นใน
บ้านเกิด” (MCU ๖๕๐๓๓) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ตามรายละเอียดทราบแล้ว นั้น

เพื่อให้การดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง “แอลูเบ็งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อ
พัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด” (MCU ๖๕๐๓๓) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มี
ประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ ตามนโยบายของมหาวิทยาลัย ในการนี้จึงขอเชิญทีมงานนักวิจัย
ที่ปรึกษาชุดโครงการวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย เข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือ ในรูปแบบ ONLINE และ
ONSITE (ครั้งที่ ๒) ในวันที่ ๓๒ มิถุนายน ๒๕๖๕ เวลา ๒๐.๐๐ น. ณ ห้องประชุม Google Meet
ที่ลิงค์ QR Code ด้านล่าง (ONLINE) เพื่อกำหนดเป้าหมายแผนงานวิจัยและการประสานงาน
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการเตรียมความพร้อมการดำเนินงานตามแผนงาน และ การจัดกิจกรรม
ของแต่ละโครงการย่อยฯ

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อทราบและเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือ (ครั้งที่ ๒) อย่างเคร่งครัด

(นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวงษ์)
ผู้อำนวยการแผนงานวิจัยฯ

ลิงค์ห้องประชุม Google Meet

QR code ลงทะเบียนเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน โครงการวิจัย (MCU ๖๕๐๓๓) โทร ๐-๗๓๔๕-๐๐๗๓

ที่ MCU ๖๕๐๓๓ ๓/๒๕๖๕

วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญทีมงานนักวิจัย ที่ปรึกษาชุดโครงการวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย เข้าร่วมประชุม
ปรึกษาหารือ ในรูปแบบ ONLINE และ ONSITE (ครั้งที่ ๓)

เรียน/เจริญพร ทีมงานนักวิจัยฯ ที่ปรึกษาชุดโครงการวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยทุกท่าน

ตามที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ได้รับการจัดสรร
งบประมาณโครงการวิจัย เรื่อง “แอลูเบ็งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นใน
บ้านเกิด” (MCU ๖๕๐๓๓) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ตามรายละเอียดทราบแล้ว นั้น

เพื่อให้การดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง “แอลูเบ็งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อ
พัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด” (MCU ๖๕๐๓๓) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มี
ประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ ตามนโยบายของมหาวิทยาลัย ในการนี้จึงขอเชิญทีมงานนักวิจัย
ที่ปรึกษาชุดโครงการวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย เข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือ ในรูปแบบ ONLINE และ
ONSITE (ครั้งที่ ๓) ในวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๕ เวลา ๑๐.๐๐ น. ณ ห้องประชุม Google Meet
ที่ลิงค์ QR Code ด้านล่าง (ONLINE) เพื่อกำหนดเป้าหมายแผนงานวิจัยและการประสานงาน
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการเตรียมความพร้อมการดำเนินงานจัดทำรายงานวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์
ของแต่ละโครงการย่อย

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อทราบและเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือ (ครั้งที่ ๓) อย่างเคร่งครัด

(นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวงษ์)
ผู้อำนวยการแผนงานวิจัยฯ

ลิงค์ห้องประชุม Google Meet

QR code ลงทะเบียนเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือ

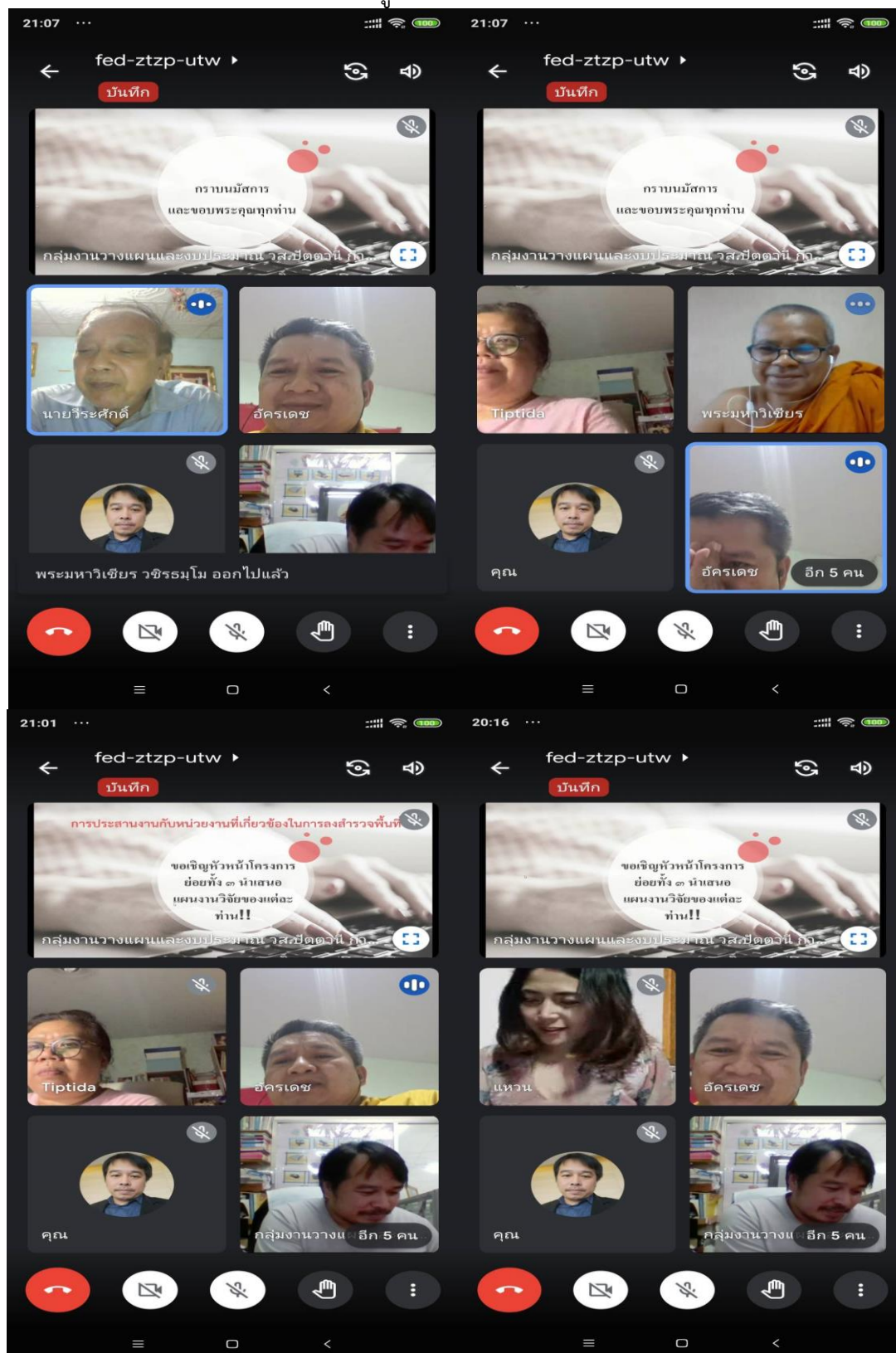

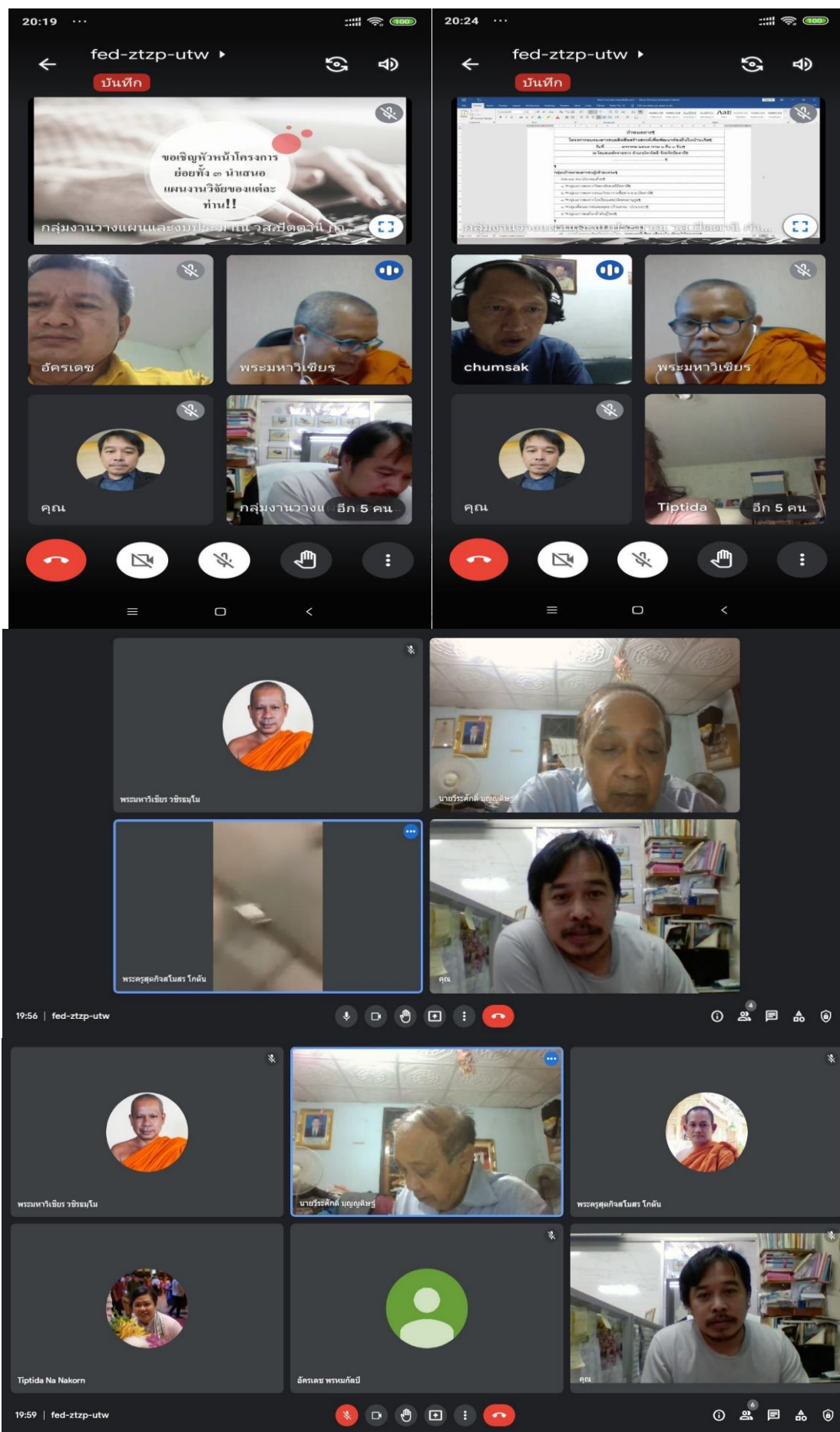
ภาคผนวก ค

ภาพถ่ายกิจกรรมวิจัยต่าง ๆ

ภาพประกอบการเก็บข้อมูลการวิจัย

คณะทีมงานนักวิจัย ที่ปรึกษาชุดโครงการวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย เข้าร่วมประชุม
ปรึกษาหารือ ในรูปแบบ ONLINE และ ONSITE

20:08 | fed-ztzt-utw

พระมหาวิเชียร วชิรบุญโน

นายวีระศักดิ์ บุญบุญดี

พระครูสุตกิจโสภณ โสภณ

Tiptida Na Nakorn

อัครเดช พรหมกิตติ

chumsak nararatwong

แหวน แหวน

คุณ

20:08 | fed-ztzt-utw

บันทึก

กลุ่มงานวางแผนและงบประมาณ วส.ปัตตานี มจร กำลัง...

เครื่องมือที่ใช้สำหรับการลงพื้นที่

1. ผลิตสื่อเพื่อการรณรงค์โครงการ
2. แบบฟอร์มสำรวจข้อมูลผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
3. บันทึกข้อความขอเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง
4. แบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง / แบบสัมภาษณ์ / แบบสอบถาม / แบบสังเกต
5. ใบรับรองการวิจัยในชุมชนและการอบรมจริยธรรมในชุมชน

กลุ่มงานวางแผนและ...

คุณ

พระมหาวิเชียร

นายวีระศักดิ์ อีก 5 คน

พระมหาวิเชียร วชิรบุญโน

นายวีระศักดิ์ บุญบุญดี

พระครูสุตกิจโสภณ โสภณ

Tiptida Na Nakorn

อัครเดช พรหมกิตติ

chumsak nararatwong

แหวน แหวน

คุณ

20:08 | fed-ztzt-utw

ภาคผนวก ง

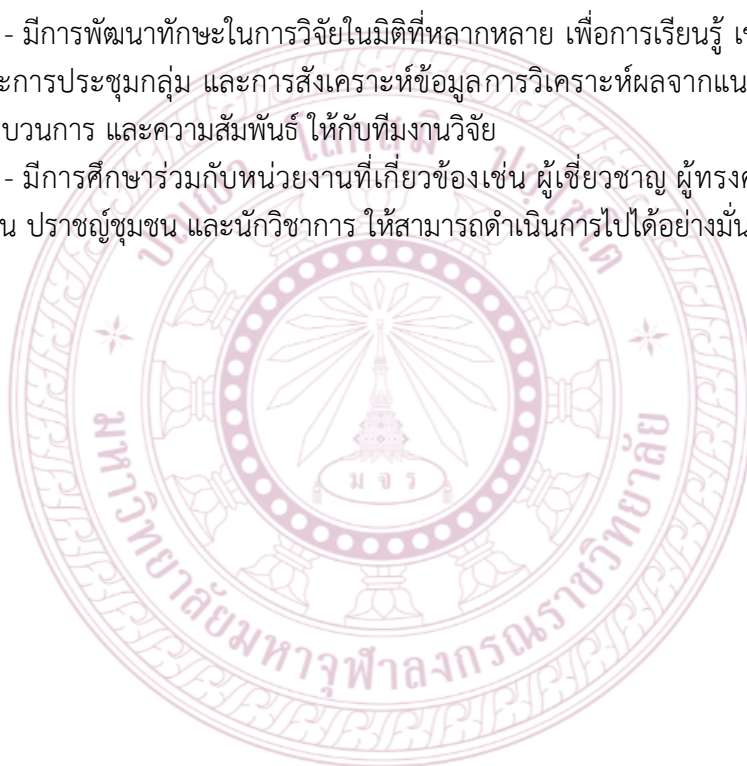
การรับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการศึกษา “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

- นำกระบวนการวิจัยวิทยุหน่วยงานภาครัฐที่ทำหน้าที่กำกับดูแลกิจการด้านความมั่นคง ติดตามและประทับประคองการดำเนินงานด้านการเสริมสร้างการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างใกล้ชิด
- นำผลการวิจัยเกี่ยวกับหน่วยงานภาครัฐที่กำกับดูแลกิจการด้านความมั่นคงควรให้การสนับสนุนงบประมาณอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการที่เกี่ยวกับกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดดำเนินไปได้
- นำผลภาคประชาชนซึ่งเป็นชาวชุมชนให้การสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม การผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดต่าง ๆ ตามสมควร

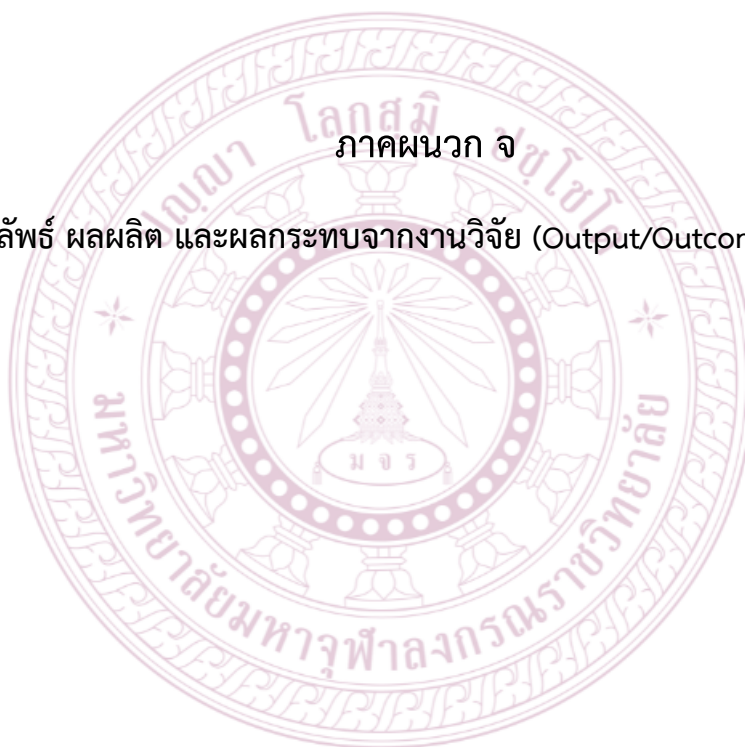
๒. กิจกรรมด้านวิชาการ

- มีการพัฒนาทักษะในการวิจัยในมิติที่หลากหลาย เพื่อการเรียนรู้ เช่น การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและการประชุมกลุ่ม และการสังเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์ผลจากแนวคิด หลักการ ความเป็นมา กระบวนการ และความสัมพันธ์ ให้กับทีมงานวิจัย
- มีการศึกษาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ปรชาญชุมชน และนักวิชาการ ให้สามารถดำเนินการไปได้อย่างมั่นคง

ภาคผนวก จ

ผลลัพธ์ ผลผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย (Output/Outcome/Impact)

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมา
และผลที่ได้รับของโครงการ**

วัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการมา	ผลที่ได้รับของโครงการ
๑) “แล” เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี	- จัดการฝึกอบรมในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด ณ ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ตลอดระยะเวลา ๒ คืน ๓ วัน	- เยาวชนสามารถผลิตสื่อสร้างออกมาได้พอประมาณ แต่ยังขาดรายละเอียดในบางส่วน เช่น การเรียงลำดับเรื่องราวของสื่อที่ผลิตยังไม่ค่อยชัดเจน เนื่องจากมีคอนเทนต์หลายอย่างในเรื่องเดียว อีกทั้งยังติดต่อกภาพและเสียงไม่ค่อยทัน เนื่องจากมีเวลาจำกัดในการติดต่อ เพียงแค่ ๖ ชั่วโมง จึงต้องขยายระยะเวลาในการส่งคลิปออกไปอีก ๓-๔ ชั่วโมง แต่ถึงกระนั้นจากการสอบถามเยาวชนผู้เข้ารับการอบรมในครั้งพบว่า เยาวชนมีความสนุกสนาน กับกิจกรรมโครงการในครั้งนี้ และอยากให้มีการจัดกิจกรรมในรูปแบบนี้อีก แต่ให้เพิ่มระยะเวลาเป็น ๓ คืน ๔ วัน เพื่อให้ศิลปินที่สร้างสรรค์ออกมาสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากการจัดกิจกรรมรูปแบบนี้ ผลตอบรับจากชุมชนดีมาก ชุมชนให้ความร่วมมือตลอดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมและยังเป็นการพัฒนาชุมชนบ้านเกิดของเยาวชนไปสู่โลกภายนอกอีกด้วย
๒) “ดู” รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	- การออกแบบกระบวนการกิจกรรม มี ๔ ขั้นตอน คือ ๑) สร้างความร่วมมือเครือข่ายโรงเรียนในพื้นที่ ๒) อบรมปลูกจิตสำนึกรักษ์บ้านเกิด ๓) การทำโครงการจับกล้องส่องบ้านเกิด สื่อวัฒนธรรมรักบ้านเกิด ๔) นำเสนอผลผลิตคลิปวิดีโอสื่อสร้างสรรค์ภายใต้แนวความคิด“แลดูเบิ่งผ่อ” คือ “๕ ดู” ได้แก่ วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี	- รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผ่านกระบวนการปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนรักษ์บ้านเกิด เพื่อบอกเล่าถึงวิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องเล่าดีของชุมชนผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างยั่งยืน จะต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนในพื้นที่ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน และการกำหนดประเด็นบูรณาการของการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด ทำความเข้าใจในเป้าหมายร่วมกันกับคนในชุมชน โดยใช้หลักความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างเป็นเครือข่ายในโรงเรียนเชื่อมโยงกับชุมชน บูรณาการการเรียนรู้ในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น วิชาประวัติศาสตร์ ศิลปะ สังคมศึกษา

		ภาษาไทย โดยส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง ชิมช้บวิถีชีวิต ทุนวัฒนธรรมในท้องถิ่น ทำให้เยาวชนเกิดความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกันพัฒนาชุมชนนำไปสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนต่อไป
๓) “เบ๊ง” เพื่อพัฒนาเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี	- การฝึกอบรมในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์สร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ณ ตำบลโนนผึ้ง อำเภอรินคำรบ จังหวัดอุบลราชธานี ตลอดระยะเวลา ๒ คืน ๓ วัน	- การวิเคราะห์แนวคิด ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานีนั้น ถ้าหากมองย้อนไปถึงแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นของเรานั้นมีมากมายที่อยู่คู่กับคนไทยมาอย่างช้านาน ซึ่งองค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ เริ่มกำลังจะสูญหายไปตามกาลเวลา เพราะขาดผู้สืบทอดคนในท้องถิ่น อีกทั้งยังไม่เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก ดังนั้น การสร้างสื่อแบบวิถีโอจะช่วยให้สามารถประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รับรู้ได้อย่างกว้างขวาง และเป็นการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นหรือคนต่างพื้นที่ ได้เห็นความสำคัญของการทำการเกษตรในพื้นที่ขนาดเล็ก ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง - การผลิตสื่อสร้างสรรค์ในสังคมยุคปัจจุบันมีบทบาทอย่างมากกับสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ซึ่งการเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ ตลอดจนมีความรักความเข้าใจในองค์ความรู้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของคนในตำบลโนนผึ้ง อีกทั้งยังมีความจำเป็นอย่างมากเนื่องจากการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจและช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในพื้นที่ชุมชน - การสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี มีองค์ประกอบของความเป็นเครือข่าย คือ การมีส่วนร่วม การพึ่งพาอาศัยและการแลกเปลี่ยนความรู้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิก เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย อีกทั้งในการจัดการเครือข่ายในครั้งต่อไป ควรเพิ่มเครือข่าย

		กลุ่มเยาวชนในแต่ละชุมชน แล้วมาผลิตสื่อทำกิจกรรมร่วมกัน
๔) “พ่อ” เพื่อพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง	- การขับเคลื่อนและพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ทั้งการเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง การส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ประกอบด้วย คณะสงฆ์จังหวัดจันทนนครสวรรค์ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 12 นครสวรรค์ มูลนิธิสืบนาคะเสถียร ผู้นำองค์กรภาคประชาชน (NGO) จังหวัดนครสวรรค์ เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครสวรรค์ สำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัดนครสวรรค์ ผู้ผลิตสารคดี และผู้ผลิตสื่อโทรทัศน์ ผู้ปกครอง คณะครู นักเรียนและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์	- จะเห็นได้ว่าการเสริมสร้างมิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนหากจะทำให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพาอาศัยความร่วมมือของทุกภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน คณะสงฆ์ ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา รวมถึงตัวเด็กและเยาวชน โดยทุกภาคส่วนจะต้องความร่วมมือเพรียง มีความสมัครสมานความสามัคคีกัน และผลักดันหรือสนับสนุนทั้งในเรื่องทุนและโอกาสเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เกิดการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ในส่วนของภาคสถานศึกษาหรือโรงเรียนนั้นจะต้องมีระบบและกลไกในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม การลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนส่วนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง ที่มีความสนใจในการผลิต การสร้างสรรค์สื่อให้ได้มีพื้นที่ ได้มีโอกาสที่จะร่วมกันรังสรรค์งานเพื่อเป็นฐานในการเสริมสร้างอาชีพและความมั่นคงในอาชีพอนาคต

ผลลัพธ์ (ตามวัตถุประสงค์)	ผลผลิต	ผลกระทบจากการวิจัย
๑. “แฉ” เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี ผลลัพธ์ ที่ได้รับการจากการวิจัย มีดังนี้ ผลวิเคราะห์บริบทเชิงพื้นที่เกี่ยวกับศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีในท้องถิ่น และสรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ กระบวนการ และแนวทางในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด	ผลผลิตจากการวิจัยครั้งนี้ วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ชุมชน และหน่วยงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องมีรูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนเพื่อนำไปถ่ายทอดบทเรียนให้กับกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป	ชุมชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานีเกิดความตระหนักรู้ในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนให้กับกลุ่ม นำองค์ความรู้จากงานวิจัยไปต่อยอดในการสร้างกลุ่มอาชีพของเยาวชน ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีการสร้างผู้นำกลุ่มที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง
๒. “ดู” รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลลัพธ์ จากการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ เช่น คลิปวิดีโอ หนังสือ ภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น เพื่อบอกเล่าถึงวิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อร่วมกันถ่ายทอดเรื่องราวเล่าดี ๆ ของชุมชนผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างยั่งยืน	เยาวชน และหน่วยงานราชการ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่นมีองค์ความรู้ไปใช้ในการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อบอกเล่าถึงวิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	เยาวชน และ หน่วยงานราชการ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่นมีองค์ความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อบอกเล่าถึงวิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่อื่น ๆ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อไป
๓. “เบิ่ง” เพื่อพัฒนาเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ผลลัพธ์ ควรให้เยาวชนเขียนสคริปต์เชิงเล่าเรื่องความประทับใจของเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับเกษตรทฤษฎีใหม่ แล้วจัดกิจกรรมการประกวดภาพถ่ายที่ประทับใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือ ทำคลิปวิดีโอในการผลิตสื่อเชิงเกษตรทฤษฎีใหม่โดยให้เยาวชนมีส่วนร่วม ซึ่งกิจกรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของเยาวชนคนรุ่นใหม่ทุกวันนี้	เยาวชน คนในชุมชน และหน่วยงานราชการ ที่เกี่ยวข้องร่วมกันถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นและเกษตรทฤษฎีใหม่ ของชุมชนของตำบลโนนผึ้ง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี	ชุมชนภายนอก เข้าใจถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและเกษตรทฤษฎีใหม่ ของชุมชนของตำบลโนนผึ้ง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างรวดเร็ว

เกิดจากการลงมือทำมากกว่าที่จะนั่งฟังทฤษฎี และควรเพิ่มระยะเวลาในการจัดกิจกรรม ให้เป็น ๓ คืน ๔ วัน เนื่องจากต้องใช้เวลาในการติดต่อศิลปินดีโอเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งควรสอดแทรกกิจกรรมนันทนาการ เพื่อเพิ่มบรรยากาศการจัดกิจกรรมให้สนุกยิ่งขึ้น และควรเพิ่มเครือข่ายกลุ่มเยาวชนในแต่ละชุมชน แล้วมาผลิตสื่อทำกิจกรรมร่วมกัน		
๔. “ผ่อ” เพื่อพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ผลลัพธ์ การเสริมสร้างมิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนหากจะทำให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพาอาศัยความร่วมมือของทุกภาคเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน คณะสงฆ์ ผู้บริหาร และคณะกรรมการสถานศึกษา รวมถึงตัวเด็กและเยาวชน โดยทุกภาคส่วนจะต้องมีความพร้อมเพียง มีความสมัครสมานสามัคคีกัน และผลักดันหรือสนับสนุนทั้งในเรื่องทุนและโอกาสเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เกิดการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ในส่วนของภาคสถานศึกษาหรือโรงเรียนนั้นจะต้องมีระบบและกลไกในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์การทำงานเป็นทีม การลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนส่วนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง ที่มีความสนใจในการผลิต การสร้างสรรค์สื่อให้ได้มีพื้นที่ ได้มีโอกาสที่จะร่วมกันรังสรรค์งานเพื่อเป็นฐานในการเสริมสร้างอาชีพและความมั่นคงในอาชีพอนาคต	ภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน คณะสงฆ์ ผู้บริหารและคณะกรรมการ สถานศึกษา รวมถึงตัวเด็กและเยาวชน โดยทุกภาคส่วนมีความพร้อมเพียง มีความสมัครสมานสามัคคีกัน ร่วมกันผลักดันและสนับสนุนทั้งในเรื่องของทุนและโอกาส เพื่อให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัด นครสวรรค์ ได้เกิดการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์	ชุมชนมีการสร้างเครือข่ายการพัฒนาท้องถิ่นที่เข้มแข็ง ร่วมกับการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมโดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้ง ภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน คณะสงฆ์ ผู้บริหารและคณะกรรมการ สถานศึกษา รวมถึงตัวเด็กและเยาวชน

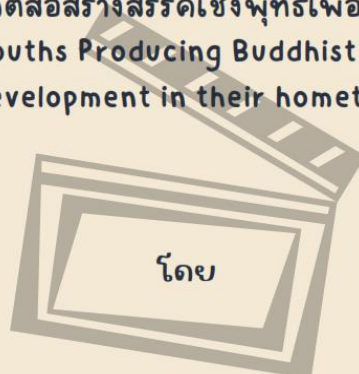

ภาคผนวก ฉ
แบบสรุปโครงการวิจัย

แบบสรุปโครงการวิจัย

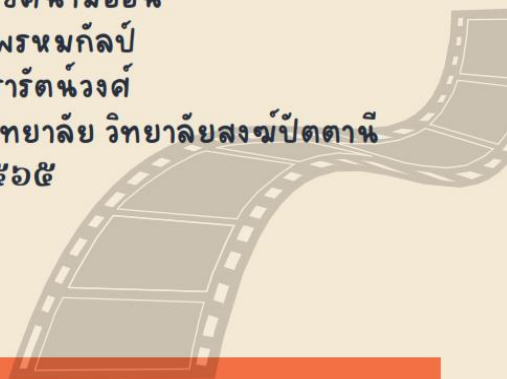

แผนงานวิจัย เรื่อง
 “แลดูเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด
 "Lae, Do, Berng, Por" Youths Producing Buddhist creative media for local
 development in their hometown.

นายรังสรรค์ วัฒนาศัยวิช
 พระมหาวิเชียร วชิรธมฺโม, (กุลมณี) ผศ.
 ผศ.ดร.กมลุต ภูวชนาร์พงศ์
 ดร.ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน
 ผศ.ดร.อัศรเดช พรหมกัลป์
 นายชุมศักดิ์ นรารัตน์วงศ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
 พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
 MCURS 800765034

บทนำ

ในสมัยพุทธกาลยังไม่มีสื่อและเทคโนโลยีในการสื่อสาร ดังนั้น การสื่อสารที่ใช้ส่วนมาก เป็นแบบการสั่งสอน เน้นไปที่การพูด การฟัง และ การจดจำ (มุขปาฐะ) ซึ่งประกอบด้วยการใช้วัจนภาษาและอวัจนภาษา โดยที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนจนสามารถนำไปพัฒนาประยุกต์ใช้กับกระบวนการสื่อสารในทุกรูปแบบตามหลักของการสื่อสาร พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้สรุปกระบวนการรับรู้ของมนุษย์ตามหลักธรรมของพระพุทธองค์ คืออายตนะ (ช่องทางการรับรู้) + อารมณ์ (สิ่งที่ถูกรับรู้) + วิญญาณ (ความรู้) = ผู้สละ (การรับรู้) นำสู่เวทนา (ความรู้สึกต่ออารมณ์) กระบวนการรับรู้เช่นนี้ มีองค์ประกอบ คือ ผู้ส่งสาร ตัวสาร และผู้รับสาร โดยผ่านการอธิบายให้เห็นความสัมพันธ์กัน ซึ่งทำให้กระบวนการสื่อสารเกิดขึ้นได้ คือ มีอายตนะภายนอกหรือช่องทางการสื่อสาร (Channel) ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสาร ภายในของตัวผู้ส่งสาร และมีตัวสาร (Message) คือ เนื้อหาของสาร โดยมีกลไก คือ ผู้สละ การกระทบ + กับวิญญาณ คือการรับรู้ ของอายตนะภายนอกและภายในขณะที่เกิดผัสสะ (การกระทบ) ระหว่างอายตนะภายนอก กับอายตนะภายใน เช่น ตาเห็นรูป หูฟัง เสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัสเย็น ร้อนอ่อน แข็ง และใจรับรู้อารมณ์ความรู้สึกต่างๆเป็นต้นซึ่งการสื่อสารเชิงพุทธมีข้อแตกต่างในการอธิบาย กระบวนการสื่อสารเพิ่มมากกว่าการสื่อสารตะวันตก คือ การรับรู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ ในกระบวนการสื่อสารเชิงพุทธนั้นพระพุทธศาสนาได้ให้น้ำหนักกับองค์ประกอบเหล่านี้ทุกองค์ประกอบ แต่องค์ประกอบที่พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญ คือ ตัวสาร (Message) หรือ หลักธรรม

ซึ่งปัจจุบันนี้สื่อเป็นเครื่องมือหลักของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เยาวชนเลือกใช้เพื่อถอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ของเยาวชนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด เพื่อการสร้างสรรค์สื่อที่สะท้อนบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงบริบทจากหลากหลายส่วนของชุมชน ซึ่งการุสร้างกิจกรรมลักษณะนี้ อยู่ในกรอบแนวคิด “ແລດເບິ່ງຟ້ອ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยที่ปัจจุบัน สื่อ นับว่ามีอิทธิพลต่อการรับรู้ และพฤติกรรมของคนในสังคมทั้งเชิงบวกและเชิงลบ โดยในปัจจุบันพบว่าใน ๑ สัปดาห์ คนไทยใช้เวลากับสื่ออินเทอร์เน็ตมากที่สุด รองลงมาคือ ทีวี หนังสือพิมพ์ และแมกกาซีน ซึ่งในกลุ่มอายุประมาณ ๑๕ - ๓๕ ปี หรือที่เรียกว่า กลุ่ม Generation Y เป็นกลุ่มที่มี พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตมากที่สุดถึง ๕๔.๒ ชั่วโมง/สัปดาห์ คือ เฉลี่ยแล้วที่ท่องอินเทอร์เน็ต วันละ เกือบ ๘ ชั่วโมงต่อวัน

P.A. Payutto. (๒๐๐๐). Buddhadahmma. Bangkok: MCU Press.

ชญาณันท์ อัครธรรมานนท์ และประทีป พืชมทอหลาว, การสื่อสารธรรมเพื่อการพัฒนาสังคมเชิงสร้างสรรค์.

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ, หน้า ๒๗๑-๒๗๒

วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑) “แฉ” เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณี และวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ไนบานเกิดของเยาวชน ในจังหวัดปัตตานี
- ๒) “ดู” รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิพากษ์เพื่อพัฒนาท้องถิ่น ไนบานเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๓) “เบ่ง” เพื่อพัฒนาเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น ในจังหวัดอุบลราชธานี
- ๔) “ผ่อ” เพื่อพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธ ในกรอบรัฐชาธิปไตยการบูรณาการวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชน ในพื้นที่มรดกโลกหอยขาแมง

องค์ความรู้จากงานวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แลดูเบิ่งพ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสื่อในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ เช่น คลิปวิดีโอ หนังสือ ภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น เพื่อบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เพื่อร่วมกันถ่ายทอดเรื่องเล่าดังผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย (Social Media) จนนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างยั่งยืนนั้น ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนทักษะในการวางแผน ทักษะในการวางโครงเรื่อง ทักษะในการถ่ายทำ ทักษะในการตัดต่อ และทักษะในการนำเสนอ เพื่อจะให้เกิดสื่อสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน และที่สำคัญที่สุดก็คือการสร้างมุมมอง วิสัยทัศน์ ทศนคติ การเสริมสร้างจิตสำนึก การเสริมสร้างจิตอาสา และการเสริมสร้างจิตสาธารณะให้กับเยาวชนคนในพื้นที่ จึงทำให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งการพัฒนาในครั้งนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพาอาศัยความร่วมมือของทุกภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน คณะสงฆ์ ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา รวมถึงตัวเด็กและเยาวชน โดยทุกภาคส่วนจะต้องมีความพร้อมเพรียง มีความสามัคคีปรองดอง และผลักดันหรือสนับสนุนทั้งในเรื่องทุนและโอกาสเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เกิดการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

เพจ “แลดูเบิ่งพ่อ_เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์”
(<https://shorturl.asia/TMWre>) ที่ำขึ้น
การเผยแพร่ผลงานของเหล่าเยาวชนใน
เครือข่ายของโครงการ “แลดูเบิ่งพ่อ”
เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อ
พัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

องค์ความรู้ย่อที่ ๑-๕

๑. การพัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบางเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี

องค์ความรู้จากการพัฒนาเยาวชนในท้องถิ่นตำบลปะเสยะวอ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ให้ได้รับการฝึกอบรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ เพื่อการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรม ในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด

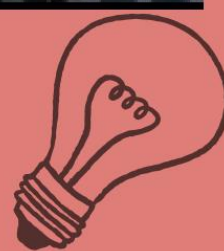
กระบวนการขั้นตอนการจัดกิจกรรมนี้ ดังนี้

สรุปย่อตอนที่ ๑

สรุปได้ว่า จากการลงพื้นที่เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี พบว่า ในการพัฒนาเยาวชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด โดยผ่านกิจกรรมการสร้างสรรคสื่อเชิงพุทธที่สะท้อนบอกเล่าถึงวิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เชื่อมโยงบริบทจากหลากหลายส่วนของชุมชน มีรูปแบบ กระบวนการและแนวทางในพัฒนา ดังนี้ เริ่มจากช่วงเช้าของวันที่ ๑ ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเขียนบท ช่วงสายของวันที่ ๑ ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง การถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว ช่วงบ่ายของวันที่ ๑ ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการตัดต่อวิดีโอ ช่วงเย็นของวันที่ ๑ นำเยาวชนลงสำรวจสถานที่จริงในการจะเขียนบท ช่วงค่ำของวันที่ ๑ เยาวชนเริ่มเขียนบท ส่วนเช้าวันที่ ๒ วิทยากรทั้ง ๓ ท่าน สรุปองค์ความรู้จากการถ่ายทอดเมื่อวานให้เหลือเพียง ๑๐ นาที หลังจากนั้น เยาวชนแต่ละกลุ่มนำเสนอบทก่อนลงไปเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ ช่วงสายจนถึงเย็นของวันที่ ๒ เยาวชนลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลกับแหล่งชุมชนของตน ช่วงค่ำของวันที่ ๒ จนถึง ตี ๓ ของวันที่ ๓ เยาวชนเริ่มผลิตสื่อสร้างสรรค์ โดยกำหนดระยะเวลาของคลิปจำนวน ๔-๕ นาที ส่งให้ผู้ดูแลเพจอัพขึ้นระบบ เพื่อประกวดแข่งขันรางวัล popular vote ส่วนเช้าวันที่ ๓ จัดกิจกรรมสร้างเครือข่าย โดยการหาประธานกลุ่ม และประธานคิดสรรคคณะกรรมการบริหารอีกจำนวน ๘ คน จากแต่ละกลุ่ม ช่วงบ่ายประกวดคลิปวิดีโอสื่อสร้างสรรค์โดยผู้ทรงคุณวุฒิจากกระบวนการนี้ ๒ คืน ๓ วัน พบว่า เยาวชนสามารถผลิตสื่อสร้างออกมาได้พอประมาณ แต่ยังขาดรายละเอียดในบางส่วน เช่น การลำดับเรื่องราวของสื่อที่ผลิตยังไม่ค่อยชัดเจน เนื่องจากมีคอนเทนต์หลายอย่างในเรื่องเดียว อีกทั้งยังติดต่อภาพและเสียงไม่ค่อยทัน เนื่องจากมีเวลาจำกัดในการตัดต่อ เพียงแค่ ๖ ชั่วโมง จึงต้องขยายระยะเวลาในการส่งคลิปออกไปอีก ๓ ชั่วโมง เป็นต้น แต่ถึงกระนั้นจากการสอบถามเยาวชนผู้เข้ารับการอบรมในครั้งนี้ พบว่า เยาวชนมีความสุขสาน กับกิจกรรมโครงการในครั้งนี้ และอยากให้มีการจัดกิจกรรมในรูปแบบนี้อีก แต่ให้เพิ่มระยะเวลาเป็น ๓ คืน ๔ วัน เพื่อให้คลิปที่สร้างสรรค์ออกมาสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากการจัดกิจกรรมรูปแบบนี้ ผลตอบรับจากชุมชนดีมาก ชุมชนให้ความร่วมมือตลอดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมและยังเป็นการพัฒนาชุมชนบ้านเกิดของเยาวชนไปสู่โลกภายนอกอีกด้วย

๒. รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิพาทเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบางเกิดของ เยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขั้นตอน ๑ สร้างความร่วมมือเครือข่ายโรงเรียนในพื้นที่

การสร้างความร่วมมือผู้บริหาร ครู นักเรียนจากตัวแทน ๖ โรงเรียน ได้แก่ ๑) โรงเรียนวัดดาวคะนอง ๒) โรงเรียนวังน้อยวิทยาภูมิ ๓) โรงเรียนวัดพุทธโรศวร ๔) โรงเรียนวัดสว่างอารมณ์ ๕) โรงเรียนชุมชนวัดสุเมธ ๖) โรงเรียนปทุมวิทยาคาร โดยจัดประชุมเสวนาและเขียนเขียนโรงเรียนทั้ง ๖ โรงเรียน และจัดเสวนากลุ่มย่อยตัวแทนนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ

ขั้นตอน ๒ อบรมปลูกจิตสำนึกรักษ์บ้านเกิด

กระบวนการกิจกรรมใช้สื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมเพื่อปลูกจิตสำนึกรักษ์ถิ่นบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวางแผนการอบรมผ่านกิจกรรม ๕ กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ ๑ สัมผัสภาพใหม่ของฉัน กิจกรรมที่ ๒ Caring and Sharing กิจกรรมที่ ๓ เรื่องเล่าดี ๆ ของบ้านฉัน กิจกรรมที่ ๔ เสริมทักษะผลิตสื่อสร้างสรรค์ กิจกรรมที่ ๕ สร้างสรรค์พลังใจ (รักษ์บ้านเกิด) โดยฝึกอบรมเป็นเวลา ๒ วัน (แสดงรายละเอียดภาคผนวก)

ขั้นตอน ๓ การทำโครงการจับกล้องส่องบ้านเกิด สื่อวัฒนธรรมรักบ้านเกิด

ออกแบบโครงการภายใต้โครงการสื่อสร้างสรรค์ “จับกล้องส่องบ้านเกิด: สื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมรักบ้านเกิด” กำหนดระยะเวลา ๒ เดือน เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการได้ลงพื้นที่ชุมชน เรียนรู้วิถีชีวิต มรดกวัฒนธรรมชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดอยู่ในกรอบแผน “เลอเบ่งพ่อ” “๕ ดู” ได้แก่ วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีรายละเอียดดังนี้

๑) หลักการและเหตุผล

ปัจจุบันสื่อเป็นเครื่องมือหลักของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เยาวชนเลือกใช้เพื่อถอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ของเยาวชนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด เพื่อการสร้างสรรค์สื่อที่สะท้อนบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงบริบทจากหลากหลายส่วนของชุมชน ซึ่งการสร้างกิจกรรมลักษณะนี้ อยู่ในกรอบแนวคิด “เลอเบ่งพ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยที่ปัจจุบัน สื่อ นับว่ามีอิทธิพลต่อการรับรู้ และพฤติกรรมของคนในสังคมทั้งเชิงบวกและเชิงลบ โดยในปัจจุบันพบว่าใน ๑ สัปดาห์ คนไทยใช้เวลากับสื่ออินเทอร์เน็ตมากที่สุด รองลงมาคือ ทีวี หนังสือพิมพ์ และแมกกาซีน ซึ่งในกลุ่มอายุประมาณ ๑๕ - ๓๔ ปี หรือที่เรียกว่า กลุ่ม Gen Y เป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตมากที่สุดถึง ๕๕.๒ ชั่วโมง/สัปดาห์ คือ เฉลี่ยแล้วที่ท่องอินเทอร์เน็ต วันละเกือบ ๘ ชั่วโมงต่อวัน ในขณะที่เด็กและเยาวชนบางกลุ่มยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการใช้สื่ออย่างรู้เท่าทัน และขาดทักษะที่จำเป็นด้านการใช้สื่อ และในหลายกรณีที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง กลายเป็น ผู้ควบคุม ดูแลอย่างไม่ถูกต้อง เป็นผลให้เด็กไม่สามารถใช้สื่อไปในทางสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา เรื่อง รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ เช่น คลิปวิดีโอ หนังสือสั้น ภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น เพื่อบอกเล่าถึงวิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อร่วมกันถ่ายทอดเรื่องราวเล่าดี ๆ ของชุมชนผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างยั่งยืน

๒) วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมความรู้ด้านการผลิตสื่อออนไลน์ และสนับสนุนการเล่าเรื่องในชุมชนผ่านสื่อโซเชียล มีเดียให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการเผยแพร่จุดดีของชุมชนผ่านสื่อสร้างสรรค์

๓) รายละเอียดโครงการ

- (๑) ประเภททุนสนับสนุน
- (๒) คุณสมบัติของโรงเรียนและผู้สมัคร
- (๓) กติกาการเข้าร่วมโครงการ
- (๔) ผลงานการประกวด
 - ๔.๑ รายงานผลการศึกษา
 - ๔.๒ สื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมรักบ้าน
- (๕) ผลงานการประกวด

ขั้นตอน ๔ การทำโครงการจับกล้องส่องบ้านเกิด สืบค้นบรรพบุรุษบ้านเกิด

ผ่านช่องทางสื่อเพจเลอเบ้งผ่อ สื่อยูทูปสื่อสร้างสรรค์วิทยุ และนำเสนอต่อกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปผลประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ ๑๓ คน ใน ๗ ด้าน

(๑) ความคิดสร้างสรรค์	๑๐ คะแนน
(๒) เทคนิคการผลิต	๑๐ คะแนน
(๓) สาระและความรู้	๑๐ คะแนน
(๔) ความสมบูรณ์ของผลงาน	๑๐ คะแนน
(๕) การเล่าเรื่องมีความน่าสนใจ/การโน้มน้าวใจที่สื่อให้ผู้อื่นสนใจ	๑๐ คะแนน
(๖) ใช้ภาษาถูกต้องในการบรรยายหรือเขียน	๑๐ คะแนน
(๗) วิธีเล่าเรื่องตามกระบวนการทางประวัติศาสตร์	๑๐ คะแนน
รวม	๗๐ คะแนน

การพัฒนากระบวนการใช้สื่อสร้างสรรค์วิทยุเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สรุปย่อหน้าที่ ๒

จากแผนภาพอธิบายได้ว่า การออกแบบกระบวนการออกแบบกระบวนการ ภายใต้โครงการสื่อสารสร้างสรรค์ “จับกล้องส่องบ้านเกิด: สื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมรักบ้านเกิด ผ่าน ขั้นตอน ๑ สร้างความร่วมมือเครือข่ายโรงเรียนในพื้นที่ ขั้นตอน ๒ อบรมปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด ขั้นตอน ๓ การทำโครงการจับกล้องส่องบ้านเกิด สื่อวัฒนธรรมรักบ้านเกิด ขั้นตอน ๔ นำเสนอผลผลิตคลิปวิดีโอสื่อสารสร้างสรรค์ ภายใต้โครงการสื่อสารสร้างสรรค์ “จับกล้องส่องบ้านเกิด: สื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมรักบ้านเกิด” กำหนดประเด็นการจัดกิจกรรมภายใต้แนวความคิด ได้แก่ ๑) อยู่ในกรอบแนวคิด “เลดูเม้งพ่อ” “๕ ดู” ได้แก่ วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ๒) พัฒนาสื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ เช่น คลิปวิดีโอ หนังสือ ภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น และ ๓) นำเสนอวิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยโครงการนี้ได้กำหนดกติกา คือ เป็นการร่วมมือกันระหว่างเยาวชน ประชาชน ชาวบ้าน และ ครูผู้สอนสอนวิชาประวัติศาสตร์ ภายใต้ชื่อ โครงการ เรื่อง “สื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมรักบ้านเกิด” และมีการสร้างกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ ๑ สัมผัสภาพใหม่ของฉัน กิจกรรมที่ ๒ เรียนรู้และแบ่งปัน กิจกรรมที่ ๓ เรื่องเล่าดีๆ ของบ้านฉัน กิจกรรมที่ ๔ เสริมทักษะผลิตสื่อสร้างสรรค์ และกิจกรรมที่ ๕) สร้างสรรค์พลังใจ (รักบ้านเกิด) นำไปสู่ผลลัพธ์ คือ ๑) ความรู้ด้านการผลิตสื่อออนไลน์ และสนับสนุนการเล่าเรื่องในชุมชนผ่านสื่อโซเชียลมีเดียให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการเผยแพร่จุดดีของชุมชนผ่านสื่อสร้างสรรค์ ๒) มีการสำนึกรักบ้านเกิด ตระหนักถึงประวัติศาสตร์ชุมชนมากขึ้น และ ๓) นำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างยั่งยืน

กระบวนการขั้นตอนการจัดกิจกรรมนี้ ดังนี้

สรุปย่อตอนที่ ๓

สรุปได้ว่า ประมวลองค์ความรู้จากการจัดกิจกรรมโครงการอบรมเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่ ณ ตำบลโนนผึ้ง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เริ่มจากช่วงเช้าของวันที่ ๑ แนะนำรายละเอียดแหล่งเรียนรู้ในการผลิตสื่อสร้างสรรค์ ของตำบลโนนผึ้ง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยปราชญ์ชุมชนศูนย์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง การเขียนสคริปต์ ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง การถ่ายภาพ ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง การทำคลิปสารคดี นำเยาวชนลงสำรวจสถานที่จริงในการนำมาเขียนสคริปต์ เยาวชนเริ่มเขียนสคริปต์ ส่วนเช้าวันที่ ๒ วิทยากรทั้ง ๓ ท่าน สรุปองค์ความรู้จากการถ่ายทอดเมื่อวานให้เหลือเพียง ๑๐ นาที เยาวชนแต่ละกลุ่มนำเสนอสคริปต์ก่อนลงไปเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ ช่วงสายจนถึงเย็น เยาวชนลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลกับแหล่งชุมชนของตน ช่วงค่ำจนถึง ๒๔ นาฬิกา เยาวชนเริ่มผลิตสื่อสร้างสรรค์ โดยกำหนดระยะเวลาของคลิปจำนวน ๔-๕ นาที ส่งให้ผู้ดูแลเพจอัปขึ้นระบบ เพื่อประกวดแข่งขันรางวัล popular vote. ส่วนเช้าวันที่ ๓ กิจกรรมสร้างเครือข่าย โดยการหาประธานกลุ่ม และประธานคิดสรรคคณะกรรมการ เพื่อดำเนินการร่วมกับชุมชน ภายใต้โครงการวิจัย เรื่อง “เบ้ง” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งโดยวิธีการคัดเลือกประธานกลุ่มมาจาก การที่สมาชิกแต่ละท่านมีคะแนนเสียง ๑ เสียง และมอบให้กับตัวแทนที่ตนชื่นชอบให้เป็นประธานกลุ่ม ช่วงบ่ายประกวดคลิปวิดีโอสื่อสร้างสรรค์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ ท่าน รวมคะแนนที่ใช้ในการตัดสินผลงาน ๑๐๐ คะแนน / ๑ คลิปวิดีโอ ผลการจัดกิจกรรมโครงการตลอดระยะเวลา (๒ คืน ๓ วัน) พบว่า ควรให้เยาวชนเขียนสคริปต์เชิงเล่าเรื่องความประทับใจของเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับเกษตรทฤษฎีใหม่ แล้วจัดกิจกรรมการประกวดภาพถ่ายที่ประทับใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือ ทำคลิปวิดีโอในการผลิตสื่อเชิงเกษตรทฤษฎีใหม่โดยให้เยาวชนมีส่วนร่วม ซึ่งกิจกรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของเยาวชนคนรุ่นใหม่ทุกวันนี้ เกิดจากการลงมือทำมากกว่าที่จะนั่งฟังทฤษฎี และควรเพิ่มระยะเวลาในการจัดกิจกรรม ให้เป็น ๓ คืน ๔ วัน เนื่องจากต้องใช้เวลาในการตัดต่อคลิปวิดีโอเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งควรสอดแทรกกิจกรรมนันทนาการ เพื่อเพิ่มบรรยากาศการจัดกิจกรรมให้สนุกสนานยิ่งขึ้น และ ควรเพิ่มเครือข่ายกลุ่มเยาวชนในแต่ละชุมชน แล้วมาผลิตสื่อทำกิจกรรมร่วมกัน

๔. การพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง

จากการศึกษาวิจัย “ผอ : มิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง” เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง และส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง รวมถึงสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ผ่านการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) สังกัดคณะผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ถึงการเสริมสร้าง “มิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชน” ได้ดังนี้

จะเห็นได้ว่าการเสริมสร้างมิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนหากจะทำให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพาอาศัยความร่วมมือของทุกภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน คณะสงฆ์ ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา รวมถึงตัวเด็กและเยาวชน โดยทุกภาคส่วนจะต้องความพร้อมเพรียง มีความสมัครสมานสามัคคีกัน และผลักดันหรือสนับสนุนทั้งในเรื่องทุนและโอกาสเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เกิดการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ในส่วนของภาคสถานศึกษาหรือโรงเรียนนั้นจะต้องมีระบบและกลไกในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม การลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนส่วนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง ที่มีความสนใจในการผลิต การสร้างสรรค์สื่อได้มีพื้นที่ ได้มีโอกาสที่จะร่วมกันรังสรรค์งานเพื่อเป็นฐานในการเสริมสร้างอาชีพและความมั่นคงในอาชีพอนาคต

สรุปย่อตอนที่ ๕

สรุปได้ว่า ประมวลองค์ความรู้จากการจัดกิจกรรมโครงการอบรมเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงสรุปได้ว่า จากการพัฒนาโครงการวิจัยเรื่อง “เลอเบิ่งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสื่อในรูปแบบของเทคโนโลยีนำเสนอต่าง ๆ เช่น คลิปวิดีโอ หนังสือ ภาพ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น เพื่อบอกเล่าถึง วิถีชีวิต ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เพื่อร่วมกันถ่ายทอดเรื่องเล่าดังผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย (Social Media) จนนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนทักษะในการวางแผน ทักษะในการวางแผนโครงการเรื่อง ทักษะในการถ่ายทำ ทักษะในการติดต่อ และทักษะในการนำเสนอ เพื่อจะให้เกิดสื่อสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน และที่สำคัญที่สุดก็คือการสร้างมุมมอง วิสัยทัศน์ ทักษะคิด การเสริมสร้างจิตสำนึก การเสริมสร้างจิตอาสา และการเสริมสร้างจิตสาธารณะให้กับเยาวชนคนในพื้นที่ จึงทำให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งการพัฒนาในครั้งนี้จำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพาอาศัยความร่วมมือของทุกภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน คณะสงฆ์ ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา รวมถึงตัวเด็กและเยาวชน โดยทุกภาคส่วนจะต้องมีความพร้อมเพรียง มีความสมัครสมานความสามัคคีกัน และผลักดันหรือสนับสนุนทั้งในเรื่องทุนและโอกาสเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เกิดการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

สรุปลผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “เลดูเบ็งผ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด มีวัตถุประสงค์การศึกษาคือ ๑) “เล” เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี ๒) “ดู” รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓) “เบ็ง” เพื่อพัฒนาเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี และ ๔) “ผ่อ” เพื่อพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ซึ่งจากผลการศึกษานี้สามารถสรุปผลได้ตามวัตถุประสงค์การศึกษาดังนี้

๑ “เล” เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี

๑.๑) การศึกษารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี คณะผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี เป็นรูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) ที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยาย

๑.๒) การผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี คณะผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการจัดการฝึกอบรมในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด ณ ตำบลปะเสยะว อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ตลอดระยะเวลา ๒ คืน ๓ วัน พบว่า เยาวชนสามารถผลิตสื่อสร้างสรรค์ออกมาได้พอประมาณ แต่ยังขาดรายละเอียดในบางส่วน เช่น การเรียงลำดับเรื่องราวของสื่อที่ผลิตยังไม่ค่อยชัดเจน

๑.๓) การสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดในจังหวัดปัตตานี คณะผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการสร้างเครือข่ายของเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานี มีปัญหาในเรื่องของการขาดกิจกรรมนันทนาการเพื่อกระชับความสัมพันธ์ผู้เข้าอบรม

๒ “ดู” รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒.๑) รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธฯ ประกอบด้วยหลักการทำงาน ๓ ประการ ประกอบด้วย เครือข่ายขับเคลื่อนสานความร่วมมือ (Engage) เป็นการขับเคลื่อนกลไกการทำงาน (Collaborative Mechanism) ผ่านกระบวนการสร้างความร่วมมือ (Enrich) คือ การสร้างความร่วมมือ (Cooperation Plan) อันประกอบไปด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัด โรงเรียน ชุมชน และวัฒนธรรมจังหวัด การเสริมสู่การยกระดับ (Enhance คือกระบวนการการใช้สื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดฯ (Process)

๒.๒) การออกแบบกระบวนการกิจกรรม ภายใต้โครงการสื่อสร้างสรรค์ “จับกล้องส่องบ้านเกิด: สื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมรักบ้านเกิด” มีขั้นตอน ๑ สร้างความร่วมมือเครือข่ายโรงเรียนในพื้นที่ขั้นตอน ๒ อบรมปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด ขั้นตอน ๓ การทำโครงการจับกล้องส่องบ้านเกิด สื่อวัฒนธรรมรักบ้านเกิด ขั้นตอน ๔ นำเสนอผลผลิตคลิปวิดีโอสื่อสร้างสรรค์ กำหนดประเด็นการจัดกิจกรรมภายใต้แนวความคิด

๒.๓) ผลประเมินรูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลวิจัยเชิงปริมาณโดยภาพรวมพบว่า เยาวชนมีจิตสำนึกรักบ้านเกิดตามหลักสัปปุริสธรรมและโยนิโสมนสิการสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ

สำหรับผลลัพธ์ของการใช้รูปแบบการใช้สื่อสร้างสรรค์วิทยุเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ๑. การพัฒนากระบวนการใช้สื่อสร้างสรรค์วิทยุเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดของเยาวชน ๒. กิจกรรมใช้สื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมเพื่อปลูกจิตสำนึกรักถิ่นบ้านเกิดของเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓. ผลผลิตสื่อสร้างสรรค์ ๑๐ ชิ้นงาน ๔. สิ่งที่ยาวชนได้รับ ๑) เยาวชนมีจิตสำนึกรักถิ่นเกิดตามหลักสัปปุริสธรรมและโยนิโสมนสิการสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ ๑) ความรู้เรื่องประวัติ ความเป็นมาของสถานที่สำคัญต่างๆ ๒) ความรู้เรื่องประวัติ ความเป็นมาของสถานที่สำคัญต่างๆ ๓) ได้รู้จักสถานที่สำคัญในท้องถิ่นใกล้เคียง ๔) ทำให้เกิดความรัก และภูมิใจในท้องถิ่น และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๕) ได้เกิดความรัก ความหวงแหน และภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น ๖) ได้รู้จักปราชญ์ท้องถิ่นในชุมชน ๗) รู้สึกภูมิใจที่เราได้มีแหล่งโบราณสถานสำคัญทางประวัติศาสตร์ในชุมชน

๓ “เบ้ง” เพื่อพัฒนาเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี

๓.๑) การวิเคราะห์แนวคิด ความหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอยากให้คณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิดในรูปแบบการเรียนรู้รับทบทวนพื้นที่ การสัมภาษณ์บุคคล ผลิตสื่อสร้างสรรค์ การให้ความรู้ในสถานที่ที่เราจะจัดทำสื่อสร้างสรรค์ออกมา การเก็บรวบรวมองค์ความรู้เพื่อที่เราจะใช้ในการสื่อสารออกไปยังบุคคลภายนอกและการจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมในพื้นที่นั้น ๆ โดยผ่านวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญให้คำแนะนำ เนื่องจากการผลิตสื่อสร้างสรรค์มีความสำคัญกับยุคสมัยในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เพราะมีการเข้าถึงสื่อออนไลน์กันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อประเภทวิดีโอ การสร้างสื่อสร้างสรรค์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง รวมถึงนวัตกรรมใหม่ ๆ ถ้าหากมองย้อนไปถึงแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นของเรานั้นมีมากมายที่อยู่คู่กับคนไทยมาอย่างช้านาน ซึ่งองค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ เริ่มกำลังจะสูญหายไปตามกาลเวลา เพราะขาดผู้สืบทอดคนในท้องถิ่นอีกทั้งยังไม่เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก ดังนั้น การสร้างสื่อแบบวิดีโอจะทำให้สามารถประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รับรู้ได้อย่างกว้างขวาง

๓.๒) การผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี จากการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมในเรื่องของการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ณ ตำบลโนนผึ้ง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ตลอดระยะเวลา ๒ คืน ๓ วัน พบว่า เยาวชนสามารถผลิตสื่อสร้างออกมาได้พอประมาณแต่ยังขาดรายละเอียดในบางส่วน เช่น การเรียงลำดับเรื่องราวของสื่อที่ผลิตยังไม่ค่อยชัดเจน เนื่องจากมีคอนเทนต์ที่หลากหลายในเรื่องเดียว

๓.๓) การสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี พบปัญหาในเรื่องของกิจกรรมนั้นทวนการที่มีน้อยมาก ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหานั้น ตัวแทนกลุ่มเยาวชนอยากให้มีการจัดกิจกรรมกลุ่ม ที่กระชับความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งควรสอดแทรกกิจกรรมนันทนาการ เพื่อเพิ่มบรรยากาศการจัดกิจกรรมให้สนุกยิ่งขึ้น เป็นต้น อีกทั้งคณะผู้วิจัยได้พัฒนาเพจ “แลดูเบ้งพ่อ_เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์” (<https://shorturl.asia/TMWre>) ที่ใช้ในการเผยแพร่ผลงานของเหล่าเยาวชนในเครือข่ายของโครงการ “แลดูเบ้งพ่อ” เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงเกษตรเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในบ้านเกิด

๔ “พ่อ” เพื่อพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง

๑) การเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง พบว่า สำหรับมิติมุมมองต่อการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธใน
การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้งที่ได้จาก
การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อจะก่อให้เกิดการเสริมสร้างจิตสำนึกของ
เยาวชนที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ประกอบด้วยประเด็นสำคัญที่น่าสนใจ คือ

- (๑) ประเด็นความสำคัญของพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง
- (๒) วิถีชีวิตของเด็กกับป่า
- (๓) วิถีของนักอนุรักษ์หรือผู้พิทักษ์ป่า
- (๔) วิถีความพอเพียงของคนกับป่า
- (๕) ความจริงจากป่าจากผู้ล่าสู่ผู้อนุรักษ์

๒) การส่งเสริมการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง

ในการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การให้ความรู้และพัฒนาทักษะการผลิตสื่อสร้างสรรค์
เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขา
แข้ง ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมในครั้งที่ 2 เป็นการให้ความรู้และการพัฒนาทักษะการผลิตสื่อ
สร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดก
โลกห้วยขาแข้ง ทั้งการคิดประเด็นเรื่อง (Concept/Issues) การถ่ายทำ (Production) การตัดต่อ
เรียบเรียง (Editing) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

๓) การสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง พบว่าจากการขับเคลื่อน
และพัฒนามิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่ง
แวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ทั้งการเสริมสร้างจิตสำนึกของเยาวชนในการ
อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง การส่งเสริมการผลิตสื่อ
สร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดก
โลกห้วยขาแข้ง ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายเยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง ประกอบด้วย คณะสงฆ์จังหวัด
จันทนนครสวรรค์ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 12 นครสวรรค์ มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร ผู้นำองค์กร
ภาคประชาชน (NGO) จังหวัดนครสวรรค์ เขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นนครสวรรค์ สำนักงาน
ประชาสัมพันธ์จังหวัดนครสวรรค์ ผู้ผลิตสารคดี และผู้ผลิตสื่อโทรทัศน์ ผู้ปกครอง คณะครู
นักเรียน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

คณะกรรมการจัดทำชุดความรู้

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.
ที่ปรึกษาแผนงานโครงการวิจัย

พระครูโสภณวชิรบัณฑิต, ผศ.
หัวหน้าโครงการย่อยที่ 1

ดร.ทวีศักดิ์ พุดสุขี
ที่ปรึกษาแผนงานโครงการวิจัย

นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช
หัวหน้าผู้รับผิดชอบแผนงาน
โครงการวิจัย

ผศ.ดร.กมลาศ กุวชนาธิพวงศ์
หัวหน้าโครงการย่อยที่ 2

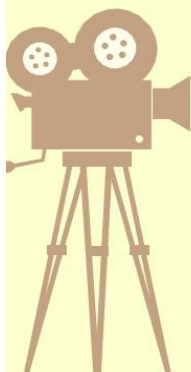
ดร.ไชยสิทธิ์ อุดมโซคนามอ่อน
หัวหน้าโครงการย่อยที่ 3

ผศ.ดร.อัครเดช พรหมกัลป์
หัวหน้าโครงการย่อยที่ 4

นายชุมศักดิ์ นราธินวงศ์
เลขาแผนงานโครงการวิจัย

ประวัติผู้วิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวัฒน์
วัน/เดือน/ปีเกิด	๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๔
ที่อยู่ปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ถนนสามัคคีสาย ข ตำบล รุสะมิแล อำเภอ เมืองปัตตานี จังหวัด ปัตตานี ๙๔๐๐๐
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. ๒๕๖๒	กำลังศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การพัฒนาที่ยั่งยืน) มหาวิทยาลัยทักษิณ
พ.ศ. ๒๕๕๘	ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
พ.ศ. ๒๕๕๖	พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ) (รัฐศาสตร์การปกครอง) (เกียรตินิยมอันดับสอง) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (รป.บ.) (การบริหารทรัพยากรมนุษย์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
การทำงานปัจจุบัน	ตำแหน่งนักวิเคราะห์นโยบายและแผน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
ทุนการศึกษา	
๑. ทุนการศึกษาต่อปริญญาโท จากพระครูวรนาถโพธิคุณ เจ้าอาวาสวัดอรัญวาสีการาม (วัดห้วยเงาะ) จังหวัดปัตตานี	
๒. ทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยได้รับ ทุนสนับสนุนการวิจัยระดับปริญญาโท จากสถาบันวิจัยพหุวัฒนธรรมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน(สพย.)	
รางวัล	
๑. ได้รับคัดเลือกเป็นนักวิจัย "ระดับดี" ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ผู้ให้รางวัล พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๖๑ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ	
๒. ได้รับคัดเลือกเป็นนักวิจัย "ระดับดีมาก" ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๔ ผู้ให้รางวัล พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕ ณ มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน	
ประสบการณ์วิจัย/ผลงานวิจัย	
พ.ศ. ๒๕๖๐ งานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์กระบวนการใช้จ่ายงบประมาณตามนโยบายและยุทธศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง” ในตำแหน่งผู้วิจัย	

พ.ศ. ๒๕๖๑ งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความเสี่ยงขององค์กรพระพุทธศาสนาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๑ งานวิจัยเรื่อง “การวิจัยการปลูกฝังความสุจริตของเยาวชนในสามจังหวัดชายแดนใต้” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๑ งานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในสามจังหวัดชายแดนใต้” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๑ งานวิจัยเรื่อง “ความรุนแรงในครอบครัวมีผลต่อความก้าวร้าวของเด็กใน ๓ จังหวัดภาคใต้” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๑ งานวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างทักษะการเรียนรู้ของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาในด้านการบริหารงานบุคคลตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๕” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๑ งานวิจัยเรื่อง “การสร้างมาตรฐานความปลอดภัยสำหรับชุมชนชาวพุทธใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๑ งานวิจัยเรื่อง “การปลูกฝังหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้กับเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๓ งานวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างจิตสำนึกต่อสาธารณะและเครือข่ายการจัดการของชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๓ งานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๓ งานวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมวัฒนธรรมชุมชนกับการสำรวจวรรณกรรมโบราณ ในเขตลุ่มน้ำโขง” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๓ งานวิจัยเรื่อง “วิจัยย่อยที่ ๓ นวัตกรรมวัฒนธรรมชุมชนกับการสำรวจวรรณกรรมโบราณ ในเขตลุ่มน้ำโขงตอนล่าง” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๓ งานวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายจิตสาธารณะในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาสู่เมืองสันติภาพไร้รอยต่อ” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๓ งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบสันติสุขตามหลักคำสอนทางศาสนาในพื้นที่ภาคกลางและภาคใต้” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๔ งานวิจัยเรื่อง “แท็กซี่คุณธรรม : เครือข่ายและการจัดการในการยกระดับความมีจิตให้บริการที่ดีของผู้ขับแท็กซี่ในเขตกรุงเทพมหานคร” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

การเผยแพร่ผลงานวิจัย/การตีพิมพ์/การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑) นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวิชและรศ.ต.พิชัย โอฬารศิริ งานวิจัยเรื่อง “การดำเนินงานในการพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ตามนโยบายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” การประชุมวิชาการระดับชาติ ศึกษาสาส์ตวิจัย ครั้งที่ ๑ วันที่ ๒๙ – ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ณ โรงแรมहरรรษา เจบี หาดใหญ่ อำเภหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๗ จำนวน ๕๐๐ เล่ม หน้า ๕๒

๒) นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช, เอกรินทร์ สังข์ทอง, เรชา ชูสุวรรณ งานวิจัยเรื่อง “สภาพการดำเนินงาน ปัญหาและแนวทางการพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์ สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” วารสารศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๕๙ ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพหุวัฒนธรรมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (สพย.)

๓) พระครูสุตกิจสโมสรและนายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช งานวิจัยเรื่อง “แนวทางส่งเสริมศีลธรรมและคุณธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของนักเรียนโรงเรียนดาวนายร้อย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา” การประชุมวิชาการระดับชาติ ศึกษาสาส์ตวิจัย ครั้งที่ ๓ “การพัฒนาคุณภาพการศึกษา: แนวโน้ม ความท้าทาย และความยั่งยืน” วันที่ ๒๘ - ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๙ ณ โรงแรมहरรรษา เจบี หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๙ จำนวน ๓๐๐ เล่ม หน้า ๙๕

๔) นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช และพระมหาวิเชียร วิชรธมโม งานวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี ต่อภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี” การประชุมวิชาการระดับชาติ ศึกษาสาส์ตวิจัย ครั้งที่ ๔ “นวัตกรรมการศึกษาเพื่อ Thailand ๔.๐” วันที่ ๒๕ - ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ณ โรงแรมहरรรษา เจบี หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐ จำนวน ๓๐๐ เล่ม หน้า ๑๓๓

๕) นางสาวเพ็ญพิมล นิธิสุนทรวงศ์ และนายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช งานวิจัยเรื่อง “เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมสู่การเมืองการปกครองของไทย” การประชุมวิชาการระดับชาติ ศึกษาสาส์ต วิจัย ครั้งที่ ๔ “นวัตกรรมการศึกษาเพื่อ Thailand ๔.๐” วันที่ ๒๕ - ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ณ โรงแรมहरรรษา เจบี หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐ จำนวน ๓๐๐ เล่ม หน้า ๑๓๐

๖) นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช พระมหาวิเชียร วิชรธมโม ขวัญใจ ศรีพารัตน์ และชบา บัวอ่อน งานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์กระบวนการใช้จ่ายงบประมาณตามนโยบายและยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๑๖๘

๗) เกศินี นันทเสนีย์ ธัญวรรณ์ แม่นยำ และนายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช งานวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว (One Stop Service) ของเทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๑๖๖

๘) Phramahasomkhid Sompanno, Veerasak Bunyadit, Rangsan Wattanachaiwanich, and Phramaha Wichien Kulmanee “Cultivation of Buddhist Doctrines to Children and Youth in the Three Southern Provinces (NICE ๒๐๖)” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๔๕

๙) Pamonrat Chumpoopraviro, Phrakhrusutakitsamosom, and Rangsan Wattanachaiwanich “Cultivating Integrity of Youth in the three Southern Provinces of Thailand (NICE ๒๐๗)” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๔๖

๑๐) Panwalai Sriram, Phramahasomkhid Sompanno (Inkaew), and Rangsan Wattanachaiwanich “Family Violence Affecting Aggression of Children in Three Southern

Provinces (NICE ๒๐๘)” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๔๗

๑๑) Veerasak Bunyadit, Pamornrat Chumpoopraviro, and Rangsan Wattanachaiwanich “Teachers’ Perceptions on Participation in Building Cognitive Skills of People Involved in Education in the Field of Personnel Management under Secondary Educational Service Area Office Area XV (NICE ๒๐๙)” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๔๘

๑๒) Phramaha Wichien Kulmanee, Rangsan Wattanachaiwanich, Kwanjai Sriparat, and Ekkarin Sungtong “The Enterprise Risk Management Model of Buddhism in the Three Southern Border Provinces (NICE ๒๑๐)” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๔๙

๑๓) Phrakhrusutakitsamosom (Kotan), Chit Nilwichean, and Rangsan Wattanachaiwanich “The Sangha Administration of Official Monk in three Southern Provinces of Thailand (NICE ๒๑๑)” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๕๐

๑๔) วาสนา คงจันทร์, รังสรรค์ วัฒนาชัยวิชิต, พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, ไชยยุทธ์ อินบัว, นิเวศน์ มณีรัตนวงศ์ บทความวิชาการ เรื่อง การเขียนบทความในรายวิชาเทคนิคการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๒): January - June ๒๐๑๙

๑๕) พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, ผศ., พระครูสุตกิจโสโมสร, พระสิริจริยาลังการ, พระพันธ์ ธมมวิโส, รังสรรค์ วัฒนาชัยวิชิต บทความวิชาการ เรื่อง พุทธธรรมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๒): January - June ๒๐๑๙

๑๖) เกศินี สังข์เพ็ชร, นฤมล สุจริตต์, รังสรรค์ วัฒนาชัยวิชิต บทความวิชาการ เรื่อง การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตำบลท่าข้าม อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี ภายใต้การกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๒): July - December ๒๐๑๙

๑๗) พรครูภูมิธรรมบัณฑิต, สมนึก จันทโรสตา, ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน, รังสรรค์ วัฒนาชัยวิชิต บทความวิชาการ เรื่อง หลักการสื่อสารทางการเมืองสู่กระบวนการการเมืองของไทย. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๓): January - June ๒๐๒๐

๑๘) นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวิชิต, พระครูสุตกิจโสโมสร (โกตัน), นายจิตต์ นิลวิเชียร, พระมหาวิเชียร วชิรธมโม และ นายไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน บทความเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาจุฬาฯ สุรินทร์ ครั้งที่ ๑ (แบบออนไลน์) “พุทธบูรณาการ อารยธรรมวันมูฮอญแห่งแรก สู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” Buddhist Integration on Vanam Dongrak Civilization towards Sustainable Social Development. วันที่ ๓ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

๑๙) นายจิตต์ นิลวิเชียร, นางสาวปานวลัย ศรีราม และ นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช นำเสนอ ผลงานวิจัยประเภทโปสเตอร์ เรื่อง “การสร้างมาตรฐานความปลอดภัยสำหรับชุมชนชาวพุทธ ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในการประชุมวิชาการระดับชาติศึกษาศาสตร์วิจัย ครั้งที่ ๗ “นวัตกรรมการศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่ความเสมอภาค” Moving Towards Innovative, Transformative, and Equitable Education. ระหว่างวันที่ ๒-๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

๒๐) รังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช, โยธิน ทองเนื้อแข็ง, จารึก ศิริบุหงศ์, อำพร มณีเนียม บทความวิชาการ เรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของภาครัฐแนวใหม่. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ (๒๕๖๓): July - December ๒๐๒๐

๒๑) ดร.สุชาติ ไหมอ่อน, ศदानนท์ วัดตธรรม, รังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช, ไขยยุทธ์ อินบัว บทความวิชาการ เรื่อง เทคนิคการเขียนบทความวิจัยและบทความวิชาการด้านสังคมศาสตร์. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ (๒๕๖๓): July - December ๒๐๒๐

๒๒) ไขยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน, พระสังวาล สายเนตร, พระครูสุตกิจสโมสร, รังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช บทความวิชาการ เรื่อง หลักพุทธธรรมกับการเชื่อมโยงในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๕ (๒๕๖๔): January - June ๒๐๒๑

๒๓) Chaiyasit Udomchokenamon, Rangsan Wattanachaiwanich, Phracharan Suvaco (Sathan), Thananchai Pattanasing, Phrasarit Sumano, Sanya Kenaphoom. “Innovative Ways of Community Culture and Palm Leaf Literature Survey in Lower Mekong River Basin”. Design Engineering. Articles. VOL ๒๐๒๑: ISSUE ๐๘.

๒๔) Chaiyasit Udomchokenamorn, Phrakrukhsit Wattananukul, Thananchai Pattanasing and Rangsan Wattanachaiwanich. “Innovative Ways of Community Culture and Palm Leaf Literature Survey in Lower Mekong River Basin”. Design Engineering. Articles. VOL ๒๐๒๑: ISSUE ๐๘.

ผู้ร่วมวิจัยคนที่ ๑

ชื่อ – นามสกุล พระมหาวิเชียร วชิรธมโม (กุลมณี), ผศ.
วัน/เดือน/ปีเกิด ๑๓ ธันวาคม ๒๕๐๗
ที่อยู่ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
ถนนสามัคคีสาย ข ตำบล รุสะมิแล อำเภอบึงนาราง จังหวัด ปัตตานี ๙๔๐๐๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. น.ธ.เอก, ป.ธ.๔
พ.ศ. ๒๕๓๖ ปริญญาตรี พธ.บ. (ภาษาอังกฤษ)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๓๘ ปริญญาโท M.A.(ภาษาศาสตร์) Formerly University of Poona
การทำงานปัจจุบัน ตำแหน่งอาจารย์ประจำ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

ผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์

ผลงานวิจัย

พ.ศ. ๒๕๕๖

รศ.สมบุญ บัญญัติ และ พระมหาวิเชียร วชิรธมโม ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาผลกระทบต่อการปฏิบัติศาสนกิจ ของพระภิกษุ สามเณรในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส จากเหตุการณ์ความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” (ตำแหน่งนักวิจัย)

พ.ศ. ๒๕๖๐

นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช และ พระมหาวิเชียร วชิรธมโม ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนอำเภอบึงนารางจังหวัดปัตตานี ต่อภาพลักษณ์ของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี” (ตำแหน่งนักวิจัย)

นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช พระมหาวิเชียร วชิรธมโม นางสาวขวัญใจ ศรีพรัตน์ นางชบา บัวอ่อน และ นายธวัชชัย สมอเนื้อ งานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์กระบวนการใช้จ่ายงบประมาณตามนโยบายและยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง” (ตำแหน่งนักวิจัย)

พ.ศ. ๒๕๖๑

พระมหาสมคิด สมปนโน (อินทร์แก้ว) นายวีระศักดิ์ บุญญดิษฐ์ นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช และ พระมหาวิเชียร วชิรธมโม (กุลมณี) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปลูกฝังหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้กับเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้” (ตำแหน่งนักวิจัย)

พ.ศ. ๒๕๖๓

พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, ผศ. (กุลมณี), พระครูสุตกิจโสภณ โกตัน, พระพันธ์ ธมมวิโส (อนันตะพงศ์), ดร.สุชาติ ไหมอ่อน, นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช, นายวีระศักดิ์ บุญญดิษฐ์, นางสาวภมรรัตน์ ชุมภูประวีโร และ นางสาวปานวลัย รัตนบุตรศรี. (๒๕๖๓). การเสริมสร้างจิตสำนึกต่อสาธารณะและเครือข่ายการจัดการของชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย แหล่งทุนจาก กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (กสว.) :

งบประมาณปกติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ งบประมาณ ๓๘๐,๐๐๐ บาท (ตำแหน่งหัวหน้าโครงการวิจัย)

บทความทางวิชาการ

๑) รศ.สมบุญ บุญฤทธิ และ พระมหาวิเชียร วชิรธมโม (๒๕๕๖) เรื่อง “การศึกษาผลกระทบต่อการปฏิบัติศาสนกิจของพระภิกษุสามเณรในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส จากเหตุการณ์ความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” อ้างจาก http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=๑๖๖๔&articlegroup_id=๑๕๒

๒) นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช และ พระมหาวิเชียร วชิรธมโม เรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี ต่อภาพลักษณ์ของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี” การประชุมวิชาการระดับชาติ ศึกษาสาส์นวิจัย ครั้งที่ ๔ “นวัตกรรมการศึกษาเพื่อ Thailand ๔.๐” วันที่ ๒๕- ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ณ โรงแรมทรасса เจบี หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐ จำนวน ๓๐๐ เล่ม หน้า ๑๓๓

๓) นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช พระมหาวิเชียร วชิรธมโม ขวัญใจ ศรีพารัตน์ และชบา บัวอ่อน งานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์กระบวนการใช้จ่ายงบประมาณตามนโยบายและยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๑๖๘

๔) Phramahasomkhid Sompanno, Veerasak Bunyadit, Rangsan Wattanachaiwanich, and Phramaha Wichien Kulmanee “Cultivation of Buddhist Doctrines to Children and Youth in the Three Southern Provinces (NICE ๒๐๑๖)” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๔๕

๕) วาสนา คงจันทร์, รังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช, พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, ไชยฤทธิ์ อินบัว, นิเวศน์ มณีรัตนวงศ์ บทความวิชาการ เรื่อง การเขียนบทความในรายวิชาเทคนิคการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๒): January - June ๒๐๑๘

๖) พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, ผศ., พระครูสุตกิจโสธร, พระสิริจริยาลังการ, พระพันธ์ ธมมวิโส, รังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช บทความวิชาการ เรื่อง พุทธธรรมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๒): January - June ๒๐๑๘

๗) ธนาคม รื่นพานิช, พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, พงศ์ศักดิ์ บุญมาศ, ยรรยง ศรีฟ้า และสุนทร อรุณโณ บทความวิชาการ เรื่อง การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของระบบราชการไทยในยุคปัจจุบัน. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๒): July - December ๒๐๑๘

๘) พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, ประลอง นนธ์ณรงค์, อำพร มณีเนียม และจารึก ศิริบุบผะ บทความวิชาการ เรื่อง องค์การภาครัฐแบบมุ่งผลสำเร็จตามหลักสราณียธรรม. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๓): January - June ๒๐๒๐

๙) พระมหาสมคิด สมปนโน, พระศรีปัญญาคุณ, พระมหาวิเชียร วชิรธมโม และ พระใบฎีกาไพจิตร รัตนญาโณ (คงฉิม) บทความวิชาการ เรื่อง หลักธรรมนำประโยชน์สร้างสรรค์สู่ธรรมบุญชีวิต. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๓): January - June ๒๐๒๐

ตานี ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๓): January - June ๒๐๒๐

๑๐) พระมหาวีเชียร วชิรธมฺโม, ธนาคม รื่นพานิช, พระครูสุตกิจสโมสร และจารึก ศิริบุพผะ บทความวิชาการ เรื่อง ภาวะผู้นำในสังคมไทย. วารสารมหาจุฬาทานี ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๓): July - December ๒๐๒๐

๑๑) พระมหาวีเชียร วชิรธมฺโม, สมณีก กุลมณี, อังคาร กาญจนเพชร, และพระครูสุตกิจสโมสร บทความวิชาการ เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทยยุคปัจจุบัน. วารสารมหาจุฬาทานี ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๖ (๒๕๖๔): July - December ๒๐๒๑

ผู้ร่วมวิจัยคนที่ ๒

- (๑) ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) รองศาสตราจารย์ ดร.กมลาศ ภูวชนาธิพงศ์
(ภาษาอังกฤษ) Assoc. Prof. Dr.Kamalas Phoowachathipong
- (๒) หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน [REDACTED]
- (๓) ประวัติการศึกษา นศ.บ. (ประชาสัมพันธ์) เกียรตินิยมอันดับ ๒
วท.ม.(จิตวิทยาพัฒนาการ)
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
- (๔) ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา
ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- (๕) ที่อยู่ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๗๙ หมู่
๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐ โทรศัพท์
๐๓๕-๒๔๘๐๐๐ มือถือ ๐๙๕-๕๙๖-๘๘๖๔ E-mail:
kamalas2013@gmail.com
- (๖) ประสบการณ์ในการสอน
- ระดับปริญญาตรี**
๑. จิตวิทยาพัฒนาการทุกช่วงวัย
 ๒. จิตวิทยาผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ
- ระดับปริญญาโท**
๑. การวัดและการประเมินทางพุทธจิตวิทยาการศึกษา
 ๒. ระเบียบวิธีวิจัยทางจิตวิทยา
 ๓. พุทธจิตวิทยาการพัฒนาศักยภาพมนุษย์
 ๔. จิตวิทยารู้อคิดและการเรียนรู้
 ๕. สถิติเพื่อการวิจัยทางจิตวิทยา
 ๖. กระบวนการและทักษะการศึกษาทางพุทธจิตวิทยา
- ระดับปริญญาเอก**
๑. จิตวิทยาการเรียนรู้
 ๒. การทดสอบและการประเมินทางจิตวิทยา
 ๓. พุทธจิตวิทยาเพื่อการปรึกษา
 ๔. จิตวิทยาการศึกษาครอบครัวและผู้สูงอายุ
 ๕. การฝึกปฏิบัติการปรึกษาทางพุทธจิตวิทยา
 ๖. สถิติเพื่อการวิจัยขั้นสูงทางพุทธจิตวิทยา

(๓) ความเชี่ยวชาญพิเศษ

- ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร. รับผิดชอบตรวจสอบและประเมินผลงานวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
- คณะทำงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ (ร่างหลักสูตรระดับปริญญาตรี พุทธศาสนากับวัฒนธรรมประชาธิปไตย)
- วิทยากรร่วมอบรมกับผู้ต้องขังคดียาเสพติด
- โครงการพัฒนาชุดความรู้ เรื่องวัฒนธรรมพลเมืองประชาธิปไตยตามแนวพุทธในหัวข้อ :พระพุทธศาสนากับค่านิยมการมีจิตสาธารณะ
- โครงการอบรมแนวทางการดำเนินโครงการพัฒนาสมรรถนะพระสอนศีลธรรมตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- โครงการร่างแนวทางการจัดการเรียนรู้ บูรณาการสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ และธรรมศึกษาชั้นตรี

(๔) ผลงานวิชาการ

(๔.๑) รายงานวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

๑. กมลาศ ภูวนาธิพงศ์. “การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสาระการเรียนรู้หลักสูตรธรรมศึกษาและหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๕๘).
๒. กมลาศ ภูวนาธิพงศ์. “ค่านิยมและพฤติกรรมต้นแบบการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการของสามเณร”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๖๐).
๓. กมลาศ ภูวนาธิพงศ์ และพุทธชาติ แผนสมบุญ. “กระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการเครือข่ายพระสงฆ์พิทักษ์วัฒนธรรม”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๖๑).
๔. กมลาศ ภูวนาธิพงศ์ และพุทธชาติ แผนสมบุญ. “รูปแบบและกระบวนการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๖๑).
๕. กมลาศ ภูวนาธิพงศ์ และอำนาจ บัวศิริ. “โครงการสุขชีวีวิถีพุทธ : ในชุมชนเมืองยุค ๔.๐: กระบวนการมีส่วนร่วมชุมชน บ้านวัด โรงเรียน”. **รายงานการวิจัย**. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๖๑).
๖. กมลาศ ภูวนาธิพงศ์ และคณะ. “การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรมตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับเยาวชน” “โครงการวิจัยรับใช้สังคมท้อปเทรนด์สู่ท้อปมายด์ ปี

๒๕๖๑ (วินัย ใฝ่ดี มีจิตอาสาเพื่อสังคม)”. **รายงานการวิจัย.** ทูสนับสนุนบริษัทท้อปเทิร์นด์ แมนูเฟอริง จำกัด และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๖๑). (ปิดโครงการ ๒๕๖๓).

๗. กมลาค ภูวนาธิพงศ์ และคณะ. “โครงการนวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัด เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของเยาวชนไทย”. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริม สุขภาพและสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รหัสโครงการ ๖๒-๐๐๐๕๓. (๒๕๖๒). **รายงานวิจัย.** หัวหน้าโครงการวิจัยย่อย ภายใต้โครงการการ เสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยงานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต) ในสังคมไทย โดย พระสุธีรัตนบัณฑิต รศ.ดร.

๘. กมลาค ภูวนาธิพงศ์ และคณะ. “การพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบสันติสุขตามหลักคำสอนทาง ศาสนาในพื้นที่ภาคกลางและภาคใต้”. **รายงานวิจัย.** คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีงบประมาณ ๒๕๖๓.

๙. กมลาค ภูวนาธิพงศ์ และคณะ. “รูปแบบการออกกำลังกายด้วยการเจริญสติของผู้สูงอายุในจังหวัด ฉะเชิงเทรา”. **รายงานวิจัย.** คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ (ปิดโครงการ ๒๕๖๓).

ผู้ร่วมวิจัย

๑. พระมหาสุทิตย์ อาภากร ดร., กมลาค ภูวนาธิพงศ์. “การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดความสุข ของประชาชนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา”. **รายงานการวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๕๘).

๒. พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท, กมลาค ภูวนาธิพงศ์, ดร.อัคนันท์ อริยศรีพงษ์. “การ เสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร”. **รายงานวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๕๙).

๓. พระเทพพรเมธี, รศ.ดร. (ประสิทธิ์ พุทธิมรสี อินทรกรุงเกา), กมลาค ภูวนาธิพงศ์, ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์, ญาศุมินท อินทรกรุงเกา. “การขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา: นโยบายและแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนาสังคมสันติสุข”. **รายงานการวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๖๐).

๔. พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี, ผศ.ดร. ศิริวัฒน์ ศรีเครือดง, กมลาค ภูวนาธิพงศ์ และพุทธชาติ แผนสมบุญ. “การพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวมด้วยกระบวนการ BIO FEEDBACK”. โครงการย่อยที่ ๒ การพัฒนากิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสุขชีวิตามแนวทางการพัฒนาจิตและ ปัญญาแบบองค์รวม. **รายงานการวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย. (๒๕๖๐).

๕. พระมหาชุตีภัก อภินนโท, กมลาค ภูวนาธิพงศ์, ญาณินทร์ รักวงศ์วาน และ พุทธชาติ แผนสม บุญ. “อัตลักษณ์กับการท่องเที่ยว: ศึกษาการนำอัตลักษณ์มาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

- ของเมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”. **รายงานการวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๖๐).
๖. พุทธชาติ แผนสมบุญ และกมลาค ภูวนาธิพงศ์. “การติดตามการปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมทูตสายต่างประเทศของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. **รายงานการวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๖๑).
๗. พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, กมลาค ภูวนาธิพงศ์ และพุทธชาติ แผนสมบุญ. “การพัฒนา กิจกรรมเพื่อสร้างชีวิตสุขตามแนวทางการพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวม ระยะที่ ๒”. **รายงานการวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๖๑).
๘. พุทธชาติ แผนสมบุญ และกมลาค ภูวนาธิพงศ์. “การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพฤติกรรมสำหรับผู้สูงอายุ”. **รายงานการวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๖๑).
๙. อัครนันท์ อริยศรีพงษ์ และกมลาค ภูวนาธิพงศ์. “รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและจิตวิทยาเชิงบวกที่มีต่อสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธของครอบครัวในชุมชนอาคารสูง เขตกรุงเทพมหานคร”. **รายงานการวิจัย.** คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๖๑).
๑๐. นวลวรรณ พูนวสุพลนัฏ, พระครูพิพิธปริยัติกิจ, พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ และ กมลาค ภูวนาธิพงศ์. “การวิเคราะห์สังเคราะห์องค์ความรู้และกระบวนการให้การปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา”. **รายงานการวิจัย.** คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๖๑).

(๘.๒) การเผยแพร่ผลงานวิจัย/การตีพิมพ์/การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

บทความทางวิชาการ

๑. กมลาค ภูวนาธิพงศ์ “การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสาระการเรียนรู้หลักสูตรธรรมศึกษา และหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน”. **วารสารบัณฑิตปริทรรศน์.** ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘).
๒. กมลาค ภูวนาธิพงศ์, พุทธชาติ แผนสมบุญ, พระครูพิพิธปริยัติกิจ, พระปลัดสมชาย บิโยโค, อรจิรา วงษาพาน, เอื้ออารีย์ วัชรวัฒน์, อัครนันท์ อริยศรีพงษ์ และญาณิณี ภูพัฒน์. “ค่านิยม และพฤติกรรมต้นแบบการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการของสามเณร”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.** ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๐).
๓. Kamalas Phoowachanathipong. “The Effect of Changes of Value and Behavior Model of Consuming in online social Network Using Integration of Buddhist Psychology for Thai Novices”. **Journal of International Buddhist Studies JIBS.** Vol. 8 No. 1 (June 2017): 112-126.

๔. พุทธชาติ แผนสมบุญ, กมลาค ภูวนาธิพงศ์, อยุษกร งามชาติ, พระครูพิพิธปริยัติกิจ, สุวัฒน์ รักขันโท, โกศล จิ่งเสถียรทรัพย์ และธนวรรณ สารรัมย์. “กระบวนการเสริมสร้างภาวะพหุพลังในผู้สูงอายุ”. **วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑): ๒๗๑.
๕. กมลาค ภูวนาธิพงศ์ และอัครนันท์ อริยศรีพงษ์. “การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับผู้ต้องขังในเขตกรุงเทพมหานคร”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑): ๑๓๔๗-๑๓๖๑.
๖. จรรย์จารี ธรรมา, กมลาค ภูวนาธิพงศ์ และพระครูพิพิธปริยัติกิจ (ชยัน แสนโบราณ). “การพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมเพื่อสร้างสมรรถนะนักการตลาดในศตวรรษที่ ๒๑ ตามแนวพุทธจิตวิทยา”. **วารสาร มจร. สังคมปริทรรศน์**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ ฉบับพิเศษ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๓๓๕ -๓๕๑.
๗. จรรย์จารี ธรรมา และกมลาค ภูวนาธิพงศ์. “ธรรมโมโลยี-การตลาด การบูรณาการหลักพระพุทธศาสนาเข้ากับหลักการตลาด”. **วารสารราชมงคลล้านนา**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑).
๘. จรรย์จารี ธรรมา และกมลาค ภูวนาธิพงศ์. “ธรรมโมโลยี-การตลาด พุทธศาสนากับงานบริหารการตลาด”. **วารสารสุทธิปริทัศน์**. ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๑๐๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๑).
๙. จรรย์จารี ธรรมา, กมลาค ภูวนาธิพงศ์ และพระครูพิพิธปริยัติกิจ (ชยัน แสนโบราณ). “การพัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมเพื่อสร้างสมรรถนะนักการตลาดในศตวรรษที่ ๒๑ ตามแนวพุทธจิตวิทยา”. **วารสาร มจร. สังคมปริทรรศน์**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๑).
๑๐. พุทธชาติ แผนสมบุญ และกมลาค ภูวนาธิพงศ์ . “ผลการพัฒนากระบวนการสร้างค่านิยมและพฤติกรรมต้นแบบการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ตามแนวพุทธจิตวิทยาของสามเณร”. **วารสารท้องถิ่น**. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๑): ๔๐-๕๖.
๑๑. อัครนันท์ อริยศรีพงษ์ และกมลาค ภูวนาธิพงศ์. “รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและจิตวิทยาเชิงบวกที่มีต่อสุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธของครอบครัวในชุมชนอาคารสูง เขตกรุงเทพมหานคร”. **วารสาร มหาจุฬานาคร ทรรศน์**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๑).
๑๒. กมลาค ภูวนาธิพงศ์, พุทธชาติ แผนสมบุญ และ ผศ.ดร.โกวิท พานแก้ว . “รูปแบบและกระบวนการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. **วารสาร มจร. มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๖๓-๗๓.
๑๓. ศิลป์ชัย สีมาวงค์อนันต์, สิริวัฒน์ ศรีเครือดง, กมลาค ภูวนาธิพงศ์ และสุวัฒน์ รักขันโท. “การพัฒนาตนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของบุคลากรในยุคไทยแลนด์ ๔.๐”. **วารสารมจร. มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑): ๒๕๑-๒๖๖.

๑๔. กมลาค ภูวนาธิพงค์ และชันทอง วัฒนะประดิษฐ์. “การเสริมสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรมตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับเยาวชน”. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**. ปีที่ ๑๕ ฉบับเพิ่มเติม (ธันวาคม ๒๕๖๒): ๗๕-๙๐.
๑๕. Sinchai Semawonganun, Kamalas Phoowachanathipong, Amnaj Buasiri. “The Development of Competency Enhancing Based on Buddhist Psychology for Engineering Personnel”. **Journal of International Buddhist Studies**. Vol. 10 No. 2 (December 2019) : 27-41.
๑๖. กมลาค ภูวนาธิพงค์, เมธาวิ อุดมธรรมมานุภาพ, พระครูสังฆรักษ์ จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, อำนาจ บัวศิริ และอัครนันท์ อริยศรีพงษ์. “ผลการใช้กิจกรรมการพัฒนาตนเพื่อเสริมสร้างสุขชีวิติพุทธสำหรับเยาวชนในศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม วัดสุทธิวาราม”. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (มีนาคม ๒๕๖๓).
๑๗. พันธิวา ฤทธภูชาตรี และกมลาค ภูวนาธิพงค์. “โมเดลเชิงสาเหตุการเตรียมความพร้อมสำหรับสังคมผู้สูงอายุตามหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อเข้าสู่การตลาดในทศวรรษหน้า”. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๔ (เมษายน ๒๕๖๓).
๑๘. จินห์จุฑา ศุภมงคล และกมลาค ภูวนาธิพงค์. “การพัฒนาพฤติกรรมเชิงสรรค์สำหรับเยาวชนโดยใช้สื่อตามแนวพุทธจิตวิทยา”. **วารสาร มจร. มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓).
๑๙. พันธ์เทพ ณ นคร และกมลาค ภูวนาธิพงค์. “การศึกษาคุณลักษณะนักขายที่ประสบความสำเร็จและมีความสุขตามหลักพุทธจิตวิทยา”. **มจร. มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓).
๒๐. นราทิพย์ ผินประดับ และกมลาค ภูวนาธิพงค์. “แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการกรุงเทพมหานครตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”. **วารสาร มจร. มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓).
๒๑. ญฐกร วัชรสินธุ์ และกมลาค ภูวนาธิพงค์. “แนวทางการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาธุรกิจรักษาความปลอดภัย”. **วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓).
๒๒. ศิลป์ชัย สีมาวงค์อนันต์, กมลาค ภูวนาธิพงค์ และสุวัฒน์ รักขันโท. “แนวทางการพัฒนาสมรรถนะด้านคุณธรรมของบุคลากรสายวิศวกรรม”. **วารสาร มจร. มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓).
๒๓. กมลาค ภูวนาธิพงค์ และอำนาจ บัวศิริ. “สุขชีวิติพุทธในชุมชนเมืองยุค ๔.๐: กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๓): ๔๐๕-๔๑๙.

๒๔. พระครูปฐมภวนาจารย์ (วีระนนท์ วีระนนโท) และกมลลาศ ภูวนาธิพงศ์. “ความสัมพันธ์ วิปัสสนากรรมฐานกับหลักไตรสิกขา”. วารสาร มจร. อุบลปริทรรศน์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๖๓๒-๖๔๔. TCI ๒.

บทความวิจัยตีพิมพ์ระดับนานาชาติ

1. Kamalas Phoowachanathipong, Phrakhrupatum Bhavana Charn Vi. (Weeranon Weeranundho), Amnaj Buasiri, Akaranun Ariyasriping, Phatthida Raengthon. “Effects of Vipasana Meditation Practice on Happiness of Adult life”. International Conference on Multidisciplinary and Current Educational Research (ICMCER-2020), 30th - 31st July 2020.
2. Phrakhrusangharak ChakkitBhuripakño, Pairatchimhad, Akkaradecha Brahmakappa Noppadol Deethaisong, Kamalas Phoowachanathipong. “Key Stakeholders Network Management Process in the Area of the World Heritage Sites in Ayutthaya”. International Conference on Multidisciplinary and Current Educational Research (ICMCER-2020), 30th - 31st July 2020.
3. PhraTheppavaramethi, Kamalas Phoowachanathipong, Yasumin Inkrungkao, Lampong Klomkul. “A Movement Model of Buddhists Reform for Peaceful Society Development”. International Conference on Multidisciplinary and Current Educational Research (ICMCER-2020), 30th - 31st July 2020.

การประชุมวิชาการ (Proceeding)

1. Kamalas Phoowachanathipong and others. “A Process of Buddhist Psychology for Encouraging Self-Sufficient Lifestyles in Community towards Sustainable Happiness”. Special Focus: Understanding Globalism, Respecting Difference. 7th International Conference On Religion & Spirituality in Society. Imperial College London, London, UK. (17-18 April 2017).
2. Kamalas Phoowachanathipong and others. “The Process of the Consumptional Value as Cognitive Approach For Adolescents”. The 7th International Buddhist Research Seminar on cultural geography in Buddhism IBRS. held in Nan province, Thailand. (18-20 February 2016).
3. Kamalas Phoowachanathipong and others. “Value and Behavioral Model of Consuming in Online Social Network Using Integration of Buddhist Psychology for Thai Novices”. Special Focus :Understanding Globalism, Respecting Difference. 7th International Conference On Religion & Spirituality in Society. Imperial College London, London, UK. (17-18 April 2017).

๔. กมลาค ภูวนาธิพงศ์. “พุทธโฆส: สัตถุศาสน์วิวัฒน์ในศตวรรษที่ ๒๑”. การนำเสนอโปสเตอร์ ในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม. (๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓).
๕. กมลาค ภูวนาธิพงศ์. “โครงการสุขชีวีวิถีพุทธ”. ในการประชุมระดับชาติ ครั้งที่ ๒. (MCU CONGRESS II). ภายใต้ MOU ร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยมหิดล. (๓๐ เมษายน ๒๕๖๑).
๖. กมลาค ภูวนาธิพงศ์. “กระบวนการเรียนรู้เพื่อการ จัดการเครือข่ายพระสงฆ์พิทักษ์ วัฒนธรรม”. (๒๕๖๑). การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒. (MCU NAN CONGRESS II).

(๙) ผลงานที่ได้รับรางวัล

๑. รางวัลนักวิจัยระดับดี ประจำปี ๒๕๖๑ ในการประชุมวิชาการนานาชาติ ครั้งที่ ๑๐ และการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓ น่าน: นครพระพุทธศาสนา มรดกธรรมสู่มรดกโลก ณ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ. THE 10TH INTERNATIONAL CONFERENCE AND THE 3RD NATIONAL CONFERENCE 2019 NAN: THE CITY OF BUDDHISM TOWARD DHAMMA AND WORLD HERITAGE.
๒. รางวัลผลงานวิจัยระดับดีมาก ประจำปี ๒๕๖๒. รายงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาจิตและปัญญา แบบองค์รวมด้วยกระบวนการ BIO FEEDBACK ระยะที่ ๒”. เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๓. ผู้ร่วมวิจัย โดยมี พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ.ดร. เป็นหัวหน้าโครงการ.
๓. รางวัลผลงานวิจัยระดับดีเด่น ประจำปี ๒๕๖๓. รายงานวิจัยเรื่อง “โครงการสุขชีวีวิถีพุทธ ยุค ๔.๐: กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน”.
๔. รางวัลนักวิจัยระดับดีเด่น ประจำปี ๒๕๖๓. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑๒. “สังคมไทยหลัง NEW NORMAL: การเรียนรู้ การวิจัย และการสร้างสรรค์”. จัดโดย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และภาคีทางวิชาการ.

ผู้ร่วมวิจัยคนที่ ๓

๑. ชื่อผู้วิจัย (ภาษาไทย) : ดร.ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน

(ภาษาอังกฤษ) : Dr.chaiyasit udomchokenamorn

๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน

๓. ตำแหน่งวิชาการ

: ผู้ช่วยศาสตราจารย์

๔. วัน เดือน ปีเกิด

๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๓

๕. ที่อยู่ปัจจุบันบ้านทุ่งเกษม เลขที่ ๑๙๗ หมู่ที่ ๕ ตำบลโนนผึ้ง อำเภอวารินชำราบ จังหวัด

อุบลราชธานี ๓๔๑๙๐

๖. ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี : ศน.บ. (รัฐศาสตร์การปกครอง) เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง

มหาวิทยาลัยมหาภูมิราชวิทยาลัย

ปริญญาโท : รป.ม. (การบริหารจัดการภาครัฐ) มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

ปริญญาโท : พธ.ม. (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปริญญาเอก : (ศึกษาอยู่) รป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

๗. การงานบริการการศึกษา

- ครูผู้ช่วยสอนวิชาภาษาถิ่น (Dialect) อักษรธรรมอีสาน ในระบบและนอกระบบ
- วิทยากรผู้ช่วย เรื่องภาษาถิ่น อักษรธรรมอีสาน ทั่วไป
- ตรวจพระไตรปิฎก ฉบับอักษรธรรมอีสาน (มจร.) อ่านภาษาบาลีและอักษรธรรม ในช่วง

ปลาย

- พิมพ์ อ่าน เอกสาร ตำราเรียนอักษรธรรมอีสานและอื่นๆ
- อาจารย์ผู้ช่วยภาควิชาภาษาถิ่น (Dialects) อักษรธรรมอีสาน (๒๕๕๔-ถึงปัจจุบัน)
- อาจารย์ผู้สอน คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (ปี ๒๕๕๗-ปัจจุบัน)

๘. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุ

ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน. ๒๕๕๙. “รูปแบบการใช้อำนาจทางการเมืองที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่องเสี้ยวสวาสดี (The Political Power Using Forms on the Isan Literature of Siewaswasdi)” วารสารใบลาน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๑ (๑) : มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙

ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน. ๒๕๕๙. “การบริหารการพัฒนาเชิงพุทธ (The administrative developed by Buddhist)” วารสารใบลาน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๑ (๒) : กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙

ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน. ๒๕๕๖. โครงการวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์สาเหตุความเชื่อชาวพุทธที่มีต่อศาลดอนเจ้าปู่ประจำหมู่บ้าน จังหวัดอุบลราชธานี. (งบประมาณประจำปี ๒๕๕๖ : แหล่งทุนสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)

ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน. ๒๕๕๘. โครงการวิจัยศึกษาวิเคราะห์นวัตกรรมการอักษรธรรมอีสาน. (งบประมาณประจำปี ๒๕๕๘ : แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)

ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน ผู้ร่วมวิจัย ๒๕๕๓ เรื่องบทบาทของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีแห่ง
เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)

ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน "ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์มูลกัจจายนะ
อักษรธรรมอีสาน" ปีงบประมาณ ๒๕๕๘ (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)

ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน ผู้ร่วมงานการวิจัย "ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์
ปฐมสมโพธิกถา อักษรธรรมอีสาน จังหวัดอุบลราชธานี"
ปีงบประมาณ ๒๕๕๘ (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)

ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน ผู้ร่วมงานการวิจัย "ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
ตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย" ปีงบประมาณ ๒๕๕๙
(แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)

ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน ผู้ร่วมงานการวิจัย "ศึกษาการเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุ
ตามหลักพระพุทธศาสนา ในจังหวัดอุบลราชธานี" ปีงบประมาณ ๒๕๕๙
(แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)

ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน ผู้ร่วมงานการวิจัย "การจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุและผู้พิการทุพพล
ภาพของชุมชน จังหวัดอุบลราชธานี" ปีงบประมาณ ๒๕๕๙
(แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)

๙. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ : ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป Word, Excel, Power
Point, โปรแกรม SPSS

๑๐. หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอุบลราชธานี ตำบลกระโสม อำเภอมือเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐

โทรศัพท์ ๐๘๗-๒๔๓๘๘๕๖ , ๐๘๐-๗๒๔๗๖๕๘ Email-chaiyasit_ae@hotmail.com

ผู้ร่วมวิจัยคนที่ ๔

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ : นายอัศรเดช พรหมกลัป
 เกิด : ๔ เมษายน ๒๕๑๕
 สถานที่เกิด : ๘ หมู่ ๒ ตำบลกุดตาไก้ อำเภอบลาปาก จังหวัด
 นครพนม ๔๘๑๖๐

การศึกษา :

- ประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านโพนทา ต.กุดตาไก้ อ.ปลาปาก จ.นครพนม
- มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนกุดตาไก้วิทยาคม ต.กุดตาไก้ อ.ปลาปาก จ.นครพนม
- มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนปากคาดพิทยาคม อ.ปากคาด จ.หนองคาย (ปัจจุบันจังหวัดบึงกาฬ)
- ปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.นิเทศศาสตร์) สถาบันราชภัฏมหาสารคาม (ปัจจุบันมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม)
- ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม. รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
- ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด. รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

การทำงาน

- ๑๔ สิงหาคม ๒๕๓๘ ผู้สื่อข่าว บริษัท เคเบิลทีวี (จันทบุรี) จำกัด
- ๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ หัวหน้าฝ่ายข่าว - ผลิตรายการ บริษัท เคเบิลทีวี (ชลบุรี) จำกัด
- ๑ เมษายน ๒๕๔๘ ผู้อำนวยการบริหาร บริษัท เคซีทีวี (นครสวรรค์) จำกัด
- ๑ สิงหาคม ๒๕๕๒ หัวหน้าผู้จัดการ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ลาดยาวเคเบิลนิวส์
- ๑ มิถุนายน ๒๕๕๕ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
- ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐ ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครสวรรค์

๖. ผลงานวิจัย

หัวข้องานวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
กระบวนการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาตามวงจร PDCA ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ปีงบประมาณ ๒๕๕๕	หัวหน้าโครงการวิจัย
การสร้างเสริมสุขภาวะในองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ปีงบประมาณ ๒๕๕๖	หัวหน้าโครงการวิจัย
ทัศนคติที่มีต่อบทบาทและการแสดงออกของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๕๗	หัวหน้าโครงการวิจัย
การพัฒนาบึงน้ำขนาดใหญ่แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย	ปีงบประมาณ ๒๕๕๘	หัวหน้าโครงการวิจัย
ศึกษาความขัดแย้งกับการสืบสานประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ	ปีงบประมาณ ๒๕๕๘	หัวหน้าโครงการวิจัย
การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระดับชุมชนในอาเซียน	ปีงบประมาณ ๒๕๕๘	ผู้ร่วมวิจัย
แผนงานวิจัย : ยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงยุทธศาสตร์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	หัวหน้าโครงการวิจัย
การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำรินในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วังก	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	ผู้ร่วมวิจัย
พุทธบูรณาการบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ : วิเคราะห์ในเชิงกระบวนการและผลสัมฤทธิ์	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	ผู้ร่วมวิจัย

หัวข้องานวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนิสิตสู่ประชาคมอาเซียน	ปีงบประมาณ ๒๕๕๔	หัวหน้าโครงการวิจัย
แผนงานวิจัย : พ่อ-แม่มือใหม่ : แนวคิดและกระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
ยุ่งชั่วยุคใหม่ : กระบวนการปรับตัวสู่ทางรอดแห่งภูมิปัญญาของชาวนาไทย	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	หัวหน้าโครงการวิจัย
วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นวิถีพุทธกับการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวพ่อ-แม่มือใหม่	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
นิเวศวัฒนธรรม : รูปแบบและกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวต้นน้ำเจ้าพระยา	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
นครสวรรค์ : การวิเคราะห์นโยบายและการเตรียมความพร้อมสู่การพัฒนาเป็นจังหวัดจัดการตนเอง	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
แผนงานวิจัย : ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	หัวหน้าโครงการวิจัย
แผนงานวิจัย : การพัฒนาคุณธรรมและพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนด้วยกระบวนการสื่อสารสร้างสรรค์เชิงพุทธ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	ผู้ประสานงาน
ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	หัวหน้าโครงการวิจัย
การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	หัวหน้าโครงการวิจัย
การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	หัวหน้าโครงการวิจัย
การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	หัวหน้าโครงการวิจัย
สันติภาพไร้รอยต่อ : การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย

หัวข้องานวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไว้รอยต่อทางศาสนา	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
การสร้างเครือข่ายจิตสาธารณะในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาสู่เมืองสันติภาพไว้รอยต่อ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
การเสริมสร้างเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงเรื่องเหล้าและบุหรืตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	หัวหน้าโครงการวิจัย

ผลงานทางวิชาการ

๑. บทความวิจัย

- อัครเดช พรหมกัลป์, พระราชรัตนเวที และรัตติยา เหนืออำนาจ. “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การขับเคลื่อน ตามแนวพระราชรัฐ”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๒๔๓๙-๒๔๕๑ (TCI-๑)
- อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ และจรรยศักดิ์ สุนทรเดชา. “ผู้ช่วยยุคใหม่: กระบวนการปรับตัวสู่ทางรอดแห่งภูมิปัญญาของชาวนาไทย”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๕ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๓): ๑๖๙๕-๑๗๐๗ (TCI-๑)
- อัครเดช พรหมกัลป์, พระครูนิวาสิตขันธ์, รัตติยา เหนืออำนาจ และจรรยศักดิ์ สุนทรเดชา. “ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓): ๑๔๗๙-๑๔๙๑ (TCI-๑)
- พระครูนิวาสิตขันธ์, อัครเดช พรหมกัลป์, และรัตติยา เหนืออำนาจ. “ธรรมเนียมปฏิบัติกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๕ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๓): ๑๖๕๓-๑๖๖๓ (TCI-๑)
- พระครูนิวาสิตขันธ์, อัครเดช พรหมกัลป์ และรัตติยา เหนืออำนาจ. “วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นวิถีพุทธกับการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวพอ-แม่มือใหม่”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๕ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๓): ๒๑๒๘-๒๑๓๗ (TCI-๑)
- เสาวลักษณ์ หิรัญรักษ์, อัครเดช พรหมกัลป์ และพระครูนิวาสิตขันธ์. “การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๑๕๑-๑๖๒ (TCI-๒)
- Akkaradecha Brahmamakappa. “Key Stakeholders Network Management Process in the Area of the World Heritage Sites in Ayutthaya”. 1st International Conference

on Multidisciplinary and Current Educational Research (ICMCER-2020). 30-31 July 2020. Ayutthaya Thailand. (Q4)

พระมหาสุติศักดิ์ อภินันโท, อัครเดช พรหมกัลป์ และรัตติยา เหนืออำนาจ. “การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน”. ตีพิมพ์ใน **งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓**, ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่านเฉลิมพระเกียรติฯ อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ในวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒: ๒๓๙-๒๕๕.

อัครเดช พรหมกัลป์. “เหลียวหลังแลหน้าการเมืองการปกครองภายใต้เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด-ตาก”. ตีพิมพ์ใน **งานประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๓ (MCU Congress III)**, ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในระหว่างวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๒: ๓๖๗-๓๗๘.

พระครูนิวาสิตขันธ์, อัครเดช พรหมกัลป์ และรัตติยา เหนืออำนาจ. “การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำรินพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วงศ์”. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ปริทรรศน์ นครสวรรค์**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๒): ๒๕๕-๒๗๖. (TCI-๒)

Akkradecha Brahmakappa. “The Sustainable Irrigation Management of Royal Initiations at Mae Wong Watershed Area Base”. **Universal Academic Cluster International Autumn Conference in Osaka**, ๑๐-๑๒ October ๒๐๑๘.

อัครเดช พรหมกัลป์ และ พระครูนิวาสิตขันธ์. “การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงยุทธศาสตร์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย”. ตีพิมพ์ใน **งานประชุมวิชาการ การพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น และสังคมระดับชาติ ครั้งที่ ๑๗ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๑ CSD สัมพันธ์**, ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในระหว่างวันที่ ๒๘ - ๓๑ มกราคม ๒๕๖๑: ๒๓๙-๒๕๕.

อัครเดช พรหมกัลป์ “การสื่อสารทางการเมืองกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในนโยบายสาธารณะ : กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงศ์”. ตีพิมพ์ใน **การประชุมทางวิชาการระดับชาติ MCU Congress II**, ณ ห้อง เอียร์เตอร์ B คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๐ เมษายน ๒๕๖๑: ๒๔๐-๒๔๖.

พระวิเทศพรหมคุณ (พิชาภพปณฺโณ), พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ภูริบุญญ, อัครนันท์ อริยศิริพงษ์ และอัครเดช พรหมกัลป์. “การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงยุทธศาสตร์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๑): ๑๕๗-๑๖๙.

อัครเดช พรหมกัลป์, พระครูนิวาสิตขันธ์. “การสื่อสารทางการเมืองกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในนโยบายสาธารณะ : กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงศ์”. ตีพิมพ์ใน **การประชุมทางวิชาการระดับชาติ MCU Congress II**, ณ ห้อง เอียร์เตอร์ B คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๐ เมษายน ๒๕๖๑: ๒๔๐-๒๔๖.

อัศรเดช พรหมกัลป์. “รูปแบบการพัฒนาบึงน้ำขนาดใหญ่แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย”. นำเสนอในงานมหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ ๒๕๖๐ Thailand Research Expo ๒๐๑๗. ภายใต้แนวคิด “วิจัยเพื่อพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”. ระหว่างวันที่ ๒๓-๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๐ ณ โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์และบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์ กรุงเทพมหานคร.

อัศรเดช พรหมกัลป์. “ทัศนคติที่มีต่อบทบาทและการแสดงออกของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙ : ๒๕๙-๒๗๒.

อัศรเดช พรหมกัลป์. “ศึกษาความขัดแย้งกับการสืบสานงานประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ”. ตีพิมพ์ใน งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓, ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๙ : ๒๒๔-๒๓๘.

อัศรเดช พรหมกัลป์. “รูปแบบการพัฒนาบึงน้ำขนาดใหญ่แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย”. วารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ คณะสังคมศาสตร์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙: ๔๐๗-๔๑๙.

๒. บทความทางวิชาการ

อัศรเดช พรหมกัลป์. “สังคมแห่งอัปมัญญา : ปลายทางแห่งการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง”. ตีพิมพ์ใน วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก ๒๕๕๘) : ๑๑๘-๑๓๐.

อัศรเดช พรหมกัลป์. “ภาวะผู้นำ : การถึงพร้อมแห่งบุคคลที่ต้องผ่านการขับเคลื่อนพัฒนา”. ตีพิมพ์ใน วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๖) : ๒๒-๔๑.

อัศรเดช พรหมกัลป์. “พุทธวิธีการสื่อสารภายในองค์การ กลเม็ดเชื่อมโยงเพื่อประสิทธิภาพทางการบริหาร”. ตีพิมพ์ใน วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๖) : ๒๒-๔๑.

Akkaradecha Brahmakappa. “100 Years Ago; The Conflict of The Continuing of Paknampho Chinese Deities Traditional Parade” In The 7th International Buddhist Research Seminar on “ Cultural Geography in Buddhism” February18-20, 2016 Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand: 247-291.

อัศรเดช พรหมกัลป์. “เหลียวหลังแลหน้าการเมืองการปกครองภายใต้เขตเศรษฐกิจแม่สอด – ตาก”. ตีพิมพ์ ในการประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๓ (MCU Congress III) เรื่อง “นวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารจัดการในยุคไทยแลนด์ ๔.๐”, ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอรังนกน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน/เอกสารคำสอน

อัครเดช พรหมกัลป์ และรัตติยา เหนืออำนาจ. (2564). **เมืองอัจฉริยะวิถีพุทธ Smart Buddhist City**. นครสวรรค์: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นครสวรรค์บรอดคลาสติง ซิสเต็ม. 165 หน้า. ISBN: 978-616-577-697-4

อัครเดช พรหมกัลป์ พระราชรัตนเวที และรัตติยา เหนืออำนาจ. (2564). **การพัฒนาสังคมเชิงพุทธ บูรณาการ**. นครสวรรค์: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นครสวรรค์บรอดคลาสติง ซิสเต็ม. 135 หน้า. ISBN: 978-616-577-697-4

รัตติยา เหนืออำนาจ และอัครเดช พรหมกัลป์. (2564). **องค์ความรู้และบทเรียนจากงานวิจัย Smart Community**. นครสวรรค์: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นครสวรรค์บรอดคลาสติง ซิสเต็ม. 229 หน้า. ISBN: 978-616-577-693-6

พระเทพปริยัติเมธี, สกัญญาญ์ฐ ออบสิน และอัครเดช พรหมกัลป์. **พ่อ-แม่มือใหม่กับการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา**. (2564). นครสวรรค์: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นครสวรรค์บรอดคลาสติง ซิสเต็ม. 129 หน้า. ISBN: 978-616-577-812-1

อัครเดช พรหมกัลป์. (2559). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์**. นครสวรรค์: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นครสวรรค์บรอดคลาสติง ซิสเต็ม. 550 หน้า.

อัครเดช พรหมกัลป์. (2557). **การวิจัยคุณภาพ**. นครสวรรค์: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นครสวรรค์บรอดคลาสติง ซิสเต็ม. 239 หน้า.

อัครเดช พรหมกัลป์. **การปกครองท้องถิ่น แนวคิด หลักการ และทฤษฎี**. นครสวรรค์ : อาจวันการพิมพ์, ๒๕๖๐.

อัครเดช พรหมกัลป์. **รูปแบบการพัฒนาบึงน้ำขนาดใหญ่แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย**. นครสวรรค์ : อาจวันการพิมพ์, ๒๕๖๐.

เกียรติบัตรและผลงานที่ได้รับ

วุฒิบัตรหลักสูตรการฝึกอบรม “วิทยากรหลักสูตรการพัฒนานักวิจัย” (Training for the trainer) รุ่นที่ ๑๑ ของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

วิทยากรประจำโครงการฝึกอบรม “สร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ (ลูกไก่)” ของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา น่าน ลำพูน กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

ประกาศนียบัตรรับรองวิทยฐานะ “วิทยากรหลักสูตรการพัฒนานักวิจัย” (Training for the trainer) ของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ในงานมหกรรมงานวิจัยแห่งชาติปี ๒๕๖๐, ๒๕๖๑ และ ๒๕๖๒ (Thailand Research Expo ๒๐๑๙, ๒๐๒๐, ๒๐๒๑) จาก พล.อ.อ.ประจินต์ จันทร์ทอง รองนายกรัฐมนตรี

วุฒิบัตรหลักสูตรการฝึกอบรม “ผู้จัดการงานวิจัย” รุ่นที่ ๑๖ ของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

เกียรติบัตรและโล่รางวัลผลงานวิจัยที่มีคุณค่า “ระดับดี” ประจำปี ๒๕๖๑ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เกียรติบัตรและโล่รางวัลนักวิจัย “ระดับดีเยี่ยม” ประจำปี ๒๕๖๑ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เกียรติบัตรและโล่รางวัลผลงานวิจัยที่มีคุณค่า “ระดับดี” ประจำปี ๒๕๖๒ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เกียรติบัตรและโล่รางวัลผลงานวิจัยที่มีคุณค่า “ระดับดี” ประจำปี ๒๕๖๓ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เกียรติบัตรและโล่รางวัลผลงานวิจัยที่มีคุณค่า “ระดับดีเด่น” ประจำปี ๒๕๖๓ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่อยู่ปัจจุบัน: ๙๙๙๙ หมู่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

ผู้ร่วมวิจัยคนที่ ๕

ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย) นายชุมศักดิ์ นรารัตน์วงศ์
 ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr.Chumsak Nararatwong
 ที่อยู่ปัจจุบัน กรุงเทพฯ : ๓๙/๑๓๖ หมู่บ้านบุศรีรินทร์ ซอย ๙ ถ.พระยาสุเรนทร์
 ๔๐ แขวงสามวาตะวันตก เขตคลองสามวา กรุงเทพฯ ๑๐๕๑๐
 โทร. ๐๘๙ ๘๑๒ ๘๔๓๒
 นราธิวาส : ๒๖๐/๒๒ พงศ์นราการพิมพ์ ถ.พิชิตบำรุง อ.เมือง จ.
 นราธิวาส ๙๖๐๐๐

ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ (B.A.)
 (วิชาเอกภาษาอังกฤษ โทสื่อสารมวลชน) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 ปริญญาโท คณะพัฒนาสังคม (วิชาเอกวิเคราะห์และวางแผนทางสังคม)
 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)

การทำงานปัจจุบัน

ช่างภาพ/คนเขียนหนังสืออิสระ

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

วิจัย

- ทีมงานวิจัย “วิเคราะห์โครงการที่ขอรับการสนับสนุนจาก กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม ธาราการอมสิน” (Social Investment Project : SIP) ในนามของ สมาคมพัฒนาสังคม สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)

- วิจัยเชิงคุณภาพ “โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงและประชาคมจังหวัด พ.ศ.๒๕๕๒” รับผิดชอบหา ‘แกน’ (Agent) ในจังหวัดสุพรรณบุรี ดำเนินการในนาม สมาคมพัฒนาสังคม ร่วมกับ มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

- วิจัยชุมชนเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สงขลา สตูล โดยสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

- จัดเวทีเสวนาประชาคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในนาม ‘คณะทำงานสื่อสารกับสังคม’ ในคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) โดย ฯพณฯ อานันท์ ปันยารชุน เป็นประธาน กอส.

- จัดเวทีเสวนาชุมชน และค่ายอบรมการอ่าน การเขียน การถ่ายภาพ รวมแล้วกว่า ๑๐๐ ครั้ง ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

- วิจัยเชิงคุณภาพ “โครงการศึกษาวิถีชีวิตคนพื้นเมืองดั้งเดิม ‘โอริงฮัสลี’ ในพื้นที่จังหวัด นราธิวาส” วัฒนธรรมจังหวัดนราธิวาส กระทรวงวัฒนธรรม

- วิจัยเชิงคุณภาพ “ช่างมลายู” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องช่างทั่ว ประเทศ ดำเนินการโดย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์

ผลงานด้านการเขียน

- เอนก ลิทธิประศาสน์ : สุภาพบุรุษนักปกครอง, สำนักพิมพ์แสงพระอาทิตย์, ๒๕๔๕
(ประเภทหนังสือ : สารคดีชีวิต)
- ประวัติศาสตร์สมัยหลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืด, แบ่งปันสำนักพิมพ์, ๒๕๔๕
(ประเภทหนังสือ : สารคดีประวัติศาสตร์)
- สายฝนเหนือปากน้ำบางนรา, แบ่งปันสำนักพิมพ์, ๒๕๔๖
(ประเภทหนังสือ : สารคดีเทิดพระเกียรติ)
- แสงเงาหลังแผ่นฟิล์ม...แจ๊สสยาม, สำนักพิมพ์แสงพระอาทิตย์, ๒๕๔๗
(ประเภทหนังสือ : สารคดีชีวิต)
- บุปผาในศตวรรษที่ ๑๐ กิตติ กิตาร์ปิ่น, สำนักพิมพ์ พิมพ์บุรพา, ๒๕๔๘
(ประเภทหนังสือ : สารคดีชีวิต)
- จิตวิญญาณระหว่างขุนเขา บูโด-สันกาลาคีรี, สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน, ๒๕๔๙
(ประเภทหนังสือ : บันทึกการเดินทาง)
- ใต้ร่มเย็น ด้วยพระบารมี, สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน, ๒๕๔๙
(ประเภทหนังสือ : สารคดีเทิดพระเกียรติ)
- ได้ความทรงจำ, สำนักพิมพ์ หัวใจเดียวกัน, ๒๕๕๑
(ประเภทหนังสือ : สารคดี)
- เกษตติวิฤตไฟใต้, สำนักพิมพ์ หัวใจเดียวกัน, ๒๕๕๑
(ประเภทหนังสือ : รวมบทความ)
- สายหมอกใต้เงาจันทร์, สำนักพิมพ์ หัวใจเดียวกัน, ๒๕๕๒
(ประเภทหนังสือ : สารคดีชีวิต)
- อยู่อย่างประมาณ (อดิเรกสาร), สำนักพิมพ์ หัวใจเดียวกัน, ๒๕๕๒
(ประเภทหนังสือ : สารคดีชีวิต)
- พระนาย (สุวรรณรัฐ), บ ำ ง น ร ำ สำนักพิมพ์, ๒๕๕๕
(ประเภทหนังสือ : สารคดีชีวิต)
- วัฒนธรรมอาหารไทยสู่การมีโภชนาการที่ดี (ภาคใต้), คณะกรรมการอาหารและยา
(อ.ย.) กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๖
(ประเภทหนังสือ : สารคดีประวัติศาสตร์)
- ลวดลายและเรื่องราว ณ ชายแดนใต้, กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๖
(ประเภทหนังสือ : สารคดีประวัติศาสตร์)
- ไม่ยอมแพ้, บางนราสำนักพิมพ์, ๒๕๕๗
(ประเภทหนังสือ : สารคดีชีวิต)
- แสง-ส่ง-เสียง, สำนักพิมพ์พิศเพลิน, ๒๕๕๘
(ประเภทหนังสือ : ภาพถ่ายและความเรียง)
- แผ่นดินวัยเยาว์, ไทยดอควิเมนทารี, ๒๕๖๐
(ประเภทหนังสือ : สารคดีเทิดพระเกียรติ ตามรอย ร.๙ ที่โลซานน์ สวิสเซอร์แลนด์)

- *ไผ่งามนาม*เบตง, อำเภอเบตง, ๒๕๖๐
(ประเภทหนังสือ : สารคดีประวัติศาสตร์)

รางวัลด้านการเขียน และอื่นๆ

- รางวัลยอดเยี่ยม โครงการประกวดงานเขียนสารคดีชีวิตรางวัล คน คั่น คน ประจำปี พุทธศักราช ๒๕๕๗ จากเรื่อง *บุปผาในคิติกาลร็อค กิตติ กิตาร์ป็น*
- ได้รับโล่เชิดชูเกียรติ เป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ สาขาวรรณศิลป์ จากกระทรวงวัฒนธรรม ประจำปี ๒๕๕๓
- รางวัล ตาราวอวอร์ด รางวัลสำหรับคนปลุกหัวใจสังคมด้วย “หัวใจโพธิสัตว์” มุ่งเชิดชูและยกย่องผู้บำเพ็ญประโยชน์ มีคุณธรรม เป็นต้นแบบการใช้ชีวิตที่ดีงาม และทำงานเกื้อกูลสังคม มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ชัดเจน โดย เสถียรธรรมสถาน ประจำปี ๒๕๕๖
- รางวัลชมเชย โครงการประกวดสารคดีเรื่องเล่า “หมอในดวงใจ” จากเรื่อง “ตั้งดวงดาว” โดย แพทยสภา ปี ๒๕๕๗
- หนังสือสารคดี *แสง-ใต้-เงา* เข้ารอบสุดท้ายในการประกวดงานเขียนรางวัลนายอินทร์อวอร์ด
ประเภทสารคดี ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๘